

MEHEMMED DÎVÂNİ

(İnceleme-Metin)

METİN AYDUR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MEHEMMED DÎVÂNİ
(İnceleme-Metin)

METİN AYDUR

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

AKADEMİK DANIŞMAN
Yard. Doc. Dr. Muhammet KUZUBAŞ

ORDU – 2011

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bu çalışma jürimiz tarafından .../.../2011 tarihinde yapılan sınav ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Üye :

Üye :

ONAY :

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2011

Adı SOYADI

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya, kullandığım başka yazarlara ait her özgün fikre kaynak gösterdiğimi bildiririm.

...../..... /2011

İmza

Metin AYDUR

ÖZ

[AYDUR, Metin]. [*Mehammed Dîvânı(İnceleme-Metin)*], [Yüksek Lisans Tezi], Ordu, [2011].

Çalışmamız 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın ortalarında yaşadığını kabul ettiğimiz Mehmed'in şiirlerinin bir araya gelmesiyle oluşan dîvânı ile ilgilidir. Çalışmamız başta Giriş bölümünden sonra dört ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Mehmed'in hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde dîvân, şekil ve muhtevâ açısından incelenmiştir. Üçüncü bölümde dîvân, din ve tasavvuf bakımından ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise Mehmed Dîvânı'nın transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir. Çalışmamız, Kaynakça bölümüyle sona ermektedir.

Anahtar Sözcükler : Mehmed, Dîvân, Din, Tasavvuf, Divan Şiiri.

ABSTRACT

[AYDUR, Metin]. [Mehemmed Divan's(Examination-Text)], [Postgraduate Thesis], Ordu, [2011].

This study alludes divan consisting of the poems of Mehemmed who is supposed to have lived between the end of 15. century and middle of 16. century. The study consists of four chapters following the introduction. First chapter discusses Mehemmed's biography and literary style. In the second chapter , divan is analysed in term of form and content. The third chapter deals with religious and mystical aspects of divan. The last chapter covers Mehemmed Divan's transcription text. The study ends with conclusion and bibliography parts.

Key Words : Mehemmed, Divan, Religion, Mysticism, Divan Poem

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı :	Metin Aydur
Doğum Yeri ve Tarihi :	Havza 04/10/1982
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi :	Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğrenimi :	Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller :	İngilizce
Bilimsel Etkinlikleri :	-
İş Deneyimi	
Uygulamalar :	-
Projeler:	-
Çalıştığı Kurumlar:	Samsun Kamalı İlköğretim Okulu-Samsun Kavak Çok Programlı Lisesi
İletişim	
E-Posta Adresi :	metinaydur@hotmail.com
Telefon:	
İş:	
Ev:	03627144600
Cep:	05553921242
Tarih ve İmza:	...../...../2011

Önsöz

Tasavvuf, Türk kültürünü besleyen ve şekillendiren ana unsurlardan biridir. Bazı mutasavvıflar bir yandan kendi gelişim süreçlerini yaşarken diğer yandan edebî eserler ortaya koymuş ve bu yolla insan ve topluma sahip olduğu bilgi, tecrübe ve duygu birikimini aktarmaya çalışmıştır.

Hoca Ahmed Yesevî'nin öncülüğünde başlayan ve Yunus Emre, Hacı Bayram Velî, Eşrefoğlu Rûmî, Akşemseddin, Ümmî Sinan ve Niyazî-i Mısırî gibi şairlerle gelişimini devam ettiren Tasavvufî Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı'nın en önemli geleneklerinden birini oluşturur.

Tasavvuf geleneğini devam ettiren şairler arasında sayabileceğimiz ve çalışmamızın konusunu teşkil eden dîvânın sahibi Mehemmed; samimi bir üslupla, zorlamadan uzak, canlı ve akıcı bir anlatım ile sahip olduğu dinî-tasavvufî birikimini ve hayat tecrübesini eserine aktarmıştır.

Bu çalışma, Mehemmed Dîvânı'nın incelemesi ile transkripsiyonlu metnini ihtiva etmektedir. Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde çalışmamıza kaynaklık eden dîvânın sahibi Mehemmed'in hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Mehemmed Dîvânı'nın şekil yönünden incelenmesi yapılmıştır. Dîvân; sırasıyla tertip, dil ve üslûb, vezin, kafiye ve redif özellikleri bakımından ele alınmıştır. Üçüncü bölüm, eserin dinî ve tasavvufî açıdan incelenmesinden oluşmaktadır. Din başlığı altında itikat, ibadet, sûre/ayet/hadis, diğer dinî mefhumlar ve dinî şahsiyetler çerçevesinde ele alınmıştır. Tasavvuf ise makam, haller ve telakkiler yan başlıkları altında tetkik edilmiştir. Dördüncü bölüm Mehemmed Dîvânı'nın transkripsiyonlu metni yer almaktadır. Çalışmamız kaynakça ile sonlandırılmıştır.

Çalışmamı hazırlamamda danışmanlığımı yaparak bana yol gösteren ve sabırla tüm ihtiyaçlarıma cevap veren kıymetli hocam Yard. Doc. Dr. Muhammet KUZUBAŞ' a ve bana her zaman desteğini ve yardımını esirgemeyen değerli hocam Yard. Doc. Dr. Abdullah EREN'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Metin AYDUR

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	i
BEYAN.....	ii
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHEMMED

Hayatı ve Edebi Şahsiyeti.....	4
--------------------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

MEHEMMED DÎVÂNÎ'NİN ŞEKİL ve MUHTEVÂ ÖZELLİKLERİ

1. Tertip.....	6
2. Dil ve Üslûb.....	9
3. Vezin.....	12
4. Kafiye.....	14
5. Redif.....	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEHEMMED DÎVÂNÎ'NDA DİN VE TASAVVUF

I. DİN:.....	23
1. İtikat.....	23
1.1.Allah.....	23
1.2.Melekler.....	24
1.3.Kitaplar.....	25
1.4.Peygamberler.....	25
1.5.Çehar-yâr.....	29

1.6.	Ahiret ve İlgili Mevhumlar.....	30
1.7.	Kader ve Kaza.....	32
1.8.	Hayır ve Şer'.....	32
2.	İbadet.....	33
2.1.	Namaz.....	33
2.2.	Hac.....	34
3.	Sûre, Ayet ve Hadisler.....	34
3.1.	Sûreler.....	34
3.2.	Ayetler.....	35
3.3.	Hadisler.....	37
4.	Diğer Dini Mevhumlar.....	38
4.1.	Miraç, Sidre.....	38
4.2.	Mezhep ve Akideler.....	39
4.3.	Dini Kurallar(Şer' -Emir-Nehiy-Şer' iyyat).....	39
4.4.	İman-Küfr-Mü' min-Kafir.....	40
4.5.	Ümmet.....	41
4.6.	Günah.....	41
4.7.	Şeytan.....	42
4.8.	Ölüm.....	42
4.9.	Kadir-Berat Geceleri.....	43
5.	Dinî/ Tasavvufî Şahsiyetler.....	43
II.	TASAVVUF.....	45
1.	Makam ve Haller.....	45
1.1.	' Aşk.....	45
1.2.	' Âşık.....	47
1.3.	Fenâ- Bekâ.....	47
1.4.	Fakr-' Acz.....	48
1.5.	Rıza.....	49
1.6.	Kana' at, İstiğna.....	49
1.7.	Tevekkül.....	50
1.8.	Zikir.....	50
1.9.	Kurb.....	51
1.10.	Vuslat.....	52

2. Telakkiler.....	53
2.1.Gönül.....	53
2.2.Cânan-Dildâr.....	55
2.3.Cemâl.....	55
2.4.Bezm-i Elest /Bezm-i Ezel.....	56
2.5.Vahdet-Kesret.....	57
2.6.Mâsivâ.....	57
2.7.Anâsır-ı Erba‘a.....	58
2.8.Dünya.....	59
2.9.Nefis, Benlik.....	60
2.10. Hevâ.....	61
2.11. Cân.....	61
2.12. Ruh.....	62
2.13. Akıl.....	62
2.14. Vücut-Ten-Cisim.....	63
2.15. Zâhir- Bâtm.....	64
2.16. Seyr ü Sülûk.....	65
2.17. Hâl-Kâl.....	65
2.18. Devr.....	65
2.19. Cezbe.....	66
2.20. Nazar.....	66
2.21. Firâk.....	66
2.22. Gaflet.....	67
2.23. Vehim, Hayal, Havatır, Şüphe, Zan.....	68
2.24. Hakikat.....	68
2.25. Kendini Bilmek.....	69
2.26. Âb-ı Hayat / Âb-ı Hayvan.....	69
2.27. Meyhane.....	70
2.28. Terk.....	70

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEHEMMED DÎVÂNI

1. Transkripsiyon İşaretleri.....	72
-----------------------------------	----

2. Nüsha Özellikleri.....	73
3. Metin.....	74
KAYNAKÇA	300

Kısaltmalar

Age	: Adı geçen eser
bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
G.	: Gazel
hzl.	: Hazırlayan
K.	: Kaside
m.	: Mesnevi
M.	: Müstezad
Mu.	: Murabba
M.	: Müseddes
.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.	: Tahmis
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayını, yayınları

Giriş

Anadolu'da, 11. yüzyılda başlayan göçlerle gelen dervişlerin öncülüğünde gelişen tasavvuf hareketi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan sonra bir çok yerde açılan tekkelerle kurumsal hâle gelmiş ve devlet ileri gelenlerinin ve hatta hükümdarların şeyhlere mürit olmalarıyla nüfuzunu gün geçtikçe artırmıştır.¹ “Tekkeler, önemini Osmanlı döneminde de korumuş ve tasavvuf; bireysel, toplumsal ve siyasi hayatın önemli parçalarından biri olma özelliğini devam ettirmiştir.”²

“Gerek Selçuklular ve Anadolu beylikleri, gerekse Osmanlı döneminin sağladığı bu uygun ortamda yetişen mutasavvıfların duygu ve düşüncelerini anlatmada kullandıkları en önemli araç şüphesiz ki edebiyattır. Hoca Ahmed Yesevî ve takipçileri ile geleneksel hâle gelen tasavvufî Türk edebiyatı; Yunus Emre, Hacı Bektaş Velî, Hacı Bayram Velî, Eşrefoğlu Rûmî, Kemâl Ümmî, Emir Sultan, Aziz Mahmud Hüdâyî, Ümmî Sinan, Niyâzî-i Mısrî ve daha bir çok şairle Türk edebiyatının önemli bir sahasını oluşturur.”³

Bu sahanın temsilcilerinden biri de kaynaklarda hakkında her ne kadar herhangi bir bilgiye rastlanmasa da, 15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın birinci yarısında yaşamış olduğu anlaşılan Mehemmed'dir.

Eserin asıl metinden çevirisi sırasında şairin adının ne olduğu konusunda iki farklı biçimle karşılaşılmıştır. Müstensih, şairin adını eserin bazı kısımlarında Muhammed, bazı kısımlarında ise Mehemmed olarak harekelendirmeyi tercih etmiştir. Divân şiirinin genel temayülleri açısından Mehemmed isminde karar kılınmıştır. Gerek eserin büyük kısmında Mehemmed şeklinin görülmesi gerekse divân şairlerinin genelde Mehemmed ismini tercih etmeleri bunda etkili olmuştur.

¹ Selçuk Eraydın, **Tasavvuf ve Tarikatlar** (8. Baskı, İstanbul 2008), s. 299.

² Abdullah Eren, **Mehmed Sıdkî Dîvânı (İnceleme-Metin)** (Etüt Yayınları, İstanbul 2010), s.55.

³ Abdullah Eren, **Mehmed Sıdkî Dîvânı (İnceleme-Metin)** (Etüt Yayınları, İstanbul 2010), s.68.

Mehemmed, eserinde tasavvufu bütün yönleriyle ele almaya çalışmıştır. Kendisinin Uşşâkî tarikatine mensup olduğunu ve Uşşâkî tarikatının kurucusu Hasan Hüsameddin Uşşâkî'ye bağlılığını eserin tamamında müşahede edebiliriz.

Tarikatlerin tasavvufu yaşama ve yorumlama adına önemli bir misyonunun olduğu bir gerçektir. Uşşâkî tarikati de tasavvufu derinlemesine işlemeye ve yaşamaya çalışan bir yol takip etmektedir. Uşşâkîyye, Halvetiye tarikatının şûbelerinden birinin adıdır. Halvetiye tarikatı içerisinde, Hasan Hüsameddin Buharî Hazretleri tarafından meydana getirilmiş ve getirilen yeni terbiye ve yetiştirme sistemleri ile aynı tarikat, içerisinde asıl bir şûbe olmuştur. Bu sebeple Halvetilik sistemlerini geliştirip yenileştirerek kendine has bir çığır meydana getirdiği için Hasan Hüsameddin Buhari Hazretleri kendisinden sonra gelişerek devam eden Halvetiyye-i Uşşâkiyye kolunun “pîri” sayılmıştır.⁴ Mehemmed, Uşşâkîliği benimseyen bir şair olarak pîrine sâdik kalmış ve şiirlerinde onu daima övmüştür.

Eserde sıklıkla işlenen ve adına sıkça rastladığımız Pîr Seyyid Hasan Hüsâmeddin Uşşâkî Hazretleri H. 880 (M.1476) yılında Buhara'da dünyaya gelmiştir.

Hazreti Pîr, Pâdişah III. Sultan Murad Han'ın kendisinin İstanbul'da yaşamasına dair ricasını kabul edip, ömrünün son kısmını İstanbul'da geçirmiştir.

Pîr Hüsâmeddin Uşşâkî Hazretleri İstanbul'a geldiği vakit kibârı evliyâullahtan Ümmi Sinân hazretleriyle mülâki olmuş ve bir müddet sonra Ümmi Sinan Hazretleri tarafından kendisine Halvetilik hilâfeti verilmiştir.⁵

Gir tarîkine sülûk it Halvetîdür şeyhimiz

Gülşen-i 'irfanda görseñ Gülşenîdür şeyhimiz MÜ.1/11

Mehemmed'in bağlılığını her fırsatta dile getirdiği Uşşâkîlik ise, Halvetiye tarikatının şûbelerinden birinin adıdır. Halvetiye tarikatı içerisinde, Hasan Hüsâmeddin

⁴ Mustafa Özdamar, **Hüsâmettin Uşşâkî ve Uşşâkiler** (Kırk Kandil Yayınları, İstanbul 2001), s.8

⁵ Mustafa Özdamar, **Hüsâmettin Uşşâkî ve Uşşâkiler** (Kırk Kandil Yayınları, İstanbul 2001), s.10-11

Buharî Hazretleri tarafından meydana getirilmiş ve getirilen yeni terbiye ve yetiştirme sistemleri ile aynı tarikat, içerisinde asıl bir şûbe olmuştur.⁶

Eserinden hareketle Uşşâkî tarikatine sınımsıkı bağı olduğu anlaşılan Mehemed, dinî-tasavvufî edebiyatın güzel örneklerini veren şairlerden biridir.

---

⁶ Mustafa Özdamar, **Hüsamettin Uşâkî ve Uşşâkiler**(Kırk Kandil Yayınları, İstanbul 2001), s.9

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHEMMED

Hayatı ve Edebi Şahsiyeti

Kaynaklarda, hakkında herhangi bir kayda rastlanılmadığından Mehemmed'in nerede ve ne zaman doğduğu, ailesi, eğitimi ve vefat tarihi ile ilgili kesin bilgiler vermek mümkün değildir. Ancak, dîvânından hareketle Mehemmed'in 15.yüzyılın ikinci yarısıyla 16.yy'ın birinci yarısında yaşadığı söylenebilir. Mensubu olduğu Uşşâkî tarikatının kurucusu olan Hasan Hüsameddin Uşşâkî'ye hayatında beş yıl hizmet ettiğini şiirinden anladığımız Mehemmed'in Hüsamettin Uşşâkî'nin 1475-1594 yılları arasında yaşamış olmasından yola çıkılarak 15. ve 16. yüzyılda yaşadığı söylenebilir:

Bi-ḥamdillāh ki biş yıl ol 'azîzün

Ḥayātında Meḥemmed itdi ḥizmet

G.11/7

Eserin asıl metinden çevirisi sırasında şairin adının ne olduğu konusunda iki farklı biçimle karşılaşmıştır. Müstensih, şairin adını eserin bazı kısımlarında Muhammed, bazı kısımlarında ise Mehemmed olarak harekelendirmeyi tercih etmiştir. Divân şiirinin genel temayülleri açısından Mehemmed isminde karar kılınmıştır. Gerek eserin büyük kısmında Mehemmed şeklinin görülmesi gerekse divân şairlerinin genelde Mehemmed ismini tercih etmeleri bunda etkili olmuştur.

Mehemmed'in şiirlerinde ailesi ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Nereli olduğu konusunda da kesin bir söz söylemek mümkün değildir.

Dîvânda başta din olmak üzere çeşitli sahalara vukûfiyeti Mehemmed'in iyi bir medrese tahsili aldığını, bunun yanı sıra tasavvufî konulara vukûfiyeti de köklü bir tasavvuf eğitiminin geçtiğini göstermektedir.

Şiirlerinde aşk teması ve dolayısı ile mistik bir lirizm ön plandadır. Didaktik anlatıma yer verdiği ifadelerinde dahi lirizmin etkileri vardır ve çoğu zaman, diğer insanlardan ziyade kendi nefesine bir şeyler anlatmaya çalışan biri gibi görünür.

İfadeden daha ziyade manaya önem vermekle birlikte şekli ihmal etmez; duygu ve fikir zenginliğini, kelimeleri itina ile seçerek şiire aktarır. Üslubunda en dikkat çekici yön samimiliktir; söylemek istediğini içinden geldiği gibi, zorlamadan aktarır ve bu durum akıcılığı beraberinde getirir. Renkli bir anlatımı vardır; kelime ve mana tekrarlarından kaynaklanan aksaklıklara düşmemeye çalışır. Bu anlatımın bir sonucu olarak şair, bazı şiirlerinde halk edebiyatı geleneğine uygun biçimde hece veznini kullanmayı tercih etmiştir.

Osmanlı Türkçesinin kelime kadrosunu ve ifade imkânlarını kullanmada oldukça başarılıdır. Şiirlerinde Arapça ve Farsça kökenli kelimelere sıklıkla yer vermiş olmakla birlikte bu durum, onun dönemi ve çevresi dikkate alındığında anlaşılabilirlik bakımından olumsuz bir durum ortaya çıkarmaz. Aynı durum kullandığı tasavvufi ıstılahlar için de söz konusudur.

İKİNCİ BÖLÜM

MEHEMMED DÎVÂNI'NİN ŞEKİL ve MUHTEVÂ ÖZELİKLERİ

1. TERTİP:

Mehemmed Dîvânı genel olarak klasik dîvân tertibine uygunluk göstermektedir. Eserin ilk kısmı kasidelerden oluşurken ilk kasideden sonra eserdeki tek tahmise yer verilmiştir. Tahmisi takiben yer alan 9 kasideden sonra gazel bölümüne geçilmiştir. Eserde toplam 215 gazel bulunmaktadır. Gazellerin içinde 3 adet müstezad yer almaktadır. Bu müstezadların ilki 124 ile 125. gazelin arasına, ikincisi 193 ile 194. gazelin arasına, üçüncüsü ise 198 ile 199. gazelin arasına girmiş durumdadır. Müstezadların dışında halk edebiyatı geleneğine uygun hece vezniyle yazılmış 10 adet şiir gazellerin içinde kendine yer bulmuştur. Gazellerin sonunda şairin bağlı olduğu Uşşâkî tarikatının kurucusu Şeyh Hüsâmeddin Uşşâkî'ye yazılmış bulunan bir adet müseddes yer almaktadır. Bu şiir parçasından sonra kıt'a bölümü yer alır. Eserde toplam 7 kıt'a vardır. Bu kıt'aların arasında ise eserin tek murabba'ı kendine yer bulmuştur. Eser, kısa bir nesir bölümü ve yine kısa bir mesnevi ile sonlandırılmıştır.

Dîvândaki şiir türlerinin beyit sayılarına göre tasnifi şöyledir:

Kasidelerin Beyit Sayıları(Toplam 10 Kaside)

7 Beyit	1 Tane
9 Beyit	1 Tane
10 Beyit	2 Tane
11 Beyit	1 Tane
12 Beyit	1 Tane
13 Beyit	1 Tane
16 Beyit	1 Tane
28 Beyit	1 Tane
29 Beyit	1 Tane
69 Beyit	1 Tane

Gazellerin Beyit Sayısı (Toplam 215 Gazel)

4 Beyit	2 Tane
5 Beyit	104 Tane
6 Beyit	53 Tane
7 Beyit	21 Tane
8 Beyit	10 Tane
9 Beyit	5 Tane
10 Beyit	3 Tane
11 Beyit	5 Tane
13 Beyit	2 Tane
14 Beyit	1 Tane
15 Beyit	2 Tane
16 Beyit	1 Tane
22 Beyit	1 Tane
Halk Edebiyatına uygun şiirler:	10 Tane
Eksik Gazeller:	6-62-82-86-87-146-152 (7 Tane)

Tahmis

20 Bent 1 Tane

Müstezad

7 Bent 1 Tane

8 Bent 1 Tane

39 Bent 1 Tane

Murabba'

6 Dötlük 1 Tane

Müseddes

16 Bent 1 Tane

Kıt'a

7 Tane

Dîvândaki gazellerin harf sırasına göre dağılımı ise şöyledir:

Elif(ا)	6 Adet
Be(ب)	Yok
Te(ت)	4 Adet
Şe(ث)	1 Adet
Cim(ج)	3 Adet
Ĥa(ح)	1 Adet
Ĥı(خ)	2 Adet
Dal(د)	3 Adet
Zal(ذ)	1 Adet
Ra(ر)	44 Adet
Ze(ز)	19 Adet
Sin(س)	Yok
Şın(ش)	2 Adet
Sad(ص)	3 Adet
Dad(ض)	2 Adet
Tı(ط)	Yok
Zı(ظ)	Yok
Ayn(ع)	Yok
Gayn(غ)	Yok
Fe(ف)	Yok
Gaf(ق)	1 Adet
Kef(ك)	14 Adet
Lam(ل)	5 Adet
Mim(م)	27 Adet
Nun(ن)	14 Adet
Vav(و)	15 Adet
He(ه)	28 Adet
Lamelif(لا)	1 Adet
Ye(ی)	31 Adet

2. DİL VE ÜSLUP:

Mehemmed'in şiirlerinin dili oldukça sâdedir. Dîvânın sanat kaygısı çok fazla güdülmeden yazılan tasavvufî bir eser olması, dildeki sadeliği destekleyici bir sebep olarak görülebilir. Halk tabirleri eserde sıklıkla yer almaktadır. Aşağıda yer verdiğimiz gazel Mehemmed'in dili kullanma şekli hakkında yeterli ipucunu vermektedir:

Haqqı zıkr eyleyelim
Görelim Allah ne eyler
Dâ'im şükr eyleyelim
Görelim Allah ne eyler

Gözlerden ağıdup nem
Tır haq emrinde muhkem
Zıkr iyle tırma epsem
Görelim Allah ne eyler

Tâlib olup cānāna
Meyl itme bu cihāna
Gel qalma başa cāna
Görelim Allah ne eyler

Ölmezden evvel öl gel
Ma' nevî qabre girgil
Geç senlikden beri gel
Görelim Allah ne eyler

Eserde Dîvân edebiyatında ender görülen bir gazel türüne ait iki örnek bulunmaktadır. Kekeme gazeli olarak bilinen bu gazellerin biri müretteb iken diğeri müretteb değildir.

İ i iy tâze-nihāl sîm-beden gönca-dehen
Bu bu bülbül gibi nālân oluram saña neden

Ti ti tahtında bugün Mısr-ı cemāliñ şehisin
Şi şî şāni bilürem Yūsufa şāhā seni ben

Ce ce cevr iyleme hicrūñle beni vaşla yitür
Ha ha hasret odına yaqma baña itme mihen

Hu hu hor bakma de derviş ‘ābā pūşe begüm
Z z zātına nazār kııl n’ider ol şāl-i kühen

Ra ra rāhat ola mı ze ze zebūn oldı gönül
Se se sen serv-i sehī sevdā çü dāl oldı beden

Şu şu şol kāmēti bālā şa şa şalinsa eger
Za za darbile odur başa kıyāmet koparan

Ta ta tarh iyle raqıbi koma yanında meded
Za za zāhir mi degil gerçi güli aldı diken

‘ ‘ ‘ Ahd iyle benümle beñe cevr itme meñe
Ga ga ğayrı gözile sevmeyeyin bir dağı ben

Fe fe fermāniña rām olmaya mı cān u gönül
Ku ku kul oldı bu halkıle seni cümle gören

Kü kü gördüm şeh olup milketine āşūbuñ
Le le leşker çeküp ol gamzelerüñ itdi fiten

Me me merdümlük idüp bendeñi rahm iyle didüm
Ne ne nāzınla güler iki gözüm açdı dehen

Ve ve vaşşice ğazālum seni ben şayd idemem
He he hey señ raqıb alur seni āhir ne güme

La la lāli dişini ğoncedeki jāle gibi
 Yu yu yoğ oldu Muĥammed ğoreli dŭrr-i   Adem G.148

Se se sevdŭm Şu Şu Şol ğozleri ser-mest gŭzeli
 Me me mest itdi beni   ıŐķı baĥa virmez eli

De de dāl oldu bu  addŭm tu tu toŐoğrı iken
 Ce ce cevrin  ekeli bir  aşı yānuĥ ezeli

Ge ge ğoĥlŭm me me mest olduğunuĥ aşı bu kim
 Nu nu nŭŐ itdi lebŭĥ yādına bir cŭr  a mŭli

Ce ce cānum Şe Şe Őevķden Őığamaz cŭbbeye sīne
 Di di dīvānına medĥŭĥle ğazeller yazalı

Me me medĥ itse Meĥammed       ar   ar boyıĥı
 Şu Şu Şu gibi aķar Şaf lebŭnde ğazeli G.198

Mehemmed kimi yerlerde Azeri Tŭrk esi özelliği ğoŐteren bir dil kullanmıştır. Kelime sonlarındaki çekimlerin Azeri Tŭrk esi'ne ğore çeŐitlilik ğoŐtermesi Mehemmed'in Eski Anadolu Tŭrk esi geçiŐ döneminde yer aldığını ğoŐterir mahiyettedir.

Bulmadum bu derde bir Őāfi devā   ālemde ben
 Anuĥĭn **ķoymıŐam** bağrumda dāğ ŭstŭne dāğ K.2/27

Ol   azīzi iy Muĥammed Mışr-1 dilde Őāh idŭp
Bulmışam cān Yŭsufın Ya   ķŭb-1 Ken   āndan lezīz G.21/5

Nār-1   ıŐķuĥla yanup ser-tā-ķadem nŭr **olmışam**
  albimŭĥ vīrānesi yapıldı ma   mŭr **olmışam** G107/1

Muṣībet görmedüm bir buña beñzer
Egerci **görmüşem** biñ dürlü miḥnet G.10/2

Derd-i ‘ışkı **bilmişem** ‘ālemde ben candān lezīz
Cānuma cānan olan olmaz mı bu cāndan lezīz G.21/1

Şairin mahalli bir ağız kullanması ve anlaşılır bir dille şiirlerini oluşturmuş olması halk edebiyatı geleneğini taşıdığıнын birer göstergesidir. Eserde halk edebiyatı geleneğiyle yazılmış beş şiir bulunmaktadır ve bu şiirlerin üçü 7’li hece ölçüsüyle ikisi de 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır.

İy nefsi bed-ḥāhımız
Yanduk senüñ eliñden
Sen şakla Allāhımız
Yanduk senüñ elinden

‘İşkuñ bezminde ḥüsnüñ şem‘ine
Pervāne oldum döneyin yine
Teşnedür cānum ‘ışkuñ meyine
Derdile içüp қanayın yine

Şair aruzu şiire uydurmada yaşadığı güçlüğü hece vezninde de göstermektedir. Hece vezniyle yazılan şiirlerde hece sayısında birlik sağlanamamış, hatta bir şiir 8’li hece ile yazılmıştır. Bilindiği gibi halk edebiyatı geleneğinde 8’li hece vezni de yoktur.

‘Āşık oldum sevdüm seni
Ḥaḫ hū diyü ḫaḫ hū diyü
Mest oldı dil bilmem beni
Ḥaḫ hū diyü ḫaḫ hū diyü

3. VEZİN:

Eserdeki şiirlerin genelinde aruz vezni kullanılmıştır. Aruzun şiirlere uygulanışında sıkıntılar mevcuttur. Ancak bu sıkıntıların eserin sahibinden mi yoksa

müstensihten mi kaynaklandığı belli değildir. Eserin tek nüsha olması karşılaştırmalı bir inceleme imkanı vermemektedir.

Eserde şair on adet şiirde ise hece veznini tercih etmiştir. Şairin mahalli bir ağız kullanması ve anlaşılır bir dille şiirlerini oluşturmuş olması halk edebiyatı geleneğini taşıdığıнын birer göstergesidir. Eserde halk edebiyatı geleneğiyle yazılmış şiirlerin bazıları 7’li bazıları ise 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır.

İy nefs-i bed-ḫāhımız
Yanduk senüñ eliñden
Sen şakla Allāhımız
Yanduk senüñ elinden

‘İşkuñ bezminde ḫüsnüñ şem‘ine
Pervāne oldum döneyin yine
Teşnedür cānum ‘ışkuñ meyine
Derdile içüp kıanayın yine

Kullanılan aruz kalıpları ve bu kalıpların tekrarlanma sayıları şöyledir:

Kalıp:	Tekrarlanma Sayısı:
fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün	132
mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün	29
mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün	28
mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün	20
müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün	7
fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün	5
mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün	5
mef‘ülü fā‘ilātün mef‘ülü fā‘ilātün	4
fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün	3
fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün	3

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün	2
müstef‘ ilātün müstef‘ ilātün	2
mef‘ülü mefā‘ilün mef‘ülü mefā‘ilün	1
fāilātün fāilātün fa‘lün	1
TOPLAM:	215

4. KAFİYE:

Eserde kafiye kullanmada genel itibariyle başarılı olunmakla birlikte şairin bu konuda çok titiz davrandığı da söylenemez. Bazı beyitlerde kafiyenin ihmal edilip sadece refifle yetinildiği görülmektedir.

Giceler tā şubha-dek **Allāh diyen gelsün berü**
Her seher mu‘tād olur **Allāh diyen gelsün berü** G.158/1

Şimdi bildüm cān içinde gizlü imiş **cānımız**
Yolına cānlar fidā bilindi çün **cānımız** G.64/1

a) **YARIM KAFİYE:** Eserde yarım kafiye az kullanılmıştır.

Cem‘ oldılar āşıkān ‘ışk yolların açdılar
Bezm-i şafāda vārip vaḥdet meyin içdiler

Vaşluñ ümīdi ile çün geldiler cihāna
Şabr itmeyüp fūrāka āḥirine göçdiler G.39/1-2

a) **TAM KAFİYE:** Tam kafiye örneklerine sık rastlanmaktadır.

Başını meydān-ı ‘ışkda ṭob iden ehl-i hüner
Gel berü cevḡān-ı ma‘niden geçür gel ser-te-ser

Bil nedür aḥvāli gūş ile gelgil kālimi
Tā derūnuñ cūş ide ‘ışkile cānuñ bula fer G.34/1-2

Beri tüt şem'îni şāhum ki derdimden hikāyet var
Gezer hercāyi hic tūrmaz şu göñlümden şikāyet var

Gehī pervāz idüp 'arşa bu imkānda karar itmez
Gehī nāzil olur bilsem bu esfelde ne hālet var G.43/1-2

b) **ZENGİN KAFİYE:** Şair zengin kafiyeyi de oldukça sık kullanmıştır:

Hayli demdür ejder-i nefsum benümle **ceng** ider
Yidi başlu pür-hiledür korqaram bir **reng** ider G.55/1

Ĥüdāvendā senüñ 'ışkuñla dil-i **seydā** seni ister
Derūndan 'ışkuñ envārı olur **peydā** seni ister G.62/1

Kafiyelerin türlerine göre dağılımının yanında sözcüklerin ve eklerin dil yapılarına göre de tasnif etmek mümkündür:

Türkçe sözcüklerle yapılmış kafiyeler:

O kim 'aşık geçer sevdāsı yokdur
Anuñ başında 'ışk gavgāsı yokdur G.35/1

Derd-i 'ışka bir devā var mı ölmekden gayrı
Ağladukca göz yaşın şeyhüm silmekden gayrı G.212/1

Türkçe fiillerle yapılmış kafiyeler:

Cem' oldılar āşıkān 'ışk yolların açdılar
Bezm-i şafāda vārıp vahdet meyin içdiler G.39/1

Terk idüp dünyā-yı baħr-ı 'ışka **tal**mışlardanuz
Hazret-i 'Uşşākī dergāhında **kal**mışlardanuz G.79/1

Meni mest itdi göñlüm **aldı** 'ışkuñ
Olub derya-yı 'ışka **şaldı** 'ışkuñ G.92/1

Türkçe eklerle yapılmış kafiyele:

Bir müsâfir-hânedür ' âlem konar kimi göçer
Cisr-i a' zamdur ecel maḥlûḳ ḳamu andan geçer G.36/1

Bağ-1 ' ışḳ içre ḳaçan ol boyı şemşâd şalınur
Sürinüp maḳdemine sünbül ü reyḫân silinür G.46/1

Gâh olur deryâsı ' ışḳuñ mevc urur başdan aşar
Ġarḳ idüp dil zevraḳını cân-1 dil andan şaşar G.52/1

Türkçe ve Arapça sözcüklerin birlikte kullanılmasıyla oluşan kafiyele:

Kendi esrârından âşârını dil işâr ider
Ġayrılar eş' ârin iş' â eylemekden ' âr ider G.24/1

Âh idüp her rûz u şeb bilmem ki sevdâsı nedür
Düşdi nâr-1 ' ışḳa dil bilmem temennâsı nedür G.38/1

Farsça sözcüklerle yapılmış kafiyele:

Hüdâvendâ döner ' ışḳıñla bu devrân seni ister
Döner çeşminde nem ṫumaz yağan bârân seni ister G.59/1

Hüdâvendâ senün ' ışḳuñla dil-i şeydâ seni ister
Derûndan ' ışḳuñ envârı olur peydâ seni ister G.62/1

Arapça sözcüklerle yapılmış kafiyele:

Dirîgâ şeyḫum itdi çünki rıḫlet
Daḫı irmez dil-i bîmâra şıḫhat G.11/1

Cife-i dünyâdan el çek çünki istersen necâḫ
Pâk iden nefsini buldı cümle berzaḫdan felâḫ G.16/1

Āteş-i ʿışkuñla yanmış göñlümüz giryān olur
Bir devā iyle tabībüm túb tutan sūzān olur G.47/1

Ĥaqqı zıkr eyleyelim görelim Allah neyler
Dā'im şükr eyleyelim görelim Allah neyler G.54/1

5. REDİF:

Eserde redif hemen hemen her şiirde kullanılmıştır. Şair, şiirlerin tamamına yakınında redif kullanmış bazen de kafiyeyi terk ederek sadece redifle yetinmiştir.

Giceler tā şubha-dek Allāh diyen gelsün berü
Her seher mu' tād olur Allāh diyen gelsün berü G.158/1

Redif kullanımı ile ilgili bazı örnekleri şöyle gösterebiliriz:

a) Ek Halindeki Redifler:

Bağ-ı ʿışk içre kaçan ol boyı şemşād şalınur
Sürinüp maqdemine sünbül ü reyhān silinür

Ne kadar şaklasa da dīdesi giryāndur anuñ
Ĥalk içinde bellüdü ben gibi ʿuşşāk bilinür G.46/1-2

Ciyş-i ʿışkuñ irdi dil milkini aldı çapdı
Yıkdı vīrān iyledi gerçi ki anı yapdı

Kūh-ı ġafletde hevā tayrına hem-pervāz iken
Şāhibāz-ı ʿışk irişdi kebk-i gönli kapdı G.209/1-2

b) Ek+Kelime Halindeki Redifler:

Güş iyle benüm nefsumile bir cedelim var
Ĥul itmege ol ĥarrı bir özge ĥiyelim var

Yūsuf gibi çāh-ı' atşa ḥabs idüp anı
Mısr-ı dile şāh olmağa 'ālī himemim var G.48/ 1-2

Ağlar gözüm yıñılmez ruḥsār-ı yāre **karşu**
Peyveste oldı bārān evvel bahāra **karşu**

Ruḥsārı üzre zülfi şankim sehāb-ı zulmet
Men' iylemiş şu' ā' in şemsün nehāra **karşu** G.157/1-2

c) Kelime Halindeki Redifler:

Bilmege esrārını ' ışkuñ yürekde derd **gerek**
Baş koyan meydān-ı ' ışık içre hüner-mend merd **gerek**

Gülşen-i ' ışık içre nālān olmağa cān bülbüli
Sine tağında açılmış tāze tāze verd **gerek** G.89/ 1-2

Niçe sırdan okuyan eş' arumı agāh **ola**
İre cānān iklīmine aña fetḥ-i rāh **ola**

Bir tolu piymānedür ' ışkile dīvānum benüm
Bezm-i ' ışkda mest olur nüş iyleyen agāh **ola** G.182/1-2

d) Kelime Grubu Halindeki Redifler:

Gönlimiz ' ışkıyla rüsvā-yı cihān **oldı meded**
Sinede gizlü olan sır ' ayān **oldı meded**

N'ideyin gönlüñ elinden çatı alüfte olup
Sırr-ı ' ışkı dem-be-dem işi beyān **oldı meded** G.20/1-2

Giceler tā şubḥa-dek **Allāh diyen gelsün berü**
Her seḥer mu' tād olur **Allāh diyen gelsün berü**

Rāh-ı ʿışkında anuñ serden geçüp leyl ü nehār
 Āteş-i ʿışka yanıp Allāh diyen gelsün berü G.158/1-2

e) Ek+Kelime Grubu Halindeki Redifler:

Yanmayanlar nār-ı ʿışka nūrı **bilmez kandadır**
 Açmayan vaḥdet meyin maḥmūrı **bilmez kandadır**

Dārına ber-dār olup sırr-ı eneʿl-Ḥaḳ bilmeyen
 Añlamaz ʿışk remzini Mañşūrı **bilmez kandadır** G.31 1-2

Cāme vü destāre baḳmaz cānı **gözler gözlerim**
 Cān içinde buldı bir cānānı **gözler gözlerim**

Baḳmazam sulṭān-ı dehre ḳalbūñ istiḡnāsı var
 Ḳul olup bir pādīşāha anı **gözler gözlerim** G.128/1-2

f) Mısra Halindeki Redifler:

İRmege vuşlata benden baña dil itdi seher
 Bulmak ister kendü kendin n'eylesün kendin sever
 Ben ki mīrem bu vücūd iḳlīmine ferdem meger
Limeni'l-mülk çalınur nevbetimiz şām u seher

Miy-i ʿışk içmek için bir tolı peymāne benem
 Şemʿ-i vaḥdetle yanan her gice pervāne benem
 Ğarḳ olan baḫr-ı hüviyyetdeki dūr-dāne benem
Limeni'l-mülk çalınur nevbetimiz şām u seher Mu.1/1-2

Bu tasnifin dışında tüm dîvânda kullanılan rediflerin tablosu ise şöyledir:

oldı gönlüm	diyeler
Meḥemmed Muştafa	-ar
cānā	görelim Allah neyler
-1 dost	seni ister
mest	eyler
-um el-gıyās	-ımız
-dan giç	istemez
-nı gör geç	iylemez
şeyḥ	bulunmaz
oldı meded	-inmez
-dan leziz	-den incinmez
ider	ağlamaz
-dur	añlamaz
neyler	şeyḥüm gönül añlanmaz
-ler	gerekmez
korkar	-mışlarda nuz
-ibilmez kãnadur	-a sığmaz
-sı yokdur	-imiş
-ar	-dan ğaraż
-im nolur	‘ışķ
-sı nedür	itsem gerek
-ān gider	gerek
-um bilür	-madıñ
var	‘ışķuñ
kıldılar	felek
-dur didiler	iyledi ‘ışķuñ
-inür	eylemicek
olur	-1 dil
-im var	degil
devr ider	-li gönül
-üm var	sende gönül

-1 şeyhüm
 olmışam
 bulmışam
 oldu kalem
 eyledüm
 -e geldüm
 bağladum
 bulmadum
 iyledüm
 itmedüm
 ben hū derim yā hū derim
 -em
 -dum
 -ye döndüm
 düşdüm
 -1 gözler gözlerim
 tesbiḥigim yitürdüm
 -mezem
 benem
 -üm benüm
 var benüm
 ʿ aqlum
 benüm
 olmadın
 olsun
 olmasun
 -den
 -men
 isteyen
 -1 isteyen
 ideyin
 -sın dost sen cānsın
 yamān yanduk senüñ elinden

-1 hū
 iden gelsün berü
 Allāh Meḥemmed ḥaḥ hū
 olan gelsün berü
 -a karşı
 Allāh diyen gelsün berü
 ḥaḥ hū diyü ḥaḥ hū diyü
 ḥaḥ diyüp gelsün berü
 lāilāheillālāh
 cānibe
 elḥamdülillāh
 ola
 estaḡfirullāh
 -i ʿ ıṣṣa
 olmayınca
 üstine
 -ayın yine
 beni maḥrūm eyleme
 -num var dime
 -umla
 -a
 tevhīde gel tevhīde
 olamaya
 olamayınca
 iyleme
 -le
 ʿ Uṣṣākiler dirler bize
 iyle
 ola
 -imle
 gibi
 -1
 -sı

olmaz mı

itdi

-erler hū diye diye

iyledi

-sından

gelmedi

itdi

-a geldi

-si

-e düşdi

-a geldi

oldığı

-indi

bilinmez ' ıŝkuñ esrārı

-tı

olmadı

-den ğayrı

heb luţf-u hağdur cümlesi

yāre nedür hay

oldı

-dür şeyhimiz

Lemine'l-mülk çālınır nevbetimiz şām u seher

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEHEMMED DÎVÂNÎ'NDA DİN VE TASAVVUF

I. DİN

1. İtikat:

1.1. Allah:

Eserde Allah; birliği, yaratılmışlardan farklı olması, gizli ve açık herşeyi bilmesi, bütün ilimlere vakıf olması, affediciliği gibi yönlerden konu edinilmiştir. Ayrıca dîvânda Allah lafzının dışında; Ehad, Vâhid, Hayy, Mevlâ, Tanrı, Rab, Bâtın, Zâhir, Hak, Gafûr, İlâh, Hudâ, Rahmân, Hû, Hayy u Ebed, Zât-ı Hak, Hüve'l-Bâtın, Hüve'l-Zâhir, Hüve'l-Mevlâ, Hüve'l-Hayy gibi isim ve sıfatlara rastlamak mümkündür.

Allah tekdir, ortağı yoktur. Yarattığı tüm varlıklardan münezzehtir, bütün canlıları yaratan ve kollayan odur:

Ol Allah Eḥaddur kim münezzehdür 'alāyıkdan

Ki oldur Vâhid-i Muṭlaḳ hüve'l-Hayyü hüve'l- Mevlâ K.1/2

Allah'a gece gündüz şükretmek gerekir. Kâmil mü'minin dilinden Allah'ın ismi hiç düşmemelidir. İnsan etrafında bulunan varlıklara bakarak Allah'a karşı şükürü ve zikri bırakmamalıdır:

Ḥaḳḳı bilüp rüz u şeb ḥamd iyleyen şâkir benem

İsm-i ḥaḳḳı dilde tekrâr iyleyen zâkir benem G.129/1

Dâyim ḥaḳḳı zikr iyleyüb ben hû derim yâ hû derim

Evşâf-ı fenni fikr iyleyüb ben hû derim yâ hû derim G.121/1

Allah'ın vermiş olduğu ömür iyi değerlendirilmeli, onun hoşnut olacağı amellerle meşgul olunmalıdır. Allah'a karşı yapması gereken amelleri yerine getirmeyen insan, büyük hüsrân ve aldanmışlık içindedir. Hakka karşı hata işleyen kişi, kusurunu kabul edip ondan af dilemelidir:

Gel iy t̄alib olan H̄aḡḡa ko ‘özri
Anuñ vechini gör ferdāsı yoḡdur G.35/4

Geçdi ‘ömrüm zāyi‘ oldı kıymetin fehm itmedüm
H̄aḡḡa lāyık bunca yıllarda ‘ameller itmedüm G.119/1

Ba‘ de zālīñ di ḡaṡā itdümse Yā Rabb’el- Ğafur
‘Af umar senden bu nār-ı cürm-i ‘iṡyāna ḡarıḡ K.4/9

1.2.Melekler:

Dîvânda ismiyle zikredilen melekler; Cebrâil, Rıdvân, Gılman, Hûri adlı meleklerdir. Dört büyük melek arasında sadece Cebrâil, dîvânda yer almaktadır:

‘Iṡḡile Cibril-i emîn ‘iṡḡile bilindi sinîn
‘Iṡḡile ṡurdı zemîn ‘iṡḡile döner zamân G.142/3

Eserde ṡairin melekleri ayırıcı vasıflarıyla deġil bir bütün olarak ele almayı tercih etiġi görölmektedir. Meleklerin bütün olarak ele alındıġı bölümlerde genellikle onların ṡahit olma vasıfları ön plana çıkarılmıştır:

Gördiler ḡalbüm tolu ‘iṡḡuñla aḡzāb-ı melek
‘Arṡ-ı Raḡmān gibi bu ṡobṡolu candur didiler G.45/4

Dîvânda meleklerle ilgili kısımda en çok yer verilen Hûri ve Gılman adlı meleklerin cennette mü’min kadın ve mü’min erkeklere hizmetkarlık yapacakları bildirilmektedir. Eserde cenneti ve cennet içinde Gılman ve Hûrileri isteyenlerin yapmaları gerekenler belirtilmiştir:

Cennet ġilmān isterseñ tevḡide gel tevḡide
H̄ūr u Rıdvān istersen tevḡide gel tevḡide G.182/1

Terk idüp cān u cihānı āḡiret ḡılmaz ḡabul
Cennet ü ġilmāna baḡmaz ṡūfi-i didār isteyen G.141/4

Eserde aşkın tarifi yapılırken cennetteki meleklerle de aşk vasıtasıyla ulaşılacağı, aşkın insanı cehennemden koruyup cennete kavuşturacağı gerçeġi vurgulanmıştır:

‘Işka dirler nâr u nûr u ‘ışkdurur Gilmân-ı Hûr
 ‘Işkdurur cennet cehennem ‘ışka diler âsumân G.142/6

Bir beyitte cennetin bekçiliğini yapan melek olarak bilinen Rıdvân, benzetme amacıyla kullanılmıştır:

Gülşen-i cennet yüzimiz selsebîl eşk-i revân
 Hülk-i ahsen anda Rıdvân kıddimiz Tübâ gibi G.185/10

1.3.Kitaplar:

Eserde kutsal kitaplardan sadece Kur’an zikredilmiştir. Kur’an eserde benzerlik ilgisi, bir övgü vesilesi münasebetiyle ele alınmıştır.

Hatt-ı vechüñ süre-i Raḥmāna beñzer dost senüñ
 Anı iz’ân iyleyelden zıkr-i Kur’ân iylerüz G.63/4

Kim ḥayā-yı ḥilm-i Osmān āyetidür şeyḥimiz
 Cāmi’-i esrār-ı Kur’ân gāyetidür şeyḥimiz MÜ.1/12

Kur’an hak ile batılı birbirinden ayırmada rehberdir. Ayrıca Kur’an okuyana bir nur kaynağıdır.

Oğunur şevkıle Kur’ân anuñ nūrına talīb cān
 Ki bātıldan ḥaḳḳı alan seçen Furḳān seni ister G.59/10

1.4.Peygamberler:

Eserde on tane peygamberin adı geçmektedir. Bu peygamberlerin dışında “enbiya” kelimesi dîvânın sonunda yer alan nesir kısmında bir defa zikredilmiştir.

Eserde yer alan peygamberler şunlardır:

Hz.Âdem:

Hz. Âdem, ilk insan ve ilk peygamberdir. Hz. Havva ile beraber yasak meyveyi yemesi sonucu dünyaya gönderilmiştir. Eserde Hz. Âdem’in yasak meyveyi yemesine ve dünyaya gönderilmesine sebep olarak aşk gösterilmektedir.

‘İşkdurur ħuld dānesini Ādeme it‘ām iden
Kim nüzül iden zemīne ‘ışkdurur ez āsumān G.142/11

Hz. Nuh:

Hz. Nuh, genel itibariyle kurtuluşun sembolü olarak zikredilir. Onun gemisine binmek kurtulmayı ve Allah’ın rızâsını kazanmayı sağladığı gibi onun gemisinden yüz çevirmek ise helak olmaya delalet olarak tanımlanır. Eserde tufan sonrası yeryüzünün bir döşek gibi olması yani heryerin sularla kaplanması olayına telmih yapılmıştır:

Nice ħurdı bu eflāki yaşadı Nuh ŧabaħ üzere
Zemīn aña firāş oldu
Görinen cümle āşāri münezzehdür ħıyāsından
Ķıyās idenlerüñ zātı M.2/23

Hz. İbrahim:

Hz. İbrahim, bir beyitte dinî olarak kutsal sayılan mekanlar ile birlikte zikredilmiştir:

Belħ mest İbrāhīmile mest Buħāra Ķudüs mest
Yeşrib ü Baħcā mest Mışr u Şām u Ken‘ān mest K.11/17

Hz. Süleyman:

Hz. Süleyman hayvanlarla konuşabilme yeteneğine sahip özelliğiyle bilinmektedir. Eserde Hz. Süleyman’ın karınca kıssasına telmihte bulunulmuştur.

Bir Süleymāndur bu ‘ışħ kim destine düşen anın
Ger ħafan arslānda olsa dehşetinden mūr olur G.61/5

Ol Süleymān-ı zamānuñ destine şāyed ire
Meskenetle göñlimi kuyında bir mūr eyledüm G.113/5

Hz. Ya’kub:

Hz. Ya’kub, genellikle Hz. Yusuf’la birlikte anılır. Hüzünlü oluşu, ağlamaktan gözlerinin kör olması, devamlı vuslat arzusu taşıması bakımından ele alınır:

Mālik olmayan vücūd-ı MışrınaYūsuf gibi
Aħlasun Ya‘ħūb gibi Ken‘ānı bilmez ħandadır G.32/2

‘Işkdurur Ya‘kübı giryân Yūsufi sultūn iden
 ‘Işkdurur Eyyübı sūzān iyleyüp iden ziyān G.142/12

Hız. Yūsuf:

Hız. Yūsuf; güzelliği, gömleği ve Mısır'a sultan oluşu münasebetiyle söz konusu edilir. Bunların dışında Yūsuf peygamberin zindanlara atılması da dile getirilir. Şair, âşğın gönlünü Mısır'a benzeterek âşğın Hız. Yūsuf gibi kölelikten sultanlığa varmasını hedeflemiştir:

Çāh-1 dilde ħabs idüp nefş merdümin cevır iyleyen
 Mıř-1 dil tahtında Yūsuf gibi āĥir řāh ola G.182/3

Yūsuf gibi çāh-1 ‘atřa ħabs idüp ānı
 Mış-1 dile řāh olmağa ‘ālī himemim var G.58/2

Göñül Ya‘kübı iremez Yūsufina
 Ki ‘ışk Mışında sultān olmayınca G.167/2

Hız. Musā:

Eserde Hız. Musā, Tūr Dağı veya Sînā Dağı ile birlikte anılmaktadır:

Çü sinā sırrını itdi tefehhüm
 Ledünnī ‘ilmını kıldı ta‘allüm
 Ĥaĥıĥat buyın itdükte teşemmüm
 Tecellī kıldı Ĥaĥ itdi tekellüm
 Göñül Tūrında Musā oldu göñlüm T. 1/6

Tūr-1 rif‘ atde vücuduñ nūra ġarĥ olmuş senüñ
 Sen ne Sînāsın eyā sensin međer Mūsā felek G.95/8

Tūr-1 çeřmim nūra ġarĥ olup benüm sırrım ‘aceb
 Ĥoř tekellüm iylemiş ĥaĥkıyla Musā gelmedi G.194/4

Her nefesde mürdeler ihyā ider ‘Īsā gibi
Tur-ı Sināda haqqile söyleşür Musā gibi MÜ.1/34

Hız. İsa:

Eserde Hz. İsa’ya ölüleri diriltme mu’cizesi ile telmihte bulunulmuştur. Bunun dışında daha bebek iken konuşması, Cebrail’in Hz. Meryem’e ruh üflemesi sonucu doğması gibi özellikleri eserlerde işlenmiştir:

Öldi dirildi gönül bildi senüñ māhiyyetüñ
Sensin ol ihyā-yı emvāt eyleyen ‘Īsā felek G.98/9

Dost Mehemmed ümmetiñin bilmezem aşlı nedür
Her nefesde mürde ihyā iyeler ‘Īsā gelmedi G.194/3

Qabr-i cismimde yaturken meyyit-āsā tıfl-ı cān
Bir dem ‘Īsā-nefes büt geldi ihyā iyledi G.197/2

Hız. Lokmān:

Hız. Lokmān, hekimliğı ve hikmet sahibi oluşu münasebetiyle zikredilir.

Niçe müşkil güşādur şanki Nuğmān
Ki dermān isterseñ derde Loqmān K.9/5

Hikmetile ‘aşra Loqmān ‘ilmile Nu‘mandur
Dillerüñ dermānıma anuñ her sözi dermāndurur K12/4

Hız. Eyyûb:

Hız. Eyyûb, sabrının sonsuzluğu ve hastalıklarla imtihan edilmesi sebebiyle konu edilir. Bu bakımdan o devamlı sūzândır. Eserde Hz. Eyyûb’un bu durumu aşka bağlanmıştır:

‘İşkdurur Ya‘kubı giryān Yusufi sultān iden
‘İşkdurur Eyyûbi sūzān iyleyüb iden ziyān G.142/12

H.z. Muhammed:

H.z. Peygamber, eserde âlemlerin yaratılma vesilesi, makamının yüceliği, mü'minlerin sevgilisi olması yönlerinden ele alınmıştır.

Başuña levlāk efserin alduñ Mehemmed Muştafa
Geydüñ le' amruke ħil' atini iy gevher-i kân-ı şafâ G.2/1

‘İşkuñla var oldı cihân sensin kamuya cümle cân
İy nur u ayn-ı ‘ aşıkā Aħmed Mehemmed Muştafa G.2/3

Virürem dāyim ħabībüñe şalāvāt ile selām
Niçeler buldı bunuñla ħayd-ı berzaħdan menāş K.2/12

Muħib oldım o maħbūba ezel bezminde mest oldı
Mehemmed cān-ı dil andan şarāb-ı ‘ ışkı nūş itdi G.189/5

1.5.Çehar-yâr:

Dört halife dîvânlarda sıklıkla ele alınan dinî şahsiyetlerdendir. Mehemmed de dîvânında dört halifeyle ilgili beyitlere yer vermeyi ihmal etmemiştir. Her halifenin kendine has özellikleri dikkate alınmış, övülecek kişiler her halifenin üstün özellikleriyle övülmüştür.. Eserde Mehemmed, şeyhi olan Hasan Hüsamettin Uşşâkî için yazmış olduğu şiirde, şeyhini övmek için dört halifeden yararlanmaktadır.

Şıdķile Şıddıķ-i şāni ħaķ velidür şeyħimiz
Bābidür ‘ ilm-i ledünnüñ yā ‘ Alidür şeyħimiz MÜ.1/ 6

‘ Adlile Fāruķ-ı şāni ħaķ velidür şeyħimiz
Kimde kim bir zerre ħaķ görse belidir şeyħimiz MÜ.1/ 9

Kim ħayā-yı ħilm-i Oşmān āyetidür şeyħimiz
Cāmi‘ -i esrār-ı Kur’ān ġāyetidür şeyħimiz MÜ.1/ 12

Bir seħāvet ma‘ deni ġüyā ‘ Alidür şeyħimiz
Ĥulķ-i aħsen bir ħasen şüret velidür şeyħimiz MÜ.1/ 15

1.6. Âhiret ve İlgili Mefhumlar:

1.6.1. Âhiret:

İnsanın dönüp gideceği yer âhirettir ve bu dünya onun kazanılması için bir çalışma ve imtihan yeridir. Âhiret için ne kazanılacaksa bu dünyada kazanılır. Dünya hayatı bittikten sonra artık kazanç kapısı kapanmıştır. Bu yüzden ömür, iyi değerlendirilmeli ve o âleme yönelik ameller işlenmelidir:

Her söziñ dünya kelâmı heb işüñ tül-i emel

Âhiret emrinde süst misin andan ağız açmaduñ G.90/2

Çorqaram uryān qalursın bu ‘ amellerle seni

Giymek için āhiretde bunda bir ton biçmedüñ G.90/3

Şarf idüp dünyāya cülli ħimmetüm ħayflar baña

Âhiret emrinde hic bir ħüsn tedbîr itmedüm G.120/3

Terk idüp cān u cihānı āhiret kılmaz kabul

Cennet ü ğılmāna baqmaz şüfi-i didār isteyen G.141/4

Rāh-ı şerī‘ at üzre toğrı gidüp Ĥudādan

Dār-ı fenāda iy dil yol var mı qanı qorqar G.29/2

1.6.2. Maĥşer, Haşr:

Maĥşer geleceğinden mü’minlerin şüphe etmedikleri hesap günüdür. Tabiatın her bahar yeniden canlanması gibi ruhlar da tekrar canlanacaktır. Önemli olan insanın maĥşer günü kendisine hayatı ile ilgili sorulara cevap verebilmesidir.

İresin maĥşerde saña ideler anda su ’āl

Bulunursa ‘ amelüñ ħayrıla maĥtüm diyeler G.51/4

Maĥşer günü bütün insanların toplandığı bir ortamda her insanın hayatında yaşadığı olaylar ortaya dökülecektir. İnsan bu düşünceyle, mahcup olacağı davranışlardan kaçınmalıdır.

Biline ħālün o dem fāş ola yüzler qarası

Ehl-i maĥşer göreler bu ne ‘ aceb şüm diyeler G.51/10

Bugün ‘āşıklar ‘ışk tohımın ekerler cān kazāsında
Yarın maḥşerde maḥsūlin biçerler hū diye diye G.190/3

Maḥşerde inkarcıların yüzü gülmeyecektir. Maḥşer meydanında çürümüş kemiklerin haşr olunacağına inanmayanların yüzleri simsiyahtır:

Yüzi gülmez münkir-i ḥaşrūñ aña budur sened
Ḳale men yuḥyi ‘l ‘izāme vehiye ramīm⁷ G.133/4

1.6.3. Cennet-Cehennem:

Cennet, her mü’minin gönlünde olmak istediği yerdir. Ancak cennete kavuşmak için mâsivayı terk etmek gerekir. Cennetten daha güzel olanı ise Allah’ın cemâlini seyredabilmektir. Onun cemâlini görememek gönül ehli için cenneti cehenneme çevirir. Gönül ehli için cenneti değerli kılan öğelerden biri de Hz. Peygamber’dir. Onun olmadığı bir cennet değersizdir:

Özge siyre düşdi göñlüm mâsivâyı terk idüp
Zahidā arz eyleme cennet temâşası nedür G.38/3

Eger cennetde olursa mekānum
Göñül eglenmez ol yār olmayınca G.166/5

Meḥemmed cennete miyl itmez ‘uşşāk
N’iderler anı dīdār olmayınca G.166/10

Zāhidūñ cennet temennāsı ‘ibādet ‘ābidūñ
‘Āşıkuñ ḥavf ü recāsı cümle dīdār üstine G.168/3

Cennete girsem eger bir dem karar itmeme göñül
‘İşkı çün bende Meḥemmed anda cānān olmaya G.175/5

Eserde, cennet ile ilgili kavramlar bir araya getirilerek tenasüb yapılmış, kavramlar benzerlik ilgisiyle kullanılmıştır.

⁷ Dedi ki: “Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?” (Yasin,78)

Gülşen-i cennet yüzimiz selsebil eşk-i revân
 Hülk-i ahsen anda Rıdvan kıddimiz Tübâ gibi G.185/10

Cehennem kelimesi ise sadece bir yerde geçmiş, cehennem aşka benzetilerek ele alınmıştır.

‘İşkâ dirler nâr u nûr u ‘ışkıdurur gılmân-ı hûr
 ‘İşkâdurur cennet cehennem ‘ışka diler âsumân G.142/6

1.6.4. Amel defteri:

Eserde insana kendi amel defterinin verileceği anla ilgili bir değerlendirme söz konusudur. Şair, cehennem ehlinin, defterlerini aldıktan sonra yüzlerinin kapkara olacağını söylemektedir:

‘Amelûn defterinûn hayrı bulunmazsa eger
 Yüri var âteşe yan yüzi kara şüm diyeler G.51/7

1.7.Kader-kaza:

Kader ve kaza Allah’ın takdiridir ve insan hayatında neyin ne zaman olacağını bilemez. İnsan, bir kör gibi önünü göremeden hayatını sürdürür. Bu durumda insanın yapması gereken kadere inanmak ve onun değerini bilmektir:

O kim a‘mâ gelüp ‘âlemde bilmez sırr-ı mâ yuhyi
 Anuñ ‘ömri geçer hayefâ
 Kıader kıadrini fehm itmez ânı bilmez kıazasından
 Neden bilsün hasârâtı M.2/35

1.8.Hayr ve şer’:

İnsanın hayatında Allah’ın emirleri doğrultusunda davranması hayr, nefis ve şeytanın isteklerine göre hareket etmesi ise şer’ olarak görülmüştür. İnsan aşk kılıcıyla nefis ejderini def edip hayra yönelmelidir. Çünkü nefis daima kötülükleri istemektedir.

Cehd iyle tığ-ı ‘ışkile men‘ iyleme hayrı
 Kes başını nefis ejderinûn def‘ ola şerri G.208/1

İttiba‘ iyeler gönül gâh nefsim
 Şerrine gerçi ki anuñ ‘âlimem G.122/2

2. İbadet:

İbadet, kulluğu ve kulluğun gereklerini kapsayan bir davranışlar bütünüdür. İnsan ibadet sayesinde Allah'a yakın olur ve cenneti kazanmaya hak kazanır. Âşık, ibadetlerinin sonucunda cenneti değil Allah'ın cemâlini (cemâlullahı) arzulamaktadır:

Zâhidüñ cennet temennâsı ' ibâdet ' âbidüñ
' Âşıkun ħavf ü recâsı cümle didâr üstine G.168/3

2.1. Namaz:

Namaz islam dininde en önemli ibadet sayılır. İnsan Allah'ı bilip onu tanıdıktan sonra namazına dikkat eder, namazdan bir an bile ayrı kalmaz:

İşbu vechile namazdan ħâli olmaz bir nefes
Añlayan ħaħķı Meĥammed ħuramaz ebsem lâ gibi G.185/15

Eserde namazla ilgili terimler benzerlik ilgisiyle kullanılarak tenasüb sanatı yapılmış, namaz gönül ehli gibi düşünülmüştür:

Ķaşlarum miĥrâb mescid ħalbim olmuş rûĥ imâm
Her nefesde bir mü 'ezzîn dîde şem' zehrâ gibi G.185/13

2.1.1. Mescid:

Mescid iman edenlerin yeridir. Oraya yalnız iman ehli gelmelidir. Küfür içinde olanlar mescide bile yaklaşmamalıdır. İnsanın kalbi de Allah'a iman ile dolu bir yer olması bakımından mescide benzer. O yüzden kalp mescidine de nefis yaklaşmamalıdır.

Nefsi mekkâre-i ħalbiñde
Ķoma mescidde küffâr neyler G.26/5

Vâ' iz-i nefsüñ kelâmın ħoma ħalbüñden çıkar
Mü'min olan mescide ruhbân koyup deyr iylemez G.66/5

2.1.2. Secde, Kıble, Kıblegâh:

Secde namazın en önemli anı, kulun Allah'a en yakın olduğu yerdir. Secde kulun küçüklüğünü hissedip Allah'ın büyüklüğünü kabullendiği bir andır. Bu bakımdan secde kelimesi bağlılık olarak kullanılabilir. Şeyhin mekanı müridler

için bir secdegâh, bir kıblegâhtır. Müridler daima şeyhin tarafında döner ve onun eşiğinde küçüklüklerini ortaya koyarlar:

Sicde-gâh-ı ‘āşıkāndur kūy-ı şeyh
 Kıble-gâh-ı şādıkāndur kūy-ı şeyh G.18/1

Kaşuñ mihrâb yüzün kıblem olandan
 Kōdum yolında bāş u cānı şeyhüm G.107/4

2.2. Hac:

Dîvânda hac kelimesi doğrudan kullanılmamakla birlikte hac vazifesi yerine getirilirken yapılması gereken davranışlar çerçevesinde konu ele alınmıştır. Ka’be’de tavaf etmek, kurban kesmek, Safa ve Merve arası sa’y yapmak hac ile ilgili ele kavramlardır. Bu durumda kalp, Kâ’be; kurban, aşığın canı veya nefsi; sa’y ise çekilen sıkıntıların göstergesi olma özelliği göstermektedir.

Ka’ be-i kūyında yāruñ cānı kurbān itmege
 Merve haqqı sa’y ider budur Şafāsı dervişüñ G.91/4

Harīm-i kūyına irse bu cānı sa’y idüp Ka’bem
 Şafâyla idüp kurbān gönül zevkından incinmez G.72/3

3. Sûre, Âyet ve Hadisler:

3.1. Sûreler:

Eserde sûreleri bazen doğrudan isimleriyle bazen de sûrenin isminin yer aldığı âyetlerden alınan parçalar yardımıyla ele alma yolu tercih edilmiştir. Sûrelerin indirilme mahiyeti, anlamları, benzerlik ilgileri, içerikleri beyitlerde konuları açıklamada bir araç olarak kullanılmıştır. Eserde isim olarak Tâhâ, Nûr, Furkân, Rahmân sûreleri ele alınmıştır.

Yüzüñ ve’ş-şemsidür zātuñ senüñ dir sûre-i Nürdür
 Nürin keşf-i hicâb idüp yüzüñ ol dem ki celâhâ G.1/2

Yüzüñ ve’ş-şemsi alnuñ ve’đ-đuhâdur
 Kaşuñ kavseyn sözüñ Raḥmānī şeyhüm G.107/3

Oğudum alnında kaşuñ ve'd-đuhā
 Hatm idüp bildüm nedür Furqānı dost G.7/4

Dil oğur Ve'l-leyli zülfüñ süre-i Nürdur yüzüñ
 Bir nümüne pertevi envār-ı vechüñden nihār G.27/2

Ĥatt-ı vechüñ süre-i Raħmāna beñzer dost senüñ
 Anı iz' ān iyleyelden zıkr-i Kur'ān iyelerüz G.63/4

3.2. Âyetler:

Elā ey talib-i esrārı sübhanellezi esrā⁸
 Elā iy cālib-i ma' ni hağayık sırrın it i' lā K.1/1

Ol Allah eħaddur kim münezzehdür ' alāyıkdan
 Ki oldur vāhid-i muṭlağ hüve'l-ħayyü hüve'l- mevlā⁹ K.1/1

Qalur hayrān olub leyl-i firāğda deli mecnün
 Ser-i zülfüñ kaçan envār-ı ruhsārıñı yağsāhā¹⁰ G.1/3

Semā-veş kubbe-i ĥađrā yaşandı dost senüñçün gel
 Fezā-yı cānda dār-ı ĥubb-i dil ol dem ki bennāha¹¹ G.1/4

Mücellā iyle nefsi levħin qalursın ĥāb-ı ġafletde
 Uyub emmārenüñ emrine ger sen ānı dessāhā¹² G.1/5

Meħemmed pāk idüp nefsi berazıħdan ĥalāş ol gel
 İrişdi vuşlat-ı ĥağğa anı her kim ki zekkāhā¹³ G.1/6

⁸ “Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed’i) bir gece Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa’ya götüren Allah’ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.” (İsrâ, 17-1) ayetinin bir kısmı.

⁹ Bu beyitte İhlas sûresine telmihte bulunulmuştur.

¹⁰ “Onu bürüdüğünde geceye andolsun” (Şems, 91-4) ayetinde “onu kapladı, sardı” manasına gelen kelime.

¹¹ “Göge ve onu bina edene andolsun” (Şems, 91-5) ayetinde “onu bina etti” manasına gelen kelime.

¹² “Onu kötülöklere gömüp kirleten kimse de ziyana uğramıştır.” (Şems, 91-10) ayetinde “onun kusurlarını örtmeye çalıştı” manasına gelen kelime.

Himmetüñ dūn olmasun kim didi luṭf ıssı kerīm Veleḳad kerremnā beni ādem şānında raḫīm ¹⁴	G.133/1
Sendedür heb hüsn ü ḫulḳı ğayra ḫacet yok çü ka‘at Leḳad ḫalaḳnā’l insāne fi aḫseni taḳvīm ¹⁵	G.133/2
Ḳorḳ hüdādan emrini tut gör ne dir anlar için Febeşşirhu bi mağfiretin ve ecrin kerīm ¹⁶	G.133/3
Yüzi gülmez münkir-i ḫaşrūñ aña budur sened Ḳale men yuḫyi’l ‘izāme vehiye ramīm ¹⁷	G.133/4
Dir Meḫemmed ekilürse münkiri rah-ı hüdā Esta‘ izü billāhi mineşşeytānür-rācīm ¹⁸	G.133/5
Nefeḫtü fihi min rūhi nidāsın çünki ğuş itdi ¹⁹ Dil-i divāne ol demden berü ṭurmaz ḫurūş itdi	G.189/1
Çün biri raḫīm aḫsen-i taḳvīm ²⁰ İyledi kerīm elḫamdülillāh	G.161/6

¹³ “Gerçek felâh bulmuştur onu temizlikle parlatan” (Şems, 91-9) ayetinde “onu tezkiye etti” manasına gelen kelime.

¹⁴ “Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.” (İsrā, 17-70) ayetinin “Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık” kısmını oluşturan ifade.

¹⁵ “Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık.” (Tin, 95-4)

¹⁶ “Sen ancak Zikr’e (Kur’an’a) uyanı ve görmediği hâlde Rahmân’dan korkan kimseyi uyarırsın. İşte onu bir bağışlanma ve güzel bir mükâfatla müjdele.” (Yasin, 36-11) ayetinin “İşte onu bir bağışlanma ve güzel bir mükâfatla müjdele.” anlamına gelen kısmı.

¹⁷ “Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi. Dedi ki: “Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?” (Yasin, 36-78) ayetinin “Dedi ki: “Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?” manasına gelen kısmı.

¹⁸ “Şeytanın şerrinden Allah’a sığınırım” anlamına gelen bir başlangıç cümlesi.

¹⁹ “Bu itibarla, Ben onu düzenlediğim insan şekline koyduğum ve içine ruhumdan üflediğim zaman, derhal onun önünde secdeye kapanınız.” (Hicr, 15-29) ayetinin “İçine ruhumdan üflediğim zaman” anlamına gelen kısmı.

²⁰ “Biz insanı en güzel şekilde yarattık.” (Tin, 4) ayetine telmih yapılmıştır.

‘Alleme’l-esmānuñ esrārını iz‘ ān itmeyüp²¹
Oğumadum sırr-ı māyūhā nedür fehm itmedüm G.120/2

Yolında cān virendür qadrini bilenler anuñ
Bilmez bu sırrı ğayrı erbāb-ı ‘ ışqadur haş²² G.85/2

Eyā sulţan-ı maḥlūqāt saña kimdür diyen lā lā
Saña kul cümle mevcūdāt yüzüñ gül ruḥlaruñ lā lā²³G.184/1

Gel iy ‘ ışq odına yanmış gönül gel sen tevekkül kı
Cenāb-ı ḥazrete cāndan²⁴ M. 2/39

Qoma elden rāh-ı ‘ ışqdur çün şırāt-ı müstaqīm²⁵
Dergeh-i bī-gāye yoqdur çünki bundan ğayrı rāh

3.3. Hadisler:

Vücūdı kenzdi maḥfi bilinmek istedi çünki
Mezāhir iktiza itdi talib kıldı qamu esmā²⁶ K.1/4

Gizli kenzi iken ‘ amāde ḥāşılı nuruñ senüñ
Kim kemāl-i qudretin her şeyden ifşā iylemiş K.2/7

İy künt-ü kenziñ cevheri iy evliyānuñ rehberi
Bildüm nebiler serveri sensin Meḥemmed Muştafa G.2/2

Keşf olundu künt ü kenzüñ sırrı çün rüz-ı ezel
Geldi bugüne Meḥemmed bildi ma‘ nası nedür G.38/8

²¹ Rahman Sûresinde geçen bu ifadede Allah’ın doksan dokuz ismini âlemlere bildirdiği, doksan dokuz ismini insanlara verdiği nimetlerle âlemlere gösterdiği kastedilmektedir.

²² “Bilenle bilmeyen bir olur mu hiç?” (Zümer, 9) ayetine telmih yapılmıştır.

²³ “Biz insanı en güzel şekilde yarattık”(Tin, 4) ayetine telmih yapılmıştır.

²⁴ Al-i İmran ve Zümer surelerinde geçen, “(Vekil olarak) Allah bize yeter” ayetine telmih yapılmıştır.

²⁵ “Bir de bana ibadet edin, doğru yol budur (diye emretmedim mi?)” (Yâsin,61) ayetindeki “Doğru yol” anlamındaki kısım.

²⁶ “Küntü kenz” ifadesi, مَخْوِيًّا فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِيَعْرِفُونِي كُنْتُ كَنْزًا “Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim, mahlukatı yarattım.” (El-Aclünî, age., C.II, s.132.) mealindeki kutsî hadisten iktibastır.

Sa‘y it insân ol rumuzın künt-ü kenzüñ fehm eyleyüp
Heb budur cümle ‘âlemi çünki albiñden gara G.86/4

Lîma‘ allah h avarin n env r dur Őeyh miz
Küntü kenz env r nuñ bil perv s dur Őeyh miz M .1/36

BaŐuña levl k-ı efserin alduñ Mehemmed Muştafa
Geyd n la‘ merul hil‘ atini iy gevheri k r Őafa²⁷ G.2/1

Geyind n hil‘ ati levl k irişmez Őanuña idr k
Saña oldur diyem h Ő k sen andansın vel  c n  G.3/2

‘IŐkuñla var oldı cih n sensin amuya cümle c n²⁸
İy nur u ayn-ı ‘ Ő k  Aħmed Muħammed Muştafa G.2/3

4. Diğer Din  Mevhumlar:

4.1. Miraç, Sidre:

Miraç hadisesi Hz. Peygamber’in en büyük mu‘cizelerinden biridir. Miracı değerli kılan en önemli olay ise namaz ibadetinin burada verilmesidir. Namaz miraç sonucunda inananlara farz kılındığı için her namazın o namazı eda eden için miraç olma özelliğinden bahsedilmektedir. Eserde namaz ve miraç birlikte ele alınmıştır:

Ki kesb eyleye Şol h li görine h l-i r h ni
Ki Beytullah olub albi Őal vatında ide mi‘ r c K.1/37

Sidre (Sidret l-m nteh ), Cebr il’in makamıdır ve Cebr il bu makamdan yukarıya çıkamaz. İnsanın aklı ve ilmi de bu noktadan öteye  ciz kalır. Peygamberimizin sidreyi de aŐarak Allah’ın katına ulaŐması onun ne kadar yüce bir yapıda olduğunun göstergesidir. Bu sebeple Müslümanların, Hz. Peygamber’in ayağının izine yüz sürmesi bir Őereftir:

²⁷ “Levl k” ifadesi, **لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْآفَلَكَ** “Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.” mealindeki hadiste geçen bir kelimedir. (El-Acl n , Age, C.II, s. 164.)

²⁸ **لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْآفَلَكَ** “Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.” mealindeki hadise telmih yapılmıştır.

Ḥāk-i pāyūñ Sidrede a‘ layiken hū dost diyüp
Ben ne ḥākem pāyine yüzler sürem bildür beni G.207/3

Bir hümādur āşiyān-ı kudsde cevlan eyleyüp
Geçdi eflāki irişdi Sidreye pervāz-ı şeyḥ G.17/3

4.2. Mezheb ve Akideler:

Mehammed’in Uşşâki tarikatine bağı olduğu eserin başından sonuna kadar ele aldığı mevhumlarla bellidir. Şair, Uşşâkîliğin kurucusu Hasan Hüsâmettin Uşşâkî’ye duyduğu derin saygıyı ve ona bağılılığını şu şekilde ifade etmektedir:

Belî ‘uşşâkınuñ ‘Uşşâkı çokdur
Meḥammed gibi bir şeydâsı yokdur G.35/6

Tasavvufta, ham nefisler olgunlaştırılmaya çalışılır. Nefsi olgunlaştırmak onun buyruklarına boyun eğmeyip aşk ateşiyle yanmaya bağıdır:

Zulmet-i hicriñde dil abdālını ‘uşşâk görüb
Tekye-i dilde çerāğ-ı ‘ışkı yandur didiler G.45/3

Terk idüp dünyā-yı baḥr-ı ‘ışka talmışlardanuz
Hazret-i ‘Uşşâkî dergāhında kalmışlardanuz G.79/1

Terk idüp inkārını gelsün yüz ursun başına
Hazret-i ‘Uşşâkîñ cānıla ‘irfān isteyen G.143/4

4.3. Dinî Kurallar (Şer’-Emir-Nehiy-Şer’iyyat):

Dinî kuralları, Allah’ın muradı ile belirlenmiş ve peygamberler aracılığı ile insanlara iletilmiş; Hz. Peygamber’in getirdikleri ile son şeklini almıştır. Bunlar dinî yaşanmasına yönelik belirli ve somut kurallardır ve dinî ihtiva ettiği manaya uygundur. Dinî kurallar hayatı yaşanabilir hale getirir. Bu sebeple her bir dinî kural hayatı aydımlatan bir ışık gibidir. Şer’atin hükümleri insanın davranışlarında kendine yer bulmalıdır. Yoksa insanın hayatı zayı olabilir.

Zuhura gelmeşe şer‘un çü aḥkāmı olur zayı‘
Ki zahir ola kavliñden iderseñ fi‘lin istiksab K.1/15

Gel imdi fehm idüb sırr-ı şerī^c atden duḡūl iyle
 Țariḡat fi^c ilīdūr şer^c uñ şerī^c at cümleye minḡac K.1/33

Gelse dile şerī^c at elde olur Țariḡat
 Ne cevherdür ma^c rifet bilen bilür ḡaḡiḡat G.8/1

Dinî kurallar hayatı tanzim ederken belirli emirler ortaya koyar. Bu emirleri yerine getirme derecesine göre mükafat ve ceza vardır:

Çün emrāzine bunlaruñ Țabībüm
 Devā urduñ revā gördüñ ḡabībüm K.3/22

Şarf idüp dünyāya cüll-i ḡimmetüm ḡayflar baña
 Āḡiret emrinde hic bir ḡüsn tedbīr itmedüm G.120/3

4.4.İman-Küfür-Mü'min-Kafir:

İman insanın sahip olması gereken en önemli sermayesidir. İnsanın bu sermayeyi kazanmasında ve korumasında en önemli engelleri şeytan ve nefistir. İnsanın kâfir damgası yememesi için nefisini imana getirmesi şarttır:

Gel Meḡemmed da^c vet it imāna nefsi ḡaḡ di kim
 Meskenin nūr mü^c minüñ kâfirlerüñ nār iyledi G.191/5

Vā^c iz-i nefsüñ kelāmın ḡoma ḡalbüñden çıkar
 Mü'min olan mescide ruhbān ḡuyub zīr iylemez G.66/5

Allah'ı bilmek iman adına en büyük göstergelerden biridir. Çünkü Allah'ı bilen onun emirlerine boyun eğer, yasakladıklarından kaçınır. Marifet insanın canına can katar, hayatı anlamlı kılar.

Ma^c rifet cāne cāndur mü'mine din imandur
 Bir öz ki Țatlu nāndur yiye bilür ḡaḡiḡat G.8/4

Küfür kelimesi karanlık, kara manalarını ihtiva ettiğinden sıklıkla sevgilinin saç tasvir edilirken de kullanılmaktadır. Küfür nuru örterek ortalığı karanlığa boğduğu için kaçınılması gereken ve imana mani bir düşmandır:

Perde olmuş zülf-i envâr-ı ruhın setr iylemiş
Hey ne kâfirdür gelüp kaçd iylemiş imânuma G.174/2

Nur-ı ruhsârı anuñ çün zülfinüñ mestürıdur
Kañkısin terk ideyin küfrile imân bulmuşam G.110/2

Küfr-i zülfi setr idüp imân-ı ruhsârın meded
Gıtmez ayrılmaz yanından ol anuñ bilmem nesi G.193/3

Kâfir, Allah'ı inkâr eden ve tanımayan demektir. Şair bu ifadeyi genellikle, nefis için kullanır . Mülhid de hemen hemen aynı manalara gelir. Mülhidin bildikleri cümleten hayaldir. Onun hiçbir hakikatten haberi yoktur.

Keşf idem şanma Mehemmed münkire ' ışk sırların
Mülhid-i kâfir idersin cümlesin inkâr ider G.24/5

Ne mü' mindür ne tersâdur ne zâhid
Anuñ kim görünür mevlâsı yoğdur G.35/3

4.5.Ümmet:

Hız. Peygamber, bütün peygamberlerden üstün olduğu için ümmeti de en üstün ümmettir:

Dost Muhammed ümmetiñin bilmezem aşlı nedür
Her nefesde mürde ihyâ iyler ' İsa gelmedi G.203/3

Sen Mehemmed ümmetiyken Añmedüñ aşlı nedür
Put-perestsin sen gibi bu deyre tersâ gelmedi G.203/7

4.6.Günah:

Günah kelimesi Allah'ın buyruklarına aykırı hal ve tavırlar yerine kullanıldığı gibi hata, yanlış manalarında da kullanılmaktadır. İster imani mevzuda olsun ister hata

manasında olsun günah için bağışlanma dilenmelidir. Bağışlanmanın temel koşulu da günaha karşı duyulması gereken pişmanlıktır.

Bağışla çokdurur cürmüm günāhum
‘ Aṭā kıl luṭfı çok iḥsānı şeyḥüm G.107/6

Vaḳtidür inṣāf iderseñ irdi çün sin ü kaf
Kıl günāh içün nedāmet dime kim ben itmedüm G.120/4

4.7.Şeytan:

Şeytan, insanın en büyük düşmanıdır. Şeytanın ve askerlerinin hışmından kurtulmak Allah’a yakın olmakla mümkündür:

Feth iderseñ tūb-ı tevḥīdile ḥıṣn-ı ḳalbi ger
Ceys-i Raḥmān ile ṭolar ‘ asker-i şeyṭān gider G.41/2

Çār ‘ unşurdan ḥalāş olduḳ olup ḥaḳḳa ḳarīn
Ḥamdülillāh yanımızdan gitdi dört şeyṭānımız G.70/2

Nefis de şeytan olarak nitelendirilmektedir. İnsan şeytandan kaçtığı gibi nefsin dürtülerinden uzak durmalıdır:

Uyma nefis şeyṭānına def‘ iyle sırrın ‘ ışığıyla
İr görür fehm it vesāyil nedurur cümle ‘ ışḳ G.87/1

4.8.Ölüm:

İnsan bu dünyada bir misafirdir. Bu misafirhanede her insanın bir süresi vardır. Bu süreyi dolduranlar asıl dünyaya irtihāl ederler. Bütün insanlar için de ölüm kaçınılmaz bir sondur:

Bir müsāfir-ḥānedür ‘ ālem ḳonar kimi göçer
Cisr-i a‘ zamdur ecel maḥlūḳ ḳamu andan geçer G.36/1

Cihānuñ çün beḳāası yoḳ elem çekdüm şafāası yoḳ
Ölümden hic rehāası yoḳ mükerrer herkese hicrān G.149/10

Ger gedā vü mir u mihter ne olursa şahā
Bu fenā evde ölümünden kimse bulmaz hiç rehā G.4/1

4.9.Kadir-Berat Geceleri:

Eserde şair, şeyhini överken onunla geçen gecelerini yüceltmek amacıyla mübarek gecelere telmihte bulunmuştur.

Giceler K̄adr u Berāt günleri a‘ yāddurur
Ol şirin sözlü ceyibe niçeler Ferhāddurur MÜ.1/17

4.10. Dinî/Tasavvufî Şahsiyetler:

Eserde dinî/tasavvufî şahsiyetlere sıkça yer verildiği görülmektedir. Dinî şahsiyetler ele alınırken çoğunlukla övülen kişiyle benzerlik ilişkisinin gözetildiği anlaşılmaktadır. Eserde adı geçen dinî şahsiyetler şunlardır: Sıddîk (Hz. Ebu Bekir), Fâruk (Hz. Ömer), Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Hüsameddin Uşşâkî, Hallac-ı Mansûr.

Dört halife dîvânlarda sıklıkla ele alınan dinî şahsiyetlerdendir. Mehemmed de dîvânında dört halifeyle ilgili beyitlere yer vermeyi ihmal etmemiştir. Her halifenin kendine has özellikleri dikkate alınmış, övülecek kişilere her halifenin üstün özellikleriyle övgüde bulunulmuştur. Eserde özellikle şairin şeyhi olan Hasan Hüsameddin Uşşâkî için yazmış olduğu şiirde, şair şeyhini övmek için dört halifeden yararlanmaktadır.

Şıddkile Şıddîk-i şāni haq velidür şeyhimiz
Bābidur ‘ ilm-i ledünnüñ yā ‘ Alidür şeyhimiz MÜ.1/6

‘ Adlile Fāruq-ı şāni Haq velidür şeyhimiz
Kimde kim bir zerre haq görse belidir şeyhimiz MÜ.1/9

Kim hayā-yı hilm-i Oşmān āyetidür şeyhimiz
Cāmi‘ -i esrār-ı Kur’ān gāyetidür şeyhimiz MÜ.1/12

Bir şehāvet ma‘ deni güyā ‘ Alidür şeyhimiz
Hulq-i ahsen bir hasen şüret velidür şeyhimiz MÜ.1/15

Eserde dört halife dışında Hz. Hüseyin de Şeyh Hasan Hüsamettin Uşşâkî'yi övme amaçlı ele alınan dinî şahsiyetlerdendir. Şair şeyhinde Hz. Hüseyin'in yaratılış özelliklerini gördüğünden bahsetmektedir.

Bir Hüseyn hiy'atlü ihsân ma' denidür şeyhimiz
 'İlmine hadd yokdur 'irfân ma' denidir şeyhimiz MÜ.1/18

Mehammed, eserinde mensubu olduğu Uşşâkî tarikatının kurucusu Şeyh Hasan Hüsamettin Uşşâkî ile ilgili birçok beyit kaleme almıştır. Bir şiirini tamamen şeyhine ayıran şair, dîvânın genelinde şeyhine atıflarda bulunmuş, onu övmüştür:

Hüsâmeddin 'Uşşâki 'azizüm
 Cihânda biñ birinde itdi rihlet G. 11/5

Bir Hüseyn hiy'atlü ihsân ma' denidür şeyhimiz
 'İlmine hadd yokdur 'irfân ma' denidir şeyhimiz MÜ.1/18

Eserde ismi geçen dinî/tasavvufî şahsiyetlerden biri de Hallac-ı Mansûr'dur. Mansûr ene'l-hak dediği için dar ağacına gitmekten kurtulamamıştır. Şair, aşk darağacında Mansûr gibi olmak gerektiğini söylemektedir:

Dil ene'l-hağ dimeden dönmedi Manşûr gibi ol
 Göreyin anı ki 'ışk dârına ber-dâr olsun G.141/3

Çün dikildi dârı 'ışkuñ göñlüm istignâ ider
 Niçeler cânlar virüb ol dâr için Manşûr olur G.61/2

II. TASAVVUF

1. Makam ve Haller:

“Hâl, seyr ü sülûkta yaşanmakta olan bir süreç, makam ise bu süreç neticesinde kazanılan kemaldır. Makam, elde edilmiş ve kişinin tabiatını şekillendirmiş bir tecrübeyi, hâl ise tabiatta yeni şekillendirmeler yapacak olan maddi ve manevi yaşantıları ihtiva eder.”²⁹ Bunlardan Mehmed Dîvânî'nda yer alanların başlıcaları şunlardır:

1.1.Aşk:

Aşk, Mehmed Dîvânî'nda en çok işlenen konuların başında gelir. Eserin 880 yerinde aşktan bahsedilmektedir. Bundan sebep tarikat ehli olan şairin her şeye aşk yoluyla kavuluşacağını, her sebebin ardında aşkın olduğunu kabul etmesi gösterilebilir. Aşk, birçok kelimeyle beraber zikredilerek kimi zaman benzetmelere kimi zaman da kişileştirilmelere malzeme yapılmıştır. Eserde aşk; ateş, şâhibâz, râh, menzil, bâr, rehber, kişver, bâzâr, meydan, arsa, meyhâne, gencine, gülzâr, gülistân, bağ, gülşen, kitab, hoca, hastalık, derd kelimeleriyle benzerlik ilişkisi içerisinde ele alınmıştır.

Düşdi çü gönül hânesine âteş-i ʿışkuñ

Üfler anı âhum nice def̄ ola belâdur G.26/4

Şarâb-ı ʿışkı içdüm kıana düşdüm

Ne çâre derdi bî-dermâne düşdüm G.125/1

Süzülsün şâhbâz-ı ʿışk şikâr idüp gönül murğını

İletsün âşiyân-ı kudse elde armağan olsun G.136/6

Râh-ı ʿışk içre bize bir yâr olan gelsün berü

Fehm idüp ol vâkıf-ı esrâr olan gelsün berü G.156/1

Geçmeyince cân u serden ʿışkı yolında anuñ

Menzil-i maqsuda irüb anda cânân bulmadum G.120/4

²⁹ Abdullah Eren, **Mehmed Sıdkî Dîvânî (İnceleme–Metin)** (Etüt Yayınları, İstanbul 2010), s.53.

Çeker bu esbi tab‘um bār-ı ‘ışkı andan incinmez
Geçer meydān-ı ‘ışkıda zāhidūñ ta‘nından incinmez G.72/1

Kişver-i ‘ışkıñda dildür hāce-i ‘irfān olan
Dil virüp her kim gelürse aña ihsān iylerüz G.63/3

Cān virdüm alub ‘ışkıñı bāzārına ‘ışkıñ
Merd itdi beni cāne kıyān iyledi ‘ışkıñ G.96/6

Her kim severse seni ‘ışık içinde ferd gerek
Meydān-ı ‘ışık içinde canlar virür merd gerek G.93/1

‘Arsa-i ‘ışka girelden katl idüp nefis ‘askerin
Āferin cānumı taḥlīs iyledüñ merdli gönül G.105/2

Nüş idüp mest oldı dil mey-hāne-i ‘ışkıdan bugün
Kānda baqsam görinen dil-dār ğayrın añlaman G.140/4

Açmağa gencini ‘ışkun katl idüp nefis ejderin
Kıfl-i kalbi fetḥ iden müftāḥi buldum kār-ı hū G.151/3

Gülistān-ı ‘ışkındur ‘āşıklarından al ḥaberi
Sırr-ı gülzārı ne bilsün bülbül-i nālān mest K.11/9

Bağ-ı ‘ışık içre kaçan ol boyı şemşād şalınur
Sürinüp maḥdemine sünbül ü reyḥān silinür G.46/1

Gülşen-i ‘ışkıñda bülbüller gibi
Dost Meḥmeddür iden nālānı dost G.7/7

Oḳudum bir sebağ ‘ışkıñ kitābın hāce-i ‘ışkıdan
Beni ğarḳ itdi envārı yitürdüm ‘aḳlı vāveylā G.184/4

Derd-i ‘ışka gerçi şabri çäre buldum çäre ne
Çünkü derd-i ‘ışkı cānān gelse di dermān gider G.41/4

1.2.Âşık :

Eserde aşk ile ilgili bölümlerde şairin bir âşıkta bulunması gereken vasıflarına da yer verdiği görülmektedir. Âşık da aşk mevhumu gibi çeşitli benzetmelerle ele alınmıştır. Eserde âşık için, ehl-i ‘ışk, erbâb-ı ‘ışk, ehl-i hâl, gedâ gibi benzetmelere yer verilmiştir. Mehemmed’e göre âşık, ilahî tecelliyi doğrudan görmeyi ister. Çünkü ilahî tecellînin yansımaları hakiki aşığı tatmin etmeye yetmez. Aşk ehli âşıkta olması gereken hasletleri bilir ve bu hasletleri de bizzat yaşar. Aşığın en önemli özelliklerinden biri de sevdiği uğruna canını seve seve vermesidir. Bu durumu ancak aşk erbabı anlayabilir ve uygulayabilir. Gerçek âşık, sevdiğinin eşiğinin dibinde dilenci gibi beklemeyi bilir. Sevgilinin eşiğinde bekleyen âşık da bir bakıma sultan gibi değer kazanmıştır.

Âç cemâlûñ gülşenini kılsun teferruh ‘âşıkān
Kim şafa virmez bu bâgun gülleri pür hār u has G.2/2

Nār-ı tevhidile qalbler yāna yāna nur olur
Ehl-i ‘ışkdan böyle naql itdim işitdüm ben ruvāt G.9/3

Yolında cān virendür qadrini bilenler anuñ
Bilmez bu sırrı gayrı erbâb-ı ‘ışkadur haş G.85/2

Bir gedā-yı kuy-ı cānān olmağ ister göñlimiz
Özge sevdādur bu sulṭān olmağ ister göñlimiz G.74/1

İşbu meydān-ı belāda ‘ışkuñuñ āvāresi
Ben gedādür dergeh-i ‘ışkuñda bir bī-çāresi G.199/1

1.3.Fenâ-Bekâ:

“Fenâ, yokluk ve hiçlik; bekâ ise varlık ve kalıcılık demektir.”³⁰ “Fenâ; kulun bütün nefsani hazlardan fâni olup nefsi adına herhangi bir şeyden zevk almamasıdır.”³¹

³⁰ Abdullah Eren, **Mehmed Sıdkî Dîvâmî (İnceleme–Metin)** (Etüt Yayınları, İstanbul 2010), s.60.

“Sûfler fenâ sözü ile insandaki kötü sıfatların yok olmasına işaret ettikleri gibi, bekâ sözü ile insanın güzel vasıflar edinerek bunda devam etmesine işaret ederler.”³²

Eserde fenâ kelimesi çoğunlukla geçici olması bakımından dünya anlamıyla kullanılmıştır. Dünyada insan rahata kavuşamaz. Ölüm insan için haktır. İnsanın makamı, zenginliği ölüme çare değildir:

Ger gedâ vü mir u mihter ne olursa şahâ
Bu fenâ evde ölümden kimse bulmaz hiç rehâ G.4/1

Her gelen gitdi bu dünyāya Mehemmed gözün aç
Bu fenâdur gidilür şanma ki bunda kalınur G.46/5

Cihānuñ çün beķası yok elem çekdüm şafāsı yok
Ölümden hic rehāsı yok müķerrer herkese hicrān G.149/10

Fenâ kelimesi “fenâ-ender-fenâ” şeklinde kullanılabilir. Fenâ-ender-fenâ, “Hakk’ın varlığında yok olan kulun, kendi fenâsını görmesinden de fânî olması” manasına gelmektedir.

Be külli maḥv idüp ‘ âşık vücudın işbu menzilde
Fenâ ender fenâ ola beķāya idüp isti‘ lāc K.1/36

1.4.Fakr-Acz:

Fakr, kulun kendisinde bir varlık görmemesi, her şeyin sahibinin Allah olduğunu tam olarak idrak etmesi ve “Allah'tan başka hiçbir şeye ihtiyaç duymamasıdır.”³³ “Tasavvufî hayatın temel tutumu fakrdır.”³⁴ Dünya hayatında fakrı seçen kişi dergah da köşk de istemez. Onun tek dileği ilahi sevgiye duyduğu derin aşkıandan kaynaklanan derdin daha da atmasıdır. Eğer aşkı ve derdi artarsa bir lokma ekmek dahi istemeyecektir. Fakra sahip olmak için Allah aşkıyla yanmak gerekir.³⁵

³¹ Şihâbüddîn Sühreverdî, **Gerçek Tasavvuf [Avârifü'l-Meârif]**, (tercüme ve tahrir: Dilâver Selvi 6. Baskı, İstanbul 2008), s. 672.

³² Abdülkerim Kuşeyrî, **Kuşeyrî Risâlesi**, (hızl.: Süleyman Uludağ, 4. Baskı, İstanbul 2003) , s.160.

³³ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü** (3. Basım, İstanbul 2005), s. 204.

³⁴ Annemarie Schimmel, **İslamın Mistik Boyutları**, (çev.: Ergun Kocabıyık, 2. Baskı, İstanbul 2004), s.136.

³⁵ Muhammet Kuzubaş, **Dîvân Şiirinde Saltanat Anlayışı** (Türk Kültürü Dergisi, Aralık 2003), s. 433.

Derviş kendinde bir varlık gömediği için yokluk ülkesinin şahı sayılır. Dervişin giyinişinin de düşünce dünyasına uygun olarak yokluğu temsil etmesi gayet tabîdir:

Şâh olub hükmi yürür faqr-i fenâ kişverine
Anıñuçün dāyima şâldür libâsı dervişüñ G.91/3

Çeküb kayda ‘ acüz-i nefis zebûn itmişdi dil-i merdan
Bihamdillah halâş oldum ben andan yine sâlimle G.180/2

Yoqlık nedür gec andan gel varlığa kadem baş
Dürr-i me‘ âniyi tiz cân kuşına hemân aş G.85/1

1.5.Rızâ:

“Rızâ; Arapça, razı olmak, memnun olmak demektir. Kalbin, hükmün akışı altında sükunet halinde bulunmasıdır. Genelde rızâ, hüküm ve kazaya itirazda bulunmamayı ifade eder. Rızânın şartı, kaza (olay vuku bulduk) dan sonra olmasıdır.”³⁶ İnsan Allah’ın rızâsına kavuşmaya çalışmalıdır. Rızâyâ eremeyen kurtuluşa eremeyecektir. İnsan, Allah’ın rızâsını arzulamalı dünyayı terk edip Allah’ın buyrukları doğrultusunda yaşamaya özen göstermelidir.

Teslîm u rızâ gözlemeyen bulmaz emânı
Emmâre elinde
Çapuñda saña bende olan ‘ âleme sulţân
Çalmadı gümânum M.1/6

Elim bağılu gelüp dergâhıña yüz urmışam şimdi
Rızâñı isterem yâ Rab
Cihân cânı terk itdi seni ister fenâsından
Göñül düşdi harâbâta M.2/15

1.6.Kana’at- İstiğnâ:

Kana’at; Arapça, ikna olmak, yetinmek vs. gibi anlamları ihtiva eden bir kelimedir. Yaşamak için zarurî olan ihtiyaçlar dışında kalan, bütün nefsî arzu ve

³⁶ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (3. Basım, İstanbul 2005), s. 195.

hayvanî isteklerden uzak durmak demektir. Yeme, içme ve çeşitli konularda aşırıya kaçmamak anlamındadır.³⁷ İstiğnâ ise, zenginlik, ihtiyaçsızlık anlamında Arapça bir kelimedir. Allah'a vasıl olanın O'nunla yetinmesi halidir. Bu durumda başka şeye ihtiyaç duyulmaz. Allah ile istiğna güzel, fakat Allah'tan istiğna çirkindir, küfürdür.³⁸

Gönül ehli az bir rızıkla kana'at etmesini bilir. kana'at ehli ihtiyacını da arz etmekten sakınır. Gönül ehlinin istiğnâsı da Allah yolunda canını hiçe saymasıyla olur:

Ḥarc idüp naḳd-i serişk-i ḥūn baḡrıla nān
 Ḳıl ḳana'at her deniye itme 'arzı-ı ihtiyāç G.14/4

Çün dikildi dārı 'ışḳuñ göñlüm istiğnâ ider
 Niçeler cānlar virüb ol dār için manşūr olur G.64/2

1.7.Tevekkül:

Gerekli tüm çabayı sarfederek her türlü tedbiri aldıktan sonra, işi tam bir inançla Allah'a havale etmeye Allah'a güvenmeye tevekkül denir. Eserde tevekkül sadakat ile beraber ele alınmıştır. Sadakat tevekkülü netice veren bir haslettir.

Āb zūhdile şor bitsün şādāḳat yapraḡı
 Kim zūhur ide tevekkül çiçeḡi ḳalb ola şāf K.4/3

Cirmin el ḫalet it şadaḳat yapraḡına ol şādıḳ
 Kim tevekkül çiçeḡini bile saḫḳ eyle refiḳ K.4/6

1.8.Zikir:

“Mutasavvıfların en çok üzerinde durdukları konulardan biri olan zikir; Allah'ı anma, hatırlama demektir ve tasavvufî eğitimin temel unsurlarındandır.”³⁹ Zikrin belirli bir vakti yoktur. Önemli olan zikrin az da olsa devamlı yapılındır. Zikirde devam edenin kalbindeki günahlar zamanla dökülecektir. İnsan tabiattaki muhteşem düzeni düşünerek Allah'ı daima anmalı ona şükretmelidir. Tasavvufta insan her nefeste iki defa Allah'a şükretmelidir. Bu bakımdan her nefeste Allah'a şükredilse sezâdır.

³⁷ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü** (3. Basım, İstanbul 2005), s. 131.

³⁸ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü** (3. Basım, İstanbul 2005), s. 123.

³⁹ Abdullah Eren, **Mehmed Sıdkî Dîvâmî (İnceleme–Metin)** (Etüt Yayınları, İstanbul 2010), s.63.

Çamu elden zıkr ü tevħidi müdüvim ol müdüvim
Tā ki zāhir ola çalbūñ dökile cümle günāh K.8/7

Dāyim ĥaqqı zıkr iyleyüb ben hū derim yā hū derim
Evşāf-ı fenni fikr iyleyüb ben hū derim yā hū derim G.121/1

Evvel āħir cümle dillerde çamu mezkūr olub
Her nefesden dem urub zıkr iyleyen zākir benem G.129/10

Kulun yapması gereken devamlı Allah'ı zikretmektir. Bu zikrin karşılığı beklenmemelidir. Allah şüphesiz ne yaparsa en hayırlısını yapmaktadır.

Ĥaqqı zıkr eyleyelim görelim Allah neyler
Dā'im şükr eyleyelim görelim Allah neyler G.54/1

Gözlerden aqıdub nem tur ĥağ emrinde muħkem
Zıkr iyle turma epsem görelim Allah neyler G.54/2

Eserde zākirin zikir sırasında söyleyeceği sözlerde de yer verilmiştir. Gönül ehli Allah'a hamd etmeli ve ondan af dilemelidir.

Allāhuñ zıkrı 'āşıkuñ fikri
İdelim şükr-i elħamdülillāh

İdelim ĥamdi Allāha şükrü
'Āşıkuñ zıkrü estagfirullāh

1.9.Kurb:

Kurb, yakınlık demektir, kulun Allah'a yakın olması hâlini karşılayan bir mefhumdur. Allah, kula çok yakındır. Fakat kul, eğer nefesine uyup gaflete düşerse; bu yakınlığın farkına varamaz ve Allah'tan uzaklaşır. Böyle birinin yaptığı ibadetler manasız ve faydasızdır, yakınlık sağlamaz.⁴⁰ Şair, Kaf dağı ve Zümrüd ü Anka kuşuna telmihte bulunarak ulaşılmaması gereken seviyeye aşk kuşuyla ulaştığından bahseder.

⁴⁰ Abdullah Eren, **Mehmed Sıdkî Dîvâmî (İnceleme–Metin)**(Etüt Yayınları, İstanbul 2010), s.65.

İnsan Allah' a yakın olduğunda gurbette olduğunu anlar. Çünkü Allah yakınlık ve uzaklıktan münezzehtir.

Benüm ol şāhbāz-ı ʿışk hidāyetile idüp pervāz
İrişdüm kâf-ı kurbetde vücūd ʿanķāsını aldum G.123/2

Ķarān-i haķ olaldan Ķurbete dūşdüm Ķarīb sırdur
Egerçi kurbile buʿddan Ķanīdür zāt-ı haķ bildüm G.123/3

1.10. Vuslat:

“Vuslat, kavuşma demektir. Bizzat yaşayarak yakın elde eden bir kimse vuslat makamlarından birine erişmiş olur. Vuslata erenler derece derecedir. Bazıları Allah'ın fiillerine, bazıları cemâl ve celâl sıfatlarına, bazıları fenâ makamında zat tecellilerine yakın kesb ederek vuslattan nasiplenir. Bunlardan daha ileri derecede “hakka'l-yakîn” vardır. Bu, insanın bütün varlığı ile müşahede nuruna mahzar olmasıdır. Bunlarla birlikte bu hâlleri yaşayan kul, vuslatın daha birinci mertebesini aşamadığını bilir. Çünkü yakının nihyeti yoktur.”⁴¹ Vuslatın şartı candan ve cihandan geçmeye bağlıdır. Âşık aşk oduna yanıp kül olmalıdır. Âşık, vuslata erişmek için çok dert çekmeli, gözünde yaş kalmayacak kadar ağlamalıdır. Çünkü göz yaşı maddedir. Maddeden yani kesretten kurtulmak için maddi tüm engellerden kurtulmak gerekir:

Likā-yı yāre vuşlat isteyen gelsin cihāndan giç
Eger cānān gerekse terk idip yolında cāndan giç G.13/1

Vuşlat isterseñ seni terk iyle gel dünyā degil
Sen eger Ķayrı Meħemmed māsivā aĶyārımış G.82/4

İrişüp vuşlata nūr olmaz ʿāşık
Yanup ʿışk odına nār olmayınca G.166/6

İrmek için ʿıyd-ı vuşlata bu gözüm merdümleri
Ķarc idüp sīm-i serişkin Ķalmadı bir dānesi G.192/3

⁴¹ Abdullah Eren, **Mehmed Sıdkî Dîvânı (İnceleme–Metin)**(Etüt Yayınları, İstanbul 2010), s.65.

2. Telakkiler:

Çalışmamızın bu kısmı, şairin bazı mefhumlarla ilgili telakkilerini yansıtmaktadır. Burada, eserin muhtevasında ön plana çıkan mefhumlar esas tutulmuş; âşık, ârif, mürşit; nâdân, câhil vb. tiplerle ve insan, toplum, tabiat ve ahlak ile ilgili telakkiler, muhteva incelememizin geneli içerisinde yer aldığından dolayı müstakil olarak ele alınmamıştır.

2.1. Gönül:

Eserde aşk konusundan sonra işlenen en öneml konu gönüldür. Dîvânda 144 yerde şair, gönülden bahsetmektedir. Gönül, insanın sahip olduğu en mühim ve en kıymetli cevherdir. Gönül, Allah'ın türlü tecellilere mazhar kıldığı bir ayna, üzerinde aşk sırlarının yazılı olduğu bir levha ya da sayfa, aşk semtine doğru yol alan bir gemi, terbiyeye ve nasihate muhtaç bir çocuk, Allah'ın kendine mekan olarak belirlediği bir mekan olarak Ka'be, türlü zinet ve ihtişamın içinde bulunduğu bir saray, içinde türlü mihrapların bulunduğu bir mescid yada dergâh, gizli arzu ve dünya sevgisini de barındırabilmesi için bir puthane, salıkların semerelerini seyre daldıkları bir âlem, gerek maddiyat gerekse maneviyattan kaynaklanan çok sayıda tecellî ve hâlin gelip gittiği büyük bir iklim, etrafı düşmanlarla çevrili bir köy, mürşitlerin yeri yurdu olması bakımından bağ ya da sahra, manevi âlemlere uçup yolculuklar yapan bir kuş ya da bülbül, dünya heveslerine kapılmış ve aşk yoluna girmemiş olan bir hasta olması bakımından eserde ele alınmıştır:

Görine nur-ı cemâl-i şaf it gönül âyinesin

Nesne göstermez mücellâ olmayınca mir' ât G. 9/4

Ger dilerseñ levh-i dilden 'aks ura nur-ı cemâl

Gel mücellâ iyle ânı göstere mirât-ı mişâl G.101/1

Ġarķ olup gitdüm Mehemmed baħr-ı 'ıřķa 'ākıbet

Yine şaldı cān-ı dil fülkini ebħār üstine G.168/5

Bu 'ıřķ dersini sensen tıfl-ı ħalbim

Oķuyaldan berü agāha geldi G.202/4

- Ka'be-i albini hic bir kimse ma' mur itmedi
Bamayınca sk nefis-i ma' nide mil-i il' ikz K.2/21
- Yapmaa bu dil milkine sultn sary
ubbn temelini urdu gnl bniye dndm G.124/6
- Nefsi mekkre-i albinde
oma mescidde kffr neyler G.26/5
- Ters-ifat dem--dem olsa n'ola put-perest
M'min degilmisin sen ayrılma put-eneden G.142/5
- Murdum anma tertib ma' n ad- elfz dur
Ne gelse lem-i dilden an yazdum aylimle G.183/2
- Gnl ilimine te bırakt
Yaub nur eyledi bu vird-i ' iu G.94/3
- Ol Sleymn- zamnu destine yed ire
Meskenetle gnlimi kuyunda bir mr eyledm G.113/5
- Gnl yr istey ara-y ' idan
Nie der-bendlerini a geldi G.196/7
- Gnl mur idp ayrn ider ' lemleri seyrn
Vialini olub cyn eh hicrn seni ister G.59/12
- Diria eyum itdi nki rlet
Da irmez dil-i bmre at G.11/1

2.2.Cânan, Dildâr:

Hakiki sevgili, Allah'tır; Allah'tan gayri olan sevgililerde vefa yoktur.⁴² Allah'a giden yol da candan geçmeden geçer. Allah aşkı insanı derbeder eder. Hakiki sevgilinin cefası aynı zamanda onun vefasının da göstergesidir.

Liķa-1 yâre vuşlat isteyen gelsin cihândan giç
Eger cānan gerekse terk idib yolına candan giç G.13/1

İsteyü dildârımı oldum Meħemmed der be der
Gör ne sevdāya bir ķomışdur beni efķâr-1 hū G.151/4

‘Işķ sırrını bil bulmaķ için gel
Dildârına gir āra nedür hey G.214/4

Bu derd-i ‘ışķı cān bil cāne dervîş
Dil-ārānuñ vefāsıdur cefāsı G.187/4

2.3.Cemâl:

Cemâl, Allah'ın merhametini ve güzelliğini temsil eden isimdir. Mehemmed, cemâli güzellik bakımından ele almıştır.

Allah'ın güzelliği karşısında bülbüller gibi figân edilse sezâdır. Çünkü bu güzellik vücudu mahveder. Ene'l hak düşüncesi ışığında insan Allah'ın türlü türlü levhalarını gösteren bir varlık, bir ayna mesabesindedir:

Hüsnuñ güline karşı n'ola nâleler itsem
Bülbül gibi sīnemde figān iyledi ‘ışķuñ G.96/3

Ĥil 'at-i hüsniñ geyindüm sūretin itdüm ‘ayān
Dürlü dürlü gösteren elvānı bir sāħir benem G.129/4

Görine nur-ı cemâli şaf it gönül āyinesin
Nesne göstermez mücellā olmayınca mir' āt G.11/4

⁴² Abdullah Eren, **Mehmed Sıdkî Dîvânı (İnceleme–Metin)** (Etüt Yayınları, İstanbul 2010), s.73.

Ėarķ olub nur-ı cemāle ķunki maķv oldu vüçüd Yitirüb ‘aķlı Meķemmed ĥaylı Şaşdı gōñlimiz	G.73/5
Ger dilerseñ levķ-i dilden ‘aks ura nur-ı cemāl Gel mücellā iyle ānı gōstere mirāt-ı miŐāl	G.101/1
Yan bezm-i ‘iŐķda ũurma Şem‘ -i cemāl-i yāre Tā Şubha dek her gice ayrılma pervāneden	G.139/4

2.4.Bezm-i Elest / Bezm-i Ezel:

Bezm-i ezel ya da bezm-i elest, ruhların Allah ile sōzleŐtiđi meclistir. A'raf sūresi'nin 172 nolu āyetinde anlatıldıđına gōre Allah, ruhlara "Elestü bi-Rabbiküm" (Ben sizin Rabbiniz deđil miyim?) sorusunu yöneltince ruhlar da "Belā" (Evet) demiŐlerdir. Orada verilen sōzün dođruluđunun sınanması iķin, Allah, ruhları bu imtihan dūnyasına gōndermiŐtir.⁴³

Mehammed, ezel bezminde insanların bir sōz verdiğini ve gönül ehlinin sōzüne sādık kalması gerektiğini vurgulamıŐtır. Sōzünden dönüp ahde vefa gōstermeyenler Şaire gōre küstahtır:

Elestden ‘akl-ı ‘ahd idüp belā didüñ eyā ĥāfil Revā mı naķđ-i ‘ahdi idüp ki bunda olasın küstāķ	K.1/44
Ėün belī didüñ ezelden ‘ahdümüz birdür bizüm Her ne fermān iylese yolındayuz sulţānımız	G.64/2
Müşteri olub elest sūķında cānā ‘iŐķıña ‘Ömr ü cān nakdın virüb biz anı almıŐlardanuz	G.79/2

⁴³ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sōzlüğü** (3. Basım, İstanbul 2005), s. 33.

2.5.Vahdet-Kesret:

Allah'ın isim ve sıfatlarıyla tecellî edip çokluk halinde görünmesi kesret, bu çokluğun hakiki bir varlığı olmadığını kavrayıp var olarak yalnızca Allah'ı görmeye vahdet denir.⁴⁴

Vahdet şarabından içen biri gerçek zevki bulduğu için aşk sarhoşu olmuştur. Allah'ı bulan için gayrının bir önemi yoktur:

Virelden sāki-i vahdet elest cāmın ezel iy dost
O dem bu demdurur bilmem beni zevki bî-hüş itdi G.189/4

Cem^c oldılar āşıkān-ı ^c ışk yolların açdılar
Bezm-i şafāda vārīb vahdet meyin içdiler G.39/1

Bezm-i vahdetde mi ğaflet humārun def^c için
Bāde-i ^c ışk nūş idüp hoş-yār olan gelsün berü G.156/7

Gönül ehlinin kesretten kurtulup vahdeti bulması şarttır. Kesrette kalanın sonu viranelerdir. Kesretin perdesi aġyārın perdesiyle eşdeğerdir:

Keşreti terk it Mehemmed vahdedte düş yār ile
Çünkü mesken oluser āhîr saña virāneler G.28/5

Mirāyaya hicāb oldı şor çün kaldı bātında
Ki vahdet perde-i keşret ki keşret perde-i aġyār K.1/62

2.6.Masivâ:

Tasavvufta Allah'ın dışındaki her şey mâsivâdır. Tasavvufta, gönülde Allah'dan başka neyin sevgisi varsa, gönlün sevgilisi, hattâ ilâhî odur. Bu yüzden, kalpten mâsivâ putunun yıkılması, sevginin, hep Allah üzerinde yoğunlaşması büyük önem arzeder.⁴⁵ Şair göre insan bütün dünyayı terk ederek masivâyâ savaş açmalıdır. İnsan masivâdan kurtulduğunda cenneti ve cemâlullahı temâşâ etme şerefine kavuşur. Allah'a

⁴⁴ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü** (Kabalı Yayınları, İstanbul 2001), s. 212.

⁴⁵ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**(3. Basım, İstanbul 2005), s. 155.

kavuşmanın yolu insanın kendi de dahil olmak üzere herşeyden vazgeçmesine bağlıdır. Masivâdan âzâd olmuş bir gönül, tertemiz olmuş demektir.

Câm-ı ʿışkı nûş idüp dil geçdi dünyâdan kamu
 Kıasdı sensin hey ʿaceb mi terk iderse mâsivâ G.5/3

Özge siyre düşdi gönülüm mâsivâyı terk idüp
 Zahidâ arz eyleme cennet temâşası nedür G.38/3

Vuşlat isterseñ seni terk iyle gel dünyâ degil
 Sen eger ğayrı Meħmed mâsivâ ağyârımış G.82/4

Al tîr-i ʿışkı deste nefis münkirin urup baş
 Gec mâsivâ-yı ğaħdan kıavs-i hevâyı gel yaş G.84/1

Mâsivâdan geçürür ʿâşıkı dîdâra irer
 Terk idüp iki cihânı ʿışkı yâr eylemicek G.98/3

Taħt-ġâh-ı sînede tek sen cülûs it ʿışk-ı dost
 Mâsivâdan bu gönül ħânesini pâk ideyin G.144/2

ʿİşk cürʿâsı içilsün ʿâşık gönülün açilsun
 Mâsivâdan geçilsün ğaħkı görmekten ğayrı G.212/5

2.7. Anasır-ı Erbaʿa:

Anasır-ı Erbaʿa madde âleminin temel unsurları olan ateş, hava, toprak, su olarak tabir edilen unsurlardır. Nefsin dört mertebesi, toprak, hava, su ve ateşle temsil edilir. (Nefs-i Emmare = Ateş, Nefs-i Levvame = Hava Nefs-i Mülhime = Su Nefs-i Mutmaine = Toprak).⁴⁶ Bu dört unsura onar adet özellik belirlenerek kırk sayısına ulaşılmıştır.⁴⁷ Eserde bu dört unsur çeşitli ilişkilerle ele alınmıştır. Eserde âşığın yâre ulaşmak için çok uğraştığını bu çabalarının ona akarsu meydana getirttiğini anlatırken suya değinilmiştir. Mahşer günü amel defteri sol elinden verilenler yüzleri kapkara bir

⁴⁶ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü** (3. Basım, İstanbul 2005), s. 20.

⁴⁷ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, (Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2001), s. 40-41.

şekilde ateşe atılacaktır. Şair bu gerçeğe değinirken ateş kelimesini kullanmaktadır. Gerçek âşık yârin evinin önünde gece gündüz nöbet tutarak orada yatar kalkar; yatağını toprak, yastığını taştan yapar. Taş unsuru da sevgilinin eşiği olarak gösterilmiştir. Şair servi boulu yârin saçlarına dokunup gelen havanın cazibesine kapılarak perişan olmak ister.

Qalmanı qarı işidüp vaşfını yârûñ
İrmege aña âb u revân iyledi içdâm G.121/3

‘ Amelûñ defterinûñ hayrı bulunmazsa eger
Yüri var âteşe yan yüzi qara şüm diyeler G.51/7

‘ Âşık-ı şâdıq olan küyında yârûñ rüz u şeb
Püsterini hâk idüp ol bâlişini seng ider G.55/5

Ol boyı servûñ hevâ-yı zülfine düşmiş meger
Tâğıdup ‘ aqlın perîşân olmaq ister göñlimiz G.74/7

2.8.Dünya:

Tasavvufta, dünya çeşitli şekillerde tanımlanmıştır:1-Seni Allah'dan alıkoyan herşey, 2- İmtihan yeri, 3-Ahiretin tarlası, 4- Geçici, fani yer. Dünya ile ilgili olarak dervişler: "Yalan dünya", "Yalancı dünya", "Dünya malı dünyada kalır" demişlerdir. Dünya ayrıca cadı, yılan, zehir ve fahişeye benzetilmiştir.⁴⁸ Şair dünyayı masivâ olarak görmüş ve onun terkedilmesiyle sevgiliye ulaşılacağını belirtmiştir. Eserin başka bir beytinde ayrılık acısının şairin vücudunu toza çavirdiğinden bahsedilmiştir. Mehmed genel olarak dünyayı boş ve terk edilmesi gereken bir yapıda ele almıştır.

Câm-ı ‘ işkı nüş idüp dil geçdi dünyâdan qamu
Qasdı sensin hey ‘ aceb mi terk iderse mâsivâ G.5/3

Tenüm gerd itdi dünyâyı meger kim
Yağub hân eylemişdür nâr-ı fûrkat G.11/6

⁴⁸ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, (3. Basım, İstanbul 2005), s. 59.

İñen aldanma şu dünyā yüziñe güldüğine	
Niçe senüñ gibi koydı sine seni de қor	G.23/2
Dünya gide elimden dir ҳoce iy Meҳemmed	
Bilür ki bāқи қalmaz miskine fāni қorқar	G.29/5
Her gelen gitdi bu dünyāya Meҳemmed gözüñ aç	
Bu fenādur gidilür şanma ki bunda қalınur	G.46/5
Terk idüp dünyā-yı baҳr-ı ‘ıřқа тalmıřlardanuz	
Hazret-i ‘Uřřākī dergāhında қalmıřlardanuz	G.79/1
Saña ‘āřıқ olmadur dünyaya gelmekden gāraź	
Yoluna cān virmedür ‘ālemde olmakdan gāraź	G.86/1
Her söziñ dünya kelāmı heb iřüñ tül-i emel	
Āhiret emrinde sust mısın andan ağız açmadıñ	G.90/2

2.9.Nefis-Benlik:

Nefis; ruh, akıl, insanın bedeni, ceset, kan, azamet, izzet, görüş, kötü göz, bir şeyin cevheri, hamiyyet, işkence, ukubet, arzu, murad gibi değişik anlamlara gelen bir unsurdur.⁴⁹

Benlik ise insanın kendini beğenmesi, kibir, gurur, egoizim göstermesidir. Tasavvufta kişinin kendine değer vermesi, malını, mülkünü, makam ve mevki'ini ön plâna çıkararak Cenab-ı Hakk'ı unutmaması uygun değildir.⁵⁰ Mehemmed nefis ve benlikle daima savaş halindedir. Şaire göre nefsin isteklerine asla boyun eğmemeli gaflet uykusundan uyanılmalıdır. Nefsin söylentilerine kulak asmamalıdır.

⁴⁹ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, (İstanbul 2001), s. 98.

⁵⁰ SüleymanUludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü** (Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2001), s. 71.

Yıkup benlik sarāyın eyle tevḥīd ḥānesin bünyād
Ki düşmenler olup nā-şād hemīşe dostlar olsun şād K.1/45

Gūş iyle benüm nefsumile bir cedelim var
Kul itmege ol ḥarrı bir özge ḥıyālīm var G.48/1

Mücellā iyle nefsi levḥin ḳalursın ḥāb-ı ḡafletde
Uyub emmārenüñ emrine ger sen ānı dessāhā G.1/5

Vā' iz-i nefsiñ kelāmın ḳoma ḳalbūñden çıkar
Mü'min olan mescide ruhbān ḳuyub zīr iylemez G.66/5

2.10. Hevâ:

“Hevâ, tasavvufî bir mefhum olarak, nefsin yüce olandan yüz çevirerek aşağılık olana yönelmesi ve dinin kurallarını gözetmeden, hoşuna giden şeylere meyiletmesi gibi manalara gelir. Nefse ait istek ve meyillerin tamamı bu mefhumun içerisine girer. Allah'ı istemek dışındaki bütün istekler hevâdır”⁵¹:

Dāyimā uyduñ hevā-yı nefsiñe ḥaḳḳı ḳoyub
İmtişāl-i emr idüp nehyinden anuñ ḳaçmadıñ G.90/4

Kūh-ı ḡafletde hevā ḫayrına hem-pervāz iken
Şāhībāz-ı ‘ışḳ irişdi kebk-i gönli ḳapdı G.209/2

2.11. Cân:

Cân, Farsça ruh anlamına gelmektedir. Klâsik şiirde sevgili anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca Mevlevîlikte yeni dervişlere de cân denilmektedir.

Eserde cânla ten birlikte ele alınmıştır. Cânın olduğu yerde tenin, tenin olduğu yerde cânın bir değeri yoktur. Aslolan insanın cânını Allah'a vererek asıl cânı ulaşmasıdır:

⁵¹ Abdullah Eren, **Mehmed Sıdkî Dîvânı (İnceleme–Metin)** (Etüt Yayınları, İstanbul 2010), s.93.

Sūr qurılmış hāneye beñzer bu göñlüm hānesi
Cān gelür cānān gider cānān gelür cān gider G.41/3

Yapmağa dil milketini dest-i cānān devr ider
Merkez-i eflāke geldi gitdi ten cān devr ider G.49/1

Şimdi bildüm cān içinde gizlü imiş cānımız
Yolına canlar fidā bilindi çün cānımız G.64/1

İrişüp nūr-ı cemāle cānını teslīm idüp
Şevkile kūyında bī-cān olmağ ister göñlimiz G.74/4

2.12. Ruh:

Ruh; Arapça, ruh, nefis, Cebrail vs. gibi anlamları olan bir kelimedir. Eserde sadece bir yerde ruh kelimesi geçmektedir. Eserde geçen anlamıyla ruh beden kafesinde bir kuş gibidir:

İy cemālūñ tāb-ı envārından ‘ālem muğtebis
Vey celālūñ dāmı tutmuş rūha cism ol kafes G.2/1

2.13. Akıl:

Allah aşkı akli başdan alır veya ilahî aşkı tam olarak anlayabilmek için aklın devrede olmaması gerekir: Allah’ın nuruna gark olan bir insanın akli başından gider. Gönülde aşk bulunduğu anda akıl ortadan kalkar. Mehemmed akli işlerken genellikle onun aşk ile aynı anda insanda bulunamayacağından bahsetmektedir.

Benden al ağıyarı gitsün toymadın vasl it beni
‘Aqlımızdur çün senüñle arada agyārımız G.71/4

Ġarğ olub nur-ı cemāle çünki maḥv oldı vücūd
Yitirüb ‘aqlı Meḥemmed ḥayli şaşdı göñlimiz G.73/5

‘Aqlım baña yār olmaz cānumda qarār almaz
Bilmem ki neden turmaz yılar göñül eglenmez G.77/8

Dil hācesinüñ ‘aql idi sermāyesi elde
‘Işık aldı virüp ānı ziyān iyledi ‘ışkuñ G.96/5

Beni meydān-ı ‘ışık içre görüb mestāne ta‘n itme
Yürünmez ‘aqlile dāyim budur ‘uşşākuñ etvārı G.195/3

‘Işkuñ Leylā sine şahrā ğamdan tuş olub
Tāğidüp ‘aqlın Mehemmed oldı bir Mecnūn meded G.21/5

Kaşd eyledüm abdāl olub tennūrı ‘ışka girmege
Reşk eylediler ‘aqlıma heb işidüp divāneler G.40/4

2.14. Vücut – Ten - Cisim:

Vücut, Arapça, var olmak varlık ve bulmayı ifade eden bir kelimedir. Sâlik beşerî vasıtalarından fani olunca Hakk'ı bulur.⁵² Mehemmed; vücudu ten, cisim olarak algılar. Aşk geldiği zaman vücut ortadan kaybolur:

‘Işkuñ beni maḥv itdi vücudumdan eşer yok
Ya nice görem ḥāl nola didārıñı gör geç G.15/3

Girsem nola ‘ışık yolına rāsiḥ ḳademüm var
Var olsa vücudum ‘aceb olmaz ‘ademüm var G.50/1

Ġarḳ olub nur-ı cemāle çünki maḥv oldı vücūd
Yitirüb ‘aqlı Mehemmed ḥayli şaşdı göñlimiz G.73/5

İrişmez ḥāk-i pāy-ı yāre ‘āşık
Vücudı maḥv olub ḥāk olmayınca G.185/4

Eserde ten ve cisim kelimeleri de maddi varlık olarak algılanmaktadır. Can tenden ayrıldıktan sonra asıl hayata kavuşulmaktadır:

Ola zaman kim ayrılır tenden Mehemmed cānumuz
Allah Allah diye ol demde dehānum el-ğyāş G.12/5

⁵² Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü** (3. Basım, İstanbul 2005), s. 260.

Āteş-i ʿışkuñ yaķub hāk iyledükce cismimi
Yâpılır maʿmūr olub bu hāne-i virānımız G.70/3

2.15. Zâhir- Bâtın:

Zâhir, dış, dışa ait, zuhur eden, ortaya çıkan, görünen gibi anlamları olan Arapça bir kelimedir. Allah bu ismiyle hikmeti, kudreti, sıfatlarıyla görünür, zuhur eder. Zâhir, görünen âleme de denir.

Bâtın, Arapça iç, öz, gizli gibi anlamları vardır. Dış anlamına gelen zâhir kelimesinin zıddıdır. El-Bâtın, Allah'ın güzel isimlerinden biridir. Âlemin tümü Hak'tır. Zuhuru da âlemden ibarettir.⁵³

Mehemmed eserinde zâhir ve bâtın kavramlarını birlikte kullanmayı tercih etmiştir. Aslında zâhir ve bâtın bir bütündür. İnsanın bâtını, zâhirden hareketle anlaşılabilir:

Her ne varsa tobtoludur zātum olmuş kevn-i kül
Kimi muzmar kimi müzhar bâtın u zâhir benem G.129/5

Zâhir bâtın Mehemmed haķķıla heb hū tobtolu
Cân u güzün açan görür Allāh diyen gelsün berü G.161/5

Hüvel-bâtın olur zatuñ şıfâtı ger olmasa ʿaynı
Hüvez-zâhir olur ger ğayr olmazsa budur iķrâr K.1/55

Añınçün zâhir-i halkı görür ʿâkil haķķı bâtın
Görür haķdan halâyıkı degil haķ görmede bîdâr K.1/58

Görür ʿaynı olan zâhir haķķı halkı bilür bâtın
Halâyıkdan görür haķķı degil halk görmede bîdâr K.1/61

⁵³ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü** (İstanbul 2001), s. 43.

2.16. Seyr ü Sülûk:

Arapça, gitmek ve girmek manasına gelen seyr ü sülûk, bir şeyhin nezaretinde, Allah'a vuslat için çıkılan manevî yolculuktur. Nice derviş, bu yola girmiştir:

Āsitānında niçe derviş ider siyr ü sülûk
Tā şüreyyādan şürāya her ne varsa bī şukûl MÜ.1/22

2.17. Hâl-Kâl:

Arapça hâl, durum demektir. Zikir, hüznün sevinç gibi durumlarda kalbe gelen şeye denir. Kâl ise Arapça "dedi" anlamındadır. Kâl, hâle dönüşmedikçe makbul görülmemiştir. Hâlin de, kâl ile olanı daha makbuldür. Hâl iç dünyaya ait kemalleri, kâl ise hakikati olmayan laf ve iddiaları ifade eden bir mefhumdur. Mehemmed'e göre kâlin hâle dönüşmesi aşk ateşinden çıkıp aşk denizine dalmakla olur. Ayrıca aşkın aslının belli olması da kâl ve hâle bağlıdır. Aslolan hâl olduğu için aşk sırrını anlamak ancak hâl ile olmaktadır.

Āteş-i 'ışka düşersen kalb kâl kâl olur
Ger talarsan baħr-i 'ışka bilinür hâl olur G.53/1

Bilinmez vā' izā 'ışkuñ rumuzı
Mücerred kâlile hâl olmayınca G.184/4

Yüri var hâle yitiş kâle heves itme müdām
Sırrını 'ışkuñ Mehemmed kâlile bilmek muhâl G.101/6

2.18. Devr:

“Devr, ruhun yolculuğunu karşılayan bir mefhumdur. İnsan ruhunun lahuti âlemden madde âlemine, buradan da tekrar ait olduğu yere dönüşüne devr; bu yolculuğu anlatan manzumeye de devriye denir. Ruhun madde âlemine iniş yolu kavs-i nüzul veya devre-i ferşiye, madde âleminden manevi âleme çıkış yolu ise kavs-i uruc veya devre-i arşiye olarak adlandırılır.”⁵⁴ Mehemmed gönül mülkünün inşası için ten ve canın devr etmesi gerektiğini söyler. Allah'ı zikir eden âşık, aşk meclisinde daima devr etmektedir.

Yapmağa dil milketini dest-i cānān devr ider
Merkez-i eflāke geldi gitdi ten cān devr ider G.49/1

⁵⁴ Abdullah Eren, **Mehmed Sıdkî Dîvânı (İnceleme–Metin)** (Etüt Yayınları, İstanbul 2010), s.106

‘Arşa-i ‘ışka Mehemmed hū diyü yā hū diyü
‘İşkıla geldi gider devr eyler devrân gider G.41/6

2.19. Cezbe:

Allah'ın bir lütuf olarak kulu kendisine bağlı hale getirmesine ve kendine yakınlaştırmasına cezbe denir. Kul Allah'a ne kadar isyan etse de Allah'ın lutfu sayesinde kurtuluşa erer:

O murad bu abdu‘ aşi dergehinde ola hāş
Dest-i lütfuñ cezb idüp ide ta‘ alluğdan hālāş K.2/10

2.20. Nazar:

Nazar, “Mürşidin müridine ma'nevî yolla bakması demektir. Bu bakış, feyzin akmasına ve intikâline sebeptir.”⁵⁵ Kul aşk sırlarını gizleyerek derûnuna saklar. Bu sırları görmek için nazar ehli olmak gerekir. Kul aşk ateşiyle yanışını da Allah tarafından görülmesini arzular:

Ketm idüp esrâr-ı ‘ışkı itmezem gerçi ‘ayân
Gel derûnıma nazar kııl gör ne derdüm var benüm G.131/4

Hu hu ħor bakma de dervîş ‘ābā pūşe begüm
Z z zâtına nazar kııl n’ider ol şâl-i kühen G.149/4

Di ki yanub ‘ışk odına bir ‘āşıkūñ iy dost
İster seni vaşl iyle aña bir nazar iyle G.190/4

2.21. Firâk:

Ayrılık ve hicran anlamlarına gelen firâk, vahdet makamından uzak kalmaktır. Sûfîler hicrandan yakınır. Sâlik, asıl vatanı olan gayb ve ruhlar âleminden aydrılarak bu âleme gelip firakı yaşamaktadır. Firâk çeken âşıklar aşk ateşinden yanar, inlerler:

Düşdüm ğamın tenvîrine yandumm firâkuñ nârına
Ĝarğ oldum ‘ışk envârına ‘ışk envârı tábânımış G.83/5

⁵⁵ Cebecioğlu, *Age*, s. 467.

Nār-ı Һasret tıĝ-ı firqat yüregimi baĝrımı
Deldi dildi yıĝdı yaĝdı ānı hicrānum bilür G.42/5

2.22. Gaflet:

Gaflet kulun Allah'tan habersiz olması halidir. Dünyayı veya bütün mahlukatı, Allah'ın yarattığı ve sıfatlarının tecellî ettiği bir yer olarak düşünmeden, dünyadaki hayatını sürdüren, âleme nazar dediğimiz düşünce, tefekkür gözü ile bakmayan, ondaki ince ve hikmetli işleri göremeyen kişiye de gâfil denir.⁵⁶

Dünyanın esiri olan biri gaflet ülkesinin de esiri konumundadır. Nefsin emirlerine uyanlar gaflet uykusundadır. Gaflet şarabından şarhoş olanlar ancak vahdet meyile kendilerine gelebilirler. Aşk ateşiyle yanmayan gaflet ateşinde yanmaya mahkumdur:

Mekr-i dünya-yı dünüñ bir esiri
Ki milk-i ğafletüñ ya' ni emiri K.3/1

Mücellā iyle nefs-i levhın Һalursın Һāb-ı ğafletde
Uyub emmārenüñ emrine ger sen ānı dessāhā G.1/5

Cümle Һālıĝ ğaflet meyinden mest olub divānedür
‘ Ārifān-ı vahdet meyın nüş eyleyüp peñhān mest G.12/7

Güh-u dilde Һüş Һırām iken irib ğafletle biz
Aldı dil kibken giriftār eyledi şehbāz-ı şeyĝ G.17/4

‘ Işĝınıñ tāb-ı tebinden pür Һarāret olmayan
Nār-ı ğafletle yanar maħrūrı bilmez Һandadur G.34/5

İç şarāb-ı ‘ ışĝı mest ol ‘ āĝlıñıñ dir başıña
Sen Meħemmed bāde-i ğafletle maħmūr olmadın G.138/6

⁵⁶ Cebecioĝlu, *Age*, s.78.

Götür ğaflet hicābını olup rāst bin rāst söyleme
Anuñla ʔolıdur ʔ ālem veli görmez baķan geķrev G.156/4

Kūh-ı ğafletde hevā ʔayrına hem-pervāz iken
Şāhıbāz-ı ʔ ışķ iriŗdi kebk-i göñli ķapdı G.209/2

2.23. Vehim, Hayâl, Havâtır, Şüphe, Zan:

Bu mefhumlar kiŗiyi Allah yolundan alıkoyan zararlı düşünceleri ifade eder. Şair bunları birbiri ile hemen hemen aynı manada kullanır. Vehme düşmüş biri aşk yolunda vanını terk etmiş biriyle arkadaşlık edemez. Şairin akli da vehme düşmüş olduğundan gönle yoldaş olamaz:

Ayaķdaş olamazsın sen baña sen vehme düşmişsen
Bu yolda terk-i cān iden baña yoldāş olur ʔ aķlum G.132/4

Eserde şair şeyhine karşı güven duyduğunu, şeyhinin büyüklüğünden şüphe etmediğini belirtmektedir:

Pek yapış pīr-i ʔ azīze kim odur şeyhü’ş-şüyūh
Mürşid-i hādīdür aşla şübhe ve şek itmedüm G.120/6

2.24. Hakikat:

Şaire göre hakikat; elde tarikat, dilde şeriat olduğü zaman cevher gibi ortaya çıkar. Hakikati bildiren hususlardan biri de vicdandır:

Gelse dile şerīʔ at elde olur ʔarīķat
Ne cevherdür maʔ rifet bilen bilür haķīķat G.8/1

Bilmedi ķaldı haķīķatle mecāzi müsteʔ ir
ʔ Ār ider ʔ ışķ dersin alub bilmeñe ʔ irfān mest G.12/4

Tekmīl iden ʔarīķat oldur bilen maʔ arif
Bilür nedür haķīķat bilür ķün ānı ķorķar G.29/3

Ben haķīķat cevherin tīşe-i vicdānile
Çıķardum vaşf iderdüm ammā bu kāna sığmaz G.81/3

2.25. Kendini Bilmek:

“İnsanın kendini bilmesi, Allah'ı da bilmeyi beraberinde getirir. Mutasavvıflar, “Nefsini bilen Rabbini bilir.” hadisinden yola çıkarak bu konuya büyük bir önem verirler.”⁵⁷

İnsan aşk yolunda can vermeye hazır olduğunda kendini bilmeye başlar. Aşkla yanmış insan aynı zamanda kendini de kaybetmiştir. Aşk ummanına düşen kendini bilmez bir haldedir. Ayrıca insan Allah tarafından kendine bahşedilen ilim olmadan kendini bilemez. Mehemmed “Ene'l-hak” diyen Mansur gibi aşktan aklını kaybeden aşığın kendini keşfettiğini söyler. İnsanın kendini kaybetmesinde asıl sebep aşktır. Ayrıca gayb ilmini bilemeyen kendini anlayamaz.

‘İşkile şeydâ olub dâyim ene'l-ḥaḳ sırların
Keşf ider kendüyi ‘ işk dârına berdâr isteyen G.141/3

Yitirdüm kendümi bilmem ‘ aceb ‘ işkuñla bu gönüm
Pür oldı şād u ğamdan bulunmaz anda bir dâne G.162/2

Baña pend-ü naşâyıḥdan nedür vâ‘ iz ğaraż bilsem
Ki hirgiz kendümi bilmem düşelden işbu ‘ ummâne G.162/3

Bilmeyen ‘ ilm-i ledünn sırrın Mehemmed ser-te-ser
Kendü nefsin añlamaz raḥmânı bilmez kãdadur G.32/5

2.26. Âb-ı hayât - Âb-ı hayvân:

Âb-ı hayât; Farsça, hayat suyu manasındadır. Bu suyu içenin ölümsüz olacağına inanılır. Âb-ı hayvân ise Farsça, dirilik suyu ebedi hayat verdiği zannolunan su olarak tanımlanır. Tasavvufta bu terim "irfan"ın müteradifi olup nurun pırıltıları ve İlâhî tecellîler için de kullanılır.⁵⁸ Gönül aşk suyunu tattıktan sonra insana ölümsüzlüğü bağışlayan suya meyl etmez hale gelir. Aşığın aşk bezminde içeceği âb-ı hayattır.

Dil zülâl-i ‘ işkını nüş itdi irdi vahdete
Çişme-i hayvâna meyl itmez anuñ māsı nedür G.38/4

⁵⁷ Abdullah Eren, **Mehmed Sıdkî Dîvânı (İnceleme–Metin)** (Etüt Yayınları, İstanbul 2010), s.109.

⁵⁸ Cebecioğlu, **Age**, s.8.

‘ Āşıkānuñ bezm-i ‘ ışkda hānımıŝ peymānesi
 Āb- hayvān bādesi ‘ arşdan yüce meyhānesi G.192/1

2.27. Meyhâne:

Meyhâne, Farsça, içki içilen yer demektir. Tasavvufta kulun aşk ve şevkle Rabbine münâcât yeridir. Kâmil arifin Allah aşkıyla dolmuş gönlü, tekke, lâhûtî âlemdir.

Âşıkların meyhânesinde ab-ı hayvân dağıtılır. Âşıklar bu meyden sabah akşam içerek mest olurlar. Aşk meyhânesinde sunulan mey de yine aşktır:

‘ Āşıkānuñ bezm-i ‘ ışkda hānımıŝ peymānesi
 Āb- hayvān bādesi ‘ arşdan yüce meyhānesi G.192/1

İçüb ‘ ışk cür‘ asını mest olalım şām u seher
 Çün icāzetdür açılmışdur bize meyhāneler G.28/3

Ziyn it yine bir meclisi devr iylesün peymāneler
 Söz ü sadā-yı hūyile tolsun yine mey-ḥāneler G.40/1

Gir bu ‘ ışk meyhānesinden nūş idüp ‘ ışk cür‘ asın
 Çık riyānuñ mescidinden bādeye anda içmedüñ G.90/6

Lezzetidür bādesi nūş iyle ‘ ışk cāmını
 Mest ü ḥarāb ol iy dil ayrılma mey-ḥāneden G.139/2

2.28. Terk:

“Allah’tan gayrı ile alākayı kesmeye terk adı verilir. Mutasavvıflar bu mefhumu “terk-i dünya, terk-i ukba (ahiret), terk-i hestî (varlık) ve terk-i terk” olmak üzere dört kısımda ele alırlar.”⁵⁹ Mehmed eserinde bu mevhumlardan terk-i dünya, terk-i hesti, terk-i nâmus, terk-i mâsivâ kavramlarını öne çıkarmıştır.

⁵⁹ Abdullah Eren, **Mehmed Sıdkî Dîvânı (İnceleme–Metin)** (Etüt Yayınları, İstanbul 2010), s. 111.

Can ile cânanı anlamak için iki dünyayı da terk etmek gerekir. Bunları anlamının yolu da aşka düşmekten geçmektedir. Yâre ulaşmanın yolu canı terk etmeye bağlıdır. Dünyayı terk emek gerekir çünkü niceler gelip geçmiştir ama dünyaya sahip olamamıştır:

‘Işka düşdüm dü cihānı terk idüp
Şimdi bildüm cânıla cânānı dost G.7/3

Terk iyle bu cihānı tā kim bulasın ānı
Cānında bil cânānı görelim Allah neyler G.54/5

Liqa-1 yāre vuşlat isteyen gelsin cihāndan giç
Eger cânan gerekse terk idib yolına candan giç G.13/1

Çü bunı terk ideceksin ya neden milküñ olur
Neçeler geldi benüm didi veli itdi ‘ubur G.23/4

Terk it Meḥemmed vārıñı yolında yārüñ gam yeme
Heb böyle gelüp gitdiler çün ‘āleme merdānlar G.40/5

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEHEMMED DÎVÂNİ

1. Transkripsiyon İşaretleri:

ء	‘	ن	n
آ	a, ā	و	v, u, ü, o, ö, ū
ب	b	ه	h, a, e
پ	p	ل	la, lā
ت	t	ی	y, ı, i
ث	ṯ		
ج	c		
چ	ç		
ح	ḥ		
خ	ḫ		
د	d		
ذ	ḏ		
ر	r		
ز	z		
ژ	j		
س	s		
ش	ş		
ص	ş		
ض	ḏ, ḏ		
ط	ṭ		
ظ	ẓ		
ع	‘		
غ	ğ		
ف	f		
ق	q		
ك	k, g, ñ		
ل	l		
م	m		

Nüsha Özellikleri:

Mehemmed Dîvânı'nın tek nüshası Ankara Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz FB 296/1 arşiv numarası ile 941 nolu DVD'de kayıtlıdır. Nüsha, 204x140-160x114 mm ebatındadır. Söz başları ve bazı sahifelerde beyitlerin son harfi kırmızıdır. Yıpranmış kahverengi meşin bir cilt içerisinde. Dîvân 66 varaktan ibarettir. Eserin yazılı bulunduğu yazma eserde başka bir metin yer almamaktadır. Müstensihinin kim olduğu ve istinsah tarihi yazılı değildir. Sayfaların genelinde 15 satır bulunmaktadır. Yazı tarzı harekeli nesih olup eser, okunaklı bir biçimde yazılmıştır. Eserin kağıt türü ise rutubet lekeli ay yıldızlı taç filigranlı bir yapıdadır. Eserin tamamına yakını geyet iyi muhafaza edilmiştir.

Dîvânın ana metni 1a'da

“Elā ey ʔalib-i esrārı sūbḥanellezi esrā
Elā iy cālib-i ma‘ ni ḥaḫayıḫ sırrın it i‘ lā”

şeklindeki beyitle başlamakta ve 66b'de,

“Būy-ı gülzārile mest olduñ yiter
Cehd idüp bul ḫandadır ol verd-i ter”

beyiti ve

“Temmet-ül kitāb
Ba‘ deni’l-lahül mülk’il-vehhāb”

ifadesiyle sona ermektedir

2. Metin:

EFŞAḤ-I ŞU‘ ARĀDAN DĪVAN-I MEḤEMMED

KASĪDELER

1

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 3a 1 Elā ey ṭālib-i esrārı sübhanellezi esrā
Elā iy cālib-i ma‘ni ḥaḳāyık sırrın it i‘lā
- 2 Ol Allah eḥaddur kim münezzehdür ‘alāyıkdan
Ki oldur vāḥid-i muṭlaḳ hüve’l-ḥayyü hüve’l- mevlā
- 3 Odur ol Ḥalıḳ-ı bī-çünki idrāk iylemez her dūn
Dinīlemez künhi zātından bilür vaşfin uli’l-er(bā)⁶⁰
- 4 Vücūdı kenzdi maḥfi bilinmek istedi çünki
Mezāhir iḳtiḳa itdi ṭālib kıldı ḳamu esmā
- 5 Bulundı ‘ilm-i aḳdesde ḥaḳāyık oldı çün ma‘lūm
Vücūdı iḳtiḳa itdi ki çü din eyleye .....⁶¹
- 6 Ḳamu a‘yān mümkināt vücūda gelmek isterdi
Ki bir yirde zuhūr ide merātib olmaya ḳat‘ā
- 7 Velikin nice biñ ‘ālem yaradıldı merātibce
Anıñçün Tañrı maḳāmından ḥaḳāyık ḳılmaya şekv

⁶⁰ “bā” kısmı tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁶¹ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

- 8 Ki .....⁶² idüp haşlet ile cümle ‘avālimden
Zuhūr idüp merātibce gelen bir bir ide .....⁶³
- 9 .....⁶⁴ ākıl olur hayrān
Haḳāyık sırrın icmāle eğerçi eyledü.....⁶⁵
- 10 .....⁶⁶ itme isti‘cāb
Nice biñ ‘ālem-i ma‘nā seyr ey.....⁶⁷
- 3b 11 .....⁶⁸ ḥannān ile ‘ālem on sekiz biñdür
Velī dördür uşülü ‘ālemüñ dört.....⁶⁹
- 12 .....⁷⁰ sem‘u pür-hūşı ‘avālimden ḥaberdār ol
Beyān idem saña bir bir bu cāmdan .....⁷¹
- 13 ‘Avālimden şeri‘atdūr dimişler ālem-i evvel
Nice biñ ‘ālem-i ma‘nā mı eyler gerçi istihāb
- 14 .....⁷² merğubdur anuñcün ḳavle mensūbdur
Bunuñla ‘ālem-i mülke olundı cünki istişnāb
- 15 Zuhūra gelmese şer‘uñ çü aḳkāmı olur żayi‘
Ki zāhir ola ḳavliñden iderseñ fi‘lin istiksāb
- 16 İrersin ‘arş-ı a‘lāya bulursın ḳalbini şer‘uñ
Ki esrā seyr-i sırrından zuhūr eyler nice dāb

⁶² Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁶³ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁶⁴ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁶⁵ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁶⁶ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁶⁷ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁶⁸ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁶⁹ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁷⁰ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁷¹ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁷² Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

- 17 Müşerrefdür bu ‘ālem çün işitdün kıyl-u qālile
İkinci ‘ālemün hāli nedür i‘lām idem bir bāb
- 18 Tarīkatdür ikincisi ‘avālimden budur āyāt
Mücāhid fi-sebīllah budur hiç buña yok nāyāb
- 19 Büküp meydān-ı ‘ışk içre bilin yā itmedür ‘āşık
Nişāne ire tā tīr-i muradı gide vahiyāt
- 20 Deli lāl ola dehşetten gözin yumma bu ‘ālemden
Ki qavli terk ide ya‘ni ki fi‘li ola şer‘iyyāt
- 21 Dürişe gicesin gündüz kılp hiç olmaya hālī
Ki gūşiş bundaki hoşdur irişe .....⁷³
- 22 Budur ol ‘ālem-i zaḥmet budur ol ‘ālem-i raḥmet
Budur ol ‘āleme bir zaḥ ne ḥadsiyyat ne ḥamiyyāt
- 23 .....⁷⁴ biñ ‘ālemi maḥsūs bunuñ zınnında merkūzdur
Ki hiss eyler ānı her kim bu ‘ālemden .....⁷⁵
- 24 .....⁷⁶ üçüncüsü kerāmet eyleye irāş
Bu bir vicdān-ı ma‘nādur ki diñmez kimseye mirāş
- 25 .....⁷⁷ tarīkatden qopar bir ma‘rifetdür bu
Derūn aḥvālidür bilmezler ānı qālile beḥḥāş
- 26 Rab baḥr-i me‘aniyeye çünde ketm olur aḥvāl
Ki yigrek tālībi oldum burada sırrı ide iḥrāş

⁷³ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁷⁴ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁷⁵ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁷⁶ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁷⁷ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

- 27 .....⁷⁸ idüp albi bu menzilde olur tahir
Anıun kim muaıqler ulmın eyleye irs
- 4a 28 Bu bir nrn ma ndur ki bilmez degme bir  aıl
Egeri ıyl u alile olındı bunda ok ebas
- 29 Nice nrn  lemler bunu zımında mafidr
Zuur eyler ma rifden tarkat eylemi irs
- 30 Yine irk idp nr-u tecell oldu un vehac
Yine mest itdi  Ui gnller eyledi trc
- 31 Hay glleri byın nesm-i ma rifetden al
Glistn hkat siyr iderse ey yzi behac
- 32 Hkat fehm olunmazdı ma rif olmasa dilde
Ma rif zhir olmazdı tarkat itmese irc
- 33 Gel imdi fehm idp sırr-ı er atden duul eyle
Tarkat fi lidr er u er at cmleye minac
- 34 Dilerse  lem-i rbi nedr saa beyn idem
Hay nrn gnlnde dem--dem eyleye isrc
- 35 Hkat-ı  lem-i rbi hkatte vel evvel
Nie run  lemler olunur bundan istirc
- 36 Be-kll mav idp  ak vcdın ibu menzilde
Fen-ender-fen ola beaya idp isti lac
- 37 Ki kesb eyleye ol hli grine hl-i rn
Ki Beytullah olup albi alvatında ide mi rac

⁷⁸Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

- 38 Ki şahrâ-yı benlikten irişe beyt-i ma' mûra
Ki kırbân eyleye cânın nitekim Ka' bede huccâc
- 39 Açıla perde-i ğaybet ola ma' mûrı pür mişbâh
Ki olup ledünnî fetih ide luğf eyleyüp fettâh
- 40 İrişe zerre envâra kıarışa kıatre-i deryâya
Ki istiğrâk-ı tām irüp ideler şadr-ı işrâh
- 41 Diliñden gitmesün tevhi'd gide tâ mâsivâ dilden
Eyâ tebdil-i vaşf eyle ki tâ nefsiñ ola işlâh
- 4b 42 Ki tekmil-i şifât eyler o kâmil kim ola nesâh
Zülâl-i feyz aqdesle derünından gider evsâh
- 43 Yuyup jenk-i ' alâyıktan gönül levhını şâf eyler
Ezelve ' ahd ü mişâkın ki her kim olmaya feşâh
- 44 Elestden ' aql-ı ' ahd idüp belâ didüñ eyâ ğâfil
Revâ mı nağz-i ' ahdi idüp ki bunda olasın küstâh
- 45 Yıkup benlik sarâyın eyle tevhi'd hânesin bünyâd
Ki düşmenler olup nâ-şâd hemişe dostlar olsun şâd
- 46 Velikin hâlidür kıâlden ' ayân olmaz mu' ammâdur
Beyân idem velî bir kıışsa kim seni itsün irşâd
- 47 Meger şeyh Şibli bir gün kim su'âl olundu tevhi'dden
Cevâbuñ hânesin üstâd-ı kâmil eyleyüp âbâd
- 48 Didi ta' bir iden mülhid olur sâkit olan ğâfil
Ki andan nuğk iden câhil olur dir hem o bizden yâd

- 49 Ne ta' birüm ne nuḡkum var ne andan sākitem bir dem
Ne maḡzūnam ne mesrūram ne ḡam-gīnem ne bir dem şād
- 50 Ḳalup baḡr-ı taḡayyürde dilim lāl oldu dehşetinden
Olup dil zevrākın gird-āb-ı ' ışk ḡarḡ eyledi .....⁷⁹
- 51 Çü düşdi mātem-i ' ışka ḡöñül bir dem olur mu şāz
Taḡayyürden ḡalāş olmaz ki şād olursa olursa .....⁸⁰
- 52 Ḡöñül bir dem olur mu kim ḡözinden dökmeye yāşın
Dil-i ḡam-gīn iy dilber sevinsün luḡ idüp gel yāz
- 53 Cemalūñ şerḡi iy dilber ḡöñül levḡinde naḡş olmuş
Añınçün yazılır ḡurmaz eḡer ıḡnāb eḡer icāz
- 54 Berü gel dāḡil ol iy dil budur çün meclīs-i iḡyār
Mu' ammānuñ rumūzın bil bu sırrı ḡutmasun aḡyār
- 55 Hüve'l-bāḡın olur zatuñ şıfātı ger olmasa ' aynı
Hüve'z-zāḡir olur ger ḡayr olmazsa budur iḡrār
- 56 Zuhūrı in' ikāsıdur bütün nūr-ı zātından
Görindi pertevi çün nūr-ı zātın eyledi izmār
- 5a 57 Ki ya' ni kim .....⁸¹ görindi oldu ol zāḡir
Velī bāḡın olur nūrın çü itdi cümleden izḡār
- 58 Añınçün zāḡhiren ḡalkı görür ' ākıl ḡaḡḡı bāḡın
Görür ḡaḡdan ḡalāyık degil ḡaḡ görmede bīdār

⁷⁹ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁸⁰ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁸¹ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

- 59 Hicāb oldu çü mīzāna ‘aceb eşkāl-i maḥlūkāt
Bu keşret vaḥdeti ḥac̄b itdi ‘āqıl itdi istikşār
- 60 Ki ya‘ ni keşret-i pertev-i hicābı ‘ayn-ı vaḥdetdür
Añınçün ḥaḳda ḥaḳ görmekte ‘āqıl iyemez ikrār
- 61 Görür ‘aynı olan zāhir ḥaḳkı ḥalkı bilür bāṭın
Ḥalāyıkdan görür ḥaḳkı degil ḥalk görmede bīdār
- 62 Mirāyāya hicāb oldu şor çün qaldı bāṭında
Ki vaḥdet perde-i keşret ki keşret perde-i aḡyār
- 63 Veli zā‘ayn u ‘aqla ḥalk u ḥaḳ hirgiz hicāb olmaz
Ḥaḳkı ḥalkdan görür ḥaḳdan görür ḥalkı budur mi‘yār
- 64 Mirāyā kaşreti anuñ şuhūdına hicāb olmaz
Görür keşretde ferdi ferdi keşret eylemez iksār
- 65 Şuhūd-ı vaḥdet-i zāta müzāḥim olımaz ger ol
Mecālī-i şifātından niçe biñ şekil ide izḥār
- 66 Velī bī-‘aql olan ebter bu sırdan bī-ḥaberdür ol
Başar görmez bir a‘mādur ki bilmez yārāndur aḡyār
- 67 Gelüp ‘anḳā-yı dīl ḳāf-ı taḥaḳḳuḳdan ider pervāz
Diler kim kūh-ı sırdan kebk-i ma‘nā şayd iden şehbāz
- 68 Mekānı dest-i ḳudsīdür ele gelmişdür ehlinden
Alur her gördüğü şaydı şalınsa ol bülend-pervāz
- 69 Ki da‘vāsı ḳavī gerçi Meḥmeddür zā‘if kemter
Añınçün ḥüccetin bu dört şuhūdıla ider ibrāz

TAHMİS

1

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Yine ‘ışkile şeydā oldı göñlüm
Yine bir özge sevdā oldı göñlüm
- 5b Yine derd-i dile dā oldı göñlüm
Bu ben Mecnūna Leylā oldı göñlüm
Derūnumdan hüveydā oldı göñlüm
- 2 Ne kim tahrīr olundı ‘ışka dāldur
Bu sırdan zevk alanlar ehl-i hāldür
Beyān-ı hāli ‘ışka bu mişāldür
Neler söyler işid şāhib-i maķāldür
Ki nābud idi peydā oldı göñlüm
- 3 Şabā-yı ‘ışkı esüp çün hadden aşdı
Derūnum baħrı kim kaynadı coşdı
Ki bād-ı ‘ışkile mevc urdı taşdı
Beni ğarķ itdi geldi başdan aşdı
Vücūdum keştī deryā oldı göñlüm
- 4 Kerānı yoķ çü bir ‘ummāna taldum
Şināverlik idüp ger cevher aldum
Kenārın buldum hayretde kaldum
Bu varlık fülkini ingine şaldum
Dümen ‘ışk u kumanyā oldı göñlüm
- 5 Tılsımuñ sırrın ifşā itmek ister
Nedür aşlını imā itmek ister
Hayat ābını icrā itmek ister
Akup her yerde ihyā itmek ister
Kamu ‘ālemleri mā oldı göñlüm

- 6   Çü sīnā sırrını itdi tefehhüm
 Ledünnī ‘ilmini kıldı ta‘allüm
 6a   Hāḫīḫat būyın itdükde teşemmüm
 Tecellī ḫıldı Hāḫ itdi tekellüm
 Göñül Ṭūrında Mūsā oldü
- 7   Aña mestür degildür çünki diller
 Bilür ol her ne kim söylerse diller
 Nedür aḫvālını heb bilsün iller
 Şalādur cümle gelsün mürde diller
 Ki iḫyā iyer ‘īsā oldı göñlüm
- 8   O kim ‘ışḫ gülşeninde bir bir ister
 O kim bülbül gibi verd-i ter ister
 O kim şarrāf-ı dildür cevher ister
 O kim rāh-ı Ḥudāya rehber ister
 Ki gülsün mürşid-āsā oldı göñlüm
- 9   Başup ceyš-i hevāya çün er oldı
 Cünūd-ı derd-i ‘ışḫa server oldı
 Bugün başḫa başına mihter oldı
 Yanup kânūn-ı ‘ışḫda cevher oldı
 Zerre eyler ḫalb-i kimyā oldı göñlüm
- 10   Serişḫ olup aḫar gāhī iki gözden
 Gehī nālān ider eflākı sözden
 Yıkılmaz coşdı pend almadı sözden
 Her anda görünür bir ṭurfa yüzden
 Ya seḫḫārdur ya simyā oldı göñlüm

- 11   Ğubārı levḥ-i dilden ref' idüp sil
           Cihānı ser-te-ser tā kim göre dil
 6b   Bu taḥmīsi oḡuvirdi lisān kıl
           Hemān sermest olur nūş eyleyen dil
           Ki bezm-i 'ıŝḡda ŝahbā oldu göñlüm
- 12   Dilerseñ rāzı ola Tañrı senden
           Beri gel vaḡdete gec ben ü senden
           Bu ḡavli ḡuş idüp fehm it deründen
           Görinür ḡāşşa vü aḡkāmı benden
           Müsem mā zātum esmā oldu göñlüm
- 13   Bu sırrı seyr ider 'ārif nihānı
           Dem-ā-dem keşf ider remziyle anı
           Egerçi Türkī dildendür beyānı
           Bilinmez remzini fehm olmaz lisānı
           Luḡaz söyler mu'ammā oldu göñlüm
- 14   Yanup 'ıŝḡ odına dil bī-nihāye
           İrişdi derdi-i 'ıŝḡuñ intihāya
           Ki irdi nārıyla nūr-ı Ḥudāya
           Geçüp ḡudsi irişdi müntehāya
           Ḥamu a' lādan a' lā oldu göñlüm
- 15   Zuhur itdi deründan ḡubb-ı Aḡmed
           Anıñçün rāha düşdüm eyledüm ceḡd
           İrüp meydān-ı 'ıŝḡa bulmadum had
           Anıñçün rezm-i 'ıŝḡ içre Meḡemmed
           Cünūd-ı 'ıŝḡa yaḡmā oldu göñlüm

- 16 7a Țulū^ç itdi tecellī tāb-ı Țuyūra
İhāta eyleyüp ğarķ itdi nūra
Ki haķ iŗrāb idüp irdi sūrūra
Gelüp elfāz u elkābdan zuhūra
Ledün ^ç ilmine ma^ç nā oldı göñlüm
- 17 Güzer kıldıķda ^ç ışķuñ illerinden
Gelüp gecdi bu ğalkuñ dillerinden
Ki ^ç atār Süleymān dillerinden
Gülistān-ı ğaķīķat güllerinden
^ç Aceb dem urdı güyā oldı göñlüm
- 18 Gözüm giryān olur miĥnet deminde
Ki ğandān olmaķ olmaz ^ç ışķ ğamında
Nice āh itmem fürķat ğüninde
Beni nālān idüp ^ç ışķ ğülŗeninde
Açıldı verd-i ra^ç nā oldı göñlüm
- 19 Gehī bir ğūb rū bir dil ķarībdür
Gehī bir peyker mūĥiŗ ğarībdür
Muĥibb ü ğubb u maĥbūb u ğabībdür
Marīz-i verd-i ^ç ışķ içün ŧabībdür
^ç Avālimde iŧŧibā oldı göñlüm
- 20 Göñül meyl eylemez dūnyā-yı dūna
Velī ŧālibdür cümle fūnūna
Ħaķīķatden ānı idüp nūmūna
Yapar ma^ç nā sarāyın ğüne-ğüne
Göñül milkinde binā oldı göñlüm

Kāfiyye-i Sīniyye Baḥr-i Āḥar

2

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 7b 1 İy cemālũñ táb-ı envārından 'ālem muḳtebis
Ve'y celālũñ dāmı tıtmış rũḥa cism ol ḳafes
- 2 Aḳ cemālũñ gũlřenini ḳılsun teferrüc 'āřıḳān
Kim řafā virmez bu bāġuñ gũlleri pür-ḥār u ḥas
- 3 Ğarḳ-ı ḥayret eyledi deryā-yı efkārũñ beni
Senden añlar şiş cihetden gũřına gelseydi ses
- 4 Kim tecelliden cihāna dem-be-dem cünbiş veren
Olmasa ger aḳmayadı perr ü bālin bir mekes
- 5 Ger nesim-i lutfũñ esmezse cihān bī-cān olup
Kimse senden hiĉ dem urmaz vařluñ itmezdi heves
- 6 Leyki nefḥ cũduñ ihsānından imā iylemiş
On sekiz biñ 'ālemi bir demde iḥyā iylemiş
- 7 Gizli kenzī iken 'amāde ḥāřılı nũruñ senũñ
Kim kemāl-i ḳudretin her şeyden ifřā iylemiş
- 8 řafḥa-i insānda cem' idüp kelām-ı vařfıñı
Kātib-i ḳudret ki bu şüretde imlā iylemiş
- 9 İĉdi bir tolu ḳadeḥ la'lũñ řarābından göñül
Kim ebed ser-mest idüp gör kim ne řeydā iylemiş

- 10 Umaram bu ‘abd ü ‘āşī dergehinde ola hāş
Dest-i luṭfuñ cezb idüp ide ta‘ alluḡdan ḡalāş
- 11 Māsivādan yād ola bīḡāne ola āşinā
Kesb ide tā kim o ḡarb⁸² ḡazretiñe iḡtişāş
- 12 Virürem dāyım ḡabībūñe şalāvāt ile selām
Niçeler buldı bunuñla ḡayd-ı berzaḡdan menāş
- 13 Sen refiḡ eyle baña yā Rabbi tevfiḡuñ riyāz
Tıfl-ı cāna ḡabr-i cismi ḡıl ḡadıḡa min riyāz
- 14 Açıla ḡül-zār-ı ma‘ nī murḡ-ı dil ḡüyān ola
Nār-ı duzaḡdan irişmeye ki nefse inḡibāz
- 15 Mest ü ḡayrān it beni tevḡīd şarābından müdām
Cünbiş-i ‘ işḡuñla bulup cism-i bī-cān irtikāz
- 8a 16 ḡubb-i aşlı zāhir olsun eyleyüp dil irtibāt
Dergehiñe māsivā ḡubbından itsün iḡtiyāt
- 17 Dil niyāz-mendlik maḡāmında otursun zārile
Sırr-ı ‘ işḡuñ perde açup itsün aña inbisāt
- 18 Pāye-i ‘ işḡa bişāt olsun derūnī dem be dem
Cāna cānan itsün ‘ işḡı kendüsi olsun vasāt
- 19 Āteş-i ‘ işḡa düşer ‘ āşık olan bī’l-itizāz
Nār-ı ‘ işḡuñ ‘ āşıḡa ḡülşendür olmaz ibtihāz
- 20 ḡalb-i ‘ Uşşāḡa düşüp ger yaḡsa ‘ işḡuñ āteşi
Kim bilür ol ism-i bī-resmi ki oldur iştivāz

⁸² Kelimenin yazımında kaf harfinin noktaları konulmamıştır.

- 21 Ka' be-i albini hi bir kimse ma' mr itmedi
Bamayınca s-1 nefis-i ma' nide mil-i il' ikz
- 22 Bir rivyet ideyin ' aıklar itsnler sem
G-1 hıla anı her kim iderse istim
- 23 Ger bilinmez bir mu' ammdur veli ' aıl olan
' Udesin al eyleyp remzinden itmez imtin
- 24 Bilmeyince bu rumzı terk itmez serkii
Kenz-i ' iı bulmayan ' lemdede itmez inıt
- 25 By-1 ' iından mu' teber olmasa unki dimg
Hi cihn ib-i hevsından iderler mi ferg
- 26 Bend ile anma ki ' aıklar cihna balanur
Ol ki ' i-1 Mecnndur ' lemdede tutmaz anı bg
- 27 Bulmadum bu derde bir f dev ' lemdede ben
Anuun koymıam barumda dg stne dg
- 28 Hste-i ' iu devsı derd-i ' idur derd-i ' i
Ger abbn-1 cihndan bu devya yok mesg

Der- Beyn-1 Hkyet

3

mef'iln mef'iln fe'ln

- 1 Meger dnya-yı dnu bir esri
Ki milk-i gfletn ya' n emri

- 8b 2 Ne görse añā eylerdi ta‘ aşşuķ
Nik ü bed dimez eylerdi temelluķ
- 3 Şanur her gördiği derde devādur
Şafā žann itdüđi ‘ ayn-ı belādur
- 4 Murādı gerçi anuñ vaşl-ı cānān
Velī bilmez ğalaķ eyler o ğayrān
- 5 Bilen tırmaz başında ‘ ışķ hevāsı
Nedür bilmez ki derdinüñ devāsı
- 6 Bu derdile ‘ aceb sevdāya düşmüş
Yiler sevdā ile ğavgāya düşmüş
- 7 Devā için bu derdi bī-devāya
Ki bir gün ‘ azm ider dārü’ş-şifāya
- 8 Görür kim anda maĥbūs niçe şahşlar
Ki dāyım anları zindāncı şaķlar
- 9 Anuñ ğüyā ki olmış her biri lāl
Selāsil sīnede boynında ağlāl
- 10 Bu bīmar-ĥanenüñ üstād-ı ĥāzık
Devāsını idüp derde muvāfiķ
- 11 Cünūndan ķurtarur kimini marāżdan
‘ Ārażdan ķurtarur kimini ğarażdan
- 12 Kimin ıtlāķ ider kimini tehdīd
İder kimisinüñ bendinī tecdīd

- 13 Kimi sicn-i ʃabīʕ atda müseccen
Kimi nābūd anuñ kimi muʕ ayyen
- 14 Görür çün bunları fikir eyler ol er
Bilendür bu rumūzı dir ki server
- 15 Bu bīmar-hāneyi vażʕ iden üstād
ʕ Abeş vażʕ itmemişdür çün işi dād
- 16 Virür her kişinüñ derdine lāyık
Devāsını bu bir üstād-ı fāyık
- 9a 17 Devādur ben de istersem devāyı
Ki kendi derdime lāyık devāyı
- 18 Velī üstād-ı maḥcūbdur görünmez
ʕ Acebdür kim ʃapusına irilmez
- 19 Velī zār olayın giryān olayın
Ḳapusında anuñ nālān olayın
- 20 İşidüp germi raḥm ide şāyed
Ki derdime devā ide ʕ ināyet
- 21 Bunı diyüp ḥazīn āvāzıla ol
Ṭabīb-i cān meded senden didi ol
- 22 Çün emrāzine bunlaruñ ṫabībüm
Devā urduñ revā gördüñ ḥabībüm
- 23 Ṭapuña ʕ arz ideyin derdi bende
Devā luṫf eyle luṫf it derdimende

- 24 Nedür 'ışk derdinüñ dermānı bildüm
Nedür bî-çāreye fermānı bildüm
- 25 Nedür bu ma'nevî derdüñ devāsı
Görinmez gerçi zāhirde yarası
- 26 Nedür dā'i zünūba ŝāfi dermān
Nedür ta' mîr iden dil oldı vîrān
- 27 Nedür ğaflet hicābın ref' idendi
Ki ŝād it kuluñı luṭf it efendi
- 28 Sözin kaç' itmedin ol demde sâ'il
Bu bîmar-ḥāneden bir merd-i kāmîl
- 29 Ki ya' nî tıfl-ı ma' nî oldı zāhir
Ne siḥr eyler cevābın gör o sâḥir

Cevāb-1 Tıfl-1 Ma'nevî

Bi-Ṭarîḳ-1 Tevbîḥ

4

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Dik ināyet toḥmını arz-ı derūnda itme lāf
Ḥāşıl olsun bir ŝecer kim cān olur eger ğılāf
- 9b 2 Terbiyet itsün anı teslîm eyle var
Şāḥ-ı tã' at ḥāşıl ola tã şecerden ŝāf ŝāf
- 3 Āb-ı zühdile şu ver bitsün ŝādāḳat yaprağı
Kim zuḥūr ide tevekkül çiçeğı ḳalb ola ŝāf

- 4 Ola şecerden hâşıl ola çün ma'ârif meyvesi
Deste taḥkik iyle saḥki eyle anı iyle şâf
- 5 Heb geçür anı firâset perdesinden lübbin al
Lübbinüñ bir zerresi besdür biter saña kifâf
- 6 Cirmin al halaṭ it şadâkat yaprağına ol şadik
Kim tevekkül çiçeğini bile saḥk iyle refik
- 7 Zârlık odıyla var tenevvür-i inşâfda bişür
Koy nedâmet kâsesinde göz yaşıyla kıl ğarik
- 8 Zevb idüp dühn-i recâyıla anı bir merhem it
Derdinî dermâna bundan ğayrı yoḡdur bir tarik
- 9 Ba' de zâlik di ḥaṭâ itdümse yâ Rabbe'l- Ğafür
'Afv umar senden bu nâr-ı cürm ü 'işyâna ḥarik
- 10 Kâtedür deryâ-yı iḥsânıña nisbet cürmimiz
Maḥv olur yüz biñ olursa baḥr-i luṭfuñdur 'amik

Meşnevi Netice –i Cevâb-ı Merd-i Ma'nevî

5

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

- 1 Hemân sâ' atde 'afv ide günâhı
Kamu 'âlemlerüñ püşt ü penâhı
- 2 Yüri var ğâfil olma aç göziñi
Ki dâyim ḥâzretine tut yüziñi

- 3 Tecāvüz eyleme emrinden ašlā
Dilerseñ Һazretinden cāy-ı a‘lā
- 4 Gider bu masivā kaydın ne lāzım
Yüri var Һazretine ol mülāzım
- 5 Bu bīmār-Һāneden her kemter ednā
Cevāb virür dilerseñ bundan a‘lā
- 10a 6 Cevābile velikin iy Şikeste
Ki hiç Őāğ ola mı ‘ālemde Һaste
- 7 Su’ālile devā olmaz bu derde
Berü gel derd-i ‘ışk vārısa serde
- 8 Berü gel bile olalım müseccen
Ki tā kim olavuz anda mu‘ayyen
- 9 Berü gel yanalım ‘ışk ateŐine
Caĥimüñ yanmayavuz āteŐine
- 10 Berü gel derdiñe dermān gerekse
Çul ol ‘ışka sañā sulţan gerekse
- 11 Ki her kim ki iderse pendimi gūŐ
Gözin açar diñlerse denk ü mekhūŐ
- 12 Bu ğaflet uyqusundan Һağ uyara
Dimişler ‘ārife yekfi’l-iŐāra

Ez-Kelām-ı Tıfl-ı Ma'nî

6

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1   'Āşık odur mest-i 'ışkıla libāsın ide çāk
          'Işk odına yana giryān ola tā olunca hāk
- 2   Şöyle sermest ola 'ālem gözine yiksān ola
          'Aks urup şāfi derūnı görine heb cümle pāk
- 3   Ger celāli yüzini gösterse yüz döndürmeye
          İtmeye 'ışkdan cemāle irmeyince infikāk
- 4   Zira gālib olur evvel 'āşıkā nār-ı celāl
          Yandugunca ateş-i 'ışka velī bulur kemāl
- 5   Ol semender gibidür 'āşık ki 'ışkuñ nārına
          Tāzeler kendüni yaqdukca budur aña mişāl
- 6   'Işkilendur şi'irimiz eş'arumuz
          'Işkilendur sırları eş'arumuz
- 7   'Işkilendur fehmimiz iz'ānımız
          'Işkilendur dinümüz imānımız
- 10b 8   'Işkilendur cismimizde cānımız
          'Işkilendur dünyada seyrānımız
- 9   'Işkilendur kim Meḥammed dem-be-dem
          'Işkıla 'ilm-i ledünden urdı dem

Meşnevi Ez-Kelām Merd-i Ma'nevī

7

mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

- 1 Eger biñ olursa 'ömrüm iy cān
Ki her günü ola biñ yıla yiksān
- 2 O günlerde turup leyl ü neharda
Ki yaz güz kış faşl u bahārda
- 3 Eger taqrır idüp esrār-ı 'ışkı
Beyān itsem saña efkār-ı 'ışkı
- 4 Anuñ biñde biri taqrır olunmaz
Ki az 'ömürde çok taqrır olunmaz
- 5 Nihāyet yokdurur derdine 'ışkuñ
Hemān 'ışk ola ol merdine 'ışkuñ
- 6 Yine 'ışk āteşine düşen ola
Ki 'ışkıla gözi göñli şen ola
- 7 Gözine zerre gelmeye dü-'ālem
Hemān ādem odur Allahu a'lem

Ez- Kelām-ı Tıfl-ı Ma'nî

8

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Āfitāb-ı dü cihānsın sen heb seniñdür kevn ü kân
Bir mekānsın söz degildür gerçi olmaz saña kân
- 2 Pertev-i envārı zātuñda kamu rüşen kılan
‘Ulvî sifli kāyinātı aşık āre vü nihān
- 3 Sende qalma taşrada iy tıfl-ı sâ'il gel berü
Gir mu'allim hāne-i 'ışka qadem baş ilerü
- 11a 4 Tıtt kitāb-ı 'ışkı elde bilmege esrārını
Oqu andan hāce-i 'ışkile gel ol rü-be-rü
- 5 Her varaq kim fetḥ ola ol bir yüzün terk eyleme
Nesne fehmi olmaz o yüzden ol yüzi ser-ā-serü
- 6 Oqu 'ışk dersin derüñdan olmasın ḥālîñ tebāh
Feyz ide qalbe ledüñnî 'ilmini şāyed İlāh
- 7 Qamu elden zıkr ü tevḥîdi müdāvimi ol müdāvimi
Tā ki zāhir ola qalbüñ dökile cümle günāh
- 8 Qoma elden rāh-ı 'ışkdur çün şırāt-ı müstaqim
Dergeh-i bî-gāye yoqdur çünki bundan gayrı rāh
- 9 Qoma elden tã'ati zühd ü şalāḥı iy aḥî
Bundan özge rahmete yoqdur vesile bize daḥı

- 10   Çoma elden rāh-1 taqvādur rāh-1 dergāh-1 haq
       Kim mükerrrem haq qatında ehl-i taqvādur sehi
- 11   Çoma elden istikāmet dāmenin kim kendüyi
       Toğrılıqla sevdür ‘ālemlere serv ü sehi

Mesnevi Der-Medh-i Tıfl-ı Ma’nevī
Bi-Tariķü’ d-du’ a Ber-Aks-i Tertīb-i Hurūf-ı Hicā

9

mefā’ ilün mefā’ ilün fe’ ülün

- 1   Bu vechile tamām itdi kelāmı
       Ki sā’ il aldı hişşe buldı kāmı
- 2   Egerçi tıfl-ı ma’ nī kendisi illā
       Ki her sözi anuñ a’ lādan a’ lā
- 3   Niçe tıfl sözi iy cümle keşāde
       Niçe kāmīl buña olmaz kepāde
- 4   Niçe gösterdi gör bir tāze ter-rū
       Degildür sözi illā bir içim şu
- 5   Niçe müşkil-güşādur şanki Nu’ mān
       Ki dermān isteriseñ derde Lokmān
- 6   Nolaydı söyleseydi böyle her dem
       Ki ihyā itdi qalbi ol İsi-dem
- 11b   7   Kemāli bir evlāsı müstedām ol
       Cihān turdukça ‘ ömrüm ber-devām ol

- 8 Hüdā göstermesün hirgiz zevālũñ
Ki günden güne artursın kemālũñ
- 9 amu erbāb-ı ma' nī saña ' āşık
Nice medh eylesem saña yaraşık
- 10 utarlar arşuña ' āşıklarũñ şaf
amu ' ālem yũziñi görmege kef
- 11 Ki eliñdür açu da 'im yũzũñ a
Sözũñ yig cümle sözlerden işũñ sā
- 12 Sözũñ esrārı ' ışı cümle cāmi'
Eşer iyler eger seng olsa sāmı'
- 13 Saña beñzer cihānda var mı vā' iz
İşũñ tavā sözũñ cümle mevā' iz
- 14 Kelāmuñ birbirine cümle merbũt
Ki ma' nīsi keşir ger lafzı mazbũt
- 15 Gider yũzũñ görende almaz emrāz
İşiden sözũñi terk eyler i' rāz
- 16 utarlar elde tā az itmeye laşş
Sözũñi hātım-i zer ma' nisin faşş

Tevbîhî'l-nâzım 'Alâ Nefsihî

10

mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün

- 1 Çü med' üsın neden olmaya varış
Degilsin̄ yok mu iqdāmuñ güvāriş
- 2 Çü 'āşıkşın neden 'āşık demek pes
Degilsin̄ bāri vār 'ışk sözünü kes
- 3 Kişi 'āşık dimekle 'āşık olmaz
Ki sükker yimeyenler dadın almaz
- 4 Kocalduñ yok kemālün tıfla beñzer
Yaşaduğça işüñ heb tıfla beñzer
- 12a 5 İşüñ beddür olursa nīk olur şād
Revā mıdur olasın şāz için şād
- 6 Elestde olan 'ahdi eyledüñ yād
Olupdur āşinā biğāne dost yād
- 7 Ki şimden girü dünya lezzeti telḥ
Olur çün geldi şeyḥ u ḥat gidüp şerḥ
- 8 Yüri şerḥ it derūnī ḥālīñi şerḥ
Ḥudā luḥf ide ola māsivā tarḥ
- 9 Çü 'āşıkşın yüri var dünyādan geç
Degilseñ bāri baḫma 'āşıka geç

- 10 Talebdür luṭf-ı ḥaḳḳı iden ırās
Ki bundan bī-ṭaleb almadı mirās
- 11 Taleb iyle yūri ḥaḳtan ʿināyet
Duʿāsından dimiş benden icābet
- 12 Bu nazm-ı ʿibret-āmiz buldı tertīb
Ḳamusı ḥasb-i ḥāldür itme tekzīb
- 13 Ḳamu ḥaḳdur ki yoḳdur şübhe ḳatʿā
O kim merd-i cihāndur iyler icrā

GAZELLER

Ḳafiye-i Elfiyye

1

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

- 1 Eyā Mecnūnı Raḥmānuñ yüzüñdür sūre-i Ṭāhā
Anuñ remzini fetḥ iden yine ʿUşşakīdür şāhā
- 2 Yüzüñ veʿş-şemsidür zātuñ senüñ dir sūre-i Nürdur
Nürün keşf-i ḥicāb idüp yüzüñ ol dem ki celāhā
- 3 Ḳalır hayrān olup Leylī firāḳda deli Mecnūn
Ser-i zülfüñ ḳaçan envār-ı ruḥsārıñı yaḡşāhā
- 4 Semā-veş ḳubbe-i ḥaḍrā yaşandı dost senüñçün gel
Fezā-yı cānda dār-ı ḥubb-i dil ol dem ki bennāha
- 5 Mücellā iyle nefsi levḥin ḳalursın ḥāb-ı ḡafletde
Uyup emmārenüñ emrine ger sen anı dessā

- 12b 6 Mehemmed pāk idüp nefsi berazıḡdan ḡalāş ol gel
İrişdi vuşlat-ı ḡaḡḡa anı her kim ki zekkāhā

2

müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

- 1 Başuña levlāk efserin alduñ Muḡammed Muştafā
Geydüñ le' amruke ḡil' atini iy gevher-i kân-ı şafā
- 2 İy küntü kenzüñ cevheri iy evliyānuñ rehberi
Bildüm nebīler serveri sensin Muḡammed Muştafā
- 3 'İşkuñla var oldı cihān sensin ḡamuya cümle cān
İy nur u ayn-ı 'āşıkā Aḡmed Muḡammed Muştafā
- 4 Bilesem ne cevhersin eyā sende olur ḡāver ziyā
Kāşāne-i cāna biyā luḡ it Muḡammed Muştafā
- 5 Lāhūtisin nāsūtinin 'āşıklarunñ mir 'ātısın
Senden görürler ātisin bildük Muḡammed Muştafā

3

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Ser'irli me' allahuñ 'aceb sultānısın cānā
Le' amruk taḡtınunñ sultān-ı 'alışānısın cānā
- 2 Geyindüñ ḡil' ati levlāk irişmez şānuña idrāk
Saña oldur diyem ḡāşāk sen andansın veli cānā
- 3 Hüviyyet baḡrına dürsin dü olmazsın hemān birsin
Ne bilsün ḡalk seni nihānısın cümleden cānā

- 4 Yüzüñ mir'ât-ı Sübhanî sözündür cümle Raḥmānî
 anı göz kim göre anı o yüz fehmi ide cānā
- 5 Meḥemmed açdı çün meydān virür yolında baş-ı cān
 Umarsanda bu gün iḥsān 'atā kıllı luḫf ide cānā

4

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Ger gedā vü mīr ü mihter ne olursa ṣehā
 Bu fenā evde ölümden kimse bulmaz hiç rehā
- 2 Bu metā' -ı dehre bama ḫāce al 'ıṣı cevherin
 Nad-i 'ömr ü cānı vir kim hiç aña olmaz vehā
- 13a 3 Anuñiçün deṣt-i 'ıṣı geṣt iden Mecnūn olur
 İbtidāsını gösterür ol zanniderken intihā
- 4 Āteṣ-i 'ıṣuñ ṣerārın sīnede kim görse dir
 Kevkebi dūrri midür yāḫūd ṣüreyyā vü sehā
- 5 Rāh-ı 'ıṣa çünki düṣdük yūri var ol serserī
 urtılımazsın Meḥemmed ibtidādur intihā

5

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Yandı nār-ı hecre dil vaṣluñ ṣarābıdur devā
 Ger devā irmezse yansam ṣev u vaṣlıyçün devā
- 2 Yoluña cānlar virür bir 'āṣı-ı ṣūrīde kim
 Baña ḫōṣdur her ne kılsañ cümle yanumda sevā

- 3 Cām-1 ʿışk-ı nūş idüp dil geçdi dünyādan kamu
 Șaşdı sensin hey ʿaceb mi terk iderse māsivā
- 4 Her ki ʿāşıkdur Mehemmed nār-1 ʿışkdan ağlamaz
 ʿĀşık-ı şādık iseñ sen-dağı hāndan dime vā

6

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 Benden iste cevheri gel hāliş it kalbi eyā
 Geşt idüp ʿālemleri bildüm nedendür kimyā
- 2 Bir zamān deryā-yı ʿummān eyledi devrān beni
 Dāne-i eşki dür itdüm rüy-ı zerdi kehribā⁸³

7

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 ʿAyn-ı rüʾyet müʾminüñ imānı dost
 ʿĀşıkānuñ heb budur izʿānı dost
- 2 ʿĀşık olmuş heb seni eyler taleb
 Cümle eşyā eyleyüp iʿlānı dost
- 3 ʿIşka düşdüm dü-cihānı terk idüp
 Şimdi bildüm cānıla cānānı dost
- 13b 4 Oğudum alnıñda Șaşuñ veʾd-đuḡā
 Ęatm idüp bildüm nedür Furḡānı dost

⁸³ Gazel muhtemel bir varak kaybı nedeniyle eksiktir.

- 5 Cām-ı ışkı bir nefes terk eylemem
İçe ie bulmışam idmānı dost
- 6 Derdiñe düşdüm ŝafā kesb eyledüm
Bunda buldum n'ıyleyin dermānı dost
- 7 Gülşen-i ıŝkıñda bülbüller gibi
Dost Meħemmedür iden nālānı dost

8

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 Gelse dile ŝerī' at elde olur ıarīkat
Ne cevherdür ma' rifet bilen bilür ĥaķīkat
- 2 ŝerī' at bir kıŝrdur olmaz ise kıurudur
ıarīkatün eridür fi' le gelse ŝerī' at
- 3 ıarīkat bir merd kiŝi gūŝıŝdür dā'im iŝi
Ma' rifetdür cünbüŝi gide gide ıarīkat
- 4 Ma' rifet cāna cāndur mü'mine dīn imāndur
Bir özge ıatlu nāndur yiyen bilür ĥaķīkat
- 5 ııŝķ sırrın eyle iz' ān añla Meħemmed irfān
ııŝķ cāmını içüp kıan mest eylesün keyfiyyāt

9

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 ıÖmr ü cāha ĝurre olma dime gelmez heyhāt
Mevt irüp bir gün saña iydür kıarībün küllü āt

- 2 Gel mücellâ kııl gönül mir'âtını görmek için
Nur-ı dîdârı bugün dünyâda iy pâkize zât
- 3 Nâr-ı tevhîdile kalbler yana yana nûr olur
Ehl-i 'ışkdan böyle naql itdim işitdüm ben rüvât
- 4 Görine nûr-ı cemâli şâf it gönül âyinesin
Nesne göstermez mücellâ olmayınca mir'ât
- 5 Halka-i zikrinde şeyhüñ gel Mehemmed hû di hû
Bu da bir demdür aña girmez bulunmaz heyhât

10

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 14a 1 Dîde-i 'ibretle baķ gör cümle heb emkân mest
Hâcib ü deryânı mest destür mest sulţân mest
- 2 Müfti mest ü kâdı mest ü mîrû mest nevâbı mest
Cümle halk âlüfte olmuş derdile dermân mest
- 3 Bir müderris biñ mesâ'ilden haber virür velî
Bilmede esrâr-ı 'ışkı derdimend hayrân mest
- 4 Bilmedi kaldı haķîkatle mecâzı müste'ir
'Âr ider 'ışk dersin alup bilmege 'irfân mest
- 5 Hâce mest 'ilm ü rüsümü bilmede tilmîz mest
Hâcî idrâk eylemekde sırr-ı haccı cân mest
- 6 Gâzi mest bilmez ğazânuñ efđalini kim nedür
Cenk ider eşhâşla nefsin kıomuş merdân mest

- 7 Cümle halk gâflet meyinden mest olup dīvānedür
 ‘Ārifān vaḥdet meyın nūş eyleyüp penhān mest
- 8 Yazdı başa çıkmadı ‘ışk resmini küttāb mest
 Şā‘ irān mest bilmede ‘ışk sırrını dīvān mest
- 9 Gülistān-ı ‘ışk nedür ‘āşıklarından al ḥaber
 Sırr-ı gül-zārı ne bilsün bülbül-i nālān mest
- 10 Bahr-ı ‘ışka gerdiş-i gerdünıla ğark olmuşam
 Bilmezem zāhid nedirsın cümle heb gūyān mest
- 11 Şūfi mest ü şāfi mest ü dervīş mest dil-rīş mest
 Ḥāş mest ü ‘ām mest ü maġmūm mest şādān mest
- 12 Baġ mest ü tāġ mest ü eşcār mest aḥcār mest
 Sū-be-sū seyr eyledüm gördüm ḳamu ekvān mest
- 13 ‘İsevī mest Müsevī mest bilmeden ‘ışk sırrını
 Nūş idüp cām-ı cehāletden ḳamu nādān mest
- 14 Bāde-i ‘ışkdan içüp inler felek ser-mest olup
 Añlamaz derdin nedür ṭurmaz döner devrān mest
- 15 Zāhidā ṭa‘n iyleme ‘Uşşāḳa bil mestliklerin
 Nice ser-mest olmasunlar derdile cānān mest
- 14b 16 Gelmişem ser-mest olup bunda velī itmeme ḳarār
 Bir müsāfir-ḥānedür kim her gelen mihmān mest
- 17 Belḥ mest İbrāhīmile mest Buḥāra Ḳudūs mest
 Yeşrib ü Baṭcā mest Mışır u Şām u Ken‘ān mest

- 18 Heb eḳālīm nūş idüp ḥayret miyen ser-mestdurur
Vech-i arzda her ne ma‘mūr mest ü vīrān mest
- 19 Halka-i tevḥīde girseñ ta‘n iderler zāhidān
Bilmeyen ser-mest bilen ser-mest dost mest düşmān mest
- 20 Mihr ü Hurşīd iki şem‘a zeyn içün ‘ışḳ nermīni
Gice gündüz yandurur eflākı ser-gerdān mest
- 21 Mest olup pend ü naşīhatler ider dīvāne dil
Kūyını kim gūş ider meclisde heb ihvān mest
- 22 Mest olur da’im Meḥammed nūş idüp ‘ışḳ cür‘asın
Ḥālī olmaz bir nefes mest olmadan elān mest

11

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 1 Dirīgā şeyḥum itdi çünki rıḥlet
Daḡı irmez dil-i bīmāra şıḥḥat
- 2 Muşībet görmedüm bir buña beñzer
Egerci görmişem biñ dürlü miḥnet
- 3 Getürmez biñde bir añun gibi şeyḥ
Felek devr eyleyüp ger itse sür‘at
- 4 Anuñ tek xanı şultānü’l-meşāyıḥ
Ki anda ḥatm olınmışdur şüyūḥat
- 5 Hüsāme’d-din ‘Uşşāḳī ‘azīzüm
Cihānda biñ birinde itdi rıḥlet

- 6 Tenüm gerd itdi dünyâyı meger kim
Yağup hân eylemişdür nâr-ı fürkat
- 7 Bi-ğamdillâh ki biş yil ol ‘azîzüñ
Hayâtında Mehemmed itdi hizmet

Ḳāfiye-‘i Şā’iyye

12

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 15a 1 İy dirîğā kıl meded gitdükde cānum el-gıyās
N’olısar hālīm benüm ol demde cānum el-gıyās
- 2 İrişe bir dem ki a‘ zā cünbiş ü sâkin ola
Bir cefâdan işidilmez biñ fiğānum el-gıyās
- 3 Yād idüp dil hāleti nez‘ i fenā irdi yine
Yine cüş itdi derūnum aqdı yaşum el-gıyās
- 4 Nice diller kim haqı sevdi o dem mesrūr olur
Niçeler mehcūr u ğam-gîn ola cānum el-gıyās
- 5 Ol zamān kim ayrılır tenden Mehemmed cānumuz
Allāh Allāh diye ol demde dehānum el-gıyās

Ḳāfiyye-i Cīmiyye

13

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Likā-yı yāre vuşlat isteyen gelsin cihāndan giç
Eger cānān gerekse terk idip yolında cāndan giç
- 2 Çıkar dünyā gönülden ya kov anı çıkar bāri
Bir evde iki şāh olmaz ya bundan geç ya andan giç
- 3 Bilinmek istersen kūyında yāruñ 'ışkile dā'im
Nihān ol zerre-veş hūrşid-i 'ışkında 'ayāndan giç
- 4 Derūnum pür ola dirseñ ledünni 'ilm-i hikmetden
Dem-ā-dem lāl olup esrār-ı 'ışkı gel beyāndan giç
- 5 Gönül bāğında açılsun dirseñ verd-i ma'niler
Ağzı açma süküt it gonca-veş gel bu dehāndan giç
- 6 Ne yahşı rehberiñdür 'ışk kıma dāmānını elden
Meħemmed tıfl-ı nefse meyli ko gel ol yamandan giç

Ḳāfiyye-i Cīmiyye

14

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 'İşk dārü's-şifāsında bilürsin gözüñ aç
Haste-i 'ışk olana derdile iderler 'ilāc

- 2   ‘İşkî efzûn olanuñ gözleri tırmaz ağlar
Pür olur ‘aynı kıatı şevkıle yanarsa sirâc
- 15b 3   Ger dilerseñ koğıl dilden fetĥ ola sırr-ı rumûz
Gicelerde kâ’im ol günlerde dâ’im hem gez ac
- 4   Ĥarc idüp nakd-i serişk-i ĥûn bağrıla nân
Kıl kıanâ’ at her deniye itme ‘arz-ı iĥtiyâc
- 5   Ėıll u Ėışdan pâk olan diller Meĥammed sırrını
Ĥazret-i şeyĥuñ bilür ancak iy Ėâfil gözüñ ac

15

mef’ülü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ülün

- 1   Cânım tala bir la’l-i güher-bâruñı görgeç
‘Aklım tağılur zülf-i perîşânuñı görgeç
- 2   Dil ĥânesin envâr-ı ruĥuñ eyledi tâbân
Cân dâdesi âyine-i ruĥ-sâruñı görgeç
- 3   ‘İşkuñ beni maĥv itdi vücudumdan eşer yok
Yâ nice görem ĥâl n’ola dîdâruñı görgeç
- 4   Dirseñ n’ola ger zerre cihân şems-i cemâlden
Ĥeb cümle pesend ideler iz’ânüñı görgeç
- 5   Mecnûn ola sevdâya düşüp yine Meĥammed
Leylâ-şıfat ol zülf-i hümâyunuñı görgeç

Ḳafiyeye-i Hāiyye

16

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Cīfe-i dünyādan el çek çünki istersen necāḥ
Pāk iden nefsini buldı cümle berzaḥdan felāḥ
- 2 Nuḳre-i ḳalb ḳalb ide iḳṣīr-i 'ıṣṣā irdi çün
Ḥālīṣ ü pāk 'ayār oldı bu göñlüm buldı rāḥ
- 3 Rāḥat olmaz bu ḳafesde uçmaḳ ister murg-ı dil
Gülşen-i 'ıṣṣuñ olaldan bülbül-i cāna merāḥ
- 4 Nice remz iş'ār idersem ṭañ mı esrār keşf iden
Ders alaldan ḥāce-i 'ıṣṣdan bu ma' nī oldı lāḥ
- 5 Añlamaz hirciz Meḥemmed münkire ḥarc itme söz
Müfredi müfredi aksiyle irmiş çün kemāline ḳamāḥ

16a

Ḳafiyeye-i Hāiyye

17

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Çünki irdi sem' -i cāna naḡme-i şehnāz-ı şeyḥ
Dil semā' eyler o demden geldi irdi rāz-ı şeyḥ
- 2 Ben ḥaḳīḳat yāyı sözün gūş idüp rüz-ı ezel
Şimdi fehm itdüm rumūzı gördüm ol āvāz-ı şeyḥ

- 3 Bir hümādur āşīyan-ı udsde cevlan eyleyüp
Geçdi eflāki irişdi Sidreye pervāz-ı Şeyh
- 4 Kūh u dilde hūř hırām iken irip ğafletle biz
Aldı dil kibken giriftār eyledi Őehbāz-ı Şeyh
- 5 Dil terennüm eyleyüp ırmaz semā‘ iyer müdām
İreli bezm-i elesden ğūř-ı cāna sāz-ı Őeyh
- 6 Her deminden mürdeler hayy olmağa İsā-řıfať
Şeyh gerekdür ey Mehemmed gerek kış u yāz Şeyh

18

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Sicde-ğāh-ı ‘āřıkāndur kūy-ı Őeyh
ıble-ğāh-ı řādıkāndur kūy-ı Őeyh
- 2 İrse ölmüş şalbler ihyā ider
Her nefesde cāna cāndan ğū-yı Őeyh
- 3 Hāliř ölmüş diller mir ‘āt olup
Hāķ-nümā-yı sālīkāndür rüy-ı Şeyh
- 4 Her seher ‘ıřķile istiřmām iden
Cānda virseñ rāyigāndur kūy-ı Őeyh
- 5 Sicdeñi men‘ it Mehemmed ğayrıdan
Sicdeğāh-ı ‘āřıkāndur kūy-ı Őeyh

Kafiyye-i Dāliyye

19

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1   Ṭurur albimde da'ım nūr-ı Amed
Anucün ' ışıma yodur benüm ad
- 2   Gönlül lufuñ umar bāb-ı ' aadan
Kerım itmez dimiler bābını sed
- 16b 3   adem basmaz derd-i ' ış çü münkir
Anı bāb-ı udādan itdiler red
- 4   Bu insāndur diyü üssād zāhid
Sini ' Uāa nisbet iyemez ' ad
- 5   Meger nū iylemidür cām-ı ' ışı
anı mest-i arāb olmi Meemmed

20

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1   Gönlimiz ' ışıyla rüsvā-yı cihān oldu meded
Sinede gizlü olan sır ' ayān oldu meded
- 2   N'ideyin gönlün elinden atı alüfte olup
Sırr-ı ' ışı dem-be-dem ii beyān oldu meded
- 3   Nice sevdāya düşüpdür bilmezem oranı yo
Cümle a' zā ' ışı söyler heb lisān oldu meded

- 4 Geçdi çevgān-ı belādan başına ʔob eyleyüp
 ʿArşā-i ʿışk iḡre göñlüm der-miyān oldı meded
- 5 Būsitān gördi Meḡemmed gözi çün ʿışk odunı
 Cānını oda atup cāna kıyan oldı meded

21

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 Gāhi ʿışk u gāhi sevdā gāhi fikr-i bī-ʿaded
 Dil zebūn oldı taḡayyürden helāk oldum meded
- 2 ʿİşkuñıla bir demi ben bin cihāne virmezem
 Şems-i ʿışkuñ zerresinde gizlü ʿālem bī-ʿaded
- 3 ʿĀlemi görmez ʿışkuñla şeydādur göñül
 Dide giryān sīne sūzān dil perişān hey meded
- 4 Hısn-ı ʿaqlı ʔob ḡayretle perişān eyleyüp
 Aldı dil milkin ḡuyuş-ı ʿışkuñ irdi bī-meded
- 5 ʿİşkuñ Leylāsına şahrā-yı ḡamdan ʔuş olup
 Taḡıdup ʿaqlın Meḡemmed oldı bir Mecnūn meded

Ḳafiyye-i Zāliyye

22

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 17a 1 Derd-i ʿışkı bilmişem ʿālemde ben candān lezīz
 Cānuma cānan olan olmaz mı bu cāndan lezīz

- 2 Gel řabībā derdine ‘ ıřķuñ devā ‘ arz iyleme
‘ Āřıkān budur di ‘ ıřķı buldı dermāndan lezīz
- 3 Bir řadeh nūř eylemiřdür bāde-i ‘ ıřķdan ezel
Gitmedi o dem bu demdür lezzeti cāndan lezīz
- 4 Ol řabīb-i cānā şarşu řālī olma nevhadan
Var mıdur iy şaste-dil-i bīmara söz andan lezīz
- 5 Ol ‘ azīzi iy Meşemmed Mışr-ı dilde řāh idüp
Bulmıřam cān Yūsufin Ya‘ ķūb-ı Ken‘ āndan lezīz

Ĥarfū ‘r- Rā

23

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Devlet-i dehre gōñül virme iñen itme sürür
Hicretiñ müřķil olur andan ölürsin hele dur
- 2 İñen aldanma şu dünyā yüziñe güldüğine
Niçe senüñ gibi ķoydı sine seni de ķor
- 3 Sekr-i dünyā seni almış bařıña ‘ aķluñı dir
Sen seni gör neye varmış iřüñ iy ehl-i sürür
- 4 Çü bunu terk ideceksin ya neden milküñ olur
Niçeler geldi benüm didi velī itdi ‘ ubür
- 5 Ğarķ-ı envār-ı tecellī oldı mest oldı gōñül
‘ Āķıl iseñ sen Meřemmed vaķtidür dīdāra çur

24

fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün

- 1 Kendi esrārından āşārını dil işār ider
Ġayrılar eş'ārın iş'ā eylemekden 'ār ider
- 2 Seyr iden sīne-i dilde eriniden ister eşer
Ṭūr-ı fürkatde şadâyılan terānī zār ider
- 3 İsteyen sırr-ı ene'l-Haḫdan ḫaber 'ādet budur
Kim melāmet dārına heb vārını ber-dār ider
- 17b 4 Yandı 'ālem 'ışḫ odına münkirüñ pervası yoḫ
Ḳalbi sengden berk midür kim senge āteş kār ider
- 5 Keşf idem şanma Meḫammed münkire 'ışḫ sırların
Mülḫidi kāfir idersin cümlesin inkār ider

25

Velehū Eyzān

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1 Vechüñ baña kıble işiḡiñ Ka'be şafādur
Yüz sürmek aña sa'yıla biñ 'ömre bahādur
- 2 Dil ḫānesine sen şanemüñ naḫşı düşelden
Büt-ḫāne didi mescide 'āşıḫlar edādur
- 3 Geçdüm çü cihāndan götürüp miyyit cismi
Dil cāmi'ine ilette gönül didi şalādur

- 4 Düşdi çü gönül hānesine āteş-i ' ışkuñ
Üfler anı āhum nice def' ola belādur
- 5 Maqşūduñ eger irmek ise dosta Mehemmed
Zevk iyle belāsından anuñ dime belādur

26

fāilātün fāilātün fa' lün

- 1 Şems-i ruḥ-sārīnda tār ne eyler
Gülşen-i cennetde mār ne eyler
- 2 Reh-i ' ışkda pāmāl olayın
Göreyin baña ol kār ne eyler
- 3 Tolaşup zülf-i yāre dil-i zār
Bilmem ol derde giriftār ne eyler
- 4 Terk-i nāmūs-ı vaḳār ne eyler
' Āşık olanda çü 'ār ne eyler
- 5 Nefs-i mekkāreyi ḳalbiñde
Ḳoma mescidde küffār ne eyler
- 6 Ža' f-1 ' ışk ile bī-hayātum
Beni öldürüp ol yār ne eyler
- 7 Mescidde gördüm Mehemmedi
Anda o mest ü evkār ne eyler

27

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 18a 1 Her birisi bir maḳāmda ḥalkuñ itmişler ḳarār
Bî-ḳarār oldum cihānda 'ışḳuñ itdüm iḥtiyār
- 2 Dil oḳur Ve'l-leyli zülfüñ sūre-i Nūrdur yüzüñ
Bir nümüne pertevi envār-ı vechüñden nihār
- 3 Bir gedā sulṭān olur irse luṭfuñdan eṣer
Ḥākile yeksān olur ḳahruñda anca tāc-dār
- 4 Nice fehm itsün 'uḳūl saña celāletdür ridā
Nice görsün dīdeler kim kibri pāk oldı izār
- 5 Geldi uşdı çün Meḥemmed üstüme sevdā-yı 'ışḳ
Oldu ḥayli 'ışḳile dil milk-i 'ışḳa ṣehriyār

28

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Furşat el virmiş iken cem' olalım dīvāneler
Sāḳi-i 'ışḳuñ elinden içelim peymāneler
- 2 Şem' idelim nūr ruḥsārını yārüñ meclise
Yanalım ol şem' için ḥayrān ola pervāneler
- 3 İçüp 'ışḳ cür' asını mest olalım şām u seḥer
Çün icāzetdür açılmışdur bize mey-ḥāneler

- 4 Belde zünnārını muhkem gördi çün ben mü‘ minüñ
Anuñiçün mescid oldı cümle put-hāneler
- 5 Keşreti terk it Mehemmed vaḥdete düş yārile
Çünkü mesken olısar āḫir saña vīrāneler⁸⁴

29

Velehū Eyzān

mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

- 1 Her kim düşerse ‘ışka dehşetle cānı qorqar
Bilse rumūzın ‘ışkuñ taqrīre cānı qorqar
- 2 Rāh-ı şerī‘ at üzre toğrı gidüp Hudādan
Dār-ı fenāda iy dil yol var mı qanı qorqar
- 3 Tekmīl iden tarīkat oldur bilen ma‘ārif
Bilür nedür ḥaḫīkat bilür çün anı qorqar
- 19a 4 Şevkıle ağladıkca ter düşdi gözlerümden
Fāş ola diyü ‘āşık sırrını cānı qorqar
- 5 Dünyā gide elimden dir ḥāce iy Mehemmed
Bilür ki bāḫī qalmaz miskīne fānī qorqar

⁸⁴ Bu gazel aynı varakta iki defa yazılmıştır.

30

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Emr-i künden o şadâyı işidenler iñiler
Bağa kuşlar anıñçün dağı çik çik çikiler
- 2 Taşı gerdūna ezel sille-i āhum toqınup
Yıllanup tırmaz o demden berü siñ siñ siñiler
- 3 Ugrayup rüz-ı ezel dīdāra kerem oldı çü bād
Yiler andan berü tırmaz dağı fik fik fikiler
- 4 Āsımān-ı serde çeşmim berķ ü barān göz yaşı
Ebr-i āh u ra' d-ı 'ışķı sīnede güm güm gümiler
- 5 Yaşlıdur gerçi sever tāzeleri zāl-ı felek
Her qarında bu qarı köhne celisin yiñiler
- 6 Nūh-ı dil küffār-ı nefsi baħr-ı 'ışķa ğark idüp
Eşk-i tūfān Cūdī cismim kellem anda gemiler
- 7 Sādedür nazm-ı Meħemmed sāde-diller gibi ger
Ders-i 'ışķdan bir daķīķa dirse aña kim iler

31

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Yanmayanlar nār-ı ‘ışka nūrı bilmez қandadur
Açmayan vahdet meyin maḥmūrı bilmez қandadur
- 2 Dārına ber-dār olup sırr-ı ene‘l-Ḥaḳ bilmeyen
Añlamaz ‘ışk remzini Mañşūrı bilmez қandadur
- 3 İrmeyen ḥaḳḳa’l-yaḳīne görmedin ‘ayne’l-yaḳīn
Vaşl-ı yāri añlamaz meḥcūrı bilmez қandadur
- 4 Yapmayanlar ḥāne-i ḳalbini vīrān añlayup
Biñ ‘imāret yapsa ol ma‘mūrı bilmez қandadur
- 19b 5 ‘Işkınuñ tāb-ı tebinden pūr-ḥarāret olmayan
Nār-ı ḡafletle yanar maḥrūrı bilmez қandadur
- 6 Olmayan iḳlīm-i ‘ışka ḥān Meḥemmed dünyāda
Nice fermān eylesün menşūrı bilmez қandadur

32

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Bilmeyen nefis-i nefisin cānı bilmez қandadur
Cānını fehm itmeyen cānānı bilmez қandadur

- 2 Mâlik olmayan vücūd-ı Mısrına Yūsuf gibi
Ağlasun Ya'kūb gibi Ken'ânı bilmez kâdadur
- 3 Mısr-ı dilde bulmayan cān Yūsufın Ya'kūb gibi
Vaşlını zevk eylemez hicrānı bilmez kâdadur
- 4 Görmeyüp sırrını esrānuñ rumūzın bilmeyen
Harf ile terkib ile Qur'ânı bilmez kâdadur
- 5 Bilmeyen 'ilm-i ledünn sırrın Mehemmed ser-te-ser
Kendü nefsin aňlamaz Raħmānı bilmez kâdadur

33

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Bend-i zülfüñ bende çekdi eyledi cānı esir
Baña sulţān olmadan kapuñda kul olmak yesir
- 2 Nār-ı 'ışka yanmadan cānum elem çekmez veli
Terk idüp küyünü yārüñ hicre düşmekdür 'asir
- 3 Hānķāh-ı 'ışka mest oldu varan abdāllar
Āb-ı hamr olmuş meger anuñ ğubārı hūr u 'abir
- 4 Göñlimiñ vīrānesinde kenz-i lāyefnā meger
Defn olunmuş anı buldum müjdeler olsun faķir
- 5 Çāre yoķ āyinesi 'ışkuñ Mehemmed bir degil
Niçe yüzden gösterür bilmem nedür hic āña sır

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 20a 1 Başını meydān-ı 'ışqda 7ob iden ehl-i hüner
Gel berü cevġān-ı ma' niden geçür gel ser-te-ser
- 2 Bil nedür a7vāli ġuş eyle gelgil kālimi
Tā derūnuñ cūş ide 'ışķile cānuñ bula fer
- 3 Ba7r-ı 'ışķuñ üzre seyr eyler vücūdum keştisi
Anuñiçün ġuş ider ġüyımı her şāhib-i hüner
- 4 Ger ġarīķ-i ba7r olursam kimse görmez 7aramı
Ba' de zālik ġuş idenler ġüyımı serden geçer
- 5 Ya' ni ol ki ġarķ-ı ba7r olmaz işitmez kālimi
Ger ġarīķ-i ba7r ola nābūd olur benden biter
- 6 Fehm iderseñ remzimi cān bülbüli şādān olur
Açılur dil ġülşeniñde tāze ter ġüller biter
- 7 Gel ġarīķ-i ba7r-ı 'irfān ol Me7emmed gel beru
Kim beyābān-ı cehāletde yiter yıldıñ yiter

35

Velehū Eyzān

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

- 1 O kim 'āşık geçer sevdāsı yokdur
Anuñ başında 'ışık ğavgāsı yokdur
- 2 Göñül her gice pervāne gibi dost
Yanar 'ışık odına pervāsı yokdur
- 3 Ne mü' mindür ne tersādur ne zāhid
Anuñ kim görünür mevlāsı yokdur
- 4 Gel iy tālib olan Hāḫka ko 'özri
Anuñ vechini gör ferdāsı yokdur
- 5 Eger ḥannāsıñı mü' min kılsañ
Bilürsin ḳalbde kim vesvāsı yokdur
- 6 Belī 'Uşşāḳinüñ 'Uşşāḳı çoḳdur
Meḥemmed gibi bir şeydāsı yokdur

36

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 20b 1 Bir müsāfir-ḥānedür 'ālem ḳonar kimi göçer
Cisr-i a'zamdur ecel maḥlūḳ ḳamu andan geçer

- 2 Ölmege yolında yārũñ ‘āşıkān canlār virür
Cāna kıymaz zāhidān yārdan geçer andan kaçar
- 3 Āşiyān-1 ‘ışkda perverde olup şebbāz-1 dil
Şayd-1 ‘ışkıñçün diyār-1 Kudse dost andan uçar
- 4 Gök degil ‘anķā-yı ‘ışkdur görinen hıfz itmege
Kāf-1 cismimde yeten dil murğına yālin açar
- 5 Anuñiçün yaş yirine kan döker çeşmüm benüm
Tıg-1 ‘ışk-1 yār Meħemmed dem-be-dem bağrım biçer

37

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Bilmezem sevdā-yı ‘ışkile benüm hālīm n’olur
Dil perīşān zülfi efkārında āmālīm n’olur
- 2 Şiş cihetden irdi ğarķ itdi beni Hāķ envārı
Mest olup hayretde kaldum bilmem aħvālīm n’olur
- 3 Def olunmaz artdı derdüm dīdeler giryān olur
Yandı cānum nār-1 ‘ışkile benüm hālīm n’olur
- 4 Hāķķıla tıldı derūnum sözlerim hāķdur benim
Söylemezseñ sırr-1 ‘ışkı senden iy kālīm n’olur
- 5 Ālile alduñ Meħemmed göñlin inkār iyledüñ
Hālīmiz bilmem senüñle ruħları ālīm n’olur

38

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1   Āh idüp her rüz u şeb bilmem ki sevdāsı nedür
Düşdi nār-ı ‘ışka dil bilmem temennāsı nedür
- 2   Tıfl-ı kalbüm hâce-i ‘ışqdan ta‘lim eyleyüp
Mekteb-i ‘irfānda ‘ışkuñ bildi ma‘nāsı nedür
- 3   Özge siyre düşdi gönlüm mäsivāyı terk idüp
Zāhidā arz eyleme cennet temāşası nedür
- 21a 4   Dil zülāl-i ‘ışkıñı nüş itdi irdi vaḥdete
Çişme-i ḥayvāna meyl itmez anuñ māsı nedür
- 5   Kimi ‘īsā kimi Mūsā kimi ya‘nī Aḥmedī
Sevdi bu ḥalkuñ bu sevdādan temennāsı nedür
- 6   Birdürür maḫşdı aşlı ger mezāhir muḫtelif
Güne-güne gösterende rüy-ı ra‘nāsı nedür
- 7   Nāliş eyler bātlı çok ḥaḫka ḥaḫdur ḥaḫ diyü
Bunlaruñ maḫsüdü birdür çünki ğavġāsı nedür
- 8   Keşf olundı küntü kenzüñ sırrı çün rüz-i ezel
Geldi bugüne Meḥemmed bildi ma‘nāsı nedür

39

Velehū Eyzān

fā'ilatūn fā'ilatūn fā'ilatūn fā'ilūn

- 1 Cem' oldılar āşıqān ' ışk yolların açdılar
Bezm-i şafāda vārıp vaḥdet meyin içdiler
- 2 Vaşluñ ümīdi ile çün geldiler cihāna
Şabr itmeyüp fūrāqa āḥirine göçdiler
- 3 La' lūñ ḥayāli ile üftādelər gözinden
Yaş yirine kanını döne döne saçdılar
- 4 Meyl eyleyüp zāhidān ' āşıqlara velīkin
' Işk nārınuñ cünbişin gördükde heb kaçdılar
- 5 Dirmek için gülleri gül-zār-ı ma' rifetden
Cisr-i tarīkat üzre ' Uşşāk gelüp geçdiler
- 6 Şabr itmez didükce miñşār -ı derd-i ' ışka
Yüregimi Meḥemmed dilim dilim biçdiler

40

Velehū Eyzān

müstef'ilūn müstef'ilūn müstef'ilūn müstef'ilūn

- 1 Ziyn it yine bir meclisi devr iylesün peymāneler
Söz ü sadā-yı hüyle ṭolsun yine mey-ḥāneler

- 2 Gün gibi zāhir oldı çün nūr-ı cemāl-i mu‘cizüñ
Yüzler sürerler pāyüñe secde eyleyüp put-ḥāneler
- 21b 3 Yārüñ cemāl-i şem‘ine bezminde ‘ışkuñ cān-ı dil
Şol deñlü yandı cān virür ḥayrān olur pervāneler
- 4 Kaşd iyledüm abdāl olup tennūr-ı ‘ışka girmege
Reşk iylediler ‘aqlıma heb işidüp dīvāneler
- 5 Terk it Meḥemmed varıñı yolında yārüñ gam yime
Heb böyle gelüp gitdiler çün ‘āleme merdāneler

41

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 ‘Işk gelür şabrum gider şabrum gelür cānān gider
Dost bu gönülüm dārına mihmān gelür mihmān gider
- 2 Fetḥ iderseñ tūb-ı tevhīdile ḥışn-ı ḳalbi ger
Ceyş-i Raḥmān ile tolar ‘asker-i şeytān gider
- 3 Sūr ḳurılmış ḥāneye beñzer bu gönülüm ḥānesi
Cān gelür cānān gider cānān gelür cān gider
- 4 Derd-i ‘ışka gerçi şabrı çāre buldum çāre ne
Çünki derd-i ‘ışk-ı cānān gelse di dermān gider
- 5 Būsitān-ı ‘ışkda cismim bir ḳafesdür murğ-ı dil
Bu ḳafesle çünki nālān geldi ol nālān gider

- 6 ‘Arşā-i ‘iṣṣā Meḥemmed hū diyü yā hū diyü
‘İṣṣıla geldi gider devr eyler devrān gider

42

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Sen efendümsin benüm ben kuluñam cānum bilür
Kõmişam yoluñda baş u cānı sulṭānum bilür
- 2 .....⁸⁵ çekdügimi ‘iṣṣı hevāsında anuñ
Kimse bilmez kim disün illā ki cānānum bilür
- 3 Derd-i ‘iṣṣı cāna düşdi ol ṭabīb itmez ilāc
Var mıdur ‘ālemde andan ğayrı dermānum bilür
- 4 Hñāne-i dilden ḥayali ḥālī olmaz bir nefes
Ben nelerle hem-nişinem var mı mihmānum bilür
- 22a 5 Nār-ı ḥasret tīg-ı fūrḳat yüregimi bağrımı
Deldi dildi yıqdı yağdı anı hicrānum bilür
- 6 İñiledüp gerdün-ı āhum iy Meḥemmed heb nücüm
Şubḥa-dek yummaz gözün her gice efgānum bilür

⁸⁵ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

43

Velehü Eyzân

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Beri tüt şem'îni şāhum ki derdimden hikāyet vār
Gezer hercāyi hiç tūrmaz şu göñlümden şikāyet var
- 2 Gehī pervāz idüp 'arşa bu imkānda karar itmez
Gehī nāzil olur bilsem bu esfelde ne hālet var
- 3 Gehī arzū idüp vaşlını cānānuñ baña iyler
Gehī hicrānile yārān olur bilmez cehālet var
- 4 Neden mest olduğum bildiñ bugün gördüñ beni zāhid
Eger 'ışk sırrını fehm eyleseñ dirdim kerāmet var
- 5 Mehemmed pūte-i 'ışk içre kal iyler göñül kalbin
Dilin hāliş kılan gelsün bu şan'atda mahāret var

44

Velehü Eyzân

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Gülşen-i 'ışkıñdan cān bülbülli efğān kıldılar
Anuñiçün Sīne tağın verd-i hāndān kıldılar
- 2 Nice cānlar virmeyem 'ışkuñla pāmāl olmayam
Derdiñi derd ehlinüñ derdine dermān kıldılar

- 3   Terk idüp ārāyişi dehri geçüp serden kamu
           Bir niçe ‘Uşşākī gördüm bahr-ı ‘ışka taldılar
- 4   Nūr-ı didāri görelden bezm-i ‘ışkda ‘āşikān
           Nūş idüp heb cām-ı ‘ışkı mest-i hayrān oldılar
- 5   Göz degildür başda dideñ nūr-ı āfākī dilā
           Görmege burc-ı bedenden kalbe revzen deldiler
- 6   Bir niçe zühhād-ı münkir ‘ışkı inkār eyleyüp
           Hūş ‘aceb ikdām idüp deryā-yı cehle taldılar
- 22b 7   Sa‘y iderdüm ketm idem turmaz ağıdup yaşını
           ‘İşkı fāş itdi didem cümle ‘ālem tıydılar
- 8   Nār-ı ‘ışkı def‘ için çünkim ağıtdum göz yaşın
           Yan diyü bu nār-ı ‘ışka cümle ‘uşşāk sildiler
- 9   ‘İşkına düşen Mehemmed mürde-veş bulur hayāt
           Anuñiçün ‘ışkını ‘Uşşākīnün cān bildiler

45

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1   Mürde-diller çün efendüm sini cāndur didiler
           Mışr-ı ‘irfānda olur bir ulu hāndur didiler
- 2   Çün ittiba‘ tutdı nabzum gördiler pür-hün yürek
           Kāse-i la‘ lindür amma tolu kandur didiler

- 3 Zülmet-i hicriñde dil abdālını ‘Uşşāk görüp
Tekye-i dilde çerāğ-ı ‘ışkı yandur didiler
- 4 Gördiler albüm olu ‘ıŝkuñla azāb-ı melek
‘Arş-ı Ramān gibi bu obolu cāndur didiler
- 5 Haste-āl oldum Meemmed dostlar dermān iün
Derd-i ‘ıŝdan ıl tenāvül atlu nāndur didiler

46

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Bağ-ı ‘ışk ire açan ol boyı ŝemşād şalınur
Sürinüp mademine sünbül ü reyān silinür
- 2 Ne adar ŝalasa da dādesi giryāndur anuñ
Halk iinde bellüdür ben gibi ‘Uşşāk bilinür
- 3 Med idüp ruları ālin dise aldur bu gōñül
Al diyü hışm idüp ol ruları ālim alınur
- 4 Dost diyü bağrına baŝdı gördi ŝevıle gōñül
Tıg-ı ‘ışkı duyamaz yüregim aña delinür
- 5 Her gelen gitdi bu dūnyāya Meemmed gōzüñ a
Bu fenādur gidilür şanma ki bunda alınur

47

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 23a 1 Āteş-i 'ışkuñla yanmış gönümüz giryān olur
Bir devā iyle tabībüm teb tutan sūzān olur
- 2 Yanmayınca nār-ı 'ışka nūrı fehm itmez gönül
Āfītābı görse 'ālem cümle heb ruhsār olur
- 3 Dostuñ ancak kadrini 'Uşşākdur fehm iyleyen
Gerçi 'ālem meyl idüp heb vaşlını cūyān olur
- 4 Bilmezem derdi nedür gönüm dimez hic kimseye
Düşünüp esrār-ı 'ışka vālihī hayrān olur
- 5 Bağ-ı midhatde ruḥın vasf itsem ol gonca-femüñ
'Andelib-i cān Meḥemmed şevķile nālān olur

48

Velehū Eyzān

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1 Gūş iyle benüm nefsumile bir cedelim var
Kul itmege ol ḥarrı bir özge ḥıyelim var
- 2 Yūsuf gibi çāh-ı' atşa ḥabs idüp anı
Mışr-ı dile şāh olmağa 'ālī himemim var
- 3 Cū' u 'atşuñ zencirine çekdüm o şiri
Başını anuñ kesmege tığ-ı süherüm var

- 4 Göñlüm ‘ Alisi yıķmak için Hıyber-i nefsi
Şirāne bugün kāfir iline seferüm var
- 5 Derdine anuñ cū‘ u ‘ aţş oldu müdāvā
Fesh itmege sihrini du‘ ā-yı süherüm var
- 6 Şayd iyledi nefsi murğını girçigi Mehemmed
Fürce bulıcak uça diyü pek hāzerüm var

49

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Yapmağa dil milketini dest-i cānān devr ider
Merkez-i eflāke geldi gitdi ten cān devr ider
- 2 Her ‘ aşırda bir vücūd ihyā ider bir küşede
Gerdiş-i gerdün degil güyā ki Loķmān devr ider
- 23b 3 Niçe biñ yıllar döner bir cevheri peydā ider
Ay gün şanma dönenler gizlüdür kān devr ider
- 4 Fehm idersen naķd-i ‘ ömrüñ cümlesi bir ān degil
Anı gör kul anı bil kim ānile ān devr ider
- 5 Ber-ķarār olmaz Mehemmed āfitābı ‘ ömrüñüñ
Devr ider devrāndadır çün geldi devrān devr ider

50

Velehü Eyzân

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

- 1 Girsem n'ola ' ışık yolına rāsîh kademüm var
Var olsa vücūdum ' aceb olmaz ' ademüm var
- 2 Şāh olsam ' aceb mi geçūben taht-ı fenāya
Āhile gözüm yaşı gibi çün hademüm var
- 3 Öldürse beni gamzelerūñ boynuña kanum
İy ruhları āl kıyma baña yok mı demüm var
- 4 Ol dergehe yüz tutsam ' aceb mi umup ihsān
Kullık iderem bunca zamāndur kıdemüm var
- 5 İy niçe niçe cürmile ' isyānı Mehemmed
İtdüm ben anı gerçi ki şimdi nedemüm var

51

Velehü Eyzân

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Bir dem iriše gelüp gözleriñi yum diyeler
Bir zamān ire ki ben hāñede merhūm diyeler
- 2 Yiter ālūde düşürdi seni çarh ni' metini
Gele şimden girü terk it beri gel şum diyeler

- 3 İrişe aşlına aşlıñ yine cismüñ ola hāk
 ẖudretinden yine cem‘ ola gelüp ẖum diyeler
- 4 İresin maḥşerde saña ideler anda su ’āl
 Bulunursa ‘amelüñ ḥayrıla maḥtüm diyeler
- 5 Göreler şafḥa-i a‘ māl bulup ḥayr u şevāb
 Gel berü cennete gir sen bire merḥüm diyeler
- 24a 6 Giresen cennete vü irişesin ‘izzetine
 Neki isterseñ efendiñden anı um diyeler
- 7 ‘Amelüñ defterinüñ ḥayrı bulunmazsa eger
 Yüri var āteşe yan yüzi ẖara şüm diyeler
- 8 Düşesin miḥnete vü irişesin zilletine
 Saña cevr eyleyeler her biri mezmüm diyeler
- 9 Neçün añmazsın eyā ḡafletile uyḡudasın
 Ol günüñi ki ‘amelüñ cümlesi mektüm diyeler
- 10 Biline ḥālüñ o dem fāş ola yüzler ẖarası
 Ehl-i maḥşer göreler bu ne ‘aceb şüm diyeler
- 11 Saña bendile Meḥemmed seni nefis aldamasun
 Bir iş it ki soñ ucı ḥüb bize maḥdüm diyeler

52

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Gāh olur deryāsı 'ışkuñ mevc urur başdan aşar
Ġarķ idüp dil zevraķını cān-ı dil andan şaşar
- 2 Gāh yaķar 'ışķ ateşi bu baķrı pür-sāhil kıllur
Deşt-i hayretde қalur 'āşıklara dehşet düşer
- 3 Gāh yaķar tennūr ider dil hānesini nār-ı 'ışķ
Cān-ı dil cānlar virüp yanmaķ için güb güb düşer
- 4 Gülistān-ı şafāda 'ışķıla cān bülbüli
Rüz u şeb medhüñ oķur şevķuñla hā тұrmaz coşar
- 5 Gāh olur hayrān olur göñlüm gözüm giryān olur
Eşķ-i çeşmim hā aķar deryā olup тұrmaz taşar
- 6 Gāh olur bilmez beni Mecnūn olur Leylā diyü
Bu deli göñlüm Meķemmed 'ışķıla biñ biñ peşer

53

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Āteş-i 'ışķa düşerseñ қalb қāl қāl olur
Ger talarsan baķr-ı 'ışķa bilinür hāl hāl olur

- 24b 2 Hū didükce dilde biter bir dırahtı tevḥidüñ
Açılır gül-zārı ma‘ nī zeyn olup dal dal olur
- 3 Maṭbaḥ-ı cānda bişer ḥelvā iy ma‘ nī gerçi kim
Ḥaḫ diriseñ şehd-i şekkerle bişüp bal bal olur
- 4 ‘Işḫ bīmār-ḥānesinden nice taḥliş ola dil
Ṭurmadın zenciri ‘ışḫuñ boynuna ḥalḥāl olur
- 5 Āb-ı tevḥid ile ṭolsa cümle ‘ālem gil olup
Āteş-i inkārile münkīr ḫurur şalşāl olur
- 6 Gülistān-ı ‘ışḫda gördükce ḥaḫīḫat küllerin
Bülbül ü cānlar Meḥemmed söylemez lāl lāl olur

54

Velehū Eyzān

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

- 1 Ḥaḫḫı zıkr eyleyelim görelim Allah n’eyler
Dā’im şükr eyleyelim görelim Allah n’eyler
- 2 Gözlerden aḫıdup nem ṭur ḥaḫ emrinde muḫkem
Zıkr iyle ṭurma epsem görelim Allah n’eyler
- 3 Ṭālib olup cānāna meyl itme bu cihāna
Gel ḫalma başa cāna görelim Allah n’eyler
- 4 Ölmezden evvel öl gel ma‘ nevī ḫabre girgil
Geç senlikden beri gel görelim Allah n’eyler

- 5   Terk iyle bu cihānı tā kim bulasın anı
Cānında bil cānānı görelim Allah n'eyler
- 6   Başda sevdā gözde nem sīne sūzān dil pür-ğam
Hū diyüp da'im çek dem görelim Allah n'eyler
- 7   Meḥemmed ağlar gülmez gözi yaşını silmez
Bu yola girdi dönmez görelim Allah n'eyler

55

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1   Ḥayli demdür ejder-i nefsum benümle ceng ider
Yidi başlu pür-ḥiledür qorqaram bir reng ider
- 25a 2   Tığ-ı tevḥīdile āḥir rezm-i 'ışk içre anuñ
Bir niçe başını keddüm daḥı tırmaz ceng ider
- 3   Fürce virme bas anı merd ol zebūn olma aña
Sihri çok zendür şaḥın binüp seni bir ceng ider
- 4   Ejder-i emmārenüñ zehrine tiryāq isteyen
'İşk bīmārḥānesinde kendüyi bī-neng ider
- 5   'Āşıq-ı şādık olan kūyında yārüñ rüz u şeb
Püsterini ḥāk idüp ol bālišini seng ider
- 6   Bī-ḥaber ḳalma cihānda zāhidā aç cān gözin
Gör bu 'ışk esrārını her kim görürse deng ider

- 7 Niçe sultānlar Mehemmed ʿışka kul oldı kamu
Zāhid-i huşkuñ göreñ hālını kim ol neng ider

56

Velehū Eyzān

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 ʿİşkile yanduçca diller ʿāķıbet nār nūr olur
Yan şafā kesb iyle andan ğam yime hār hūr olur
- 2 Miyl ide yārũñ gönül dārın mücellā eyle gel
Ĝaflet itme nüktedāndur ki şaķın yār dūr olur
- 3 Ķāl idüp yaķ sāf ola kānũn-ı tevħide müdām
Bisleme şol cismi añā ʿāķıbet kār gūr olur
- 4 Ditreşürler heb vühüşile tuyūr insile cān
Heybetinden bir Süleymāndur bu ʿışk mūr olur
- 5 Ĝam yimez yārũñ Mehemmed ʿışķına ber-dār olan
Nūra ğarķ olup vücūdı neylesün dār ıur olur

57

Velehū Eyzān

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

- 1 Muʿatıtar eyleyen āfāķı ruhsārıñdaki derdür
Anı güyā ki berk-i verd-i ħandāndan gelen derdür

- 2   Diyârı ma' nînüñ sulţânıdır 'Uşşâķ-ı ' ârif
Anuñ dergâh-ı ' âlisi mübârek özge bir derdür
- 25b   3   Vücūdum köhnelendükçe şarâvet buldı her dem ki
Yaķar bu âteş-i ' ışķuñ benüm cānum semenderdür
- 4   Feza-yı dilde seyr itmez bulup dîdârını elde
Arar şahrâyı geşt iyeler meger münkir çemenderdür
- 5   Gezer iķlîm-i ma' nâyı nemeddür hîl' ati tevĥîd
Ki ' ışķ sevdâsı serde tâc Meĥammed bir ķalenderdür

58

Velehū Eyzān

mef'ülü mefā'ilün mef'ülü mefā'ilün

- 1   Őaldır başıñı şāhum ġayret gerek inşāfdur
Biñ yılda gelür mişlüñ bilen bunı ' arrāfdur
- 2   Hāküñden olup cevher ellerden ele gezse
Herkes ne bilür anı bilen anı şarrāfdur
- 3   Biñ yılda biter bir gül kim saña ola Bekdeş
Buldum ben anı señ yoķ şanma ki sözüm lâfdur
- 4   Cevher ķalemi ĥākde bulunmaya çend-în sāl
Bildiler anı taĥķîķ ĥākde degil aĥlāķdur
- 5   İdrāk ide esrârı fehm ile rumūzumdan
Ĥāzır bile cānānı ġayrısı heb eslāfdur

- 6 Fehm eylemege sırrı cehdile gice gündüz
Ġayrıya şaķın ‘ömri şarf eyleme itlâfdur
- 7 Bâzâr-ı ‘âmâde bil izhârına ekvânuñ
Üstâdına sermâye bir nûnile bir kâfdür
- 8 Bakduķca Meĥemmed cân milkindeki sulţanı
Her kim göre ger anı mir’ât-ı dili şâfdur

59

Velehû Eyzân

mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün

- 1 Hüdâvendâ döner ‘ışķıñla bu devrân seni ister
Döñer çeşminde nem tımaz yaġan bârân seni ister
- 2 Gelür çün sũ-be-sũ ‘ışķuñ gezer cânda karar itmez
Göñül dârına cândan her gelen miĥmân seni ister
- 26a 3 Behişt içre kararı yok egerçi ah u zârı yok
Elinde ihtiyârı yok sever rıdvân seni ister
- 4 İdüp bülbüller efgânı pür iyelerler gülistânı
O dem bîdâr olup çism-i gül-i ĥandân seni ister
- 5 Seni ‘ârif olan kâmil senüñ emriñledür ‘âmil
Emânet bârını ĥâmil olup insân seni ister
- 6 Döner devrân ider zârı ki ‘ışķuñdur anuñ kârı
İdüp her dem taleb yâri bu kân-ı imkân seni ister

- 7 ‘ Acebdür cümle-i ekvân eger ‘ ârif eger nādân
Eger dostdur eger düşmân ‘ ayân penhân seni ister
- 8 Egerçi gelmiş aldanmış bu baĝ-ı dehre bağlanmış
Saħrâlarda yine nâlân idüp murĝan seni ister
- 9 Senüñ şevküñle heb cūylar idüp ‘ ummâna maħv olmuş
Ki bād-ı ‘ ışķile pür-mevc taşar ‘ ummân seni ister
- 10 Oķunur Şevķile Kur’ân anuñ nūrına talib cân
Ki bāııldan haķķı alan sečen Furķân seni ister
- 11 Döner gerdünile tırmaz ki ‘ ışķuñla ķarâr almaz
Hilâl ü gâhî bedr olmuş meh-i tâbân seni ister
- 12 Göñül murĝı idüp tayrân ider ‘ âlemleri seyrân
Vişâliñi olup cūyân şehâ hicrân seni ister
- 13 Meħemmed ‘ ışķile pür-ĝam aķar tırmaz gözinden nem
Gice gündüz açup ol fem ider nâlân seni ister

60

Velehü Eyzân

mef’ülü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ülün

- 1 Şabr iylemedi cānum ‘ ışķuñla fiĝân eyler
Āħir beni bu ‘ ışķuñ rüsvâ-yı cihân eyler
- 2 Fâş itmege ĥâcet yok aħvâlini ‘ âşıķlara
Āhıla gözi yaşı derdini beyân eyler

- 3   Çaşdııı budur ‘ıřkuñı cānımda idem pinhān
İrmek dileyen yāre ‘ışkıını nihān eyler
- 26b 4   Esrārımı hıfz iyle cānānı beyān itme
İllā ki dil-i Őeydā sırrımı ‘ayān eyler
- 5   Tob eylemeyen başın çevgān-ı muħabbetden
Geçmez bunu meydānda cānına kıyān eyler
- 6   Fehm iylemez esrār-ı nālānuma daħl iyeler
Denk oldu meger zāhid kim ‘ışka gümān eyler
- 7   Dünyā-yı vücūdumda Őubħ oldu Meħemmed çün
‘ıřkuñ güneşi toğdı necmümle Çur’ān eyler

61

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1   Cünd-i‘ıřka Őāh olup dil levħ-ı ħalb menřūr olur
Leřker-i ‘ıřkile nefřüm ciyřine maņřūr olur
- 2   Çün dikildi dārı ‘ıřkuñ göñlüm istiğnā ider
Nieler cānlar virüp ol dār içün maņřūr olur
- 3   ‘ışka irüp ol ki zühdiñ perdesin çāk itmedi
İremez ma‘řūķına ol perdeden meħcūr olur
- 4   Añlayup zātın řıfātın fehm iden ālüfteler
‘ıřk odına bunda yanup anda heb mağfūr olur

- 5 Bir Süleymāndur bu ʿışk kim destine düşen anın
Ger kafan arslānda olsa dehşetinden mūr olur
- 6 Yık bu gönlün hānesini ʿışkile havf eyleme
Kim harāb olan Meḥemmed ʿışkile maʿmūr olur

62

Velehū Eyzān

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

- 1 Hüdāvendā senün ʿışkuñla dil-i şeydā seni ister
Derūndan ʿışkuñ envārı olur peydā seni ister
- 2 Murādātı bu eşyānuñ vücūda gelmeden sensin
Döner ʿışkuñla bu gerdün kamu dünyā seni ister
- 3 Niçe zühhād ğalaṭ idüp dilerler āḥiret senden
Velī nefret idüp andan döner ʿuqbā seni ister⁸⁶

63

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

- 27a 1 Dērd-i ʿışkıla bu dil derdine dermān iylerüz
Fehm idüp esrār-ı ʿışkı şükr-i Yezdān iylerüz
- 2 Nem var iy dīdem benüm ʿālemde ʿışkdan ğayrı di
Görinen heb cümle ʿışkdur anı tıbyān iylerüz

⁸⁶ Muhtemel bir varak kaybindan dolayı gazel eksiktir.

- 3 Kişver-i 'ışkuñda dildür hâce-i 'irfān olan
Dil virüp her kim gelürse aña ihsān iyelerüz
- 4 Hatt-ı vechüñ süre-i Raḥmāna beñzer dost senüñ
Anı iz' ān iyleyelden zıkr-i Kur'ān iyelerüz
- 5 Zülfüñi vechüñden ayru görmenüñ hic vechi yok
Biz bu sevdāya düşelden küfri imān iyelerüz
- 6 Kıl idüp Yūsufın dil vir Meḥemmed sen aña
Ol 'azīzi Mıṣr-ı cān tahtında sulṭān iyelerüz

64

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Şimdi bildüm cān içinde gizlü imiş cānımız
Yolına cānlar fidā bilindi çün cānımız
- 2 Çün belī didüñ ezelden 'ahdümüz birdür bizüm
Her ne fermān iylese yolındayuz sulṭānımız
- 3 Zerrede dünyāyı buldum kıatrede deryāyı ben
Gün gibi rüşen olaldan kevkeb-i 'irfānımız
- 4 Niçe biñ yıl bu felek devr itse 'ışkım arturur
İşbu devrile döner her demde bu devrānımız
- 5 İltifāt itmezlerüz bu 'ālem-i nāsūta biz
'Ālem-i lāhūtilerlendür bizüm cevlanımız

- 6 Hāmdülillāh hicriñi tuymaz Mehemmed eglenür
Hāne-i dilde çü ' ışkıñdur senüñ mihmānımız

65

Velehü Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Yār idelden ' ışkıñı dil bir dağı yār istemez
Kişver-i ' ışkıñda pāmālıoldı ol 'ār istemez
- 27b 2 Mübtelā-yı ' ışka dermāndan ṭabībüm fāriğ ol
Ol ki ' ışk bīmāridur 'ālemde tīmār istemez
- 3 Kāsd-ı vaşl-ı yār idenler terk-i ' akl-ı cān ider
Fehm it esrārını abdāl vuşlat ağıyār istemez
- 4 Fehm olunmaz sırrı ' ışkuñ zāhidā inkār iyle
Bilmek isterseñ muķırr ol ' ışka inkār istemez
- 5 Çünkü yandı nūr olunca ateş-i ' ışkıla dil
Nār nūr olur Mehemmed bir dağı nār istemez

66

Velehü Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Vā' izā va' zuñ neden hic baña te'sİR eylemez
Bu meşeldür ṭolu cāma ṭoyma şu yir iylemez

- 2 İki gözden kan akıtmaqla irilmez vuşlata
Ol ki ʿışk-ı yārile her demde el bir iylemez
- 3 Gül-şen-i remze irelden bülbül-i dil Şevkile
İtdügi siyr ü şafâyı dünyada mîr iylemez
- 4 Anuñiçündür yüce pervâz ider řāvüs-ı kıuds
Merkezi bālâ-yı dildür menzilin zîr iylemez
- 5 Vâʿ iz-i nefsüñ kelâmın kıoma kıalbüñden çıkar
Müʾmin olan mescide ruhbân kıoyup deyr iylemez
- 6 Āteş-i vaşlımla bir gün yanasın dir gerçi dost
Tañrı kıaqqı ol şanem dâyim bunı dir iylemez
- 7 Gürbe-i nefsin Mehemmed çâr pâre iyledi
Hey ne cünbişdür görüñ dostlar bunı şîr iylemez

67

Velehü Eyzân

fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün

- 1 Gün gibi dünyâyı tıtdı pertev-i ʿirfânımız
Zerrece meyl ideli biz hâke ol sulşânımız
- 2 Nür-ı ruşsârını gördük pertevi imânimiş
Küfr-i zülfin refʿ idüp luşf iyledi cânânımız
- 28a 3 Heb garîk-ı baır-ı ʿışkıdur cümle ʿâlem kim bilür
Görmeyince dîde-i ʿibretle çışm-i cânımız

- 4   ʿ Āleme aʿ mā gelen elvānı bilmez görmez ol
Günde biñ kez ʿoğsa gör ol ʿurşīd-i raḥşānımız
- 5   Bir ʿ aceb sevdāya düşdüm inceden ince ḥayāl
Zülf-i efkārı Meḥemmed olalı mihmānımız

68

Velehū Eyzān

mefāʿilün mefāʿilün feʿülün

- 1   Benüm bu derdime dermān bulunmaz
Bu miḥnet-i ḥānede mihmān bulunmaz
- 2   Beni eglerdi hicrūñ şimdi iy dost
Yitürdüm kendümi hicrān bulunmaz
- 3   Yürek iñler cihānı tutdı āhum
Hevā-yı ʿ ışkıla sūzān bulunmaz
- 4   Firāḳ-ı laʿ lüñ ile şimdi iy dost
Çan ağlar gözlerim giryān bulunmaz
- 5   ʿ Azīzim ḫulīñam bir çāre eyle
Göñül Mısrındaki sultān bulunmaz
- 6   Ümīd-i vaşlı için terk itdi cānın
Meḥemmed gerçi cānān bulunmaz

69

Velehū Eyzān

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 1 Neler gelür gider albe dinilmez
Nedür sırrı anuñ niçün bilinmez
- 2 Aar hicriñde urmaz ek-i çemüm
Varup deryā olur çünkim silinmez
- 3 Gehi atre gehi deryā olurlar
Budur ‘Uauñ evārı bilinmez
- 4 Hevā-yı ‘ıı ol serv-i bülendüñ
Neden gül-zār-ı albimde alınmaz
- 5 İñen aldanma naına cihānuñ
Meemmed gidilür bunda alınmaz

70

28b

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Vechi vechüñdür senüñ iy üret-i ramānımız
Kef idüp esrār-ı ‘ıı def‘ ide nālānımız
- 2 Çāre ‘unurdan alā oldu olup aa arīn
amdülillāh yanımızdan gitdi dört eyānımız

- 3 Āteş-i ʿışkuñ yaqup hāk iyledükce cismimi
Yapılır maʿmūr olup bu hāne-i vīrānımız
- 4 Hāk müyesser eyleye dīdārıñı cānum yine
Kaʿbe-i kūyuñda vuşlat ʿīdine qurbānımız
- 5 Külbe-i ʿışk içre dil Yaʿkūbı ister Yūsufın
Ol ʿazīz-i Mışr-ı dildür Yūsuf u Kenʿānımız
- 6 Sırrını ʿışkuñ şağın keşf iyleme iyle hāzer
Hışm ider şāyed Mehemmed işidir sulţānımız

71

Velehū Eyzān

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 Müşterī olduğ alup ʿışkıñı virdük varımız
Bağmaz bāzār-ı dehre anda yok bāzārımız
- 2 Dost eneʿl-hāk sırrını fāş iylemekden kim kaçır
Dār-ı ʿışka çün gönül Manşūrıdur ber-dārımız
- 3 Çün ezelden sevdi cānum sen güzeller şāhını
Dönmezem kālū belādan yok mıdur ikrārımız
- 4 Benden al ağyārı gitsün toymadın vasl it beni
ʿAqlımızdur çün senüñle arada ağyārımız
- 5 Sen şafā-yı hāba varmışsın Mehemmed her seher
Bülbül-i cāndur gül-i ruhsārına bīdārımız

72

Velehü Eyzân

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 Çeker bu esbi tab'um bār-ı 'ışkı andan incinmez
Geçer meydân-ı 'ışkıda zâhidüñ ta'ından incinmez
- 2 Göñül keşf iyledükce sırr-ı 'ışkı ben idüp penhân
Anı bend eyledüm ser-rişte-i 'ışkıdan incinmez
- 29a 3 Hârîm-i küyına irse bu cānı sa'y idüp Ka'bem
Şafâyla idüp kırbân göñül zevkından incinmez
- 4 Vefâ vü ger cefâ kılsuñ şafâ kesb iyeler 'Uşşâkuñ
Senüñ 'âşıkıların bir vechile yâr senden incinmez
- 5 Yılar Leylâ diyü Mecnûn ki âşüfte-hâl olmuş
Göñül tağı taḥayyürde 'acebdür andan incinmez
- 6 Belâ-yı 'ışkıñ artduķca saña râğib olur hey dost
Niçe cevr ü cefâ görsün Meḥemmed senden incinmez

73

Velehü Eyzân

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Terk idüp iki cihânı 'ışka düşdi göñlimiz
Nâr-ı 'ışka tâ ezelden yandı bişdi göñlimiz

- 2 Niçe dürlər nazm idüp vaşfuñda ğavvāş gönül
Hüş ma' arif bahrı oldu başdan aşdı gönlimiz
- 3 Çün hümā-yı ' ışkile dil murġı cevlan eyledi
Māverā-yı kudse irdi ' arşdan aşdı gönlimiz
- 4 Medhūñ efkārı irelden bahrını pāyān olup
Bād-ı vaşfuñdan efendüm coşdı taşdı gönümüz
- 5 Ğarķ olup nūr-ı cemāle çünki maħv oldu vücūd
Yitirüp ' aklı Meħemmed ħayli şaşdı gönlimiz

74

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Bir gedā-yı kūy-ı cānān olmaķ ister gönlimiz
Özge sevdādur bu sultān olmaķ ister gönlimiz
- 2 Gülşen-i didāra karšu rüz u şeb bülbül gibi
Vuşlatuñ bāğında ħandān olmaķ ister gönlimiz
- 3 Ol bütüñ ' ışkında diller ħānesin ma' mūr ider
Dir nefsi cümle vīrān olmaķ ister gönlimiz
- 4 İrişüp nūr-ı cemāle cānını teslīm idüp
Şevķile kūyında bī-cān olmaķ ister gönlimiz
- 29b 5 Hāset-i la' lūñle ķanlar aķıdup şām u seħer
Dökülen göz yaşı mercān olmaķ ister gönlimiz

- 6   Ḳondurup şahrā-yı ḳalbe cīş-i ‘ışķı āķıbet
           Ḥānümān-ı şabrı tālān olmaķ ister gōñlimiz
- 7   Ol boyı servüñ hevā-yı zülfine düşmiş meger
           Ṭāğıdup ‘aķlın perīşān olmaķ ister gōñlimiz
- 8   Şu gibi ol serv-i ḳaddüñ pāyine yüzler sürüp
           Rüz u şeb rüyına ḥayrān olmaķ ister gōñlimiz
- 9   Meclis-i ‘ışķda ḥayret bādesin nüş iyleyüp
           İy gözi mestān sekrān olmaķ ister gōñlimiz
- 10   Bağrı ḳanın gözyaşıyla gerdenine ta āķ idüp
           Biri lü’lü biri mercān olmaķ ister gōñlimiz
- 11   Vuşlata irüp ḥayālüñle Meḥemmed ya‘ni kim
           Fürķatüñ derdine dermān olmaķ ister gōñlimiz

75

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1   Var mıdur göz kim cihānda derdile ḳan ağlamaz
           Ġarķ olup bu baħr-ı bī-sāħilde el’ān ağlamaz
- 2   Vardur anuñda derünında hevā-yı ‘ışķ-ı dost
           Ḥande iyler şamma kim ‘ālemede sulṫān ağlamaz
- 3   Kim ḥalāş olur bu ‘ışķdan ḥake ālūd olsa ger
           Zār-ı ‘ışķdur ‘āşıķān sen şamma bī-cān ağlamaz

- 4 Zār olur ekşer gül-i ruhsāra karşı şanma kim
Bülbül-i dil hāndeler itdükce hāndān ağlamaz
- 5 Sen seni şanma hemān hicrinde ser-gerdān olan
Sen Mehemmed şanma kim hicrinde hicrān ağlamaz

76

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ol ki derd-i ışk-ı yāri derde dermān añlamaz
'ışkı bilmez şevki zevk itmez ol 'irfān añlamaz
- 30a 2 Çıkmadı dāyire-i 'ıŝkuñda kaldı cānımız
Görmeyen bilmez anı dāyirede cān añlamaz
- 3 Raħm iderdi hālime ol gülşen-i 'irfān güli
'ışkile cān bülbülin çok böyle nālān añlamaz
- 4 Dāra ber-dār ol dir ancağ zāhide çendīn hezār
Söylesem sırrı ene'l-ħağdan çi gūyān añlamaz
- 5 Göze göstermez bu fūrkat günlerini dost senüñ
Dil-i hayāl-i vaşlıña vaşl oldu hicrān añlamaz
- 6 Düşdi çün dāyire-i 'ışka Mehemmed devrān idüp
Kaldı hayretde anuñdur gerçi devrān añlamaz

Velehü Eyzân

mef^ç ülü mefâ^ç ilün mef^ç ülü mefâ^ç ilün

- 1 Bilmem ki nedür çäre şeyhüm gönül eglenmez
İrgür beni dîdâra şeyhüm gönül eglenmez
- 2 Varmaz elimiz işe ‘ ışkuñ baña endîşe
Sevdâ bu dile pîşe şeyhüm gönül eglenmez
- 3 Sevdâsı nedür bilmem şād olmaz olur pür-gām
Derdine nedendür em bilsem gönül eglenmez
- 4 Açar su gibi turmaz bir demde karar almaz
Yillerle baña gelmez şeyhüm gönül eglenmez
- 5 Esir ki bu düşkündür seller gibi taşkundur
Bilsem ki ne şaşkundur şeyhüm gönül eglenmez
- 6 Ne şağdur o ne haste ıtlâkda gehî beste
Feryād ider âheste şeyhüm gönül eglenmez
- 7 Gel iyle baña dermân ‘ ışk itdi beni nālân
Vasluñı gönül cüyân şeyhüm gönül eglenmez
- 8 ‘ Aqlım baña yâr olmaz cānumda karar almaz
Bilmem ki neden turmaz yılar gönül eglenmez
- 9 Devrân gibi devr iyler ‘ âlemleri seyr iyler
Turmaz baña cevır iyler şeyhüm gönül eglenmez

- 30b 10 Pend tutmaz imiş ser-hoş söylersem olur hāmūş
Di sevdāna düşüpdür hoş şeyhüm gönül eglenmez
- 11 ‘Işk bādesin iyler nūş Mehemmed olur medhūş
Deryā gibi iyler cūş şeyhüm gönül eglenmez

78

Velehū Eyzān

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 1 Baña derdüñ gerek dermān gerekmez
Ki cismim hayy gerek bī-can gerekmez
- 2 Tecellī itmege dostuñ cemālī
Gözüm giryān gerek handān gerekmez
- 3 Yiter cān bülbüli gülşende hoşçün
Bu meclisde dağı gūyān gerekmez
- 4 İçüp ‘ışk cür‘ asın şeydā-yı ‘ışk ol
Ki ‘āşık ‘ışkile penhān gerekmez
- 5 Vücūdum Mısrına çünki ‘azizüm
Gelüp kondı dağı sulṭān gerekmez
- 6 Bugün halvetde ‘ışkuñla neşinem
Ki andan gayrı bir mihmān gerekmez
- 7 Sevenler ger belā-yı ‘ışkda cānā
Seni merdān gerek merdān gerekmez

- 8 Bugün meydān-ı ʿiṣkuṅda Meḥemmed
Başın ʿob eyledi ʿevgān gerekmez

79

Velehū Eyzān

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 Terk idüp dünyā-yı baḥr-ı ʿiṣka ṭalmıŝlardanuz
Hazret-i ʿUṣṣākī dergāhında ḳalmıŝlardanuz
- 2 Müŝterī olup elest sūḳında cānā ʿiṣkıña
ʿÖmr ü cān naḳdin virüp biz anı almıŝlardanuz
- 3 ʿIṣkile ŝūrīdeyem ʿālem görinmez ʿaynıma
Ḥānımān-ı şabrı ʿiṣk baḥrına ŝalmıŝlardanuz
- 31a 4 Derd-i ʿiṣkıñ çāresini iy ṭabīb-i cān-ı dil
ʿIṣk bīmār-ḥānesinde anı bulmıŝlardanuz
- 5 Ḳatlı idüp nefis ʿaskerini rezm-i ʿiṣkdan cānile
Seyf-i esmāyı Meḥemmed aña çalmıŝlardanuz

80

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 Zāhid ʿiṣkı kendüye bir demde maḳrūn iyilemez
Ġark-ı baḥr olup kelāmın dürr-i meknūn iyilemez
- 2 Ḥālīdür zāhid ne bilsün hālet-i derdi velī
Ḳalbini esrār-ı ʿiṣkile çünki meŝḥūn iyilemez

- 3 Şanma ʿışk cāmı dil dīvāne-i medhūş idüp
Dāyimā mesrūr ider hic anı maḥzūn iylemez
- 4 Hūzn-i ʿışkuñ fūrḳati dil-dāruñ efkārındadır
Nūr-ı ruḥsāra irince daḫı meftūn iylemez
- 5 Ülfet itmişdür Meḥemmed kūh-i ʿışkda varısa
Leylī hū dir āhularla bunu Mecnūn iylemez

81

Velehū Eyzān

mefʿūlü mefāʿilü mefāʿilü feʿūlün

- 1 Cānda nihāndur ʿışkuñ kevn ü mekāna sıǵmaz
Ḳatrede penhān ʿummān lākin cihāna sıǵmaz
- 2 Vechüñde olan ḫaṭlar remz iyler ʿışk sırların
Cān levḫinde muşavver ammā beyāya sıǵmaz
- 3 Ben ḫaḳīḳat cevherin tīşe-i vicdānile
Çıḳardum vaşf iderdüm ammā bu kāna sıǵmaz
- 4 Ğarḳ iyler dil zevraḳın girdāb-ı ʿışkda āḫir
Siyl oldı eşkim iy dost çişm-i giryāna sıǵmaz
- 5 Cānuñda saḳla anı ğarḳ itmesün cihānı
ʿİşk ḳatresi Meḥemmed baḫr u ʿummāna sıǵmaz

82

Velehū Eyzān⁸⁷

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 31b 1 Nūr-ı kudret 'aks urup rüşen kıtur dil hānesin
 alximüñ albinde hikmet bu ki envār varımış
- 2 Gülşen-i 'irfānda gül ruhsārıñı iyler taleb
 Anıñüçün bāğ-ı 'ışda bülbul-i dil zārımış
- 3 Küfr our zāhid ene'l-a sözlerin 'Uşşa veli
 Dir aña imānı diyenler bilseler ber-dārımış
- 4 Vuřlat isterseñ seni terk iyle gel dūnyā degil
 Sen eger ayrı Mehemmed māsivā ayārımış

83

Velehū Eyzān

müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

- 1 Dost sen alaldan gönlümi fikrim amu cānānımış
 Bilmezdim işbu hālimi 'ıřuñ baña mihmānımış
- 2 İdüp hayāl bu dil seni iyler taleb dā'im seni
 Her gördigin şanur seni bildüm gönül hayrānımış
- 3 'Işile irdüm bu deme 'ış gerek imiş ādeme
 İrgürdi bir özge deme bir cezbe-i raħmānımış

⁸⁷ Gazelin makta beyiti eksiktir.

- 4 Başımda sevdâsı ğamı ağlar gözüm tırmaz nemi
Bildüm nedür bunuñ emi derdüñ baña dermānımıñ
- 5 Düşdüm ğamın tennūrına yandumm firākuñ nārına
Ğarķ oldum ‘ ışķ envārına ‘ ışķ envārı tābānımıñ
- 6 ‘ Işķuñ baña yār olalı hicrile dil zār olalı
Gözüme gül hār olalı can bülbüli nālānımıñ
- 7 Derdüñ beni zār iyledi ‘ ışķile bīmār iyledi
Sevdāñı dil yār iyledi candān sever yārimıñ
- 8 Ğaddüm ğamıla oldı dāl oldum Meħemmed pür-melāl
Bilsem nedendür iş bu hāl dem dem gönül nālānımıñ

84

Velehū Eyzān

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

- 1 Al tır-i ‘ ışķı deste nefis münkirin urup baş
Gec māsivā-yı haķdan ķavs-i hevāyı gel yaş
- 32a 2 Bildüm ma‘ ānī sırrın sırrıla seyr idenler
‘ Uşşāķ-ı ma‘ nevīdür bu ma‘ nīdür añā haş
- 3 Engüşt-i sırrı añla barmāğa almaķ olmaz
Cān hāteminde gördüm bu cevheri hemān faş
- 4 Dök göz yaşını tırma hāl it terk-i ‘ ışķa
Ğam hānesin ağardur kim hārc ider gelür caş

- 5   Țut rāh-ı şer' i muħkem ħable'l-met'ındür elde
Yitmez mi iy Meħemmed āyet ħadīş saña naş

85

Velehū Eyzān

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1   Yoqlıķ nedür gec andan gel varlıķa ķadem baş
Dürri ma'āniyi tiz cān kuşına hemān aş
- 2   Yolında cān virendür ķadrini bilenler anuñ
Bilmez bu sırrı ğayrı erbāb-ı 'ışķadur ħaş
- 3   Țalbūñ ki senūñ veşdür yaķ nār-ı 'ışķa Țurma
Ĝam ħānesin ağardur ol kim ider gelür caş
- 4   Pāk ola rāh-ı 'ışķuñ ğam çekmeye erenler
Düzd-i Țarīķ-i şāhum dār-ı fenāda var aş
- 5   Sür esb-i Țab' ı Țurma rāh-ı şerī' at üzre
İr menzile Meħemmed rehber yiter saña naş

Ĥarf-i dād

86

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1   Saña 'āşıķ olmadur dünyāya gelmekden ğaraż
Yoluna cān virmedür 'ālemde olmakdan ğaraż

- 2 Çün şafā-yı ʿışkı ʿömrüm Kaʿbe haqqı aňlamaz
Neyki zāhid mübtelā-yı ʿışka gelmekden ğaraż
- 3 Olmadan maşşūdımız ger olmasa hayy-ı ebed
Neydi iy ğāfil cihānda böyle olmakdan ğaraż
- 4 Saʿy it insān ol rumūzın küntü kenzüñ fehm eyleyüp
Heb budur cümle ʿālemi çünki bilmekden ğaraż⁸⁸

87

mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün

- 32b 1 ⁸⁹Uyma nefis şeytānına defʿ iyle sırrın ʿışkıyla
İrgürür fehm it vesāyil nedurur cümle ʿışk
- 2 Oķu ʿışk dersin Meħemmed ʿışkdan anı rāsiħ ol
Keşf ider esrār-ı ʿışk sırrıyla vicdāna ʿışk

Harfūʿl-Kāf

88

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 Nūş idüp ʿışk cürʿasın sırrım ʿayān itsem gerek
Mest olup ʿışk remzini andan beyān itsem gerek
- 2 Gitdi şabrum nūş idelden cām-ı ʿışkı ʿākıbet
Kendümi ʿışkıla rüsvā-yı cihān itsem gerek

⁸⁸ Muhtemel bir varak kaybı nedeniyle gazel eksiktir.

⁸⁹ Muhtemel bir varak kaybı nedeniyle gazel eksiktir.

- 3 ‘Arşa-i ‘ışkda vücūdum pāyesin ‘ışk sehmine
Bir nişān idüp anuñla bī-nişān itsem gerek
- 4 Meskenimdür bu cihān diyü gönül meyl iyleme
Terk idüp anı mekānum nā-mekān itsem gerek
- 5 Fāş idüp sırrı Meḥemmed gel beni itme ‘āyan
Ḥake şalup çün seni āḫir nihān itsem gerek

89

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Bilmege esrārını ‘ışkuñ yürekde derd gerek
Baş koyan meydān-ı ‘ışk içre hüner-mend merd gerek
- 2 Gülşen-i ‘ışk içre nālān olmağa cān bülbüli
Sine tağında açılmış taze taze verd gerek
- 3 ‘İşkuñ envārı düşüp dillerde pür-nūr olmağa
Oğunur şām u seḫer dillerde dāyim vird gerek
- 4 Kimiyā-yı ‘ışkı ur ḫalb altunun ḫāş eylesün
Ṭālib-i ḫaḫ olanuñ rüyı dimişler zerd gerek
- 5 Ḳayda düşdi dil hevā-yı zülfile pervāz idüp
Kim ḫalāş iyles o miskīni Meḥemmed merd gerek

Velehü Eyzân

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 33a 1 Āh eliñden iy gönül kim cihāndan geçmedüñ
 'Āşık-ı ser-mest olup 'ışk cür' asından içmedüñ
- 2 Her söziñ dünya kelāmı heb işüñ tül-i emel
 Āhiret emrinde süst misin andan ağız açmaduñ
- 3 Korkaram uryān qalursın bu 'amellerle seni
 Giymek için āhiretde bunda bir ton biçmedüñ
- 4 Dāyimā uyduñ hevā-yı nefsiñe haqqı koyup
 İmtisāl-i emr idüp nehyinden anuñ kaçmaduñ
- 5 Sen hümā-yı 'ışksın ammā bilmedüñ esfeldesin
 Kim bülend-pervāz idüp dost iklimine uçmaduñ
- 6 Gir bu 'ışk meyhānesinden nüş idüp 'ışk cür' asın
 Çık riyānuñ mescidinden bādeye and içmedüñ
- 7 Pend idersin baña dutmazsın eliñden āh u vāh
 Gerçi hū dirsın Mehemmed bu hevādan geçmedüñ

91

Velehü Eyzân

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Derd-i 'ışka irmedür ancağ belâsı dervîşüñ
Mübtelâ-yı derd-i 'ışk olmağ devâsı dervîşüñ
- 2 Ger yağa bārân-ı miḥnet tâğ-ı cismine anuñ
Ağlamaz andan ki merşüşdur binâsı dervîşüñ
- 3 Şâh olup ḥükmi yürür fağr-ı fenâ kişverine
Anuñiçün dâyima şâldür libâsı dervîşüñ
- 4 Ka' be-i kûyında yâruñ cânı ḳurbân itmege
Merve ḥağğı sa' y ider budur Şafâsı dervîşüñ
- 5 'Āşıkân tuymaz cānibin zıkr-i tavşif itmeden
Vuşlat-ı yârdur Meḥemmed bil ğidâsı dervîşüñ

92

Velehü Eyzân

mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün

- 1 Meni mest itdi göñlüm aldı 'ışkuñ
Olup deryâ-yı 'ışka şaldı 'ışkuñ
- 33b 2 Meni âvâre idüp cümle işden
' Aceb biçâre kıldı geldi 'ışkuñ

- 3 Meni kul iyledi sultān-ı ışka
 ı Aceb ı izzetlere irgürdi ı ıŝkuñ
- 4 Meni Mecnūn diyü zencir-i zülfe
 ı Aceb bend iyledi Leylā-yı ı ıŝkuñ
- 5 Düşürdi hicre la' lūñ ḥasretinden
 Gözümden kan ağıtdı sildi ı ıŝkuñ
- 6 Eline aldı geldi tığ-ı ı ışkı
 Yürekler yardı bağırm deldi ı ıŝkuñ
- 7 Meḥenmed cevriye senden efendüm
 Cüdā düşmez alupdur dād-ı ı ıŝkuñ

93

Velehū Eyzān

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Her kim severse seni ı ışk içinde ferd gerek
 Meydān-ı ı ışk içinde canlar virür merd gerek
- 2 Derdile ağlamakdan fāş oldu ı ıŝkumıla
 Gözüm yaşını sile bir dest-i mürşid gerek
- 3 ı ışkı bilmez kişinüñ yoğ devleti başınüñ
 ı Āŝık olan kişinüñ yüreginde derd gerek
- 4 Allāh diyenler bile cāndan sevgüsü bile
 Hū dimege derdile demler çeküp med gerek

- 5 Cāndan sevdüm çün seni ağlatma luṭf it beni
Dir Meḥemmed yağını ‘ışk sermāye sūd gerek

94

Velehū Eyzān

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 1 Nedür yā Rab devāsı derd-i ‘ışkuñ
Ki günden güne artdı derd-i ‘ışkuñ
- 2 Niçe nālān ider cān bülbülini
Nihāyet yoḡ midur hic verd-i ‘ışkuñ
- 34a 3 Göñül iḡlimine āteş bırakdı
Yaḡup nūr eyledi bu vird-i ‘ışkuñ
- 4 Başın ṭob eyledi çevgān-ı ‘ışka
Bu meydān-ı belāda merd-i ‘ışkuñ
- 5 Şifā ister göñül ḡānūn-ı ‘ışkdan
Beni aldı ṭabībūm derd-i ‘ışkuñ
- 6 Meḥemmed dūr belā-yı ‘ışka rāḡib
Ki yoḡ hem-tāsı oldur ferd-i ‘ışkuñ

Velehü Eyzân

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Kûh-ı miḥnetde beni Mecnûn iden Leylâ felek
Derdimi her dem derûndan iyleyen peydâ felek
- 2 Câh ü ' izzetde niçe câhil yañında mu' teber
Kâmile bir dem nazâr kılmazsın iy ' amyâ felek
- 3 Göñlimiz açılmadı sâyeñde bir dem şâd olup
Derd-i miḥnetle beni sen eyledüñ şeydâ felek
- 4 Evc-i rif' atde maḳâmuñ dûn himmetsin velî
Kim denî perversin ' âlemde neden a' lâ felek
- 5 Put-perestsin meyl idersin naḳş-i ḥûb-ı dil-keşlere
Dir imkân içre sensin devr iden tersâ felek
- 6 Göstersin ' âşıḳa cevr ü cefâ ikrâr idüp
Görinürsin münkire inkârdan iy simyâ felek
- 7 Bezm idersin niçe âhen dillere âteş misin
Niçe maḡşûş ḳalbleri sâf iyledüñ kimyâ felek
- 8 Tûr-ı rif' atde vücuduñ nûra ğarḳ olmuş senüñ
Sen ne Sînâsın eyâ sensin meger Mûsâ felek
- 9 Öldi dirildi gönül bildi senüñ mâhiyyetüñ
Sensin ol iḫyâ-yı emvât eyleyen ' îsâ felek

- 10 Himmetüñ ‘ālī büleñd-pervāzum beñzer hey’etüñ
 Ẓāf-ı rif’ atde hümā hem-tā olan ‘anķā felek⁹⁰

96

Velehū Eyzān

mef’ülü fā’ilātü mefā’ilü fā’ilün

- 34b 1 Fāş itdi beni sırrı beyān iyledi ‘ışķuñ
 Derdimi gelüp ħalkā ‘ayān iyledi ‘ışķuñ
- 2 Șalsam yiridür derdile ħayret deñizine
 Gözüm yaşını sil revān iyledi ‘ışķuñ
- 3 Hüsñüñ güline karşı n’ola nāleler itsem
 Bülbül gibi sīnemde fiğān iyledi ‘ışķuñ
- 4 Söylendi çü dillerde ve illerde cünūnum
 Cānum beni rüsvā-yı cihān iyledi ‘ışķuñ
- 5 Dil ħācesinüñ ‘aql idi sermāyesi elde
 ‘İşķ aldı virüp ānı zīyān iyledi ‘ışķuñ
- 6 Cān virdüm alup ‘ışķuñı bāzārına ‘ışķuñ
 Merd itdi beni cāna kıyan iyledi ‘ışķuñ
- 7 La’lün hevesin iyleyeli bu dil-i şeydā
 Aķıtdı gözüm yaşını ķan iyledi ‘ışķuñ
- 8 Bilmezlikile gerçi ki fāş itdi Meĥammed
 Biñ sırrımı bir demde nihān iyledi ‘ışķuñ

⁹⁰ Gazelin makta beyti eksiktir.

Velehū Eyzān

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 'Aqlımı alup 'ışka behā iyledi 'ışkuñ
Zevk itdi gönül gerçi cefā iyledi 'ışkuñ
- 2 Yağdı odına cānı idüp gerçi cefāyı
Şoñ demde şafā virdi fenā iyledi 'ışkuñ
- 3 Qalmışdı gönül haste olup miñnet evinde
İrişdi gelüp derde devā iyledi 'ışkuñ
- 4 Ālūde-i hāk olmuş iken zillet içinde
İrgürdi göge gönli semā iyledi 'ışkuñ
- 5 Cehd itdi gönül tıflıña 'ömri uzun olsun
Bildürdi nedür sırrı imā iyledi 'ışkuñ
- 6 Perverde-yi verkinde idüp evc-i semāya
Dil murgını uçurdu hümā iyledi 'ışkuñ
- 35a 7 'Işk zencirini gerdenine tağdı Mehemmed
Çün gördi anı güldi şafā iyledi 'ışkuñ

98

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Hoş şafādur yār içün cānlar nişār eylemicek
 'Āşığı yolda qor 'ışkıında bir 'ār iylemicek
- 2 Baña dost şatlu gelür derdile oldı devā
 Giceler 'ışkıñıla nāle vü zār eylemicek
- 3 Māsivādan geçürür 'āşığı dīdāra irer
 Terk idüp iki cihānı 'ışkı yār eylemicek
- 4 Qadrini 'ālī kıılır rif'atine dest iremez
 Dil ene'l-ħağ söyleyüp dārını dār eylemicek
- 5 Vire cānıñı Meħemmed yūri yolında anuñ
 Hoş şafādur yār içün cānlar nişār iylemicek

99

Velehū Eyzān

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Şihhatde imiş zevk ü şafası bu cihānuñ
 İy haste gönül qadrini luř iyle bil ānuñ
- 2 Şihhatde işüñ ħande idi 'ālemi göñlüm
 Pür itdi şikeste olalı şimdi fiğanuñ

- 3 İtdüñ baña döne döne biñ dürlü cefâyı
İy çarh-ı denî yok mıdur oranı cefānuñ
- 4 Tılsım-ı haţar-nāk itdi çün çarhı bozuldı
Cismim umar ihsānıñı üstādı cihānuñ
- 5 Ditrer yüregim āteş olup yandı bu cismim
Teğ tutdı harāretle gidüp zevķi dehānum
- 6 Dil levĥini pāk iyle Meĥemmed görine dost
Fehm iyleyesin lezzetini dilde şafānuñ

100

35b

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 İşigiñ reşkine yükseldi irüp cāha felek
Ĥizmet iyeler döne döne ulı dergāha felek
- 2 Bilür eksükligi ayda diler 'özrini māh
Sen yüzi ĥurşidile kerem olalı māha felek
- 3 Tavķ idüp gerdenine silsile-i tevĥidi
Getürür gāh olur 'aşileri de rāha felek
- 4 'Āşikānuñ duyamaz nālesine raĥm iyeler
Anuñiçün yüz açar āh-ı seĥer-gāha felek
- 5 Ber-ķarār olmaz anuñ ĥāli Meĥemmed yime ġam
İndürür çāha seni ki çıkarur cāha felek

Ḥarfü'l-lām

101

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ger dilerseñ levḥ-i dilden ' aks ura nūr-ı cemāl
Gel mücellā iyle anı göstere mir 'āt-miṣāl
- 2 Zerrece remzini ' ışkuñ bileli ḥaste gönül
Kalmadı bilmege ' ışk sırlarını dāḥı mecāl
- 3 Düş ğarīḳ-ı baḥr-ı ' ışk ol kalmasun senden eṣer
Tā zuhūr ide vücūduñdan vücūd andan kemāl
- 4 Neṣr ü nazmıla gönül levḥ-i muṣaffā ola mı
Perdedür cān gözine ḳālūñ eger olmasa ḥāl
- 5 Ma' nī taḥtına geçüp ' ışk iline ṣād olana
Āteşi āhı zer-efser ḥil' ati köhne-i ṣāl
- 6 Yüri var ḥāle yitiş ḳāle heves itme müdām
Sırrını ' ışkuñ Meḥemmed ḳālile bilmek muḥāl

102

Velehü Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Āṣiyān-ı ḳudse bu ṣehbāz-ı dil
Şayd-ı ' ışkuñçüñ ider pervāz-ı dil

- 2 Rağşa girmişdür felekler hā döner
İşidelden nağme-i řehnāz-ı dil
- 3 Eylemişdür sırr-ı ışkı ben nihān
Geldi ıřkuñ çün tıyıldı rāz-ı dil
- 36a 4 Levh-i hātırdā bu ıřkuñ āyetin
Geldi hikmetle zerile yaz dil
- 5 Bāde-i ıřkı Mehemmed nūř idüp
Na'ra-i mestānedür āvāz-ı dil

103

Velehū Eyzān

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 'Aceb řun'-ı bedi' insān vücūdu hağğa oldur dāl
Beyān idüp ulü'l-elbāb anuñla iyler istidlāl
- 2 Celālinden cemāline cemālinden celāline
Bu şun'ından kemāline iderler cümle istidlāl
- 3 Düşen ışka neçün dirler gelüp keş iylesün sırlar
Tağayyürde çamu diller ki söyleşmez olupdur lāl
- 4 Cemālinüñ celālidür celālinüñ cemāliçün
Niçe ğam-ğın olam yā řād çü böyledür mağarr-ı hāl
- 5 Hāyāl iyler hāyālinden Mehemmed kendü hālinden
Geçüp māl-i menālinden seni ister olup pā-māl

104

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Saña bu cānum fedā olsun efendüm ten degil
Yolña heb cümle 'ālem cān virürler ben degil
- 2 Görmeyen Ya' kûb gibi Mısr-ı vücūdun Yūsufın
Sanmasın çişmini dāde belki ol revzen degil
- 3 Dāne-i eşk-i dīdeden düşdükce ter düşme baña
Sırr-ı 'ışkı fāş iden dīvāne dildür ben degil
- 4 Sözin nālān ile bağrın delen 'āşıklarun
Sözi dildür her sahrāda nağme-i neyzen degil
- 5 Yol bulunmaz yāre küy-ı yāri almış 'āşıqān
Cümle halk 'Uşşākī olmuşlar Mehemmed sen degil

105

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Derdile bī-çāre kılduñ sen beni derdli gönül
Gül-şeniñde bülbül-i cān inler iy verdli gönül
- 36b 2 'Arşa-i 'ışka girelden katl idüp nefis 'askerin
Āferin cānumı taħlīs iyleduñ merdli gönül

- 3 Verd-i ma' nâlar açıldı bûstân-ı dilde sen
Taḥm-ı 'irfânı añladan okuyup virdli gönül
- 4 Devr idüp dâyire-i imkânda ' ışk-âlüdesin
Bulmadum deyyârı senden ğayrı iy ferdli gönül
- 5 Tüt Meḥemmed pendinî ayrılma andan bir nefes
Derd-i ' ışkdur derdine ' ışkuñ devâ derdli gönül

106

Velehü Eyzân

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Sensin beni azduran azkunlık senden gönül
' Âlemlerden bizdüren bizgünlik senden gönül
- 2 Sermest olup gezersin sen de sen ne sızarsın
Ḳalbur degil güzersin nesde yoḳ sende gönül
- 3 Pervâz olup uçarsın taḡlar taşlar geçersin
Sen kesersin biçersin ḥikmet çok sende gönül
- 4 Geçdi ' ömrüñ toymaduñ neye geldüñ bilmedüñ
Bir kez neyim dimedüñ idrâk yoḳ sende gönül
- 5 Balıḳsın düşdüñ şuya ğarḳ olsam dirsın şuya
Gele körligi ḳoya aç gözüñ sen de gönül
- 6 Dost dost dirsın ağlarsın yürecigim taḡlarsın
Şular gibi çaḡlarsın aḳarsın sen de gönül

- 7 Gāh dervīşsin gāh ‘ābid gāh bir fāsıksın ‘ānid
Gāh söz tutmaz mu‘ānid olursın sen de gönül
- 8 Hic bir ipde tırmazsın cānbāz mısın yā nesin
‘Işık odına yānasın ‘ışık yok mı sende gönül
- 9 Mehemmed i dinlegil pendinden bir hisşe al
Luţf it hevālardan kal insāf yok sende gönül

Harfū'l-mim

107

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 37a 1 Gel iy cān iklīminüñ hānı şeyhüm
Gönüller Mısrınuñ sulţanı şeyhüm
- 2 Senüñ kalbüñ çü mir‘āt-ı Hüdādur
Gören andan görür Sübhānı şeyhüm
- 3 Yüzüñ ve‘ş-şemsi alnuñ ve’d-đuhādur
Çaşuñ kavseyn sözüñ Raḥmānı şeyhüm
- 4 Çaşuñ mihrāb yüzün kıblem olaldan
Çodum yolında baş u cānı şeyhüm
- 5 Benüm derdüm dükenmez ağlamaçla
Meger senden ola dermānı şeyhüm
- 6 Bağışla çoçdurur cürmüm günāhum
‘Aţā kıl luţfi çoç ihsānı şeyhüm

7 Esirge bendeñi luṭf it şefi[‘] ol
Ki ḥaḫdan umaram ğufrānı şeyḫüm

8 Elim al luṭf idüp ḳaldum ayaḫda
Ki tefhīm it baña [‘]irfānı şeyḫüm

9 [‘]Atā ḳıl seyf-i esmāyı ḳıram ben
Bu nefis [‘]askerlerini anı şeyḫüm

10 Meḥemmed ḫālī ḳalmaz dār-ı dilde
Ki [‘]ıṣḳıñdur anuñ mihmānı şeyḫüm

108

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Nār-ı [‘]ıṣḳuñla yanup ser-tā-ḳadem nūr olmışam
Ḳalbimüñ vīrānesi yapıldı ma[‘] mūr olmışam

2 Dār-ı [‘]ıṣḳa kimdurur ber-dār iden gelsün beni
Kim ene’l-ḥaḫ söyleyüp [‘]ālemde meşhūr olmışam

3 Çün ḫāyālidle irişdüme bezm-i [‘]ıṣḳıñda senüñ
Nüş idüp ḫayret şarābın mest-i mesrūr olmışam

4 Pür olup sevdā-yı [‘]ıṣḳuñla gönül ister seni
[‘]Āṣıḳ-ı şūrīde kim [‘]ıṣḳuñla meşhūr olmışam

37b 5 Görmek ister dil seni [‘]ayne’l-yāḳın Sīnā olup
Ġark-ı envār-ı cemāl oldum bugün Ṭūr olmışam

- 6 Nice sūzān olmasun dil merd-i merdānlık idüp
Şimdi kūyından Mehemmed hicrile dūr olmışam

109

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Gülşen-i 'ışkuñda gūyā verd-i ḥandān olmışam
Gāhi bülbüller gibi şevkunla nālān olmışam
- 2 Yüregim ḳanıla rengīn la'l-i eşküm dūr-mişāl
Ḥamdülillāh fūrḳatūñde cevhere kān olmışam
- 3 Bezm-i hicriñde firāḳuñ bādesin nūş iyleyüp
Döne döne āteş-i 'ışkuñla biryān olmışam
- 4 Yād idüp la'lüñ ḥayālüñ dīdeler pūr-ḥūn olup
Her gice tā şubḥa dek sūzān u giryān olmışam
- 5 Şevḳ-ı 'ışkıñla bu göñlüm ḥānesin pūr eyleyen
Başdan ayağa Mehemmed ṭobṭolu cān olmışam

110

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 'İşkuñı cānum içinde cāna cānān bulmışam
Derdiñi dil derdine bir özge dermān bulmışam

- 2 Nūr-ı ruḥsārı anuñ çün zülfinüñ mestürıdur
 anısın terk ideyin küfrile imān bulmışam
- 3 Zülf-i zencirine dil dıvānesin bend eylemiş
 oş mu' ammādur bu kim gülşende zindān bulmışam
- 4 Dil virüp sulṭān-ı dehre kimseye ul olmazam
 Sa' y idüp milk-i cānānda özge sulṭān bulmışam
- 5 Sım-i eřkümle olu destüm ne ḥācet dūnyaya
 Dil ğınāya irdi hic ğam çekme ben kān bulmışam
- 6 Zāhidā ma' mūr idersin zāhirüñ pürdür senüñ
 Leyki albüñ ḥānesini cümle vırān bulmışam
- 38a 7 Cennet-i dıdāra arşu yanmışam ' ış odına
 Özge sırdur ser virüp cennetde nırān bulmışam
- 8 Red idüp řeyṭānı atdum ḥāqladur kārım benüm
 albi mir 'ātında řeyḫüñ vech-i Raḥmān bulmışam
- 9 Ḥasret-i la' lüñle gözden an aar bađrımnda ḫūn
 Cevheri oldum bugün ben la' lü mercān bulmışam
- 10 Bülbül-i dil eglenür řaḫrā-yı sinem gülsitān
 Anda her dāđı anuñçün verd-i ḫandān bulmışam
- 11 Gül yüzinden dūr olupdur bülbül-i cānuñ meger
 Kim Meḫemmed her seḫerde seni nālān bulmışam

111

Velehū Eyzān

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1 Hāyretten dili tütüldi beste oldı qalem
Derdim yazmadan 'aceb şikeste oldı qalem
- 2 Aḥvālimi taqdīr idemez ḥaşr oldı meger
Kim kesdi dilin beñzer ki ḥaste oldı qalem
- 3 Terk itme cām-ı 'ışkı gönül hic yazmaza anı
Hāyret meyin görelı dem-beste oldı qalem
- 4 Kesseñ de başın aqmaz qanı dehşetden
Gerçi pārelendi deste deste oldı qalem
- 5 Tahrīr iderek 'ışk ḥālin Meḥemmed evrāqa
Ḥikmet nedür ses virmez āheste oldı qalem

112

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Aqıdup göz yaşını deryā-yı 'ummān eyledüm
Eşkimi dūr yüregim qanını cān eyledüm
- 2 Men 'aref sırrın baña ta'līm idüp üstād-ı 'ışk
Bildüm anı gerçi kim 'ālemde penhān eyledüm

- 3 İrmek için bu şafāya sa‘y iderdüm ‘āķıbet
Ka‘be-i vuşlat görindi cānı ķurbān eyledüm
- 38b 4 Bildüm insānı nedür sırrın tamām fehm eyleyüp
Devletüñde ķalbimi ıobıolu ‘irfān iyledüm
- 5 Şaklamışdum ĥāne-i sīnede ‘ışķuñ cevherin
Çāk olup sīnem görindi ya‘ni penhān eyledüm
- 6 Ƙanlar ağlar dest-i cevrimden bu nefsum merdümü
Ĥabs idüp zindān-ı dilde bağrını ķan eyledüm
- 7 Tekye-i ‘ışķuñda dil abdālına in‘ām idüp
Yidirüp esrār-ı ‘ışķı mest ü ĥayrān eyledüm
- 8 Pāsübān olmışam beni bekler gözin yummaz nücüm
Gördiler tā şubĥa dek her gice nālān eyledüm
- 9 Tır-i ‘ışķı ol ķaşı yānuñ Meĥemmed bağrımı
Deldi derdile elinden āh u efgān eyledüm

Velehü Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Nār-ı ‘ışķuñla yaķup ķalbimi pür-nür eyledüm
İçürüp ‘ışķuñ şarābın göñli maĥmūr eyledüm
- 2 Söyleyüp ķalbe ene’l-ĥaķdan ĥaber dost zülfünüñ
Dārına bir dār idüp bir özge Mansūr eyledüm

- 3 Dil berāt-ı ışkın alup ol ma‘arifet hānınıñ
Şafha-i ƙalbi anuñ emriyle menşūr eyledüm
- 4 Bezm-i ıŝkuñda dile ıŝrāb idüp ışk bādesin
Mest idüp ŝevkuñla anı hayli mesrūr eyledüm
- 5 Ol Süleymān-ı zamānuñ destine ŝāyed ire
Meskenetle göñlimi kūyında bir mūr eyledüm
- 6 Dil hayālin pādişāh-ı ‘adl idüp Mışr-ı dile
Kıŝverī ƙalbi Mehemmed ŝimdi ma‘mūr iyledüm

114

Velehū Eyżān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Heb cihānı cümle ağıyār ıŝkıñı yār iyledüm
Ĝaflet uyķusunda gördüm ƙalb-i bīdār iyledüm
- 39a 2 Dil ene’l-ħaķ sırrını fāŝ itmeden hic pāki yoķ
Pend idüp çoķ söyledüm gerçi ki ıŝrār iyledüm
- 3 Urdı hicrūñ günü dil gördi vaŝla çāre yoķ
Medħ ü evŝāfuñ yazup bir özge tomār iyledüm
- 4 Miyl idüp dil bülbüli dünyā güline gül dimez
Gün yüzüñ güldür baña dünyā gülin ħār iyledüm
- 5 Egelenür sevdā-yı ışkile Mehemmed göñlimiz
Anuñçün varımı terk anı dil-dār iyledüm

115

Velehü Eyzân

mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün

- 1 Yolında cān virüp cānāna geldüm
Alup şeyhüm elin raḥmāna geldüm
- 2 Şikeste beste bir dürlü ğaribem
Ṭabībüm ḳapuña dermāna geldüm
- 3 Çü Ka'bem kūy-ı şeyhdür sa'y idüp ben
Alup bu cānımı ḳurbāna geldüm
- 4 Vişālün isteyü geldüm giderem
Ḳarārum yoḳdurur mihmāna geldüm
- 5 Zebün olsam bu nefis askerlerine
Bu meydāna bugün merdāna geldüm
- 6 Meḥemmed geçmege çevgān-ı ışḳdan
Başum ṭob eyleyüp meydāna geldüm

116

Velehü Eyzân

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Cevher-i ışḳuñla ḳalbim ṭobṭolu kan baḳladum
Ḳul olaldan ḳapuña sultān olup şān baḳladum

- 2 Çün zülâl-i vaşluñ añdum teşne-i dil buldı hayât
Köhne cismüm tazelendi cânıla cân bağladum
- 3 Mîr-i ma' nîyem suţür-ı şî' irle şaflar tutup
Hâne-i medhüñde şeyhüm özge divân bağladum
- 4 Şerh idüp dendân-ı la' lüñ vaşfını aldum ele
Bârimız dürr ü güherdür deste mercân bağladum
- 5 Oқudum esrârı seyr itdüm Mehemmed sırların
Bildüm esrârı nedür 'âlemde 'irfân bağladum

117

39b

Velehü Eyzân

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Derdine 'ışkuñ ciğhânda gerçi dermân bulmadum
Andan özge cānumı ihyâ ider cān bulmadum
- 2 Der-be-der oldum gezüp kullıklar itdüm cānıla
Rağm ider hālime şeyhden özge sultān bulmadum
- 3 Āteş olmuş 'ışkile inler bu gönlüm bülbüli
Gülşen-i 'ışk içre andan gayrı nālān bulmadum
- 4 Geçmeyince cān u serden 'ışkı yolında anuñ
Menzil-i maқsūda irüp anda cānān bulmadum
- 5 Nüş idüp 'ışk cür' asın sermest olur iyler 'ayān
Bu göñül esrār-ı 'ışkı anda penhān bulmadum

- 6 Oğudum bunca fūnūnı ben Mehemmed gerçi kim
Ders-i ʿışkı oğumazdan evvel ʿirfān bulmadum

118

Velehū Eyzān

mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün

- 1 Şabr iyledüm sırrımı çün iyledüm iʿlām
Kesdi dilini pāreledi cismini aqlām
- 2 Bağrını delüp sineyi çāk itdi varaqlar
Levhinde anuñ derdimizi ideli erķām
- 3 Qalması kararı işidüp vaşfını yārūñ
İrmege aña āb u revān iyledi iķdām
- 4 Gūş ideli kūhlar iñiler derdinī ʿışkuñ
Ağlar ağıdup yāşını bārān bulamaz kām
- 5 Bir zerre haber şordı Mehemmed leb-i yārdan
Nūş iyleyebilmek dileyen dir mi gül-fām

119

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 Çünkü gördüm fenn-i ʿışkı cümlesin zabt iyledüm
Hatt-ı ʿışkı levh-i dilde ketb idüp rabt iyledüm
- 2 Yazduğumda levh-i dilde şuret-i emmāre
Levm idüp ilhām irişdi cümlesin habt iyledüm

- 3 Levh-i dilde her ne nakş itdiyse emmārem benem
 Ҳamdülillāh ҳанҷер telқin ile ҳabt iyledüm
- 40a 4 Қāl idelden pūte-i ʿ işķ içre bu қalbim zerin
 Pāk idüp anı Meһemmed ʿ işķinı ҳabt iyledüm

120

Velehū Eyzān

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 Geçdi ʿ ömrüm zāyiʿ oldı kıymetin fehm itmedüm
 Ҳаққа lāyıķ bunca yıllarda ʿ ameller itmedüm
- 2 ʿ Allemeʼl-esmānuñ esrārını izʿ ān itmeyüp
 Oқumadum sırr-ı māyūhā nedür fehm itmedüm
- 3 Şarf idüp dünyāya cüll-i һimmetüm һayflar baña
 Āһiret emrinde hic bir һüsñ tedbīr itmedüm
- 4 Vaқtidür inşāf iderseñ irdi çün sinn-i vuқūf
 Қıl günāh içün nedāmet dime kim ben itmedüm
- 5 Dāyimā yiller gibi yildüm hebā oldı қamu
 Ҳāʼib u һāsir rücūʿ itdüm nedāmet itmedüm
- 6 Pek yapış pīr-i ʿ azīze kim odur şeyһüʼş-şüyūһ
 Mürşid-i hādīdür aşla şübhe ve şek itmedüm
- 7 Gel reh-i һаққа Meһemmed тоғrıl inşāf oldı gel
 Şuñ peşimān aşşı itmez dime itdüm itmedüm

121

Velehū Eyzān

müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

- 1 Dāyim haqqı zıkr iyleyüp ben hū derim yā hū derim
Evşāf-1 fenni fikr iyleyüp ben hū derim yā hū derim
- 2 Vaşfun yazup dīvānuma naqş eyledüm vicdānuma
İrmek için sübhānuma ben hū derim yā hū derim
- 3 Qasd eyledüm çün yārımı terk eyledüm heb varımı
Bulmaq için dīdārımı ben hū derim yā hū derim
- 4 Münkirleri kadḥ itmege ' aşıkları medḥ itmege
Cān kuflımı feth itmege ben hū derim yā hū derim
- 5 Tāvūs-1 dil pervāz idüp Quds ilini seyrān ider
Dost dost diyü cevlān idüp ben hū derim yā hū derim
- 40b 6 Hāyrān olup gönlüm gezer her gördiğin dostı sizer
Dil derdine dermān için ben hū derim yā hū derim
- 7 Meḥemmed i idmān için ' ışık sırrını iz' ān için
Dil levḥine tırmaz yazar ben hū derim yā hū derim

122

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Haddi yokdur zulumün bir zālimem
Kendüme şanma cefādan sālímem
- 2 İttibā‘ iyer gönül gāh nefsim
Şerrine gerçi ki anuñ ‘ālimem
- 3 N’iyleyin çok iyledüm cenk ü cedel
İhtiyārı nefis elinden alımam
- 4 İhtiyārum kebkini şayd itmege
Fürce bulup nāz-ı ‘ışkı şalımam
- 5 Çāk idüp dil hāme ‘uryān olup
Baħr-ı ‘ışka şanma kim ben talımam
- 6 Dergeh-i ikrāra geldüm kul olup
Bāb-ı inkārda Meħemmed kalımam

123

Velehū Eyzān

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Açıldı perde-i ‘aynum haķāyık sırrını gördüm
Gümānum def‘ olup ‘ışkuñla cānā bu deme irdüm

- 2 Benüm ol şāhbāz-ı ışk hidāyetile idüp pervāz
İrişdüm kâf-ı kurbetde vücūd ı anķāsını aldum
- 3 Kārīn-i haķ olaldan ğurbete düşdüm ğarīb sırdur
Egerçi kurbile bu ddan ğanīdür zāt-ı haķ bildüm
- 4 Fenā ciyşine şāh olup bugün iķlīm-i vaħdetde
Yaşadum ı asker-i ı ŝk hidāyet raķşını sürdüm
- 5 Metīn bir hıŝn-ı a ı zamdur Meħemmed ğunki dār-ı ışk
Beni hıfz itmege ceyš-i şeyāfīnden aña girdüm

124

Velehū Eyzān

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1 Āh itdi gönül ı ŝkile mestāneye döndüm
Nüş iyledi ı ŝk cāmını meyħāneye döndüm
- 41a 2 Sūzān-ı ğam-ı ı ŝkile baĝrum ğü delindi
İñler yüregim derdile cānā neye döndüm
- 3 Tırmaz bu gönül devr idüp işrāb ider ı ŝk
Mest oldu iĉen ŝevķile peymāneye döndüm
- 4 Dillerde bugün ı ŝkile söylenüp iy dost
Rüsvāy olup ı ālemlere dīvāneye döndüm
- 5 Defn itdi gönül ħānesine kenzini ı ŝkuñ
Sīm ü zerle tobtolu vīrāneye döndüm

- 6 Yapmağa bu dil milkine sultānī sarāyı
 Ҳubbūñ temelin urdı gönül bāniye döndüm
- 7 Naqş itdi gönül levhine taşvīrini yārūñ
 Üstād-ı bihān oldı bu dil māniye döndüm
- 8 Her çend ki tecellī ider envār-ı cemālūñ
 Mir'at-i gönülden toğar āyīneye döndün
- 9 Yüzin çevirüp dünyeyi terk itdi Mehemmed
 Cānānı görüp cān gözi cānāneye döndüm

MÜSTEZAD

1

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün
 mef'ülü fe'ülün

- 1 Germ oldı gönül 'ışkıñıla iyledi sūzān
 Bir diñle fiğānum
 Yağdı beni bilmem n'ideyin āteş-i hicrān
 Şabr itmedi cānum
- 2 Gülzār-ı ma'arifetde biten bir gül (ü) nesrīn
 Bilmem mi seni ben
 Cān bülbülü zār olmaya tefhīm ide 'irfān
 İy gonca dehānum
- 3 Kāmil seni mürşid dimeyen rüşde irişmez
 Şıbyāne berāber
 Nāqısdur anuñ 'aqlı anı iylemez iz'ānı
 Dimez ki yamanum

- 4 Küttâb-ı cihân dost seni tavşif idüp idemez
İtmâmına anuñ
41b Elvâh-ı ciḥâna yaza ger eyleye ‘unvân
Budur iz‘ānum
- 5 Sulṭân-ı meşâyıḡ dir idi cümle ḡalâyıḡ
Āşârıñı görse
Bîdâr idüben çāk özini sırrıñı cüyân
Olan göre ḡānum
- 6 Teslîm u rızâ gözlemeyen bulmaz emānı
Emmāre elinde
Ḳapuñda saña bende olan ‘āleme sulṭân
Ḳalmadı gümānum
- 7 Her mürde dili ḡayy ider ‘İsâ nefesüñ
İrişdi baña da
Cân tıflını nuṡka getürüp iyledi güyân
İy rûḡ-ı revānum
- 8 Sürer yüzini gözini pâyine Meḡemmed
Bâṡında vü zâhir
Hic itmeye mi ḡizmeti çün görine sulṭân
Ḳuldur dil-i cānum

Velehū Eyzān

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 1 Şarāb-ı ‘ıṡḡı içdüm ḡana düşdüm
Ne çāre derdi bî-dermāne düşdüm

- 3 Ki her .....⁹¹ devr idüp şem‘-i cemālũñ
Yanup tã şubha dek pervâne düşdüm
- 4 Ruhuñ envârı ‘aksi düşdi kalbe
Görüp nâr-ı furâqa yane düşdüm
- 5 Ezel bezminde ‘ışk cāmını idüp nüş
O dem bu demdurur mestâne düşdüm
- 6 Visālũñ şevkına geldüm cihāna
‘Acebdür vaşl için hicrâne düşdüm
- 7 Olup envâr-ı ‘ışk dosta dil ğark
Meħemmed ğayrıdan bigâne düşdüm

126

fã‘ilātũn fã‘ilātũn fã‘ilātũn fã‘ilũn

- 42a 1 Cāme vü destāre baķmaz cānı gözler gözlerim
Cān içinde buldı bir cānānı gözler gözlerim
- 2 Baķmazam sulţān-ı dehre ķalbũñ istiĝnāsı var
Ķul olup bir pādişāha anı gözler gözlerim
- 3 Baķmazam mihr-i cihāna mihr-i dem tãb olup
Dehr-i dilde ol meh-i raķşānı gözler gözlerim
- 4 Baķmazam her dũn-ı dehre servi-veş āzādeyin
Gül ‘ışkda gül-i ħandānı gözler gözlerim

⁹¹ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

- 5 Dil virelden ol 'azīze mālīk-i Mışr-ı dile
Bulmışam cān Yusufiñ Ken'ānı gözler gözlerim
- 6 Çün devādur derd-i 'ıřķ-ı yār gönüller derdine
Derdi özler bu gönül dermānı gözler gözlerim
- 7 Gülşen-i dehrüñ kulı ĥārı görünmez 'aynıma
Derdile bir bülbül-i nālānı gözler gözlerim
- 8 Hizmete bil bağlayup dost dir Meĥammed her zamān
Her nedür emrüñ buyur fermānı gözler gözlerim

127

Velehü Eyzān

mef'ülü fā'ilātün mef'ülü fā'ilātün

- 1 Ğam-gīn-i bī-ķarāram tesbīĥigim yitürdüm
Rüz u şeb anı araram tesbīĥigim yitürdüm
- 2 Ğurbetde yārum idi dünyāda varum idi
Dār u diyārum idi tesbīĥigim yitürdüm
- 3 Tesbīĥ ü temcīdime bā'ışdi tehlīlime
Me'nūs iden elime tesbīĥigim yitürdüm
- 4 Düşdüm firāķına ĥoř iñler yürek ider cüş
Cānum tehī elim boş tesbīĥigim yitürdüm
- 5 Mūnısdı ĝam-gīn dile her dem gelürdi ele
Şelle bulunup gele tesbīĥigim yitürdüm

- 6 Anuñ gamıyla gülmem tesbîhi n'oldı bilmem
 'Aqlım tağıldı bilmem tesbîhcigim yitürdüm
- 42b 7 Çün bu firāķı gördüm Mehemmed artdı derdim
 Bu oldı şimdi virdim tesbîhcigim yitürdüm

Harfü'l-mīm

128

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Cümle dünyāyı virürseñ 'ışķa bāzār itmezem
 Hâce-i 'ışķ dükkānını terk eyleyüp ben gitmezem
- 2 Hey meded irgür ṭabībā āb-ı vaşluñdan devā
 Yandı nār-ı hicrile dil gerçi kim ben tütmezem
- 3 Himmetüm 'ışķuñla 'ālī dūn-i dünyāyı görüp
 Şu gibi meyl iyleyüp her cāyı görsem bakmazam
- 4 Baħr-ı 'ışķuñ üzre şevķ seccādesidür miskinem
 Fülk-i sırla seyr idüp 'ummāna girdüm batmazam
- 5 Zerrece meyl itmezem 'arz itme dünyā dirhemini
 Dād-ı rāh-ı haķķı ben dünyā pulına şatmazam
- 6 Er gibi depren Mehemmed dünyāda erlik budur
 Niçe zīnetle zen-i dünyā bizense bakmazam

129

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Hakkı bilüp rüz u şeb hamd iyleyen şākir benem
İsm-i hakkı dilde tekrār iyleyen zākir benem
- 2 Gāhi 'īsāyam gehī Mūsā gehī muḥyī mumīt
Ḳabz u başt cümle elimde cābir ü ḳāhir benem
- 3 Gāhi tersāyam gehī mü'min gehī zāhid 'anīd
Ehl-i taḳvāyam gehī rüsvāyī bir fācir benem
- 4 Ḥil'at-i hüsniñ geyindüm şūretin itdüm 'ayān
Dürlü dürlü gösteren elvānı bir sāhir benem
- 5 Her ne varsa tobtoludur zātum olmuş kevn-i küll
Kimi muzmar kimi müzhar bāḫın u zāhir benem
- 6 Gizlidür sırrum benim her demde bir yüz gösterür
Muḫtefi vü zāhir iden muzhir ü sātir benem
- 43a 7 Devr idüp dāyire-i vaḫdetde benden ğayrı bir
Bulmadum deyyārı bildüm evvel ü āḫir benem
- 8 Mālikü'l-mülküm şî'inden ḫālī olmam bir nefes
Cāmi' em ben ḫubb-ı hüsniñ fūrḳate şābir benem
- 9 Kāfir ü mü'min dime luḫf iyelerem sırrın bilüp
Hem laḫifem hem ḫabārem nazm iden şā'ir benem

- 10 Evvel āhîr cümle dillerde kıamu mezkûr olup
Her nefesden dem urup zıkr iyleyen zâkir benem
- 11 Kıâdirem nazm-ı cihâna kıudretümden rûz u şeb
Hıfz idüp anı Mehemmed gözleyen nâzır benem

130

Velehü Eyzân

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Bu belâ-yı derd-i 'ışkile n'olur hâlüm benüm
N'olıser āhîr bu sevdâyıla aıhvâlüm benüm
- 2 Hic hayâlün hâlî olmaz dîdeden iy dost senün
Dilde fikrün zıkrün ile pürdür aıqvâlüm benüm
- 3 Düşti Leylî zülfünüñ sevdâsına Mecnün gibi
Cân ü dil bilmem bulur anuñla aşâlüm benüm
- 4 Pâyimâl oldum reh-i 'ışk içre düşdüm hâkile
Kıulıñam luıf it elim al iy şeh-i 'âlem benüm
- 5 Raıhm ider hâlimi bildüm sûre-i Raıhmân imiş
Muşhaf-ı hüsnüñde yârün görinen fâlüm benüm
- 6 Mâl için dünyâya miyl itmez Mehemmed dir şehâ
Sîm-i eşkümler rûy-ı zerdüm var yiter mâlum benüm

131

Velehü Eyzân

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Dil giriftâr oldu çün 'ışkıdan ne derdüm var menüm
Oğuruz ihvânıla 'Uşşâkî virdüm var menüm
- 2 Sînede hürşid ile germ olmasun gerdün-ı dñn
Zerremñ her zerresinde niçe şemsüm var menüm
- 43b 3 Görse gülşen güllerin dil bülbüli reşk iylemez
Sînede dâğ-ı gamuñla anca verdüm var menüm
- 4 Ketm idüp esrâr-ı 'ışkı itmezem gerçi 'ayân
Gel derünıma nazâr kııl gör ne derdüm var benüm
- 5 Oğusam tâlân ider bir dem şeyâñin 'askerin
Ïy Mehemmed bir 'aceb Raħmânî virdüm var benüm

132

Velehü Eyzân

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 Ne virdi ele.....⁹² 'aceb bilsem benüm 'aqlum
Ki terk itmez beni gitmez yanımdan bir nefes 'aqlum
- 2 .....⁹³ ħalvetde ħâlî olmaz iğvâdan
Gelüp vuşlat zamânında perişanlığ ider 'aqlum

⁹² Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

⁹³ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

- 3 Dirüp ‘aqlını başına baña yār olmadı bir dem
Beni sevdā-yı yārile görüp ağıyār olur ‘aqlum
- 4 Ayağdaş olamazsın sen baña sen vehme düşmişsen
Bu yolda terk-i cān iden baña yoldaş olur ‘aqlum
- 5 Dimişler çok ziyāret kılllet-i hürmet ider irās
Bir iki yılda bir kez geldüğün besdür yiter ‘aqlum
- 6 Mehemmed bizdi billāhi gerekmez gelme bir dağı
Ya sen tır hāne-i dilde ya ben budur şavāb ‘aqlum

133

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Himmetün dūn olmasun kim didi luḫf issi kerīm
Veleḫad kerremnā benī-ādem şānında raḫīm
- 2 Sendedür heb hüsn ü ḫulḫı ğayra ḫacet yok çü güft
Leḫad ḫalaḫnā’l-insāne fī aḫseni taḫvīm
- 3 Ḳorḫ Ḫudādan emrini tūt gör ne dir anlar için
Febeşşirhu bi maḡfiretin ve ecrin kerīm
- 4 Yüzi gülmez münkir-i ḫaşrūñ aña budur sened
Ḳale men yuḫyi’l ‘izāme vehiye ramīm
- 44a 5 Dir Mehemmed añılursa münkīr-i rāh-ı Ḫudā
Esta‘iēzü billāhi mineşseytānirrācīm

134

Velehū Eyzān

müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

- 1 'İşkuñ aldı benden beni 'aqlum alan sensin benüm
Medh iyelerem cāndan seni heb sözlerüm sensin benüm
- 2 Dīvānı taqđım bilime kalemı aldım elime
Vaşfuñ gelür çün dilime heb yazdığım sensin benüm
- 3 Gireli 'ışkuñ yolına bakmam sağıma şoluma
Çün geldüm bu 'ışk iline heb yazdığım sensin benüm
- 4 Sevgüñ gönüllerde kâyım 'ışkuñ yüreklerde dâyim
Okım atdum yaşdum yayım büken bilim sensin benüm
- 5 'İşkuñ şahrasına düşdüm nic'ideyin bilmem şaşdum
Anca der-bendleri aşdum istedüğim kim sensin benüm
- 6 Ağlar iñiler Meħrmmed hic bulmadı derdine had
Efkārı anuñ bî-aded fikr itdüğim sensin benüm

Ĥarfü'n-nün

135

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Dost tecellī iylemez dil pāk ü pür-nür olmadın
Vaşl-ı yāre irişilmez ġayrıdan dūr olmadın

- 2 Ma'rifet nānı kalur nābuhte olunmaz intifā'
Hāne-i dil āteş-i 'ışkile tennūr olmadın
- 3 Ğarķ olup deryā-yı 'ışķa dir rumūzı 'āşıkān
Kim ene'l-haķ söyledi 'ālemde Maşūr olmadın
- 4 İremezler dest-i buse iy Süleymān-ı zamān
Kim yoluñda zā' file 'āşıkıların mūr olmadın
- 5 Āteş-i 'ışķuñla yanup ķalbimiz pür nūr idi
Halk olunmazdan dü 'ālem nārile nūr olmadın
- 6 İç şarāb-ı 'ışķı mest ol 'āķlıñı dir başıña
Sen Mehemmed bāde-i ğafletle maħmūr olmadın

136

44b

Velehū Eyzān

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Oķunsun cümle eş'ārım ķamu sırrım 'āyān olsun
Bilinsün 'ışķile hālim cihānda dāsitān olsun
- 2 Görünsün revzen açduķķa ğoñül dārından 'ışķ sırrı
Ma'ārif tır atılsun ğirībānum nişān olsun
- 3 Açılsun verd-i ra'nālar her eş'ārım oķındıķķa
Fezā-yı 'ışķda dīvānum müzeyyen ğülistān olsun
- 4 Çekilsün vaħdete varsun bilen eş'ārımuñ remzin
Bulup cānında cānānı hālāyıķdan nihān olsun

- 5 Sürünsün rāh-ı ʿışk içre o kim irmek diler yāre
Tīg-ı ʿışk bağrını yara gözinden ıan revān olsun
- 6 Süzülsün şāhbāz-ı ʿışk şikār idüp göñül murđını
İletsün āşiyān-ı ıudse elde armağan olsun
- 7 Međemmed germ olup medđ itme kendüñ bir bedīʿ şanʿat
Beyān iyle kemālüñ fehm olunsun bī-gümān olsun

137

Velehū Eyzān

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

- 1 Şakla ʿışkın cān içinde kimse āgāh olmasun
Fāş olup sırr-ı derūnum arada āh olmasun
- 2 Çün tarīk-i ʿışka girdüñ Şevkıle git olma zāl
Ėaflet itme ki şaşın kim bir dağı rāh olmasun
- 3 Derdinī dermān bilüp ʿışkıñı cān bil cāñıña
Mihrini mihr-i cihān bil bir dağı māh olmasun
- 4 ıul olup bābında gel ʿilm-ii ledün sulıanınıñ
Bağma hāķān-ı cihāna bir dağı şāh olmasun
- 5 ʿİşkile şeydā olup şūrīde-hāl itdüñ beni
Şakla ʿışk sırrın Meğemmed kimse āgāh olmasun

138

Velehū Eyzān

fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilūn

- 1 Tek baña cevr ü cefā iyleyen ol yār olsun
 1 Turmasun olsun hemān arada bāzār olsun
- 45a 2 Niçe bir ğafletile uyqudadur dīdelerüm
 İy gönül āh idelim derdile bīdār olsun
- 3 Dil ene'l-ħaḡ dimeden dönmedi Maşūr gibi ol
 Göreyin anı ki ‘ışḡ dārına ber-dār olsun
- 4 Dime zāhid baña esrāra düşüp oldı ħarāb
 Beni ħayrān iden ‘ālemde bu esrār olsun
- 5 1 Korḡaram siyl-i sirişkim ire sabrım gemisin
 Ğarḡ ide anı Meḡammed hele enhār olsun

139

Velehū Eyzān

mef‘ülü fā‘ilātūn mef‘ülü fā‘ilātūn

- 1 Mecnūn u tḡ-ı ‘ışḡ ol ayrılma ḡac ḡāneden
 Leylā-yı ‘ışḡı fehm it ayrılma cānāneden
- 2 Lezzetidür bādesi nūş iyle ‘ışḡ cāmını
 Mest ü ħarāb ol iy dil ayrılma mey-ḡāneden

- 3 Mesken saña ħarābat mey-ĥāne mescid yiter
Zünnārı kesme bilden ayrılma put-ĥāneden
- 4 Yan bezm-i ʿışkda tırma şemʿ-i cemāl-i yāre
Tā şubha dek her gice ayrılma pervāneden
- 5 Tersā-şifat dem-ā-dem olsañ n'ola put-perest
Mü ʾmin degilmisin sen ayrılma put-ĥāneden
- 6 ʿĪsā-şifat Meĥemmed ger göklere ağarsañ
Terk itme cām-ı ʿışkı ayrılma peymāneden

140

Velehū Eyzān

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 Miyl idelden yāre bil kim ġayrıya meyl eylemen
Sırrı ʿışkdan ġayrı ʿalemde daĥı söz söylemen
- 2 Güft ü gūyı vāʿ izā terk it baña andan ne söz
Gel ĥadīs-i ʿışkı söyle baña ġayrı dinlemen
- 3 Kesmezin zünnārı bilden iy put pür-nūr men
Bend-i zūlfüñ terk idüp hic ġayrı dil bağlaman
- 45b 4 Nüş idüp mest oldı dil mey-ĥāne-i ʿışkdan bugün
Ķanda baĥsam görinen dil-dār ġayrın añlaman
- 5 Ol ħaşı yānuñ Meĥemmed sīnemi her rüz u şeb
Deldügince ĩr-i ʿışkı şād olur dil ağlaman

141

Velehü Eyzân

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Kûy-1 ' ışğa irişür mi dünyada ' ar isteyen
Hâk-i râh-1 ' ışğ olandur vuşlat-1 yâr isteyen
- 2 Rağş-1 ' ışğ altımda esmâ seyfi elde hil' atüm
Cevşen-i tevhîddür gel ' ışğa serdâr isteyen
- 3 ' Işkile şeydâ olup dâyim ene'l-ħağ sırların
Keşf ider kendüyi ' ışğ dârına ber-dâr isteyen
- 4 Terk idüp cân u cihânı âhîret kılmaz kabûl
Cennet ü ğılmâna bakmaz şûfi dîdâr isteyen
- 5 Denk olup diñle Mehemmed den nedür esrâr-1 ' ışğ
Bilmek için tekye-i vahdetde esrâr isteyen

142

Velehü Eyzân

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Açılır ' ışkile güller ' ışkile olur nihân
' Işkile feryâd ider gül-şende dâyim bülbülân
- 2 Devr ider ' ışkile gerdün ' ışkile mâ oldı dün
Cümle enhâr ser-nigün ' ışkile olmışdur revân

- 3 †Iřķile Cibril-i Emīn †iřķile bilindi sinīn
†Iřķile tırdı zemīn †iřķile döner zamān
- 4 Cūř ider †iřķile deryā †iřķile pür-mevc olur
Gökde seyr iyeler řüreyyā †iřķilee tırmaz †ayān
- 5 †Iřķile var oldı †ālem †iřķile yār oldı yār
Bilmedi bu sırrı aġyār †iřķa iyeler ol ġümān
- 6 †Iřķa dirler nār u nūr u †iřķdurur ġılmān-ı ġūr
†Iřķdurur cennet cehennem †iřķa diler āsumān
- 46a 7 †Iřķdan aldı nūrı ġāver bulmaġa anı iver
Anıñcün dāyim ol tırmaz iyeler deverān
- 8 †Iřķa dirler dāyim ābād anı bulan oldı řād
Bu řirīne oldı Ferhād derdile heb †āřıķān
- 9 †Iřķdurur Ĥurřid ü Ĥāver †iřķdurur māh u münevver
Yazdı bir tuġrā-yı ġarrā yirde itdi zer niřān
- 10 †Iřķa dirler bād bārān †iřķdurur bir merd-i ferd
†Āřıķuñ baġrında bir derd oldı āřıķ dermiyān
- 11 †Iřķdurur ġuld dānesini ādeme it†ām iden
Kim nüzül iden zemīne †iřķdurur ez āsumān
- 12 †Iřķdurur Ya†kübı ġiryān Yūsufı sultūn iden
†Iřķdurur Eyyübı sūzān iyleyüp iden ziyān
- 13 †Iřķ didüġüm yaz kışdur kışlar insanda müdām
Yaķma nāra cismiñi toñdurma perde iyle cān

- 14 İki yüzlü bir kılıcdur ' ışkı bilmez bilmeyen
Bir yüzini taşā çalsañ bir yüzi qalur hemān
- 15 İki başı var bu ' ışkuñ biri dīv biri melek
Qankısı dönerse birinüñ olur issile cān
- 16 Sırr-ı ' ışkı ketm idersin sen Mehemmed kim ne sūd
Fāş olup sırr-ı derūnum olmadı ' ışkum nihān

143

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Sa'y ider derdiñe Ka'bem derde dermān isteyen
Cānını virüp şafāyla saña cān isteyen
- 2 Cān virendür rāh-ı ' ışkıında iren dildārına
Rāyigān olmaz ne dirsın vaşl-ı canān isteyen
- 3 Kişver-i ' irfānda bulmadum bir şeh-i ' ālī cenāb
Qul olup gelsün beri ' ālemde sulţān isteyen
- 4 Terk idüp inkārını gelsün yüz ursun başına
Hazret-i ' Uşşāqinüñ cānıla ' irfān isteyen
- 46b 5 Gūş idüp kūy-ı Mehemmed den nedür ' ışk remzini
Fehm idüp bilsün gelüp ' ālemde iz' ān isteyen

144

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Dest-i hayretle beden cāmesini çāk ideyin
Yağayın āteş-i 'ışkile anı hāk ideyin
- 2 Taht-gāh-ı sīnede tek sen cülūs it 'ışk-ı dost
Māsivādan bu gönül hānesini pāk ideyin
- 3 Nice gaflet ide dil şād ola hā dünye diyü
Derd-i 'ışkı diyeyin derdile gam-nāk ideyin
- 4 Niçe bir şaklayayın sine ben 'ışkıñı dost
Vahtidür fāş ola 'ışk sīneyi ben çāk ideyin
- 5 Kūy-ı yāre çü Mehemmed idemez turmağıla
Yıldurup gönülümü yiller gibi çālāk ideyin

1⁹⁴

- 1 'Uşşākī haste dile
Cānsın dost cānānsın
Bu gönüller Mısrına
Sulṭānsın dost sen hānsın
- 2 Ğark-ı 'ummān-ı vaḥdet
Dürr-i baḥr-ı hüviyyet
Dirsem Raḥmānī şüret
Bürhānsın dost sen cānsın

⁹⁴ Şiir gazleliyāt bölümünde olmasına karşın halk edebiyatı geleneğine uygun şekilde 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

- 3 ‘Işkuñla dil şādımān
Derdüñ gönülde penhān
İy rehber-i ‘āşıkān
‘İrfānsın dost sen cānsın
- 4 Nūruñ cihāna şıgmaz
Nürunsuz ‘ālem olmaz
Gerçi ki müñkir görmez
Raḥşānısın dost penhānsın
- 5 ‘Işkuñla geldüm şevke
Sırr-ı fāş itdüm ḥalkā
Bīmār-ı derd-i ‘ışka
Dermānsın dost sen cānsın
- 6 ‘Işkunuñ odına yandum
‘Işk bādesinden kandum
Kimi görsem dostum şandum
Ḥayrānsın dil-i mestānsın
- 7 Meḥemmed dūr müştākı
Cānlara anuñ ‘Uşşākī
İy ḥazret-i ‘Uşşākī
Cānsın dost sen canānsın

145⁹⁵

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 47a 1 Bu insān bir ‘aceb güldür egerçi bir cūzi gildür
Velī ol maẓhar-ı güldür ḫamu sır andadur penhān

⁹⁵ Gazelin makta beyiti eksiktir.

- 2   Ḳamuya cümle maḏharsın ḳamuya cümle manḏarsın
Ḳamudan cümle eḏharsın ki senden bilinür bürhān
- 3   Bilem dirseñ vārişinden anı sanma cüdā sinden
Ki ḥaḳḳa yol vara senden gözüñ aç def' iden keslān
- 4   Bu esrārı bilen diller Meḥemmed söylemez dirler
Anuñçün fehm ider diller ne bilsün ḳālile gūyān

146

Velehū Eyzān

mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün

- 1   Göñül yār olaki 'ışḳuñla ḥayrān
Gözümdeñ gitmedi nem oldı giryān
- 2   Diler Mecnūn olup ruḥsār-ı Leylā
Göñül sevdā-yı zülfüñden perişān
- 3   Ben 'ışḳı ketm iderdüm dīdem ağlar
Elinden dād kim itdi sırrı i' lān
- 4   Göñül bülbülleri zār olduḡunca
Bu 'ışḳ gül-zār-ı verdi oldı ḥandān
- 5   Gözüm ḳan ağlar iyler 'ışḳı inşā
Niçe derdüm iderdüm anı penhān
- 6   Ne derdler çekdi hicrāndan Meḥemmed
Vişālünle ṭabībüm iyle dermān

147

Velehū Eyzān

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1 İy t̄ālib-i ḥaḳāyık gel diñle benden 'irfān
İy ḡonca-gül şaḳāyık gör kim ne imiş insān
- 2 Bildüm ne imiş aşlın hicretde buldı vaşlın
Dir isem egerçi ḥaşrın cümlesi ola yeksān
- 3 Birdür egerçi aşlı fark itdi faşlı aşlı
Bilindi fer' u aşlı baḳ gör görindi mizān
- 4 İy bī-ḥaber özünden işit bu sözi benden
'İşḳıla cān u serden kim geḫse buldı cānān
- 5 'Ummān-ı 'ışḳa ḫalsañ dürr-i mezādı bulsañ
Sende Meḫammed olsañ ḫatre görine 'ummān

148

47b

Velehū Eyzān

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 İ i iy t̄āze-nihāl sīm-beden ḡonca-dehen
Bu bu bülbül gibi nālān oluram saña neden
- 2 Ti ti ḫaḫtında bugün Mışr-ı cemālīñ şehisin
Şi şī şāni bilürem Yūsufa şāhā seni ben

- 3 Ce ce cevr iyleme hicrũñle beni vaşla yitür
Ha ha hasret odına yaqma baña itme miñen
- 4 Hu hu hor baqma de derviş ‘ abā pūşe begüm
Z z zātına nazar kııl n’ider ol şāl-i kühen
- 5 Ra ra rāhat ola mı ze ze zebün oldı gönül
Se se sen serv-i sehī sevdā çü dāl oldı beden
- 6 Şu şu şol kāmetsi bālā şa şa şalınsa eger
Za za đarbile odur başa kıyāmet koparan
- 7 Ta ta tarh iyle raqıbi qoma yanında meded
Za za zāhir mi degil gerçi güli aldı diken
- 8 ‘ ‘ ‘ Ahd iyle benümle beñe cevr itme meñe
Ga ga gayrı gözile sevmeyeyin bir dağı ben
- 9 Fe fe fermāniña rām olmaya mı cān u gönül
Qu qu kul oldı bu halkile seni cümle gören
- 10 Kü kü gördüm şeh olup milketine āşūbuñ
Le le leşker çeküp ol gamzelerũñ itdi fiten
- 11 Me me merdümlük idüp bendeñi raqm iyle didüm
Ne ne nāzınla güler iki gözüm açdı dehen
- 12 Ve ve vaşşice gazālum seni ben şayd idemem
He he hey señ raqıb alur seni āhir ne gümen
- 13 La la lāli dişini goncedeki jāle gibi
Yu yu yok oldı Mehemmed göreli dürr-i ‘ Adem

2⁹⁶

- 48a 1 İy nefsi bed-ḥāhımız
Yanduk senüñ eliñden
Sen şaqla Allāhımız
Yanduk senüñ elinden
- 2 İy nefsi elinden emān
Bulmadum saña dermān
Cümle işlerüñ yaman
Yanduk senüñ elinden
- 3 Hile vü ḥud‘a işüñ
Dāyim dünyā teşvīşüñ
Pekdür yiñilmez başuñ
Yanduk senüñ elinden
- 4 Haq görünür evvelā
Bilinmez oldur belā
Vāveylā vü vāveylā
Yanduk senüñ elinden
- 5 Hic hevādan geçmedüñ
Haqqı ḥāzır şanmaduñ
Kocalduñ uslanmaduñ
Yanduk senüñ elinden
- 6 Baña iylerisin kini
Allāha şaldum seni
Başdan çıkarduñ beni
Yanduk senüñ elinden

⁹⁶ Şiir gazleliyāt bölümünde olmasına karşın halk edebiyatı geleneğine uygun şekilde 7’li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

- 7   Çalbimi benüm yıķduñ
           Güyāki ‘arşı yıķdun
           Geldüñ başıma çıķdun
           Yanduk senüñ elinden
- 8   Bilmem n’eyledüm saña
           Yaramaz kaçduñ baña
           Gele Allahı aña
           Yanduk senüñ elinden
- 9   ‘Ahdiñi berk itmedüñ
           Toğrı yola gitmedüñ
           Allāhdan utanmaduñ
           Yanduk senüñ elinden
- 10   Uyma nefse iyle ceħd
           Çekdüñ cefāsın bī-‘ad
           Uslanmaduñ Meħemmed
           Yanduk senüñ elinden

149

Velehū Eyzān

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1   Dinlise kim nedür insān cevābın iylegil tbyān
           Bu sırda niçeler el’ān olupdur zār-ı ser-gerdān
- 2   Nedür esrārı insanuñ nedür eṭvārı insanuñ
           Nedür bāzārı insanuñ di cānım itmesün efgān
- 3   Neden geldi bize gider ya bundan neyleyüp n’ider
           Çanı māder çanı peder bular n’oldı nedür el’ān

- 4 Di evvel sırr-ı insānı idersin baña ihsānı
Nedür bildür gele cānı yoluñda olayın qurbān
- 48b 5 Didiler maẓhar-ı gülsin daḥı bülbül daḥı gülsin
Bu ğam-gān cānımız gülsin beyān kıl iyleme kitmān
- 6 Neden cem^ç oldu bu azdād neçün insān dinildi ad
Baña bildür meded feryād gönülden iylemez iz^ç ān
- 7 Olupdur şüretā aşğar velī esrārı key ekber
Bulanlar bu yola rehber alup menzil olur şādān
- 8 Niçe niçe ölür erler yir ü gök sende dur dirler
Niçe bunuñ gibi sözler dimişler idelim iz^ç ān
- 9 Nedendür bende bu cünbiş giderse cān olur ḥāmūş
^ç Aceb efkāra oldum tuş beyān itsün bilen iḥvān
- 10 Cihānuñ çün beķāsı yoķ elem çekdüm şafāsı yoķ
Ölümden hic rehāsı yoķ müķerrer herkese hicrān
- 11 Neçündür dünyāya gelmek gerekmez anı bilmek
Revā mıdur müdām gülmek niçün olmaz gözün giryān
- 12 Ne gün için gülilem bir n'olur aḥvālimiz diyin siz
Bu yolda daḥı çoķdur söz dinildi niçesi penhān
- 13 Ne iylerse kişi bulur yazuğı kendüye qalır
Muķarrar āḥiri olur neçün mağrūr olur insān
- 14 Saña vā^ç iz olam yiter saña nāşih olam yiter
Meḥemmed dir bunuñ ḥüb-ter elem çekmez iden iz^ç ān

150

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bu insān şüret-i ma' nī olupdur şüretā ya' ni
Ḥafīdür ya' ni kim ma' nī anı izhār ider imkān
- 2 Baña hoş fetḥ-i bāb oldu ki ' ilmim bī-ḥicāb oldu
Ki sözüm bir kitāb oldu görenlerden diñle penhān
- 3 Vücūdı zāhir insānuñ degildür zātı insānuñ
Veli mazḥardur insānuñ vücūdı cümleye iy cān
- 4 Yir ü gök cümle heb anda ki ṭayy olmuş kamu anda
Mu' ammādur bilen ḳanda gelüp keşf iylesün der-ān⁹⁷

Ḥarf-i vāv

151

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Zāhidüñ ḳalbinde cennet ' aşıḳıñ didārı hū
Açılır dil gülşeninde dembedem gülzārı hū⁹⁸
- 49a 2 Mest olup çün bezm-i ' ışḳ içre ene'l-ḥaḳ söylemiş
Sa' y idüp Manşūr ḳalbi iyledüm ber-dār-ı hū
- 3 Müşteri oldum vişāli cevherine ser-te-ser
Cümle eşyā cān virüp gördüm ider bāzār-ı hū

⁹⁷ Muhtemel bir varak kaybı nedeniyle gazel eksiktir.

⁹⁸ Eserde 152 nolu gazel olarak yer alan bu beyit uygunluğu gereği buraya alındı.

- 4 Açmağa gencini   ışkun ęatlı idüp nefis ejderin
 ıflı-i ęalbi fetħ iden müftāhi buldum kār-ı hū
- 5 İsteyü dildārımı oldum Meħemmed der-be-der
 Gör ne sevdāya bir ęomıřdur beni efkār-ı hū

152

Velehū Eyzān

fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün

- 1 Yandı nār-ı   ışka cān-ı dil olup müřtāk-ı hū
 Anıñuün řuffe-i řadrum ęolu eřvāk-ı hū
- 2 Zāhidüñ beñzer şarartmış mār-ı inkār zehrile
 äre olmaz hic aña illā meger tiryāk-ı hū
- 3 Püte-i   ışık içre yak ęālden geür ęalbüñ zerin
 řāf ola ęalb tā ęaleb iyleye istiħķāk-ı hū
- 4 Görmeyen münkir degil mi aña zühdinden ne sūd
 Ref' idüp inkārını dimez ęolu afāk-ı hū
- 5 ākir nefsi Meħemmed maħbes-i taķvāda sen
 Bend-i tevhid ile bend it olmaya tā   aķ-ı hū

153

Velehū Eyzān

fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün

- 1 Hū di āřık tā bilesin kim nedür esrār-ı hū
   Āřıkuñ sermāyesi hūdur dimez aęyār-ı hū

- 2 Olmasa sermāye elde kim ider bey' u şirā
Sūḳ-ı ' ışḳda cān virenlerdür iden bāzār-ı hū
- 3 Hū didükçe çişm-i cānı açılır ' aşıklarūñ
Görinür ruḥsārı yārūñ keşf ider envār-ı hū
- 4 ' Āşıḳūñ hūdur devāsuz derdine dermān olan
Anuñiçün oldı ' aşıklar ḳamu bīmār-ı hū
- 49b 5 Peyk-i esmādur dimişler hūya rāci' zātına
Ḥāb-ı ḡafletden ider ḡāfiller bīdār-ı hū
- 6 Ḥizmet it dergāhına el baḡla ṭur ḳulları gibi
Ciyş-i esmāya Meḥemmed oldı çün serdār-ı hū

154

Velehū Eyzān

mefāilün mefāilün mefāilün mefāilün

- 1 Eyā iy ṭālib-i raḥmān ḡöñülden iste anı sev
Ki tārik olmaya dil ḡānesine irgüreler zav
- 2 Anuñ mir 'āt-ı dilden çü görindi pertev-i hüsni
Beni heb külli maḡv itdi vücūdum zerre der pertev
- 3 Münevverdür ḳamu ' ālem anuñ ḡüsni ziyāsından
Ki ya' ni ' aks-i nūrıdur olursa niçe ' ālem nev
- 4 Götür ḡaflet ḡicābını olup rāst bīn rāst söyleme
Anuñla ṭolidur ' ālem veli görmez baḳan kec-rev

- 5 Muhibb olan o mahbūba Mehemmed terk idüp varın
Yürür ‘ışkı hevāsından şafālar kesb ider nev nev

155

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 ‘Işka kendinī kul idüp sulṭān iden gelsün berü
‘Işkile ğam-gīn dili şādān iden gelsün berü
- 2 Saṭrı her eş‘ārımıñ müşkil-i mu‘ammādur benüm
‘Uğdesin ḫal iyleyüp şīybān iden gelsün berü
- 3 Biz Süleymān-ı zamānuz özge dildür kālımız
Mantıku’t-tayr okuyup iz‘ān iden gelsün berü
- 4 Nār-ı nūr fehm itmeyen nādān ile yoğ baḫşimiz
‘Işkile pür ḫalbi ‘irfān iden gelsün berü
- 5 Meclis-i ‘ışkda çeker biryān idüp ‘āşıklara
İçirüp ‘ışk bādesin mestān iden gelsün berü
- 6 Yoğ icāzet bu rumūzuñ bundan artuğ keşfine
Sırr-ı ‘ışkı fehm idüp penhān iden gelsün berü
- 50a 7 Gülşen-i esrār-ı ‘ışkda dem-be-dem nālān olup
Bülbül-i şūrīde-veş efġān iden gelsün berü
- 8 Ben Mehemmeden sözüüm heb sırr-ı furkāniledür
Ṭoṭtolu dil ḫānesin Ḳur‘ān iden gelsün berü

3⁹⁹

- 1 Cümle derdlere dermān
Allāh Muḥammed ḥaḫ hū
Bī-cān u cism olana cān
Allāh Muḥammed ḥaḫ hū
- 2 Bildüm çün ‘irfānile
Fehm itdüm vicdānile
Sevdüm anı cānile
Allāh Muḥammed ḥaḫ hū
- 3 Açdı gönlüm gözini
Görmedüm anuñ yüzini
Gūş iyleyüp sözini
Allāh Muḥammed ḥaḫ hū
- 4 Sırrı nedür añladum
Zārı zārı iñledüm
Can-i dilden dinledüm
Allāh Muḥammed ḥaḫ hū
- 5 Var mı idrākuñ ḫanı
Kim bilesin sen anı
Meḥemmedüñ imānı
Allāh Muḥammed ḥaḫ hū

---

⁹⁹ Şiir gazleliyāt bölümünde olmasına karşın halk edebiyatı geleneğine uygun şekilde 7’li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

156

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Rāh-ı ışk içre bize bir yār olan gelsün berü
Fehm idüp ol vāķıf-ı esrār olan gelsün berü
- 2 Biz ene’l-ħaķ sırların keŝf iyerüz Manŝūrlaruz
Dār-ı ıŝķa ıŝķile ber-dār olan gelsün berü
- 3 Nūr olunca nār-ı ıŝķa yanalım pervāne-veŝ
Giceler tā ŝubħa-dek bīdār olan gelsün berü
- 4 Biz Süleymānuz dem-ā-dem gūy-ı murĝān söylerüz
Ancaķ añlar ħāce-i Aṭṭār olan gelsün berü
- 5 atreyüz maħv iyerüz deryāları mevc ursa yüz
Fehm idüp bu remzimi ebħār olan gelsün berü
- 6 Pūte-i ıŝk içre alb altunını āl iyleyüp
Kim ħaķīķatle aña mi yār olan gelsün berü
- 50b 7 Bezm-i vaħdetde mi ĝaflet ħumārın def içün
Bāde-i ıŝk nūŝ idüp hoŝ-yār olan gelsün berü
- 8 ıAzm idüp bu nefsimiz derdinī vīrān idelim
Ciyş-i ıŝķa kimdurur serdār olan gelsün berü
- 9 uralım ūrda tecellī nūrına ĝarķ olalım
Di Meħemmed āŝıķ-ı dīdār olan gelsün berü

Velehü Eyzân

mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün

- 1 Ağlar gözüm yuñilmez ruhsâr-ı yâre karşı
Peyveste oldı bārân evvel bahâra karşı
- 2 Ruhsârı üzre zülfi şankim sehâb-ı zulmet
Men' iylemiş şu' â' in şemsüñ nehâra karşı
- 3 Zülfüñ hevâsına dost tekrâr idüp uşanmaz
Sırr-ı ene'l-ħaķķ-ı dil baķduķca dâra karşı
- 4 Ağlar gülerse âşık itme anı ta' ccüb
'İşķiñla gerçi pür-şevķ derdüñle zâra karşı
- 5 Nür-ı cemâl-i yâre irmek için uzad el
Zulmet degil mi zülfi ref' iyle kara karşı
- 6 'İşķ gülşeninde gördüm cân bülbülünü tırmaz
Efgân u nâle iyles ol külğırâra karşı
- 7 Sîm-i sireşki çişmüm vuşlat için Meħemmed
Harc itdi bir dânesi ķalmadı yâra karşı

158

Velehü Eyzân

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Giceler tâ şubha-dek Allâh diyen gelsün berü
Her seher mu' tād olur Allâh diyen gelsün berü
- 2 Râh-ı ʿ ışığında anuñ serden geçüp leyl ü nehâr
Âteş-i ʿ ışka yanup Allâh diyen gelsün berü
- 3 Töbtoludur qalbimiz haqqıla dâyim dilde hû
Bu şâfâya irişür Allâh diyen gelsün berü
- 51a 4 Her biri biñ perdenüñ müftâhıdur ism-i haqquñ
Çok hicâblar keşf ider Allâh diyen gelsün berü
- 5 Zâhir bâtın Mehemmed haqla heb hû töbtolu
Cân u gözün açan görür Allâh diyen gelsün berü

4¹⁰⁰

- 1 ʿ Āşık oldum sevdüm seni
Haq hû diyü haq hû diyü
Mest oldı dil bilmem beni
Haq hû diyü haq hû diyü
- 2 İcün tolu peymâneler
ʿ İşkuñ meyinden qanalar
Meclisdeki dīvâneler
Haq hû diyü haq hû diyü

¹⁰⁰ Şiir gazleliyât bölümünde olmasına karşın halk edebiyatı geleneğine uygun şekilde hece ölçüsü ile yazılmıştır.

- 3 Dostlar gelüñ bu tevḥīde
Derdiñize dermān ide
İnkārıñız cümle gide
Ḥaḵ hū diyü ḥaḵ hū diyü
- 4 Bu derde ben buldum dermān
Bildüm neyimiş cānda cān
İsterseñ ‘ışḵ odına yan
Ḥaḵ hū diyü ḥaḵ hū diyü
- 5 ‘Işḵını cānumda buldum
Dost neyimiş anı bildüm
Ağlar gözüm yaşın sildüm
Ḥaḵ hū diyü ḥaḵ hū diyü
- 6 Ağlar gözüm cānum ister
Seni sevdi gördi meger
Meḥemmed āh iyler düter
Ḥaḵ hū diyü ḥaḵ hū diyü

159

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Rah-ı ‘ışḵa ‘azm idenler ḥaḵ diyüp gelsün berü
Ḥaḵḵı bāṭıldan seçenler ḥaḵ diyüp gelsün berü
- 2 Nūş idüp vaḥdet şarābın mest olanlar dīdeden
Ref‘ ider ğaflet hicābın ḥaḵ diyüp gelsün berü

- 3 Hakkı çün her mü 'minüñ haqla hakkı haq görmedür
Ol ki mü 'mindür bugün yâ haq diyüp gelsün berü
- 4 Sırr-ı esrâ seyr idüp bîdâr idenler can gözin
Hâb-ı gafletden hemânâ haq diyüp gelsün berü
- 5 Baħsimiz yoħ ol ki münkirdür tarîkin Aħmedüñ
Her ki haħdur dir Meħemmed haħ diyüp gelsün berü

51b

Harfû'l-hâ

5¹⁰¹

- 1 Di cismiñi Tûr ider
Lâilâheillâllâh
Seni ğarķ-ı nûr ider
Lâilâheillâllâh
- 2 Gülşen-i dil gülidür
Dil anuñ bülbülidür
Cân kuflınuñ dilidür
Lâilâheillâllâh
- 3 Yaħşul lenâl-eşvâķ
İn ĳara-ul-^cUşşâķ
Çün ğüftem yevmel-mişâķ
Lâilâheillâllâh
- 4 Bulmaķ isterseñ necât
Dünyâyı ardıña at
Di olsun dilde kerrât
Lâilâheillâllâh

¹⁰¹ Şiir gazleliyât bölümünde olmasına karşın halk edebiyatı geleneğine uygun şekilde 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

5   albũnden iyle tekrr
 Fehm iylesũn ayr
 ul fi'l-leyli ve'n-nehr
 Lilheillllh

6   İy Meemmed iy aciz
 Olmadan nefsi hciz
 Can levhine urma ciz
 Lilheillllh

160

Velehũ Eyzn

f'iltũn f'iltũn f'iltũn f'ilũn

- 1   Mur-1 dil pervz ider her demde senden cnibe
 Gũndũr alsun bz-1  iı sende benden cnibe
- 2   Dilde dery-y1 maarif mevc urur mesdũd imi
 Yıdılar seddin adı geldi benden cnibe
- 3   Dũrr-i man derc olunmi setr-i earum benũm
 Mevc-i dery-y1 maarifdũr aar her cnibe
- 4   Ba olunduda ezelde havfı  iu zahid
 Hicri senden yaa dũmi zevi benden cnibe
- 5   anda basa anda gr kim ũmme vechullh budur
 Sen Meemmed sicdei hsretme hic bir cnibe

161

Velehü Eyzân

müstem' ilätün müstem' ilätün

- 1 Diyelim her dem elḥamdülillāh
Dem budur bil dem elḥamdülillāh
- 2 Allāhuñ zikri 'āşıkuñ fikri
İdelim şükri elḥamdülillāh
- 52a 3 Geldüñ bu ile şükriñ bile
Gösterdi dile elḥamdülillāh
- 4 Çün bizi insān iyledi sulṭān
Bir ulu iḥsān elḥamdülillāh
- 5 Allah diyenler ḥaqqı sevenler
Diñiz erenler elḥamdülillāh
- 6 Çün biri raḥīm aḥsen-i taqvim
İyledi kerim elḥamdülillāh
- 7 Gir yola dönme gerü andan ḳalma
Di maḥrüm kalma elḥamdülillāh
- 8 Ḥaḳ yolın şuyla cānımı toyla
Meḥemmed söyle elḥamdülillāh

162

Velehū Eyzān

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 Serîr-i sîned e 'ıŝkuñ karar itdi emîr-âne
Bu gönlüm Mıŝrını târâc idüp kaşd iyledi câne
- 2 Yitirdüm kendümi bilmem 'aceb 'ıŝkuñla bu gönlüm
Pür oldı şâd u ğamdan bulunmaz anda bir dâne
- 3 Baña pend-ü naŝâyıñdan nedür vâ' iz ğaraž bilsen
Ki hirgiz kendümi bilmem düşelden işbu 'ummâne
- 4 Baña Leylî yiter zülfüñ 'aceb Mecnûndur göñlim
Bulunmaz 'arşa-i 'ıŝkuñda benden özge dîvâne
- 5 Döner bu bezmi hüsñünde hevâ-yı 'ışkıla tırmaz
Göñül pervâne-veş ister cemâlün şem' ine yane
- 6 Süvâr ol raŝ-ı esmâya alup hağ sefîni deste
Gele kaşd iyleyüp nefse Meħmed gir bu meydâne

163

Velehū Eyzān

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Nice ma' mur olmayup dil hânesi virân ola
Çünkü 'ıŝkuñ dâyimâ ol hânede mihmân ola

- 2 Ka'be-i kūyuñda sa'y iyer anuñiçün 'āşıkān
Biñ şafāyıla yoluñda her biri qurbān ola
- 52b 3 Anuñiçün bu kafesde şaklaram cān bülbülin
Gülşen-i kūyuñda tā kim dem-be-dem nālān ola
- 4 Derd-i 'ışk yārimiş bildüm bu derdüñ çāresi
İstemem dermānı ger 'ālem tolu dermān ola
- 5 İc yūri meyḥāne-i 'ışkdan tolu peymāneler
Düş ḥarābata Meḥammed sende gel mestān ola

164

Velehū Eyzān

müstef' ilātün müstef' ilātün

- 1 Diyelim cāndan estağfirullāh
Gitmesün qālden estağfirullāh
- 2 Tā gide 'iṣyān iyleyüp idmān
Diyelim her ān estağfirullāh
- 3 Tevbe eyleyelim cāna kıyalım
Dāyim diyelim estağfirullāh
- 4 İdelim ḥamdi Allāha şükri
'Āşıkuñ zikri estağfirullāh
- 5 Tevbe şuyına talıp şoyuna
Diyüp kuyına estağfirullāh

- 6 Hâliş Mehemmed derdile bî-ḥad
Di iyleyüp cehd estağfirullāh

165

Velehū Eyzān

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1 Yanduçca gönül tazelener âteş-i 'ışka
Zerdür ki yanup ḥâliş olur âteş-i 'ışka
- 2 İremez mi ola cān gönül nūr-ı cemālün
Yandım n'ideyin çāre nedür âteş-i 'ışka
- 3 Teb tutdı yazınca bu gönül levhine 'ışkı
Ditrer yüregim doymadı çün âteş-i 'ışka
- 4 Ğarķ olmağa 'ışk Tūrına gel nūrına yārün
Yan lâyıķ-ı didār olasın âteş-i 'ışka
- 5 Dil ḥanesi pāk ola Mehemmed gele tā dost
Gel nūr ola gör sende yanup âteş-i 'ışka

166

Velehū Eyzān

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 N'iderler 'ālemi yār olmayınca
Anuñ 'ışkıyla dil yār olmayınca

- 53a 2 Ene'l-ḥaḳ sırrını fehm itmez insān
Ki 'ıṣḳ dārına ber-dār olmayınca
- 3 Ḥaḳıḳat vechini görmek muḥaldür
Göñüller çişmi bīdār olmayınca
- 4 Göñül bağında bitmez verd-i ma' nī
Ki cān bülbülleri zār olmayınca
- 5 Eger cennetde olursa mekānum
Göñül eglenmez ol yār olmayınca
- 6 İrişüp vuşlata nūr olmaz 'āşık
Yanup 'ıṣḳ odına nār olmayınca
- 7 İrilmez vaşluna yārüñ belāsuz
Gül olmaz şāḥda pür-hār olmayınca
- 8 İrilmez menzile cümle cihānı
Ki terk idüp sebük-bār olmayınca
- 9 Bilinmez sırr-ı 'ıṣḳun çāre yoḳdur
Yoğ olup 'ıṣḳıyla var olamayınca
- 10 Meḥemmed cennete miyl itmez 'Uşşāk
N'iderler anı dīdār olmayınca

167

Velehū Eyzān

mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

- 1 Gerekmez cānı cānān olmayınca
Yıkılıp kişveri hān olmayınca
- 2 Göñül Ya' kûbı iremez Yūsufına
Ki 'ışk Mısrında sulţān olmayınca
- 3 Ne cevherdür bu 'ışkuñ kimse bulmaz
Aña bu küh-ı dil kıan olmayınca
- 4 Derūnum nūr göñül pür-şevk olur mı
Ki 'ışkuñ anda mihmān olmayınca
- 5 Mehemmed 'ışkıyla bī-çāre düşdi
Ne çāre bildi nādān olmayınca

168

53b

Velehū Eyzān

fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün

- 1 Nev-bahār oldı çü güftār cümle ezhār üstine
Oldağı cānlar virüp dıtrer düşer yār üstine
- 2 Hāymeler kırmış bisāt-ı arza yir yir lāleler
Her dıraht bir sāyibān kırmış çemen-zār üstine

- 3 Zāhidüñ cennet temennâsı ‘ibâdet ‘âbidüñ
‘Āşıkuñ havf ü recâsı cümle dîdâr üstine
- 4 Dil ene’l-ḥaḫ ḥānesinden çıkmaga hic çäre yoḫ
Şalınur zülfüñ hevâsıyla meger dâr üstine
- 5 Ğarḫ olup gıtdüm Meḥemmed baḫr-ı ‘ıṣṣa ‘âkıbet
Yine şaldı cān-ı dil fülkini ebḫār üstine

6¹⁰²

Velehū Eyzān

- 1 ‘İşkuñ bezminde ḥüsnüñ şem‘ine
Pervāne oldum döneyin yine
Teşnedür cānum ‘ışkuñ meyine
Derdile içüp ḫanayın yine
- 2 Derdiñe düşdüm bulmağa dermān
İylerem dün ü gün nāle vü efgān
Olmışam cānā ve ālihī ḫayrān
Gördüğim seni şanayın yine
- 3 ‘İşkıña düşmiş döner felekler
Ḫaş ider ‘arşda ṭurur melekler
Çün düşer göñlüm çekmez
Diyeñler āteşi yanayın yine
- 4 ‘İşḫ odı yakdı irişdi cāna
N’eyleyin bilmem oldum dīvāne
Gözlerüm ağlar Ğarḫ olup kana
Gözüm yaşına ṭalayın yine

¹⁰² Şiir gazleliyāt bölümünde olmasına karşın halk edebiyatı geleneğine uygun şekilde 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

- 5 Mehemmed gele giryān olmaya
 Āteş-i ğamıla biryān olmaya
 Derdime böyle dermān olmaya
 Derd-i ʿ işkile qalayın yine

169

Velehū Eyzān

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 Güft ü gūyı bülbülān heb verd-i ḥandān üstüne
 ʿ Āşık-ı bî-çāredür heb vaşfi cānān üstüne
- 2 ʿ Aşkıñıla tazelendi Mısr-ı dil vīrān iken
 Tāze bünyād urdılar güyāki vīrān üstüne
- 3 Dāğ olup ser-tā-ḳadem bu cism-i zerdüm gūyiyā
 Giydi bir altun beneklü cāme ʿ uryān üstüne
- 54a 4 Nār-ı ʿ işkuñla derūnum dem-be-dem tābān iken
 Nūr-ı ʿ işkuñ geldi tābān oldu tābān üstüne
- 5 İy kemān-ebrū cefāsın tīr-i müjgānuñ meded
 Çekeyin tek gündür anı sīneye cān üstüne
- 6 Gördi ḥayrān oldu ʿ Uşşāk ḳāmet-i bālāsını
 Budur esrārı hem indi geldi yārān üstüne
- 7 Ḳahr ider nefsin Mehemmed peñçe-i esmāyıla
 Ğalib olur mı cihānda körbe arslān üstüne

7¹⁰³

- 1 İy sulţānū'l-meşāyih
Beni maħrūm eyleme
İy haq yolında rāsih
Beni maħrūm eyleme
- 2 Düşdüm pāyīña geldüm
Ben seni cānum bildüm
Budur dilimde virdüm
Beni maħrūm eyleme
- 3 Bildür sırrı aç gözüm
A' mā qalmasıñ gözüm
Hey cānum iki gözüm
Beni maħrūm eyleme
- 4 Feth iyle dil bābını
Vir baña miftāhını
İçür vuşlat ābını
Beni maħrūm eyleme
- 5 Sende bu derde dermān
N' içün itmezsın ihsān
İy Mışr-ı dilde sulţān
Beni maħrūm eyleme
- 6 Bitmez bağrım yarası
Tīg-ı 'ışkuñ yarası
Luţf iyle can pāresi
Beni maħrūm eyleme

¹⁰³ Şiir gazleliyāt bölümünde olmasına karşın halk edebiyatı geleneğine uygun şekilde 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

7 Kırtar beni bu ğamdan
Gözümdeñ ağan nemden
Tek eksile keremden
Beni maħrūm eyleme

8 Ağlatma beni güldür
Haqqun yolını bildür
Meħemmed saña kıldur
Beni maħrūm eyleme

170

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Nār-ı ‘ışkuñ taze tağlar yaqdı her tağ üstüne
Hoş dil-āverdür bu ‘ışkuñ tağı kor tağ üstine
- 54b 2 Māh u ruhsārında hāle dām u zülf-i dāne-ħāl
Murğ-ı dil ol şevka düşdi geldi ol ağ üstine
- 3 Bende geçmiş zülf-i tīmār-ħānesinde göñlimiz
Kim meger bīmār-ı ‘ışkdur geçdi ol bāğ üstine
- 4 Ol iki mestāne gözler ħāl-i ruhsārın görüp
Bāz-ı vaħşidür şanasın söz bilür zāğ üstine
- 5 Rāh-ı yem ‘ışk olaldan cūy-bār-ı eşkümüz
Ğarğ idüp dil zevrağını aqdı ırmağ üstine
- 6 Derd-i ‘ışkile Meħemmed der-be-derdür dem çeker
Hic bu cünbişler düşer mi dünyāda sağ üstine

171

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ders-i 'ışkı hāce-i 'ışkdan virüp serserine
Oğruyanlardan irişdi fehm ideñ serserine
- 2 Hāğ kapusından cüdā görmek meŝāyih bābını
Kim hāğikāte bir ancağ giriŝüp derderine
- 3 Sırr-ı Hāğla sırr-ı Aħmed sırr-ı 'Uŝŝāğ-ı ŝaħih
Cümlesi yiksān 'aceb sırdur girüp birbirine
- 4 Būsitān dilde āħir naħl-i ħaddüm yıķıur
Duyamaz āħimuñ anı bilürem ŝarŝarına
- 5 Derd-i 'ışkile Meħemmed ger olursa dostlar
Bezeler derdimizi meŝhedimüñ mermerine

172

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Düş yüri deryāyı 'ışğa hānumānum var dime
Tıfl-ı nefse miyl idüp bir nev-cüvānum var dime
- 2 Ejder-i emmāreyi ħatl iyle aç 'ışğ yolların
Gir yola bulmağ için cānānı cānum var dime

- 3 Lev m idüp nefsi yüri var gülşeni levvâmeden
Tâze güller dir açılma būsītānum var dime
- 55a 4 Mülheme bağında gül açıl gül-i ḥandān olup
Tıfl-ı ḳalbūñ nuṭṭa gelsün bülbulānum var dime
- 5 Gec serîr-i ma‘ rifetde muṭma‘in ol dāyım
Ketm it esrâr-ı dehānum var lisānum var dime
- 6 Rāzı ola ḥaḳ Meḥemmed sa‘ y idüp marziyyeden
Ḥaşlet al gir cennet-i dīdāra cānum var dime

173

Velehū Eyzān

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Beni mest iyledüm ben gösterüp kendü cemālümle
Ḳul itdüm çākir nefsi mücerred bu kemālümle
- 2 Nice dermān deyü ‘ ışkuñ belāsından geçem ben dost
Bu derdi cān virüp aldum çü kendüm kendü mālumla
- 3 Girüp çün pūte-i ‘ ışka yunup bu āteş-i ‘ ışka
Göñül altını mağşüş girdi andan çııdı sālümle
- 4 Hümā-yı ‘ ışkla dil murğı hem pervāz olup ‘ ışkile
Geçüp Akşā-yı Kudsdan irdi ‘ arşa kendü bālümle
- 5 Göz aldurdı göñül murğına bāz-ı ‘ ışk Meḥemmed ben
Nice taḥlīş idem cānı elinden kendü kālümle

174

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Salınur ol serv ü kıaddüñ ' ışkı çünkim cānıma
Baş şalar şimşād u ' ar' ar n'eylesün efgānuma
- 2 Perde olmış zülf-i envār-ı ruḥın setr iylemiş
Hey ne kāfirdür gelüp kaçd iylemiş imānuma
- 3 Arz-ı mevtīdür vücūdum tāze ihyā ider
Derd-i ' ışkuñ mā gibi irse dil-i vīrānuma
- 4 Āteş-i dilden ḥaber bilmez semender olmayan
Kim yanar āteşlere her kim gelürse yanuma
- 5 Varlığı birlikde ben heb cümle ' ışk fehm iyledüm
' Işk ola dirler Meḥemmed cümle ḥalk iz' ānuma

8¹⁰⁴

- 55b 1 Cennet ḡilmān isterseñ
Tevḥīde gel tevḥīde
Ḥūr u rıdvān istersen
Tevḥīde gel tevḥīde
- 2 Tevḥīd cānum cānıdur
Milk-i diliñ ḥānıdur
Derdlerüñ dermānıdur
Tevḥīde gel tevḥīde

¹⁰⁴ Şiir gazleliyāt bölümünde olmasına karşın halk edebiyatı geleneğine uygun şekilde 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

- 3 Cān virdüm anı buldum
Tevhîd neyidügin bildüm
Bu deme ‘ışķile irdüm
Tevhîde gel tevhîde
- 4 Tevhîdi münkir bilmez
Ağlar yüzi hic gülmez
Halka-i zikre girmez
Tevhîde gel tevhîde
- 6 Tevhîd cāndur cānıma
Hem dinim imānıma
Ben direm ihvānuma
Tevhîde gel tevhîde
- 7 Tevhîdle oldı vücūd
Tevhîdilendür heb mevcūd
Varlıķdan tevhîddür sūd
Tevhîde gel tevhîde
- 8 Derdile ağla gülme
Aķsın yaşıñı silme
Gel tevhîde gir dönme
Tevhîde gel tevhîde
- 9 Dünyāya gelmiş iken
Cān dostı bilmiş iken
Furşat el virmiş iken
Tevhîde gel tevhîde
- 10 ‘Işķile cān virenler
Dosta ķurbān olanlar
Merd-i merdān olanlar
Tevhîde gel tevhîde

- 11 Allah di çek urma dem
 Hū diyūp çekme hic am
 Hāḫḫa Meḫemmed her dem
 Tevḫīde gel tevḫīde

175

Velehū Eyzān

fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn

- 1 Yıkılır dil kişveri kim anda sultān olmaya
 Ya‘ ni şeyḫūñ ‘ ışkı dāyim anda miḫmān olmaya
- 2 N’iylerem ol cānı kim şeyḫūm yolında sa‘ y idüp
 İrişüp şol Ka‘ be-i kūyında ḫurbān olmaya
- 3 Derd-i ‘ ışkı sa‘ y idüp buldum şafā kesb iyledüm
 Yüregimde niçe biñ derdime dermān olmaya
- 4 Bağbān-ı ‘ ışka ḫarşu iñlerüm bülbül gibi
 Açılup ‘ ışḫ gülleri göñlümde ḫandān olmaya
- 56a 5 Cennete girsem eger bir dem ḫarār itmem göñül
 ‘ Işkı çün bende Meḫemmed anda cānān olmaya

176

Velehū Eyzān

mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

- 1 Dile gelmez bu dil lāl olmayınca
O dilden bu dile kāl olmayınca
- 2 Cihān ħubbın göñülde itme pinhān
Ki şu' bān beklemez māl olmayınca
- 3 Göñül altunı şāf olmaz şafādan
Yanup ' ışk odına kāl olmayınca
- 4 Bilinmez vā' izā' ' ışkuñ rumūzı
Mücerred kālile ħāl olmayınca
- 5 Diyār-ı ' ışka şāh olmaz ki ' āşıķ
Ser-ā-ser cāmesi şāl olmayınca
- 6 Rah-ı ' ışka gelüp toğrılmaz insān
Meĥemmed kāmēt-i dāl olmayınca

177

Velehū Eyzān

mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

- 1 Bulınmaz çāre derd-nāk olmayınca
Ki ' ışk yolında ğam-nāk olmayınca

- 2 O kim yolında yārūñ cān esirger
İrişmez yāre bī-bāk olmayınca
- 3 Tecellī iylese haq kendü biñ kez
Görür mi gözler idrāk olmayınca
- 4 İrişmez hāk-i pāy-ı yāre ‘ aşık
Vücūdı maḥv olup hāk olmayınca
- 5 Görinmez ‘ aşıka dostuñ cemāli
Bu gözler perdesi çāk olmayınca
- 6 Tecellī nūrı ‘ aks urmaz Meḥemmed
Göñül āyīnesi pāk olmayınca

178

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Çünkü düşdi nār-ı ‘ ışkuñ cāna nālān iyleme
Yanayın bir pāre iy dil şabr it efgān iyleme
- 56b 2 ‘ İyd-ı ‘ ışkuñla göñül buldı vişālūñ Ka‘ besin
Yoluña bu kebşi cān kūyiñda qurbān iyleme
- 3 İy taḥīb-i cān-ı dil bir özge zevkim var benüm
Derdiñilen qalayın ‘ ālemde dermān iyleme
- 4 Āteş-i āhuñla dem dem odlara yaqduñ beni
İy göñül luḫ iyle gel bağrımı biryān iyleme

- 5 Düşdi albe nr-ı ışkuñ yadı ün nr iyledi
Ketm idüp sırr-ı Meemmed sen de i ln iyleme

179

Veleh Eyzn

filtn filtn filtn filn

- 1 Aldanup naşına dehrn yrime ybne
Cn ilinden giderimiş yolımız cnne
- 2 Nr-ı ışkile pr it albn alb olma şaın
Bu kdrt cihndan ekp al rindne
- 3 Terk-i cnile olur menzil-i maşda vuşl
Kimse irmez bu gzer-ghda an dvne
- 4 Aldanup pr-i zen-i dehre dşibsin hbe
A gzn gfleti terk iyle yri merdne
- 5 Der-i ışk ire Meemmed ul olup leyl  nihr
Cnile ullı iderseñ iresin sultne

180

Veleh Eyzn

mefiln mefiln mefiln mefiln

- 1 Biamdillah irişdm sırrına ışkuñ haylmle
Bulup bildm anı fehm iyledm heb kend hlimle

- 2 Çeküp kayda ‘acüz-ı nefs zebün itmişdi dil merdin
Bihamdillah halâş oldum ben andan yine sâlimle
- 3 Çü ol terk itdi da‘vâsın bedel virdüm aña zühdi
Qabül idüp nizâ‘ın kesdi şulh oldum o zâlimle
- 4 Gelüp hükmi iyledi ‘ışk kâdısı bu şıhhati şulha
Derūnum şakkını imzâladı dost kendü nāmumla
- 57a 5 Çü hatm oldı gözüm yaşıla āhum şahid-i maḥzar
Yazılıp sâbit olmışdur Meḥemmed işbu şahidle

9¹⁰⁵

- 1 ‘Āşıklaruz derūndan
‘Uşşākîler dirler bize
Sādıklaruz derūndan
‘Uşşākîler dirler bize
- 2 ‘Işk bahırına ṭalanlaruz
Ḥāş dūrleri bulanlaruz
Sırr-ı ḥaqqı bilenlerüz
‘Uşşākîler dirler bize
- 3 ‘Işk cāmını nūş iylerüz
Deryā gibi cūş iylerüz
Ḥaḥ sözleri gūş iylerüz
‘Uşşākîler dirler bize

¹⁰⁵ Şiir gazleliyât bölümünde olmasına karşın halk edebiyatı geleneğine uygun şekilde 7’li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

- 4 Her dem haqqı yād iylerüz
 Ğam-gīn dili şād iylerüz
 ‘Işkile feryād iylerüz
 ‘Uşşākīler dirler bize
- 5 Derd ehlinüñ dermānyuz
 ‘Işk ehlinüñ mihmānyuz
 Şeyhün kulu kurbānyuz
 ‘Uşşākīler dirler bize
- 6 ‘Işkile pür-nār olmışuz
 Derd ehline yār olmışuz
 Biz gül-i bī-hār olmışuz
 ‘Uşşākīler dirler bize
- 7 ‘Işkında virüp baş u cān
 Bulmağ diler cānānı cān
 Dirsın Mehemmed şādımān
 ‘Uşşākīler dirler bize

181

Velehū Eyzān

mef‘ūlü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ūlün

- 1 Luţf iyle şabā şeyh iline gel sefer iyle
 Hālimi benüm bildür aña bir haber iyle
- 2 Sırrile hemān derd-i dili şeyhe haber vir
 Fāş iyleme āh-ı seherimden hāzer iyle
- 3 Düş ayağına öp anı benden yüziñi sür
 Bu hizmetimi luţf idüp iyle hūner iyle

- 4 Di ki yanup ʿışk odına bir ʿāşıkun iy dost
İster seni vaşl iyle aña bir nażar iyle
- 5 Dün bŷy-ı hayātını getür baña hayat vir
Mest iyle beni şimdi yiñiden gel biter iyle
- 57b 6 Virsün saña bu müjde için cānı Mehemmed
Tek cānına cānāndan anuñ bir haber iyle

182

Velehŷ Eyzān

fāʿilātŷn fāʿilātŷn fāʿilātŷn fāʿilŷn

- 1 Niçe sırdan okuyan eşʿārumı āgāh ola
İre cānān iklīmine aña fetḥ-i rāh ola
- 2 Bir ṭolu piymānedür ʿışkile dīvānum benüm
Bezm-i ʿışkda mest olur nŷş iyleyen āgāh ola
- 3 Çāh-ı dilde ḥabs idüp nefş merdŷmin cevriyleyen
Mışr-ı dil taḥtında Yŷsuf gibi āḥir şāh ola
- 4 Tāze güldür bāġ-ı ʿışkda açılur eşʿārumuz
Bāġıbān-ı ʿışk olanlar fehmi idüp āgāh ola
- 5 Koma elden anı sen oldur sırāṭ-ı müstaḥīm
Rāh-ı ʿışka gitmeyenler ʿāqıbet gŷmrāh ola
- 6 Her ki ḥaḳḳa irmek ister rāh-ı ʿışkdan dŷnmeyŷp
Terk idüp varın Mehemmedle bugŷn hem-rāh ola

183

Velehū Eyzān

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 Taşannu' şanma iy zāhid ki nazmum cümle hālidle
Dinılmışdür anı şanma mücerred qurı kālidle
- 2 Murādum şanma tertib ma' ānī qaşd-ı elfāzdur
Ne gelse ālem-i dilden anı yazdum hayālimle
- 3 Göñül gavvāş olup baħr-ı hayālimden dūr alduqca
Pür itdüm rişte-i nazmı ne hācet ğayra lālimle
- 4 Anuñiçün mīr-i ma' nīyem kul oldum ben şeh-i ' ışka
Efendüm başı cānile kamu māl-ı menālimle
- 5 Niçe müddet durur hayrān idüm esrār-ı ' ışkile
Meħemmed sırrına irdüm bu dem kendi me' ālimle

58a

Ĥarfū'l-lām ve'l-elif

184

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 Eyā sultān-ı maħlūqāt saña kimdür diyen lā lā
Saña kul cümle mevcūdāt yüzüñ gül ruħlaruñ lā lā
- 2 Senüñ ' ışkuñ gelüp yitdi alup ' aqlımı tağıtdı
Beni Mecnūn-ı ' ışk itdi bulunmaz hic baña Leylā

- 3 Bu ‘ālem cümle nūruñdan velī nūruñ kamu andan
Sen andansın velī oldur dinilmez hic saña kellā
- 4 Oğudum bir sebağ ‘ışkuñ kitābın hāce-i ‘ışkdan
Beni ğarğ itdi envārı yitürdüm ‘ağlı vāveylā
- 5 Senüñ ‘ışkuñ hāyalinden Meħemmed pür-ħayāl oldı
Ĥayālinden bulup kendin ĥayāl itmez meni illā

Ĥarfü’l-yā

185

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Gel nesin bil sen seni ger ne iken a‘ mā gibi
Baħr-ı cehle ħalma şanma anı teşne-i mā gibi
- 2 Baş semāvat ü zemīn aqđām bu cismüñ senüñ
Her ne varsa heb bulunur eşme çişme mā gibi
- 3 Şafha-i ħalb levħ-i maħfūzdur ħalem barmağlarum
‘Arş-ı kürs sırrum ħadem ferş eşk-i çeşmüm mā gibi
- 4 Kūh-ı ħafdur bu vücūdum cānum ‘anķā andadur
Zħarimiz şaħrā-yı ‘ālem zātımız dünyā gibi
- 5 Dem iħātā eylemiş baħr-ı muħiđdür cismimi
Her ‘urūğ bir nehr-i cārī ma‘ de ĥavz deryā gibi
- 6 Mağrib ü meşriğdur ellerdür sözüm eşme gözüm
Başımız fevķa’l-‘ulādur yaşımız deryā gibi

- 7 Gözlerüm şems vü kamer nūriyla cismüm pür-ziyā
Femde dendānum Şüreyyā hāl-i ruḥ Zehrā gibi
- 8 Қаşımız қавs-i қадеһдүр алнımız дүnyā göği
Kellemüzdür җоб-1 гerdүн гerdānum bālā gibi
- 58b 9 Sīnemüz şahn-1 gülistān anda şevķile bu dil
Rūz u şeb medḥüm oқur şol bülbül-i şeydā gibi
- 10 Gülşen-i cennet yüzimiz selsebīl eşk-i revān
Ḥulq-i aḥsen anda rıdvān қaddimiz Ṭübā gibi
- 11 Sebze-zār olmuş dü ḥaddüm çişmesi dīdem revān
Tende mūlar kimi naḥl ü kimi būsān-hā gibi
- 12 Vechimizdür Ka‘ be Kuds қalb zātımızdur қıblemüz
Pür şafāyile vücūdum Yeşrib vü Baḥḥā gibi
- 13 Қаşларum miḥrāb mescid қalbim olmuş rūḥ imām
Her nefesde bir mü ’ezzīn dīde şem‘ zehrā gibi
- 14 Қаşларum rāki‘ degil ḥālī dü çeşmim secdeden
Қā’im ü қā’id bu қaddüm muқtedī a‘ zā gibi
- 15 İşbu vechile namāzdan ḥālī olmaz bir nefes
Añlayan ḥaққı Meḥemmed җurmaz ebsem lā gibi

186

Velehū Eyzān

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Al ‘ışkın cān virüp iy hāce-i dehr iyle bāzārı
Senüñde bir metā‘ görsün cihān içre gözün bārı
- 2 Bulanlar dürr-i ma‘ nāyı ğarīķ-i baħr-ı ‘ışķ oldı
Bilmezem kandadur rāhı dinlemiz budur esrārı
- 3 Beni meydān-ı ‘ışķ içre görüp mestāne ta‘ n itme
Yürünmez ‘aķlile dāyim budur ‘Uşşāķuñ eṭvārı
- 4 Niçe bir şaķlasunlar sīnede sevdāsını ‘ışķuñ
Derūndan ‘ışķuñ envārı zuhūr idüp yanar nārı
- 5 ‘Aceb Mecnūn olup irdüm bu dem Leylāsına ‘ışķuñ
Akar ķanlu yaşum ṭurmaz zuhūr itdi çü āsārı
- 6 Dil-i dīvāneye bir kaç merāhil rāh-ı ‘ışķ içre
Refīķ oldum eşer itdi Meħemmed bu cünün sārı

187

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 59a 1 Nedür bu derdimüñ yā Rab devāsı
Ki günden güne artar yoķ devāsı
- 2 Düşüp esrār-ı ‘ışķa dil perişān
Gezer hayrān cihāndan yoķ şafāsı

- 3 İñen mağrur olup dil virme ‘ aşık
Bu dehr-i pür-cefānuñ yok vefāsı
- 4 Bu derd-i ‘ ışkı cān bil cāna dervīř
Dil-ārānuñ vefāsıdur cefāsı
- 5 Vefāsın şanma velī kim ğaflet itdi
Cefā-yı dehri şann itdi vefāsı
- 6 Meħemmed mübtelā-yı dehre dünyā
İçürür bil anuñ semdür devāsı

188

Velehū Eyzān

fāilātün mefāilün fā‘ ilün

- 1 Va‘ de-i vaşla ğāyet olmaz mı
Ki ferdāya nihāyet olmaz mı
- 2 Rūz u řeb dost diyen ‘ aşıklara
Zerre kader ‘ ināyet olmaz mı
- 3 Seni sevdüm dimeden ħavfüm vār
Leyki sözüde kināyet olmaz mı
- 4 Derd-i ‘ ışkı dirsem itme kile
Kışşa-ħānda hikāyet olmaz mı
- 5 N’ola kūyiñda idersem efġān
Der-i şehde řikāyet olmaz mı

- 6 Ehl-i kemāl olana ‘ālemde
Hic Meḥemmed ri‘āyet olmaz mı

189

Velehū Eyzān

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Nefahtü fihi min rühî nidāsın çünki gūş itdi
Dil-i divāne ol demden berü ṭurmaz ḥurūş itdi
- 2 Eselden emr-i künden çün şabā vaqt-i seḥer irdi
Vücūdum baḥrini taḥrik idüp ol daḥı cūş itdi
- 59b 3 Ğark-i baḥr-ı ‘ışk oldum mekānum ‘ālemi ḥayret
Beni sevdāsı bu ‘ışkuñ ‘aceb deryāya ṭuş itdi
- 4 Virelden sāķī-i vaḥdet elest cāmın ezel iy dost
O dem bu demdurur bilmem beni zevķi bī-hūş itdi
- 5 Muḥib oldım o maḥbūba ezel bezminde mest oldı
Meḥemmed cān-ı dil andan şarāb-ı ‘ışkı nūş itdi

190

Velehū Eyzān

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 ‘İşkuñ bezmini ‘āşıklar açarlar hū diye diye
Ṭoldur ‘ışkuñ cür‘āsını iḥerler hū diye diye

- 2 İrmek için dīdārına yārūñ cān virüp ‘āşıklar
Terk idüp iki cihāndan geđerler hū diye diye
- 3 Bugün ‘āşıklar ‘ışk toħmın ekerler cān kazāsında
Yarın maħşerde maħsūlin biçerler hū diye diye
- 4 ‘Āşıklar i‘tibār idüp şanmaki işriñce gider
Riyā vü süm‘ādan zāhid kaçarlar hū diye diye
- 5 Kanda baķsalar dost vechin görürler cānile ‘āşıklar
Meħemmed haķķı bātıldan seđerler hū diye diye

191

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Hāmdülillāh kudretinden haķ bizi var iyledi
Menzil idüp ‘ālem-i süknāmızı var iyledi
- 2 ‘Alleme’l-insān ile teclil idüp tekrīm idüp
Kodı ‘ilmini tıynet-i aşliyyede cār iyledi
- 3 Zūlmet-i inkārı ref‘itsün irüp ‘ışk envārı
‘Işka gel münkir çü inkār kalbiñi tār iyledi
- 4 Haķķa toğrıl gel di dāyim mā ħalaķte bātılā
Fehm iden esrārını bir demde biñ zār iyledi
- 5 Gel Meħemmed da‘vet it imāna nefsi haķ di kim
Meskenin nūr mü‘minüñ kāfirlerüñ nār iyledi

192

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 60a 1 ‘Āşıkānuñ bezm-i ‘ışkda hānımış peymānesi
 Āb- hayvān bādesi ‘arşdan yüce meyhānesi
- 2 Şem‘-i hüsne karşı bezm-i ‘ışka tırmaz hā döner
 Yanmak için cān-i dil olmuş anuñ pervānesi
- 3 İrmek için ‘ıyd-ı vuşlata bu gözüm merdümleri
 Hırc idüp sım-i serişkin kalmadı bir dānesi
- 4 Kūh-ı ‘ışk içre gezer Mecnūn olup cān u gönül
 Ülfet itmiş āhūlarla cümle halk bīgānesi
- 5 Karduğunca dest-i meşāt zūlf-i ‘anber bārını
 Tağılur ‘aqlım Mehemmed cem‘ iderse şānesi

193

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 ‘Āşıkānuñ sırr-ı ‘ışkı bilmedür heb guşşası
 Aldılar ‘ışkdur ne ğam var anlaruñ çün hişşesi
- 2 Ğam çeker mi nize-i a‘ dā-yı nefsdan ‘āşıkān
 Çün süvār-ı rahşı esmā oldu elde cünnesi
- 3 Küfr-i zūlfı setr idüp imān-ı ruhsārın meded
 Gitmez ayrılmaz yanından ol anuñ bilmem nesi

- 4 Baħr-i tevhīdi ihāta iyleyen insāndurur
Cümle eşyā anda mevcūd gerçi asġar-ı cünnesi
- 5 Sen ta' accüb iyleme anı Meħemmed çāre ne
Münkiriñ inkārı imiş rüz-ı ezelden ħissesi

Baħr-i müstezād

2

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün
mefā' ilün mefā' ilün

- 1 İrişmiş ħazrete sırrı anuñ bellü edāsından
Bilinmişdür kerāmeti
Me' allah remz idüp dāyim beyān iyler Ĥudāsından
Görinmişdür ' alāmātı
- 2 Bilür remzini ednānuñ irişmiş kâbe kavseyne
Ki sırrı ' alidür anuñ
60b Ki ānı sidreye irmiş geçüp ol müntehāsından
Aña nāṭıkdur ayātı
- 3 Sen ol şebbāz-ı ħazretsin dilerseñ bir dem içinde
İdersin niçe biñ pervāzı
Ki tayy-ı imkân ider sırrıñ geçüp ' arşa semāsından
Ki seyr iyler semāvātı
- 4 Yüzüñdür sūre-i Rahmān ki māzāġa'l-başar ' aynuñ
İki kaşuñ senüñ cānā
Ki ve'ş-şemsi cebiniñdür bilindi ve'ḍ-ḍuhāsından
Diyüp iyler şehādātı

- 5 Vişālũñ ʿıydına Kaʿbem nice saʿy itmesün göñlüm
Saña ıurbān idüp cānı
Ne cānlar virdi ʿāşık lar irişmege şafāsından
Ki yaʿni bula hālātı
- 6 Geçüp çevgān-ı maʿniden senũñ ʿışkuñla ʿāşıklar
Atılmış oı gibi dönmez
Bāşın ıob eyledi miydān-ı ʿışkuñda fidāsından
Vire cānın nihāyātı
- 7 Saña her kim baıar keırev başından gitmesün nikmet
Ki dāyım ol muʿazzabdur
Yaıup ııkd odına cānını inkāruñ belāsından
ıo ıeksünler ğarāmātı
- 8 ıabīb ü cān-ı dil sensin bu ben bīmāra raıım iyle
Devā luıf iyle ıānūndan
İrişüp ıasta cānuma şıfā virsün şafāsından
Ki fāş ola mahāratı
- 9 Göñül ıırından ol dil-ber tecelliden degil ğālī
Anuñıçün şevıile dāyım
Şenā iyle aña ıurmaz nişān virür Sınāsından
Göñül buldı saʿadātı
- 61a 10 Saña her kim baıar geırev ıalur ʿālemde ol geırev
Gözi görmez bir aʿmādur
ııaber-dār olmaz elvāndan ne fehm itsün bahāsından
Ki māniʿdür cihālātı
- 11 İrişdüm ʿālem-i maʿnide gördüm yüzini çün kim
Baña keşf-i hicāb itdi
Vücūdum ıırı ğarı oldu anuñ nūrına ıāsından
Ki yāsin düşdi ğayātı

- 12 Şefi' im çünki dost sensin esirge cürmimi 'afv it
Nihāyet yokdur ihsāna
Kimüñ çapısına varam ki luḡf ide vefāsından
Girü sen it 'ināyātı
- 13 Ki ben meydān-ı 'ışkuñdan alınmış bir evc-i ḥākem
Muḥabbetle sirişt olmuş
Ki bişmiş āteş-i 'ışkıyla nūr olmuş ziyāsından
Nice idem rivāyātı
- 14 Kapuñda bir za'if kemter ḡuluñven baña raḥm iyle
Ki redd itseñ revā mıdur
Ki şāh olan dirig itmez 'aḡāsını gedāsından
Ki 'arz itmem maḥālātı
- 15 Elim baḡlu gelüp dergāhiña yüz urmuşam şimdi
Rızāñı isterem yā Rab
Cihān cānı terk itdi seni ister fenāsından
Göñül düşdi ḡarābātı
- 16 İdüp cürmüme istiḡfār iderdüm şümme istiḡfār
Didi sev cānile anı
Görinüp sırrıle cānum dir aḡlama belāsından
Bulasın tā fütūḡātı
- 17 Sevinüp cān gözi bīdār olup çün sırrı fehm itdi
Teveccüh eyledüm ḡaḡḡa
61b Ki çıkman nefis emrinden āh itmem cefāsından
Ki redd itdüm fişārātı
- 18 İçüp ḡayret şarābını göñül ser-mest olup inler
Senüñ sevdāña düşmişdür
Yitürmiş kendüyi ki bellüdür semāsından
Olup mest ü ḡarābātı

- 19 H̄abib ü h̄azret-i Raḥmān ki sensin derdlere dermān
 Seni āṣār idüp ḥalkā
 Diler kim bileler ṣun'ın göreler Muṣṭāfasından
 İdüp dāyim ziyārātı
- 20 Zihī ṣun'ı issi Ḳādir kim seni mir'āt idinmişdür
 Bilür ol kim gözin açdı
 Görüp senden kemālını seḥāsın murtaẓāsından
 Niçe dürlü kerāmātı
- 21 Aña oldur dime zinhār ki ya'ni ṣanma ol insān
 Didi sırrını 'ārifler
 Ne cevherdür ḥaḳīḳatde bilinmişdür imāsından
 Delil oldı emārātı
- 22 Ḥusūṣā kim semā vü arz anuñ 'ıṣḳıla ḥalkı oldı
 Ki anlardan murād oldur
 Anı bildürmek isterdi zūhūr itdi 'amāsından
 Görindi ṣām u ṣāmātı
- 23 Nice ḳurdı bu eflākı yaşadı nüh ṭabaḳ üzre
 Zemīn aña firāṣ oldı
 Görinen cümle āṣārı münezzehdür ḳıyāsından
 Ḳıyās idenlerüñ zātı
- 24 Ḳurup bu çetr-i a'lāyı bināsın estüvār itmiş
 Ki ḳudret ḥikmetin ister
 Ṭanāb ü bī-sütün ṭurmuş beyān iyler beḳāsından
 Bilinmişdür kemālātı
- 62a 25 Ne 'ālī-ṣān vardur kim iriṣemez künhine idrāk
 Ki medḥinden anuñ ḳāṣır
 Ḳamu diller beyān iyler egerçi kim ṣafātından
 Münezzehdür velī zātı

- 26 Ki bilmez dāyir-i merkez hemān şahında bir haṭdur
 Muḥīṭ olmaz muḥāṭ çünkim
 Oḡur amma bilür kāmīl ‘ale’l-‘arş istivāsından
 Beyān iyler mu‘ammātı
- 27 Niçe yüz biñ lisān ola anı medḡ iylesem dāyīm
 Nihāyet olmasa ‘ömre
 Şıfātın vaşf idüp ancaḡ bilen dimez verāsından
 Bilinmez çünki ḡāyātı
- 28 Girü zātın bilen oldur bilürseñ ger anı oldur
 Dimem ben künhini bildüm
 Bilür ‘aḡıl olan ammā anı kendü şenāsından
 Ki ‘ālīdür maḡāmātı
- 29 Baḡan kendin görür mir’āte mer’i bī- ḡaber andan
 Görinür gerçi şüretdür
 Vücūduñ in‘ikāsıdur düşer aña cilāsından
 Mücellā iyle mir’ātı
- 30 Bu tefhīme mişāldür bil münezzeḡdür Ḥudā bundan
 Ki vācib ola mı mümkün
 Velī şun‘ın beyān itdi gelüp bu mümkünātından
 Zuhūr itdi irādātı
- 31 Ḥayālindür vücūduñ şanki yā zıldur vücudundan
 Bilinmez zıllıle mevcūd
 Bilendür zıllini mevcūd vücūduñ zıllı zātından
 Evkāt fehm it işārātı
- 32 Velī cebr añlama bundan mükellefdür ḡamu insān
 Ki fi‘li iḡtiyārıdur
- 62b Ki ḡādir mi degildür kim idüp cebr izṡrārından
 İrişdürmeye āfātı

- 33 Ki belki heb kamu eşyā mükellefdür degil insān
Tefekkür iyleseñ bir bir
Ki terk olmaz bular kat‘a bulur bil cümle kārından
Ne işlerse mücāzātı
- 34 Muqarrerdür cezāsı çün ne kesb iylerseñ iy gāfil
Ger olsa zerre miqtarda
Gözün aç gāfletten hāzer iyle cezāsından
Eliñden qoma hayrātı
- 35 O kim a‘mā gelüp ‘ālemde bilmez sırr-ı mā yūhā
Anuñ ‘ömri geçer hayfā
Qader qadrini fehm itmez anı bilmez qazāsından
Neden bilsün hasārātı
- 36 Mehemmed ağla a‘mālūñ añup āh iyle zārile
N’olur hālim benüm bilmem
Ġarq-ı baqr-ı ‘isyānem ger irmezse ‘atāsından
Gülisersin melālātı
- 37 Ki luḡf olmazsa sulḡāndan senūñ hāliñ n’olur bilmem
Taḡayyürde dil-i cānum
Dilim lāl oldı dehşetden ne vaşf idem semā tenden
Bilmezem remzile zātı
- 38 Yıqarsa seng-i ta‘n-ı a‘dā gönül kāsānesin dāyım
Ki aşık olmağıçün ben
Ne ġam ta‘mir idüp bennā-yı ‘ışkuñ çaq esāsından
Gelüp iyler meremmātı
- 39 Gel iy ‘ışk odına yanmış gönül gel sen tevekkül qıl
Cenāb-ı hāzrete cāndan
Dilersen mazhar-ı luḡf olasın fehm it kefā
Uzatma gel hikāyātı

194

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 63a 1 Gülşen-i ‘ālemde mişlüñ vardı ra‘ nā gelmedi
Bir baña mānend ruḥuñ vaşfinda gūyā gelmedi
- 2 ‘Ālemi devr iyleyen bir ğayr-ı ‘ummān şanmañuz
Eşk-i çeşmimdür ki böyle başludur yā gelmedi
- 3 Dost Muḥammed ümmetiñin bilmezem aşlı nedür
Her nefesde mürde iḥyā iyeler ‘īsā gelmedi
- 4 Tūr-ı çeşmim nūra ğarḫ olup benüm sırrım ‘aceb
Hoş tekellüm iylemiş ḫaḫkıyla Musā gelmedi
- 5 Zerre her ḳalbe irse sāf ider cevherdurur
Şeyhimiñ enfāsı bil kim böyle kimyā gelmedi
- 6 Dürlü dürlü gösterür kendüyi çarḫ-ı pir-ī zen
Bir buña beñzer cihānda ehl-i simyā gelmedi
- 7 Sen Meḫemmed ümmetiyken Aḫmedüñ aşlı nedür
Put-perestsin sen gibi bu deyre tersā gelmedi

10¹⁰⁶

- 1 ‘İşḳuñ odı yaḫdı beni kül itdi
Dergehiñde boynı baḒlu ḳul itdi
- 2 Zār iderek ‘ışḳıñla bülbül-i cān
Dil gülşenini toḫtolu gül itdi

¹⁰⁶ Şiir gazleliyāt bölümünde olmasına karşın halk edebiyatı geleneğine uygun şekilde 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

- 3 Seni seven ‘āşık meydān-ı ‘ışkda
Başın açup kaftānını çul itdi
- 4 Dil kūhına yağup bārān-ı ‘ışkuñ
Ağıtdı çişmim çişmesin sil itdi
- 5 La‘ lūñ hevāsına düşeli göñlüm
Gözi kapağını tolu mül itdi
- 6 Mehemmed mest oldum ‘ışk cür‘ asından
Nitdi ise itdi baña ol itdi

195

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Şikār olmaz şu göñlümün n’idem bilmem ki şehbāzı
Ki düşmez dāma bakmaz dāneye gey ‘ālī pervāzı
- 2 Uçar dāyim hevālarda geçer ‘ömri cefālarda
Dimez bir dem şafālarda gelüp tevḥīd idem sāzı
- 63b 3 Gehī nefsile cenk eyler güler gāh anı denk iyer
Gehī kalbini seng iyer ki geçmez kimsenün nāzı
- 4 Düşüp deşt-i cihāletde yürür dāyim hacāletde
Gezer bir özge hāletde ki gūş itmez bir āvāzı
- 5 Gehī cenk ü huşümetde ki nefsile melāmetde
Gehī hükü ü hükümetde ki bilmem kādı mı gāzı
- 6 Gehī şūrīde bir āşık gehī meyhānede fāsık
Mehemmed olmadın ‘āşık ki keşf iyer gelüp zārı

196

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 1 Göñül ‘ışkuñla taşdı cūşa geldi
Bir ‘ummāndur ki taşdı cūşa geldi
- 2 Göñül mest olmağ ister bezm-i ‘ışqdan
Firākuñ bādesi nūşa geldi
- 3 Göñül bī-‘aql iken sevdā-yı ğamda
İçüp ‘ışk şerbetini hūşa geldi
- 4 Göñül bīmār iken derdini ‘ışkuñ
Devā fehm itdi şimdi hoşā geldi
- 5 Göñül dāyim belāğat ‘arzasında
Semendin esip nazma қоşa geldi
- 6 Göñül Mansūrını dūr iyle dārdan
Sağın ketm iyle sırrı fāşa geldi
- 7 Göñül yār isteyü şahrā-yı ‘ışqdan
Niçe der-bendlerini aşa geldi
- 8 Göñül sermestine ‘ışkuñ gülerdi
Meḥemmed ağla şimdi başā geldi

197

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Aқıdup ‘ışkuñ gözüm yaşımı deryā iyledi
Cismimi keştı қılıp dost ‘ışkıña cā iyledi

- 2   Ḳabr-i cismimde yaturken meyyit-āsā tıfl-ı cān
 Bir dem ʿ Īsā-nefes büt geldi ihyā iyledi
- 3   .....¹⁰⁷ ḳalbüm söyleşür haḳḳıyla cismüm Ṭur olup
 ʿ Işḳuñuñ envārı geldi anı Mūsā iyledi
- 64a   4   Ḳalbini şāf iyleyen gelsün berü üstād-ı ʿ ışḳ
 Maʿ den-i ḳalbime cevher ḳatdı kimyā iyledi
- 5   Sen putuñ naḳşına düşdi deyr-i ʿ ışḳuñda gönül
 Bağlayup zünnārı bilde cānı tersā iyledi
- 6   Kim baña üstād-ı ʿ ışḳ tāze ḥayāt virmek için
 Şelc-i cism-i şems-i ʿ ışḳuñ şızırup mā iyledi
- 7   Leblerüñ al mı didüm yāre Meḥemmed diyüp āl
 Bir ʿ aceb rengin edā iyledi raʿ nā iyledi

198

Velehū Eyzān Lüknetiyye

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

- 1   Se se sevdüm şu şu şol gözleri ser-mest güzeli
 Me me mest itdi beni ʿ ışḳı baña virmez eli
- 2   De de dāl oldı bu ḳaddüm tu tu tostoğrı iken
 Ce ce cevrin çekeli bir ḳaşı yānuñ ezeli
- 3   Ge ge gönülüm me me mest olduğınuñ aşlı bu kim
 Nu nu nüş itdi lebüñ yādına bir cürʿ a müli

¹⁰⁷ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

- 4 Ce ce cānum ŧe ŧe ŧevkden ŧıgamaz cübbeye sīne
Di di dīvānına medhūñle ğazeller yazalı
- 5 Me me medh itse Mehemmed ‘ ‘ ‘ ar ‘ ar boyıñı
ŧu ŧu ŧu gibi aķar ŧaf lebūñde ğazeli

Baħr-i müstezād

3

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün
mef‘ülü mefā‘ilü

- 1 Cān virdi irem diyü dil meclis-i cānāne
Fehm iyilemedi anı
Pür-āteŧ imiŧ yaķdı nūr-ı ruħ-ı cānāne
Āh kim dil-i sūzānı
- 2 Gül-zār-ı ħaķıķatde bir gülden alup būyı
Cānum idüp istiŧmām
İrgürdi dimāğıma itdi beni dīvāne
Ol ŧemme-i rūhānı
- 64b 3 İçdüm ŧolu bir cür‘ a dīl-dāruñ elinden çün
Mest oldı dil-i cānum
‘ Iŧķ aldı beni benden ister içüpen ķane
Ol bāde-i ħayvānı
- 4 Sicde itmege puta ‘ iŧķ diyirine meyl itdüm
Zünnārı görüp bilde
Kesmek diledi zāhid men‘ iyledi merdāne
Kūyındaki ruhbānı

- 5 Miftāh-ı dili buldum feth iyledi ‘ ışk dārına
Gördüm niçe şeydāyı
Ber-dār olayın dirler Manşūr gibi merdāne
Yolında virüp cānı
- 6 Hāyetde gönül bilmem ‘ ışk baırına ğark oldum
Farq iylemem āfākı
Heb cümle enfüsde buldum irüp ol āna
Zāhirde vü penhānı
- 7 Çün bezm-i elest içre ‘ ışkuñla Mehemmed dost
Miyl iyledi gör n’itdi
Ol sāķi-i bāķiden nūş iyledi peymāne
Mest oldu dil-i cānı

199

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 İşbu meydān-ı belāda ‘ ışkuñuñ āvāresi
Ben gedādür dergeh-i ‘ ışkuñda bir bī-çāresi
- 2 Cūş ider dil ‘ ışkım artar gözlerim giryān olur
Artduğınca dem-be-dem bu yüregimüñ yāresi
- 3 Gel devā itme benüm derdüm beni zār iylesün
Nāleme raħm ide şāyed gele ol cān pāresi
- 4 Ağladuğca māhitāb-ı ħüsñüñe karşı gözüm
Pāyimāl olsun dökülsün eşkimüñ seyyāresi
- 5 Çek belā-yı ‘ ışka ħaķ di sen Mehemmed kim seni
Terk idüp bīzār ola bu nefsimüñ emmāresi

200

fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün

- 65a 1 Diyr-i nefsi nār-ı ' ışkuñ yaqdı vīrān iyledi
Bir ' aceb serkeşce ruhbān oldurup qāl iyledi
- 2 Müştegil oldı çü ' ışkuñ nārı qalbimden irüp
Yaqdı bu cümle vücūdı bağırı biryān iyledi
- 3 Nār-ı ' ışkuñ yaqdı ref' oldı keşāfetler qamu
Nur idüp ser-tā-ğadem heb cismimi cān iyledi
- 4 Çün rücū' ide keşāfetler girü eyler rücū'
Niçelerden ref' olındı hāke yiksān iyledi
- 5 Ketm it esrārı ' ayān itme Mehemmed kıl hāzer
Tūtalım kim ceyš-i ' ışkı sabrıñı tālān iyledi

201

Velehū Eyzān

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 Benüm gönüm ' aceb bir yāre düşdi
Yıqılmaz hā yiler āvāre düşdi
- 2 Meded feryād elinden derdli gönüm
Ki bir ' ālī -cenāb dil-dāra düşdi
- 3 Bu rezm-i fūrkat içre tīg-ı hierüñ
Yüregim şerha şerha yara düşdi

- 4 Bülend-pervāz idüp ŧebbāz-ı ʿıŧkuñ
Alub dil kebkini tiz yāre düŧdi
- 5 Neden küyuñ dönüpdür lāle-zāra
Meger ħün-ı cigerden pāre düŧdi
- 6 Yiler sevdā-yı ʿıŧkıñda yıkılmaz
Meħemmed gönlimiz bir yāre düŧdi

202

Velehü Eyzān

mefāʿilün mefāʿilün feʿülün

- 1 Göñül ʿıŧkuñla coŧdı āha geldi
Yüz urdı pākine dergāha geldi
- 2 Yilerdi gönlimiz rāh-ı hevāda
Uyup sen piŧüvāya rāha geldi
- 65b 3 Seni gördi çü sulṭānül-meŧāyıħ
Ḳul oldı cānile sen ŧāha geldi
- 4 Bu ʿıŧħ dersini sensen tıfl-ı ħalbim
Oħuyaldan berü agāha geldi
- 5 Bu gönlüm Yūsuf-ı çāh-ı hevādan
Çıħup ʿıŧħ iħlīminden cāha geldi
- 6 Meħemmed ħayf görüp nefis zālīminden
ŧikāyet itmege sen ŧāha geldi

203

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 H̄asret-i la' lüñledür bu gözlerim kıan olduğı
Eşk-i çişmim la'l bağrum kıanı mercān olduğı
- 2 ' Ālem-i ıtlākdadur küyunda ' ışka bend olan
Anuñiçündür gedā ' ālemde sulţān olduğı
- 3 Her biri virmez cihāna kuyıñı bekler müdām
Aşlı budur ' aşıkānuñ ehl-i ' irfān olduğı
- 4 Sen şehi cāndan sevüp vicdāndan añlar añlayan
' Işkınuñ āşāridur dillerde tábān olduğı
- 5 Gülşen-i kuyından ayıridur giçündür müdām
Bülbül-i cānuñ Mehemmed şimdi nālān olduğı

204

Velehū Eyzān

mef'ülü fā'ilātün mef'ülü fā'ilātün

- 1 Tır-i ğamıla sīnem iy kıaşı yā delindi
Fāş oldu ğalkā-i ' ışkıum sırrım meded bilindi
- 2 Yokdur hediye elde kim ola ğakka lāyık
İy dest-i ğālī gel sen ağlar gözüm sil indi

- 3   Korqum budur ider kayd-ı dil kebkini idüp şayd
Kim rāğ-ı ma' rifetde şebbāz-ı ' ışk şal indi
- 4   Esrār-ı ' ışkı söyler tırmaz dilim nedendür
Bir çäre iyle yāhūd öldür beni gel indi
- 66a   5   Bildür bu hāne-dāna ' ışk halini Mehemmed
Seng-i nedāmet iyle gel sineñi çal indi

205

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1   Gül-sitān-ı dehre miyl itmez şehā cān bülbüli
Gül-şen-i ' irfānda gördi çünki sevdi sen güli
- 2   Ref' idüp bī-cān iken virdüñ hayāt-ı sermedi
Luṭf u ihsān iyledüñ sağ ol efendüm ben güli
- 3   Çün mu' aṭṭar iyledi āfākı büy-ı misk-bār
Anuñiçün haṭṭıña teşbih iderler sünbüli
- 4   Çıkmadı hum-hāne-i ' ışkuñdan ayrılmaz gönül
Mest olup dāyim anuñiçün nüş ider tırmaz müli
- 5   Hāline teşbih idüp kimse Mehemmed söylemez
Yağdı her kim ağzına alsa anuñiçün fülfüli

206

Velehū Eyzān

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 Gel iy hāce elem çekme bilinmez 'ıŝkuñ esrārı
Niçe yüz biñ kitāb olsa bilinmez 'ıŝkuñ esrārı
- 2 Eger levh-i havātırdan rumūzın 'ıŝkuñ añlarsañ
Bilürsin ğayrıdan aŝlā bilinmez 'ıŝkuñ esrārı
- 3 Göñül mir 'ātına baq cān gözin ac görmek isterseñ
Görinmez ğayrı mir 'atdan bilinmez 'ıŝkuñ esrārı
- 4 Göñül āyinesin ŝāf it ŝafā-yı 'ışkı inŝāf it
Gerekse sırlar evŝāf it bilinmez 'ıŝkuñ esrārı
- 5 Düşüp göñlüm hāline diler ire me 'āline
Meḥemmed irdi hāline bilinmez 'ıŝkuñ esrārı

207

66b

Velehū Eyzān

fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün

- 1 Zerrece dünyā görünmez gözime gördüm seni
Nār-ı 'ıŝkuñ yaqdı pür-nür iyledi cānā beni
- 2 Bildüm esrāruñ hüvallah zātuñ olmışdur ḥabīb
Ref' olup gözden ḥicābum böyle gördüm ben seni

- 3 Hāk-i pāyüñ Sidrede a' layiken hū dost diyüp
Ben ne hākem pāyine yüzler sürem bildür beni
- 4 Pīşvār-ı ehl-i hikmet reh-nümā-yı ' aşıkān
Budurur bu ' aşır içinde didiler cümle seni
- 5 Pes yiter derd-i ğam-ı ' ışkile zār oldı gönül
Merhametle iyle şāhum luḫ idüp güldür beni
- 6 Gördi vechiñde Meḫemmed nūrı var iy sırr-ı ḫaḫ
' Āşık oldum cān-ı dilden cānımız sevdi seni

208

Velehū Eyzān

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1 Cehd iyle tīg-ı ' ışkile men' iyleme ḫayrı
Kes başını nefis ejderinüñ def' ola şerri
- 2 Her kim oḫur eş' ārımı iz' ānile baksun
Görsün nedür eṭvārını ' ışkuñ bile sırrı
- 3 ' Işḫ dāyiresinde baña hem-pā bulamazsın
Ger tolaşasın dünyāda sen baḫrıla yeri
- 4 Sīnemde çeküp şerḫa döküp dāne-i eşki
Ziyn itdi ruḫuñ şevḫına dil la' lile dūrri
- 5 ' Işḫ baḫrına şaldı çü Meḫemmed seni ol dost
Taḫliş ide mi hic seni sen iyleme fikri

209

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ciyş-i 'ıŝkuñ irdi dil milkini aldı çapdı
Yıkdı vîrân iyledi gerçi ki anı yapdı
- 2 Kūh-ı ğafletde hevā tayrına hem-pervāz iken
Şāhibāz-ı 'ışk irişdi kebk-i gönli kapdı
- 67a 3 Terk idüp mey-ĥāneyi zāhid yöneldi mescide
Bilmedi ĥayflar aña ol toĝrı yoldan çapdı
- 4 Deyr-i vahdetde çü gördi sen putuñ dil naŝımını
Ĥayretinden anı şandı gördüğine tapdı
- 5 Seyr ider put-ĥānelerde ol büti bulmaĝ için
Fehm idüp remzini Meĥammed dime puta tapdı

210

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Nāzil oldı çün semā-yı dilden 'ıŝkuñ āyeti
Oĝudum ma' nāsınuñ bildüm ki 'ışkdur ĝāyeti
- 2 Dil tecellî tābına şabr itmedi dört ŝaĝ olup
Ol sebebden çār-ı 'unŝur oldı cismim āleti

- 3 Dil huzūr itdi düşüp sevdā-yı ‘ışķa zār olup
Gerçi ‘ışķile yiler yılleri gibi yok rāhatı
- 4 Kōparur başa kıyāmetler mided ol serv-i ķad
Bāg-ı ‘ışķ içre şalınsa bir belādur kāmēti
- 5 Sen büte vaşl olmağičün secdeyi faşl iyemez
Şanma kim Allah için iyler Meħemmed tã‘ati

211

Velehū Eyzān

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Derdile ķaldum cihānda derde dermān olmadı
Maħbes-i ‘ışķdan ħalāşa daħı fermān olmadı
- 2 Nefsimiz bārı şimdi cenk ü cedelden ‘aķlıle
Bilmezem aşlı nedür kim arada ķan olmadı
- 3 Hey neden yār olmaz ‘aķlım nefsum ‘āşī olmasa
Baş çeker ser-‘asker olmuş bir ħabīş ħān olmadı
- 4 Hic oķur mı terkīni ħarfin nedür fehm itmeyen
Añlamaz cānānı ol kim cānile cān olmadı
- 5 Ger Meħemmed keşf idüp esrārı sen ķılşañ ‘ayān
Añlamaz ķalbinde ol kim zerre ‘irfān olmadı

212

67b

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Derd-i 'ışka bir devā var mı ölmekden ğayrı
Ağladukca göz yaşın şeyhüm silmekden ğayrı
- 2 Bul derdinī cānānuñ rāhat ola tā cānuñ
Dervīş var mı dermānuñ derde düşmekden ğayrı
- 3 Derdüm nedür bilmezem gözüm yaşı silinmez
Hāḡkun yolu bulunmaz şeyhe gelmekden ğayrı
- 4 Münkir görmez kim baḡa gele meyl ide hāḡḡa
Yoḡdur işi 'āşıḡa dāyım gülmekden ğayrı
- 5 'Işḡ cür'ası içilsün 'āşıḡ gönlüñ açılsun
Māsivādan geçilsün hāḡḡı görmekden ğayrı
- 6 Meḡemmed niye irdüñ çok ağla yiter güldüñ
Ya bunda niye geldüñ hāḡḡı bilmekden ğayrı

213

Velehū Eyzān

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ḳalbüñ muḡarrrik olması heb luḡf-ı hāḡdur cümlesi
Fikri firāvān ḡılması heb luḡf-ı hāḡdur cümlesi

- 2 Heb nūr-ı zāta cümle ğarķ imkān idüpdür leyki fark
Ġarbdan ne varsa tā-be-şark heb luţf-ı haķdur cümlesi
- 3 Sen cevheri sultān iden ħandān kimin nālān iden
‘ Āşıkları ħayrān iden heb luţf-ı haķdur cümlesi
- 4 Oldur lisānı söyleden oldur göze nūrın viren
İnsānı pür-cünbiş kılan heb luţf-ı haķdur cümlesi
- 5 Mā-i menīden gelmeler insān-ı kāmil olmalar
Her fenne şāmil olmalar heb luţf-ı haķdur cümlesi
- 6 Şıbyān ü hem şāb olmalar kehl ü şüyūĥat bulmalar
Biller bükülüp ħalmalar heb luţf-ı haķdur cümlesi
- 7 Devr itdüren ayı ğünü var iyleyen anı bunı
Ta‘ yīn iden seni beni heb luţf-ı haķdur cümlesi
- 8 Kevn ü mekānuñ varlığı vüs‘ at daĥı el tarlığı
Bir dem vücūdun saĥlığı heb luţf-ı haķdur cümlesi
- 68a 9 Tābı mehüñ rūzuñ bişi leyliñ ğünü şemsiñ ħabı
Evlād u ensābuñ ebī heb luţf-ı haķdur cümlesi
- 10 Her şiyde kim var rüy-ı ĥüb māyil aña cümle ħulüb
Zulmü iyleme nefse uyup heb luţf-ı haķdur cümlesi
- 11 Vācib olan haķdur ebed mümkinini imkān itdi sedd
Ma‘ ħüle teklif oldı ĥadd heb luţf-ı haķdur cümlesi
- 12 Şemsüñ ziyā vü rif‘ ati necmüñ fer ü keşreti
Dehrüñ ‘ uluvv-i himmeti heb luţf-ı haķdur cümlesi

- 13 Kiminde çāh ile celāl kimi ḥazīn ü pūr-melāl
Kimi faṣīḥ ü kimi lāl heb luṭf-1 ḥaḳdur cümlesi
- 14 Bu cümlede bu ʿūs ü niḳam envāʿ -1 aṣnāf-1 seḳam
Bī-ḥadd-i bī-ḥaṣr-1 bī-naʿ am heb luṭf-1 ḥaḳdur cümlesi
- 15 Dönmem çü cāndan sen didüñ sevdüm ṭarīḳin Aḥmedüñ
Derdi budur Meḥemmedüñ heb luṭf-1 ḥaḳdur cümlesi

214

Velehū Eyzān

mefʿülü mefāʿilün feʿülün

- 1 Derdime benüm çāre nedür hey
Bağrumdaki bu yāre nedür hey
- 2 Gel ğamzeñ ile dildeki derdi
Bil bağrımı dost yāre nedür hey
- 3 Ketm iyleme ʿ ışkı dil-i şeydā
ʿ Arz iyle anı yāre nedür hey
- 4 ʿ Işık sırrını bil bulmaḳ için gel
Dil-dārına gir ara nedür hey
- 5 Ālüftesin ʿ ışkile Meḥemmed
Ḥayretdesin āvāre nedür hey

215

Velehü Eyzân

fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

- 1 Yanup ‘ ışk odına kalbüm zeri çün kâl oldı
Şararup derdile beñzüm baña bir hâl oldı
- 2 Beni Mecnün görelî sırrımı fâş itme diyü
Gelüp ‘ ışk silsilesi boynıma halhal oldı
- 3 Ne ‘ aceb turfe hayâldür göre ‘ ışk sırlarını
Bilmeyen keşf iderem şandı bilen lâl oldı
- 68b 4 Oña irmek diledi zühdile ‘ ışk illerine
İrmedi yolda kalup kâmeti dâl dâl oldı
- 5 Görüp ‘ ışk baırına garķ olduğımı münkirler
Yanup inkâr odına cümlesi şalşâl oldı
- 6 Bu fenâdan çü Mehemmed niçeler itdi güzer
Haberî gelmedi gitdi niçe biñ sâl oldı

MÜSEDDES

1

Der-Medh-i Hazret-i Şeyh Hüsameddin Uşşākī

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Hamdülillāh kuṭb-ı 'ālem ḥaḳ velīdür şeyḫimiz
Niçe āsārı belürmesin ḥaḳ velīdür şeyḫimiz
Bil ḥaḳıḳat her sözini ḥaḳ velīdür şeyḫimiz
Sırr-ı ḥakdur sırrın aña ḥaḳ velīdür şeyḫimiz
Aḫmed ü Maḫmūd şıfatlu ḥaḳ velīdür şeyḫimiz
Hazret-i 'Uşşākī dirler ḥaḳ velīdür şeyḫimiz
- 2 Hāli olmaz meclisi her demde zıkrullahdan
Çapusunda niçeler ḳul oldı geçdi cāhdan
Halka-i zıkrinde sengin diller aḡlar āhdan
Çapusunda niçeler ḳul oldı geçdi cāhdan
Şıdḳile Şiddik-i şāni ḥaḳ velīdür şeyḫimiz
Bābıdur 'ilm-i ledünnüñ yā 'Alīdür şeyḫimiz
- 3 Hikmetile 'aşra Loḳmān 'ilmile Nu' māndurur
Dillerüñ dermānıma anuñ her sözi dermāndurur
Her ne müşkıl varısa ḥalli aña āsāndurur
Kişver-i 'irfān seririnde olur sulṫāndurur
'Adlile Fārūḳ-ı şāni Ḥaḳ velīdür şeyḫimiz
Kimde kim bir zerre ḥaḳ görse belīdir şeyḫimiz

- 69a 4 İttifāk idüp didiler ol veliye etķıyā
 Budurur bu ʿaşr içinde şimdi ķutb-ı evliyā
 Oķuyan şıdkile ʿışkı dersini bilmez riyā
 Bir günin biñ eylesün haķ şeyhimizdür hāliyā
 Kim hayā-yı hilm-i Oşmān āyetidür şeyhimiz
 Cāmiʿ -i esrār-ı Kurʿān gāyetidür şeyhimiz
- 5 Kaʿ be haķķı tā ezelden aña iķrār itmişem
 Saʿ y idüp mirʿāt-i dilde siyr-i didār itmişem
 Biñ şafayile yolında cānum işār itmişem
 Ŗanberiyem ķapunda hıdmetin kār itmişem
 Bir seḫāvet maʿ deni gūyā ʿ Alidür şeyhimiz
 Hıulķ-i aḫsen bir ḫasen-şüret velidür şeyhimiz
- 6 Adı Maḫmūd bir maķām virmiş aña olsun mezid
 Sırrile gördüm Hudā didüm ki Allāhümme zid
 Ŗulı olmışdur anuñ bābında anca Bāyezid
 Kim ki andan dönderürse yüzüni olsun Yezid
 Bir Hüseyin hiyʿetlü iḫsān maʿ denidür şeyhimiz
 ʿ İlmine ḫadd yoķdur ʿ irfān maʿ denidir şeyhimiz
- 7 İşi dāyim ḫalka iḫsān şanʿ atı irşāddurur
 Sāyesinde hūş geķer dervişleri heb şāddurur
 Giceler Ŗadr u Berāt günleri aʿ yāddurur
 Ol Şirīn sözlü ḫabibe niķeler Ferhāddurur
 Kūh-ı ʿ işķda ʿ āşıkānuñ rehberidür şeyhimiz
 Tañrı haķķı evliyānuñ mihteridür şeyhimiz
- 69b 8 Niķeler irdi ķapusında yüce devletlere
 Ŗatʿ idüp niķe menāzil irdiler rifʿ atine
 Hoş şafālar kesb idüp hoş iderler himmetlere
 Aldılar āḫir ḫilāfet irdiler ʿ izzetlere
 Cān gözin aç añla bu gözde ḫafidür şeyhimiz
 Sırrını fehm iyle kim ādem şafidür şeyhimiz

- 9 Āsitānında niçe dervīş ider siyr ü sülük
Tā şüreyyādan şürāya her ne varsa bī-şükük
Gāhi dehr-i gül olup gāhi olup anlar melül
Āhîret ‘ izzetleriçün aldılar āhîr sükûñ
Tobtoludur kalbi haqqile ganîdür şeyhîmiz
Tıfl-ı kalbe terbiyet iyler velîdür şeyhîmiz
- 10 Muttaşîfdur şeyhîmiz dāyim bi-evşāf-ı Hüdā
Bulına ol pāk dīnūñ cānımız olsun fidā
Bülbül-i dil gülşen-i kūyunda dir idüp şadā
‘ Āleme sultān olur kūyına olanlar gedā
Heb şifātı cümle tekmîl iylemişdür şeyhîmiz
Şimdi deryā-yı hüviyyet māhîsidür şeyhîmiz
- 11 Hāzret-i Haḡdan ‘ ināyet olıcaḡ kullarına
Bi‘ at idüp ol velîden irişür dīdārına
Ḳapusunda ḡul olurlar yügrüşürler dārına
Yolına cānın nişār iden irer dil-dārına
Gir tarîḡine sülük it Halvetîdür şeyhîmiz
Gülşen-i ‘ irfanda görseñ Gülşenîdür şeyhîmiz
- 70a 12 Aña bed-ḡvāh olan erbāb-ı ḡased şāhib-sürür
İtdügin buldı ḡamusı menzilden oldı dūr
Ġālîb olmaz kimse ‘ ilmilen aña itme ḡurūr
Kim ‘ adū olsa aña gülmez yüzi itmez sürür
Kim haḡiḡat şehrinūñ ‘ ādil şehidür şeyhîmiz
‘ İlm-i ‘ irfān dehrinūñ rüşen mehidür şeyhîmiz
- 13 Her nefesde mürdeler iḡyā ider ‘ İsā gibi
Tūr-ı Sīnāda haḡḡile söyleşür Mūsā gibi
Niçe āyātı var anuñ ol yedi beyzā gibi
Bugz idenler ol ‘ azîze iy gönül tersā gibi
Lī-me‘ allāh ḡāverinūñ envārıdur şeyhîmiz

Küntü kenz envârınıñ bil pervâsıdur şeyhimiz

14 Ol ki şeyhüm dir gelür taqrîr-i evşâf itmesün
Bize göstersin ‘âlâyım medh-i eslâf itmesün
Görüp evşâfınız anuñ nice inşâf itmesün
Cümlesi gelsün belî disün bugün lâf itmesün
Cümleyi cem‘ iylemiş cem‘ ü’l-cem‘ idür şeyhimiz
Meclis-i ‘ışk içre nūrānî şem‘ idür şeyhimiz

15 Bir mürüvvet ma‘ deni kân-ı kerem sultāndurur
Bendesine dāyım işi luṭfile ihsāndurur
Severem cāndan anı ben cānlara cānāndurur
Sevgüsi dil hānesinde bir güzel mihmāndurur
Mürşid-i kāmil mükemmel haḫ velīdür şeyhimiz
‘Arşa-i haḫkānî ser-bāz-ı ‘Alīdür şeyhimiz

70b 15 Bil Hüsām elindendür ism-i şöhreti ‘Uşşākīdür
Anuñiçün yüz sürenler pāyine ‘Uşşākīdür
İçilür meclisde Kevşer Hızır sākīdür
Şu gibi ‘Uşşākī ṭurmaz ayağına aḫıdur
Gülşen-i ma‘ nevīnūñ bir gülidür şeyhimiz
Cevher-i lāhūtīdür bundan degildür şeyhimiz

16 Hātm olunsun iy Meḫammed bu du‘ ayile kelām
Bizden olsun ol ‘azīze niçe yüz biñ kez selām
‘Āşık iseñ cān-ı dilden diñle budur haḫ kelām
Kūyını virmez cihāna isteyen dārü’s-selām
Yolına cānlar fidā bir haḫ velīdür şeyhimiz
Hāzret-i ‘Uşşākī dirler haḫ velīdür şeyhimiz

Ḳıṭ‘ a be-ṭarīḳi’l-‘özü

1

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Didüm evvelde velī āḫirde yazdum vaşfuñı
 Bu sebebden ‘özü idersem luṭf idüp iyleme redd
 Ḥün-ı ma‘nāyı yidüñ çün naḳl-i medḫüñ ba‘de
 Bu meşel meşhürdurur ḫelvāyı āḫir ḫüred

Ḳıṭ‘ a kezā

2

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 2 Uli’l-elbāba ‘arz itmek ma‘ānī
 Ki atmaḳ gibidür ‘ummāneye dürri
 Egerçi dürrile pürdür derūnı
 Hele incinmez ilḳādan o dürri

Murabba‘

1

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 71a 1 İrmege vuşlata benden baña dil itdi seher
 Bulmak ister kendü kendin n’eylesün kendin sever
 Ben ki mīrem bu vücūd iḳlīmüne ferdem meger
 Limeni’l-mülk çalınur nevbetimiz şām u seher

- 2 Miy-i ʿışk ıçmek ıçün bir ʿtolı peymāne benem
 Şemʿ-i vaḥdetle yanan her gice pervāne benem
 Ğarḳ olan baḫr-ı hüviyyetdeki dūr-dāne benem
 Limeniʼl-mülk çalınur nevbetimiz şām u seher
- 3 Maḫv olup ʿışkile dil kendümi gördüm çü adem
 Yoklık ıçre varlığı buldum baḳup gördüm o dem
 Cümle māhiyyāt-ı eşyā ʿışkile dir dem-be-dem
 Limeniʼl-mülk çalınur nevbetimiz şām u seher
- 4 Kaʿbe-i vuşlata dil irmege saʿy itse nʼola
 Cānını zevḳ-i şafāyla fidā itse nʼola
 Gördi mirʼāt-ı gönülde seni dil dirse nʼola
 Limeniʼl-mülk çalınur nevbetimiz şām u seher
- 5 Bu rumūz-ı ʿışkı bildüm buldum andan kendümi
 Cān şafā-yı ʿışkınile zevḳ idüp iyler demi
 Ol ki insān oldu tañ mı dirse dāyim bu demi
 Limeniʼl-mülk çalınur nevbetimiz şām u seher
- 6 Aşlımı bildüm Hūdā ḫaḳḳı dimem yād iylemem
 Āteş-i ğafletle yaḳup kendümi bād iylemem
 Düşdi çün cānum Meḫemmed ʿışka feryād iylemem
 Limeniʼl-mülk çalınur nevbetimiz şām u seher

Ḥarfü'l-yā

3

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 İderseñ niçe rengin ḥüb-edāyı
 Bilemezsın bu vechile Ḥüdāyı
 Odur elfāz u elķābdan mu' arrā
 Bilen vicdānile bildi Ḥüdāyı

71b

Ḳıṭ'a

4

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Ḥayalüñ dīdede zıkrüñ dilimde
 Bu ḥaḳḳun fażlıdur herkesde olmaz
 Virür ḥaḳ fażlını kime dilerse
 Velī 'Uşşākī için ğayra olmaz

Ḳıṭ'a

5

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Lī me'allāhuñ rumūzın ḳasd idüp fehm itmege
 Mekteb-i 'irfāna gel sen ḥāce 'ıṣṣḳ dersin oḳu
 'İlm-i vicdānla yönel gel ḳāl-i ḳīli terk idüp
 Ḥıfz idesın tā ki nefsuñ ḥaḳ te'alā didi ḳo

Ꞑıt' a**6**

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Pür-ziyādur nūr-ı 'ıŝkile gönül güyā ki ŝems
 Ŝa' ŝa' a ŝaldı tülū' iyledi deryā üstine
 Biñ gören bir demde 'ışk envārını vehm itmesün
 Birdür aşlı pertevin ŝalınmışdur eŝyā üstine

Ꞑıt' a**7**

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Bu bir dīvān-ı a'lādur rumūz-ı 'ıŝkı ŝerḥ iyeler
 Bilür 'ākıl çü eclādur velī nādānı tarḥ iyeler
 Bu bir bürhān-ı 'ādildür ŝakāsına çü 'Uŝŝākuñ
 Aña çün vüçerā kim dir gelüp yā anı cerḥ iyeler

Bismillahirrahmānirrahim

Bu ḥaḳīr-i keŝirü't-taḳŝirüñ dīvānında 'ışka müte'alliḳ ḳasidelerüñ birinci mıŝra'ınıñ ma'nası aḳzinde şu'übet vardır ŝerḥ olunması me'mümımızdur deyü yārān-ı ŝafādan ba'zi'l-ḥāḳ iyledükleri ecilden bu faḳīr daḳı ḳaŝd iyledüm ki Allah te'āla ve tebārek ḥazretinüñ 'ināyeti ve serv-i enbiyānuñ mu'cizātı ve ḥazret-i 'azizüñ himmeti ḳuvveti ile beytleri ŝerḥ idüp 'ışka müte'alliḳ vāridātdan beyān olına

72a

Ꞑıt' a li-münşi'ihī:

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Bu ' ışkuñ baħrına yoħdur nihāyet

' Aceb mi niçedürler nazm idersem

' İnān-i ihtiyārım ' ışk elinde

' Aceb mi ' ışk iline ' azm idersem

beyti ol budur.

Evvel ' ışk āħir ' ışk zāhir ' ışk bāħın ' ışk fehm idenler küntü kenzden iyledi iz' ān-ı ' ışk. İmdi iy ihvān-ı şafā ve hullān-ı vefā bu ' ışkı bir niçe vechile ta' bir iylemek mümkindür evvelā ' ışkı fehm idenler küntü kenziñ mefhūmından bildiler ve tefhīme müdār iylediler ħavlıle daħı nev' ā bilinmesi mümkün olmaħ için ammā ' ışkuñ ħaħıķatin bilenler yolından varup seyr iylediler bu ' ilm-i cinānıdūr ħavlıle çoħlıķ fehm olunmaz olunduğı taħrīrce zevħ alınmaz. **Meşelā** bu ' ışk bir çār dīvār-ı gülistān olduğı taħrīrce neçeler varup fetħ-i bāb müyesser olmamaħla mā yeliħu'l-cemülü fi semmi'l-ħiyād diyüp dāħil-i būsitān olamayup lākin ' azīmeti veyā ezeli kesbi sebebi iyle gülüñ rāyiħasın verā-yı ħicābdan istişmām iylemekle mest ve ħayrān ve nālān ser-gerdān olup bu ħayretle neçe ħicāblar keşf iderler lākin ħicāb-ı gülistān-ı ref' ü keşf idemezler imdi bu vechile siyr idenlere Ĥüdāyiler dirler irşād tarīķi ile kimseye fāyideleri olmaz ' ışkı küntü kenzüñ lafzı vāşıtasıyla ma' nāsından aħz ve fehm iden bunlardur verāsından pervāz idemezler ammā niçeler vāşıta sebebi ile ħapısından dāħil-i gülistān olup rāyiħa-i gül kendülerin mest idüp vallāhi ħayrān gezüp güli müşāhede idemezler şol deme degin ki rāyiħa-i gül kendüye taħi' at ola bu ħāle muṭma'in ola rāyiħa ke'ennehū kendüsi olup ħarba ve şarħa giderse daħı ħīn-i meserretde kendü ile bile olup bir ān

72b

.....¹⁰⁸ münfek olmayup ve kendüye dehşet daħı vāķi' olmaya bu demde bir miķdār ħüşyār olup .....¹⁰⁹ açup ke'ennehū gülistānda bir tāze verd müşāhede idüp yüregi pür-derd olup evvelkinden eşedd .....¹¹⁰ velāya' kıl olup güli zīyāde ba' id fehm itmekile vuşlata şitĀb idüp el uzatduħda ħatı ħarīb olduğı bā' işden göremeyüp ve bulamayup ħayālī dīdeden ve rāyiħası dimāğdan ħālī olmaħla dīdesi pür-ħayāl ve dimāğı muṭtelli olup sevdā-yı ' ışkı müstevlī olup gāħ gülüp gāħ ağlayup ser-gerdān ola şu deme degin ki güli gāħi kendüde bulup

¹⁰⁸ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

¹⁰⁹ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

¹¹⁰ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

ve gāhī vehm ve gāhī fehm iyleye her çend ki güli taleb iyleye rāyihāsından gayrı nesne bulamayup rāyihāyı gülden ve güli rāyihādan fark idemeyüp bu hāle muṭma'in olup bu iṭmi'anāna nefsi-rāziye olup cem'inde merziyye olup ve cem'a'l-cem'ine şāfiye olup şafā kesb iyleyüp rāyihaya münkalib olup ke'ennehū gül ola bunlar mürşid-i kāmillerdür ve 'ışkı bulup bilüp küntü kenziñ ma'nāsına verāsından berü vāşıl olanlardır. Geldük imdi meşela 'ışk bir çār dīvār-ı gülistān olduğu taqdırce dīvārları gāyet yüksekdür aşılmaga mecāl yokdur ve gāyet ile metīndür ref'i muḥāldür çapısından girmedühce bir ferd dāhil-i gülistān olmağa mecāl muḥaldür geldük imdi çapusu daḥı ikidür birisi gāyet ile vāsi'dür birisi gāyet ile zıyyıkdur ikisinin daḥı yolu birdür çapu yanından ayrılır anlar ki vardılar çapusun bulamayup veyā zıyyıķ görüp duḥūlın muḥāl fehm idüp yelicü'l-cemelü fi semmi'l-ḥıyāt diyüp büyük çapuya toḡrıldılar gülistān-ı 'ışka dāhil olamadılar ve anlar ki

73a

mā yeḥşülü'l-murād ḥattā yelice'l-cemelü fi semmi'l-ḥıyāt diyüp ma'nī yüzinden dāhil olup kendüyi būsitān-ı 'ışk buldı bunlar daḥı bir niçe kısımıdır. **Ƙısm-ı evvel** oldur ki hemān ki gülistān-ı 'ışka dāhil oldı gāyet bir bülbül oldu ki hic bir bülbül aña hem-tā olamaz belki cemī' bülbüllerüñ müstekrehi olur şeydālığı sebebi şu deme degin ki cemī' bülbüller anı gül olmuş görüp aña feryāda başlayalar bu kısım-ı mürşid-i kāmillerdür niçeler daḥı yolında dāhil-i gülistān idüp kendü gibi gül itmege kādirdür. **Ƙısm-ı şāni** anlardır ki dāhil-i gülistān olduğdan soñra güle çarşu müddet-i medīde nālān ide ide ḥayret galebe idüp gül gözinden .....¹¹¹ gā'ib olup kendü daḥı 'ālem-i kümūna ve sükūna varur sāyir bülbüllere babalanur niçe bülbüller daḥı bu .....¹¹² iderler bu kısım ne kendüsi gül olabilür ne gayrıları gül idebilür hemān kendü gibi ba'de'l-ḥayret 'ālem-i kümūna ve sükūna iledür bu kısım ḥālā görinen meşāyihūñ güzīdeleridür. **Ƙısm-ı şālis** anlardır ki dāhil-i gülistān olup lākin daḥı güli görmedin rāyihası ile mest ü ḥayrān ve dem-best ü ser-gerdān olup derūnından 'ışk peydā ve derdile şūrīde ve şıydā ve niçe sırlar andan hüveydā olup ālüftelik iderek gülistāndan çıkup 'ālem-i nāsūta irüp lākin vaḫtiḥā rāyihā-yı güli istişmām iylemek ile cem' iyyetden ve şevkden ḥālī olmazlar mertebesince bunlardan daḥı intifā' kābildür. **Ƙısm-ı rābi'** anlardır ki çapudan ḥayāl gibi gülistānı müşāhede ider ammā dāhil olamaz ammā gāh olur ki bu kısım dāhil olanlardan artuķ şevk gösterür taḥassüriniñ ziyādeligi çalbinde kemīn olduğu sebebden kendü daḥı

¹¹¹ Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

¹¹² Bu kısım eserdeki tahribat nedeniyle okunamamaktadır.

73b

bilmez bu kısımın şevki ve hareketi cümleden artıktır İsrâfil şifati ile müteşif olduğün ammâ mürşid-i kâmil olanlar ‘Azrâ’il şifati ile kabz iderler ve İsrâfil şifati ile cünbüşlendirirler ve Cebrâ’il ve Mikâ’il şifati ile sırdan kudretten hikmetden agâh iderler anuñ için mürşid-i kâmilün şevki ve ‘ışkı kümündadır sırrı ile olur hevâ degildir tekâmil şifati itdikleriçün ammâ ikinci kısımın ‘ışkı ve şevki celîdür hilâf-ı şer‘ nesne göstermek olur kabız-ı tām olmaduğün ammâ üçüncü ve dördüncü kısımın ‘ışk ve şevki eclâdur hevâ-yı şifati karîbdür şifati kabızdan hâlilerdür ol ecilden dervişlerinün çokça güşiş idenleri divâne olup ifâkat bulamazlar. **Kısm-1 hâmis** ‘Azâzil şifati ile muttaşif olanlardır fâsidlerdür şaşınmak gerektür. Geldük imdi bu zıkr olınan esnâfdan gayrı cümle halk büyük kapuya dâhil olanlardır anlar dağı hayâtdadır olmayınca küçük kapuya dâhil olamazlar eger bu tafşilâtdan ‘ışktan murâd hayât fehm olunursa evvel hayât zâhir hayât bâtın hayât demek mümkündür zîrâ herkes hayatıçün çalışur fehm iderse eger fehm itmezlerse memâtlariçün çalışmış olurlar ‘ışk anlara memât olmuş olur.

Beyt-i şânî budur

fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

İki yüzlü bir kılıcdur ‘ışkı bilmez bilmeyen
Bir yüzini taşta çalsañ bir yüzü kalur hemân

İmdi ir ‘arsa-i ‘ışkıñ serbâzları
V’ey âşiyân-ı şevkıñ şehbâzları

Ma‘lûm ola ki meşelâ ‘ışk iki yüzlü bir kılıcdur ammâ bu kılıclar gibi degildir seyf-i ‘ışk doğrudur egilmez bu kılıcuñ egri olduğına hikmet budur ki bir yüzü yokdur öbir yüzü aña irhâ-yı ‘inân itmişdür arşasın aña virmişdür ayagusı yire degmişdür huzûr itmişdür meşelâ bir yüz söz kişi kılıc gibi kendü ‘âleminde egri yatup huzûr itmek

74a

mimküdür gel gör bu hâleti naz‘a gelen bî-çâre ki toştogrı olup yaturalar bir tarafa miyle kâdir olamazlar zîrâ her taraftan çekicileri vardır anlamaga komazlar bu dağı anuñ glbidür. Geldük imdi bu seyf-i ‘ışkıñ iki yüzü bile keskindür ammâ her yüzü için hazret-i haq bir taş

halk itmişdür ol taş a çalıcak kesmez olur taşın birisi küçük kapunun ışığı taşıdır birisi büyük kapunun ışığı taşıdır meşelâ küçük kapuya girerken öbir yüzi işige tokunup kesmez olsa gerekdür imdi anuñ çâresi budur ki dâhil-i bûsitân olduqdan soñra ol taş a tokunup kesmez olan yüzini gülistân-ı ‘ışkda cârî olur bir ş u vardır anuñla tevhidde âb-ı esmâyile muhkem ş uları görmek gerekdür tâ ki kûsûreye tutmaqla bir dağı yüzi çıkmaya bunuñ kûsûresi büyük kapunun ışığı taşıdır öbir yüzünün kûsûresi küccük kapunun ışığı taşıdır imdi benüm qardaşum eñ soñ bir gün kınından aqa ol bir yüzün kör idüp ş u verdi gör ki dost kapusına toğrı aqup düşmânları ol bir yüzi kırıp geçüre imdi ‘ışkdan hiddet ‘ale’l-istikâmet murâd olunursa evvel istikâmet âhîr istikâmet demekde haţâ yokdur.

Beyt-i şâliş budur:

fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

İki başı var bu ‘ışkuñ bir dîv biri melek
Qanqısı dönerse birinün olur insile cân

Gel imdi iy cüyân-ı ‘ışk-ı Hudâ
Gör nedir ‘arifân-ı sırr-ı Hudâ

Bu ‘ışkuñ gerçi aşlı birdür lâkin münşe‘ib olup iki başı olmuşdur biri dîvdür biri melekdür her biri bir tarafa müteveccihdür meşelâ birisi şarqa birisi garba müteveccihdür şarqa müteveccih olan şarqa çeker garba müteveccih olan garba çeker ‘ışk-ı vâhid arada mütehayyir qalmışdur şarqa müteveccih olan ‘âlem-i hayreddür garba müteveccih olan ile teqayyüdi yoqdur ammâ garba müteveccih olan şarqa müteveccih olanı kendüye cezb

74b

itmekle muqayyeddür bunların her birinün bir ‘âlemi vardır her birisi kendü ‘âlemin seyr ider birinün ‘âleminde birinün haberi ve agâhı yoqdur meşela şarqa müteveccih olanuñ nazarı bûsitân-ı ‘ışkda gül-zâredür ‘âlemi ‘âlem-i ‘ışkdur anuñla mütelezziz olup hayrete düşmişdür gözi bir birdedür gayrını gözlemez

Beyt-i Li-münşi 'ihî

mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün

- 1 Gözi her dem anuñ raḥmānı gözler
Dilinde heb sözi raḥmānı sözler
- 2 Gözin maḥbūbdan irmez mest ü ḥayrān
Olur esrār-ı 'ışkı likî gizler
- 3 Taḥayyürden yitürmiş kendü kendin
Görür dost vechini baḫduḫca gözler
- 4 Bu 'ışk elvāḫınıñ vechi dü olmaz
Görinür 'āşıka andan ne yüzler
- 5 Görür zātında ḫudret olduḫınca
Neçe biñ yüzini bakduḫca gözler

Geldük imdi bu vechile zār u ser-gerdān ve sermest ve ḥayrān olmuş iken gāh gāh ol mekkārenün ḫīlesine aldanup gūşe-i çişmile baḫup miyl ider calanur sebebi beyān olınsa gerekdür miyl ider ammā nazar-ı maḥbūbdan ḫālî olmaz andan her ne feyz olursa anı fi'le getürmege ḫaşd iyer geldük imdi öbirinüñ 'ālemi 'ālem-i kevn-i fesāddur meyli 'ālem-i berāzıḫadur nazarı şeytānadur.

Beyt-i Li-münşi 'ihî

mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün

- 1 Anuñ şeytānadur heb miyli iy yār
Sözi efsānedür aldanma zinhār
- 2 Şaḫın mekrinden anuñ iy bürāder
Ki düşmāndur saña ol geçinür yār

- 3 Saña nefsiñ murādın iyler ilkā
 abūl itme Őaın aldanma zinhār
- 4 İmdi iy ıŐk ilinūñ Őehriyārı
 V'ey kiŐver-i ma' nīnūñ tācīdārı

75a

Őöyle ma' lūm ola ki bunuñ ikisi oŐuya oŐulmıŐ esb ü tāzı gibidür gāh biri geer gāh biri zīrā kemālde bundadır ammā öbirisiniñ ğalebesi vardur zīrā anuñ ālemi ālem-i zāhirdür öbirinūñ ālemi ālem-i hayret ve maāmı maām-ı hayāl olmala bunu göricek miyl idüp mağlūb gibi dūŐer zīrā ol tenezzelūlātıda olan ālemleri müŐāhede ve müzākere itmekle mest olmuŐdur ke'ennehū andan ğalāŐ için ālem-i melekūta tālībdür cümle tenezzulātuñ intihāsı olduğiçün her baduca bir ğicāb vāı' olur meŐelā ikinci miylini Őığır-ğānede osa yüz on ğicāb olur üçüncü meylin Őığır-ğānede osa yüz yüz ğicāb olur bu ğisāb üzre on tenezzulātuñ tamāmına varınca nee yüz biñ ğicāb olur miyl-i tām olduğdan soñra keŐf-i ğicāb asir olur didiklerine ğikmet budur. Geldük imdi bu ikisinūñ birbirine münalib olmasın beyān idelim ekser Őarısın miyl idüp aña münalib olursa ikisi olup altunı baıra atılmıŐ gibi olur ğükmi baıruñ olup altunı ğāŐ itmelü olıca ālden geürmege muğtāc olur eger ğarbisi miyl idüp ğalebe Őarınuñ olursa tedric iyle ğarbını mağv idüp gide dūr ğükmi-i Őarınuñ olur meŐelā āl olurken gümüŐe atılan urŐun gibi mağv olup ğükmi anuñ olur ve āyinesi mücellā olup cümle tenezzulātı fehm ide baŐlar dem olur ki āyineden görür gibi görür bu ğalde kendü āleminde olan insile cān kendü taŐarrufunda olur zīrā her birine nāzırdur kāmīl olıca ābz olur bundan soñra tenezzulātıda apanan apuları amağa say' ider zīrā ālem-i aŐluñ bir vechile dīvārlarından aŐılma mūmkīn degildür apu aılmaduca eger apu aılmaz ise tāapu aılınca dönüp gezmek lāzım gelür bu adar mevıf vardur her mevıfde bu adar zamān eglenilür didüklerinūñ aŐlı budur

75b

çünkü sırrı benī Ādem bu mertebeye gele sırr-ı insānī zāhir olup yap yap rūğ-ı Őarı nefsi-i ğarbi āteŐ-i ıŐkıla tağğ idüp cevher iylemege sa'y ider bu demde arūs-ı ğarbi ile Őehzāde-i Őarınuñ izdivācından bir veled ğāŐıl ola ki aña veled-i alb ve veled-i rūğ ve veled-i sır dirler bu bir cevherdür ki meŐelā bir ır atı nie ve ıyye nuğāsı zeheb-i ğālīŐ iyler bu cevherden masūd sırr-ı Muğammedī ve ğaıat-i Muğammedıyyedür ki mürŐid-i kāmilde bulunur zāhirdür egerçi herkesde vardur kümüindedür fi'le gelmiŐ degildür ğattā **MirŐādū'l- ībād** adlu

kitabda kefere ‘ulemâsı dağı hağıkat-i Muđammediyyeye uğramadın ‘ilmüñ ğavrına vâşıl olamaz diyü işâret iylemişdür hattâ ğazret-i ‘azîze ibtidâ ulaşduğımız zamanda ya‘ni a‘mâlüñ zamânında bu ma‘nîyi ğazret-i ‘azîzden işitdügümde şer‘a muđġalif fehm idüp tamâm meretebe inkâr-ı ğalbî ğâşıl olup iki ğün bir ma‘nâyı mülâġaza iyledüm fetih müyesser olmadı üçüncü ğün **Mirşâdü’l-‘İbâduñ** bu ta‘bîri ğâtırırma ğelüp ma‘nî yüzünden kelâm-ı şeyġ ile tađbîġ ve tevfiġ iyledüm iki ucı berâber ğeldi hic birinüñ birinden artuğı ve eksügi yok vararak fetġ-i bâb müyesser oldı ğördüm ki ħâl ayruġsı imiş ve şer‘a dağı muđġalifet lâzım ğelmez imiş innallâhe yehdî men yeşâü ileyye sebîli’r-reşâd hattâ ‘ârifinden ba‘zı kimiyâyı bundan aġz iylemişlerdür diyü rivâyet olunur vechi dağı vardır ğörmemesi rûġ ġayyârdur latîfdür bir nesne ile mükellef degildür nefis keşîfdür a‘mâlile mükellefdür ammâ ‘âşîdür şaġıldür zabtı müşġıldür küşâfîti ‘isyânından lâzım ğelür hemân ki mutî‘ oldı lağîf olur bu lağîf keşîfe ħalt olunmaġla lağîfi keşîf alıġoyup nâr-ı ‘ışġdaki kimyâ-girlerüñ nâr-ı ħızâneti’l- ġayr didükleri meşâbededür

76a

müddet-i medîde ġabġ olunup yanmamaġ için âb-ı telġîn ve mâ’-i esmâile kânün-ı tevġidde tesġiye olını olını keşîfüñ keşâfeti lağîf olup ve lađîfüñ letâfeti keşîf gibi olup ikisinden bir mu‘tedil cevher ğâşıl olur ki her ġankı cesed-i saġime ġoġunsa selîm iyer imdi bu tafşîlâtdan ‘ışġdan murâd sırr-ı Muđammedî ve hağıkat-i Muđammediyye olıcaġ ol sırr-ı Muđammedî âġir sırr-ı Muđammedî ol hağıkat-i Muđammediye âġir hağıkat-i Muđammediye dimekte şaġîhdür ve biri dîv biri melek olduğı aşlı bu şıfatlar inşî‘ Âbından lâzım ğelür. **Su‘âl idüp** kefere ‘allâmesi dağı hağıkat-i Muđammediyyeye ve sırr-ı Muđammediye uğramadın ‘ilme vuşül mümkün olmayacaġ kâfir iyle müsülmânlaruñ farkı ne olur ve bizüm ğüşîş ve i‘tiġâdımızuñ fâyide nedür kefere üzerine fazîletimiz ne olmuş olur dinülürse bunuñ **cevâbı** budur ki belî öyledür ammâ ğülistân-ı ‘ışġa dâġil olamazlar lâkin ‘ilme ve zâyi‘a mümârestleri ile dâyire-i ğülistânda cevelân idüp büy-ı ğülzâr-ı ġaşradan istişmâm iylemekle ‘ilmüñ rûġına ve zâyi‘uñ ğavrına vâşıl olurlar ammâ kendüler bilmezler sırları istişmâm idüp büy-ı hağıkat-i Muđammediyyeden bunlaruñ sırlarına fiyż alıvirüp sırları rûġları ġalblerine ġalbleri nefslerine ilġâ idüp ‘aġl-ı ma‘âşdan zuhûra ğelüp bunlar kendümüz bildük ve bulduġ diyü oġurlar ve işlerler imdi ma‘lüm olduğı kefere ‘ulemâsı dağı ‘avâm-ı müsîmîn gibi büyük ġapudan dâġil olup ħayâtda olurlar.

Beyt-i Rābi' Budur

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 'Işık didüğüm yaz u kışıdır kışlar insānda müdām
Yağma nāra cismiñi toñdurma berde iyle cān
- 76b 2 İmdi iy tarīk-i haqquñ tālibleri
İy sırr-ı Muḥammedinüñ cālibleri
- 3 İy miydān-ı 'ışık içre merd olanlar
İy 'ışıkile yüregi pür-derd olanlar
- 4 Sipehr-i 'ışıkda siyr ider sitāreler
Ġarīk-i baħr-ı 'ışık olan āvāreler

Şöyle ma'lum oldu ki insāna 'ālem-i kübrā dirler ammā niçe şuğrālara uğramıdan kübrā olamaz meşelā insān 'ālem-i kübrā olduğı taqdirce anda dehr-i gül mevcūd olmuş olup yaz ve kış ne vechile bulunduğı ma'lumdur bu taqdirce 'ışıktan murād muḥlaq vücūd olmuş olur ki bu da ya mü'essir ya müte'essirdür bu ma'lum kışşadır bu taqdirce 'ışıkuñ niçe kış yaz olduğına tafşile ihtiyāc olmaz ammā 'ışıktan murād ḥubb-ı aşlī ve meyl-i aşlī olduğı taqdirce raḥmāna meyli yazdur ḥārdur āteşdür yaqar nitekim dinlimişdür: "İlāhī inne ferertü minke le' azzebenī ve in qarrabtü ileyke lā ḥarḳatnī" şeyḫāna meyli kışdır bāriddür ādemler toñdurur helāk ider toñmağdan murād cehlile cāmid olmağdur çünki birine miyl iḥrāḳ ider birine miyl toñdurur helāk ider pes bu ikisini barışdurur bir vāsıḫadan lābūd oldı ol vāsıḫā bir cevherdür sırr-ı Muḥammedden sürilüp gelür mürşid-i kāmillerde bulunur barışdurmağdan murād bu ma'nāyadır ki qurşun ile altun bir yire gelse qāl olsa qurşun fenā bulup altun bāḳī qalur ammā altuna qılup barışmayınca fenā bulmaz fefhem **eger yazdan** murād nūr-ı ruḥsār ve kışdan murād zülf-i ruḥsār olacağ olursa nūr-ı ruḥsārdan imān ve zülf-i ruḥsārdan küfür murād olup miqrāz taşdıḳ ile zülfi qat' idicek vechi qalur "külli şey'in ḥālikü illā vecheḫūdan"

77a

bu da bir numūnedür ammā mādemki zülfin bulup bilüp ref' iylemesin nūr-ı ruḥsāra vusüle mecāl muḥāldür ikisi daḫı tev'amāndur nitekim ḥadiş-i nebevide buyurulmuşdur – el ilḫād vet-

tevhîdî tu'mānu – imdi bu taqdirce 'ışkıdan murād imān olıcağ evvel imān āhîr imān dimekte hatā yokdur. **Su'āl** 'ışkı gāh hayāt gāh memāt gāh sırr-ı Muḥammedi gāh gülistān gāh būsītān gāh küfür gāh imān iyledün ve bil-cümle 'ışkı şerḥ iyledün ammā daḥı ketm iyledün diyü suāl olunursa **el-cevāb beytü-l münşe'ihî** yok icāzet bu rumūzuñ bundan artuğ keşfine sırr-ı 'ışkı fehm idüp penhān iden gelsün berü. Geldük imdi ma'lüm ola ki bu 'ışk ber-ḳarār gülidür egerçi 'ışk ikidür dinildi ammā ḥaḳıḳatde birdür her ḳanda baḳarsañ andan görünür şems gibi meselā daḥı tafşılı budur ki 'ışk her ḳişinün mertebesine göre bir nesne ile tesmiye olunmağ mümkündür meselā insāna dünyāya geldüğü zamanda şıbi dirler ve daḥı büyüse şāb dirler daḥı büyüse mertebe-i ühūline vardı dirler daḥı büyüse mertebe-i şüyūḥatae vardı dirler daḥı büyüse erzel-i 'ömre vardı dirler imdi bu mümkündür ki 'ışk ba'zı kimselerde nār ve ba'zılara nūr ve ba'zılarda hevā ve ba'zılarda imān ve ba'zılarda küfür ve ba'zılarda 'ışk ola imdi bu 'ışkı envā'ı dürlü nesne ile ta'bir iyledüğümüzden vehme düşölmesün her birinün aşlı vardur “men lem yezuğ lem ya'rif” ve daḥı ma'lüm olaki bu 'ışkuñ giriz-gāhı gāyet ile tengdür ḥayāl görünür yā buña duḥūl niçe mümkündür dinilürse “mā yaḥşulu'l-murād ḥattā yelicü'l-cemelü fi semmi'l-ḥıyāl” diyüp cevāb virürüz murād idenler ne ḳadar 'ālî-cenāb ise daḥı ḥattā

77b

deve ise daḥı kibr ü kîni terk idüp küçölsünler incelsünler semm-i ḥıyātdan geçüp ba' de nice dilerlerse iyle buyursunlar muḥaşşal-ı kelām budur ki hemān ki 'ışkuñ giriz-gāhından dāḥil olasın bir vāsı' vilāyete vāşıl olursınki şemsinün her zerresinde niçe böyle cihān kemündür ol mertebede vüs'ati vardur ki ta'bir mümkün degildir ol ecilden evvel dāḥil olan kimseye ḥayret gālebe idüp kendüyi zābt idemeyüp mest ü ḥayrān ve medhüş-ı ser-gerdān olup gülistān bağrın ḥün ider bu firāk ile ser-mest olup büyüñ şāḥibi olan gülüñ tefişine düşüp anı sū-be-sū mū-be-suvāreyüp gezer her ḳanda varursa ol böyle mest olan güli bölemeyüp büyda gülden ḥāşıl olur diyüp bir niçe müddet anuñla eglenüp ve bi'l-cümle ol ḥāle muḫma'in olup ba' de ol büy-ı 'ayn-ı gül olup buña nefis rāziyye olup cem'inde marziyye olup cem'i'l-cem'inde şāfiye olup bu cümle ḥaslet nefsinde keminden zühürdan kümūna varduğdan soñra girü bu 'āleme tenezzel idüp ḳābız ve maḳbüz olup andan soñra ricāl-i ḡaybden olup ya'ni anı hic kimse göremeyüp ve deryā olup çalḳanup ḫurup degme bir bādile mevc urmayup anı görenler sāyir kimesneden fark idemeyüp belki ba'zı ḥuşuşuna şıyḫdür şöyle ider böyle ider diyü dāḥil iyleyeler bu maḳūle kimse cem' dāyireyi devr itmişlerdendür mürşid-i kāmildür ve her ḳişinün bir cihānı vardur ve bu dāyire-i sülükda bir mertebe vardur aña varduğda ol cihānda taşarrufa ḳādir olur ammā āḫar kimsenün cihānında taşarrufa ḳādir olmaz ammā mürşid-i kāmil olan cümle anuñ cihānında taşarrufa kādirdür ḳābız ve maḳbüz olduğıçün

78a

Meşnevi Li-münşe'ihî

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Sırr-ı ışkı bilmek isterseñ eger
Nâr-ı ışka albüñi ya miŝl-i zer
- 2 Nür ola berrâ ola âyine-var
Görine andan saña  aks ura yâr
- 3 Çünki alb âyînesin şâf idesin
Görüp evŝâfını inşâf idesin
- 4 Dâyim elde utasın mir'atıñı
Bilesin aşlı nedendür zâtıñı
- 5 ob-ı gerdün elde mir'atıñ ola
Göyinenler hem gören zâtıñ ola
- 6 Bile devrân idesin gerdünile
Hem-celis olmaz iseñ gerdünile
- 7 Senliğıñ mav ola pür-bâd olasın
Âb olup  ummânile şâd olasın
- 8 Âteş-i ışka yanasın  âıbet
Meskenetle hâk olasın  âıbet
- 9 alasıñ abriñde tenhâ bir zamân
El amân ıŝkuñ elinden el amân
- 10 Olasın hâmûŝ kümüne iresin
Añlayup sırrını ışkı bilesin

- 11   K̄alasin anda hezāran māh u sāl
      Olasın hākile anda pāyimāl
- 12   İresin ka‘ r-ı zemīne āb olup
      Bilesin ‘ ilm-i ledün dānā olup
- 13   Anda māhī olasin mādan geçüp
      Mest olasin bāde-i ‘ ışğdan içüp
- 14   Şevr-i a‘ zam gibi sen leyl ü nehār
      Arķana alasin eflākı iy yār
- 15   Bu ‘ aẓīm yükdür anı mişli’l-giyāh
      Başda tutup dimeyesin āh u vāh
- 16   K̄uvvetüñ şabruñ kemāliñ bula çün
      ‘ Ālemi gez ne gelesin gün-be-gün
- 17   Ola taḥmīrūñ yaza anda kalem
      Ger kazā taḫdīr ide şādīye ğam
- 18   K̄atrede baḥr-ı cihānı zerrede
      Bulasın aşlın bilesin iy dede
- 19   K̄alkasın sen sīneden açup gözi
      Ölmeden öñ öl budur aç gözi
- 20   Bu ḥayāta irmeyen mürde kalur
      İşbu vechile ölen ölmez kalur
- 21   Ḥaḫ yolında her ki öldi zindedür
      Liki münkīr anı bilmez kandadur

- 22 Her ki añlarsa añã besdür bu söz
Bilmeyen bilmez görürse yüz-be-yüz
- 23 Ol ki ‘ışkı bilmez ol insân degil
Arada qalmışdur ol hayvân degil
- 24 Esb-i ‘ışkile Mehemmed seyr ider
Menzil olup ‘âlem-i ‘ışka gider
- 25 Sen de fehmüñ var ise agâh ola
Kışver-i ma‘nide var bir şâh ola
- 26 Niçe bir a‘mâ gezersin dünyâda
Cân gözin aç gör ne varmış dünyâda
- 27 Bÿy-ı gülzârile mest olduñ yiter
Cehd idüp bul qandadur ol verd-i ter

Temmetü’l-kitâb

Bi-‘avnillâhi’l-melikü’l-vehhâb

KAYNAKÇA:

- Abdulkerim, Kuşeyrî, **Kuşeyrî Risâlesi**, (hzl.: Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2003.
- Abdurrezzak, Kâşânî, **Tasavvuf Sözlüğü**, (çev.: Erken Demirli), İz Yayınları, İstanbul 2004.
- Altıntaş, Hayrani, **Tasavvuf Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Aydemir, Yaşar, **Ravzî Dîvânı**,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-213617/h/giris.pdf> -
- Bayak, Cemal, **Şehâbî Dîvânı**, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83437/sehabi-divani.html>
- Bilgin, Azmi, **Ümmî Sinan Dîvânı(İnceleme-Metin)**,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83601/ummi-sinan-divani.html>
- Bilgin, Azmi, **Ümmî Sinan Dîvânı (İnceleme-Metin)**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2000.
- Cebecioğlu, Ethem, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Anka Yayınları, 3. Basım, İstanbul 2005.
- Ceylan, Ömür, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2000.
- Çavuşoğlu Mehmed, **Necati Bey Dîvânı'nın Tahlili**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2001.
- Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, 16. Baskı, Ankara 1999.
- Dilçin, Cem, **Yeni Tarama Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.
- Dalbulak, Duygu, **Kadı Burhanettin ile Şeyhî'nin Gazellerinin Din ve Tasavvuf Açısından Karşılaştırılması(Yüksek Lisans Tezi)**,
<http://193.255.140.18/Tez/0059245/METIN.pdf>
- El-Aclûnî İsmail b. Muhammed, **Keşfü'l Hafâ**, C.II, Beyrut 1351.
- Eraydın, Selçuk, **Tasavvuf ve Tarikatlar**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2008.
- Eren, Abdullah, **Mehmed Sıdkî Dîvânı (İnceleme-Metin)**, Etüt Yayınları, İstanbul 2010.
- Er-Rûdânî, **Büyük Hadis Külliyyatı –Cem'u'l-Fevâid-**, (çev.: Naim Erdoğan), İz Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul 2011.
- Esrar Dede, **Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye**, (hzl.: İlhan Genç), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000.

Güleç, İsmail, **İsmail Hakkı Bursevî'nin Rûhü'l-Mesnevî'sinde Geçen Hadisler Üzerine Bir Değerlendirme**, Mevlana Araştırmaları Dergisi: The Journal of Rumi Studies. I/1, s.121-142, Mayıs 2007.

Hamami, Erdal, **Râmî Dîvânı**, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

İpekten, Halûk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergah Yayınları, İstanbul Eylül 2010.

Kılıç, Filiz, **Âşık Çelebi Dîvânı**, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83422/asik-celebi-divani.html>

Komisyon, **İmla Kılavuzu**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

Kurnaz, Cemâl, **Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlîli**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996.

Kuzubaş, Muhammet, **Dîvân Şiirinde Saltanat Anlayışı**, Türk Kültürü Dergisi, s. 433., Aralık 2003.

Kuzubaş, Muhammet, **Atâî'nin Âlemnümâ(Sâkinâme) Mesnevisinin Karşılaştırılmalı Metni ve Konu Bakımından İncelenmesi(Doktora Tezi)**, <http://www.belgeler.com/blg/186q/atai-nin-alemma-sakiname-mesnevisinin-karsilastirmali-metni-ve-konu-bakimindan-incelenmesi-comparative-text-of-atai-s-alemma-sakiname-masnavi-and-an-examination-of-topics>

Mengi, Mine, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1995.

Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, (çev.: Zafer Erginli, İlyas Karslı vd.), Kalem Yayınları, İstanbul 2006.

Okçu, Naci, **Şeyh Galib Dîvânı**, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-75682/seyh-galib-divani.html>

Onay, Ahmet Talat, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992.

Özdamar, Mustafa, **Hüsamettin Uşşâki ve Uşşâkiler**, Kıkkandil Yayınları, İstanbul 2001.

Özyıldırım, Ali Emre, **Hamdullah Hamdi ve Dîvânı**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1999.

Pala, İskender, **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.

Sarı, Mehmet, **Askerî Muhammed-Gülaboğlu- Dîvânı'nda Geçen Âyetler**, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 39, s.631, Erzurum 2009.

Sefercioğlu, Mustafa Nejat, **Nev'î Dîvânı'nın Tahlîli**, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1990.

Şemseddin, Sâmî, **Kâmûs-ı Türkî**, Enderun Kitabevi Yayınları, İstanbul 1989.

Schimmel, Annemarie, **İslamın Mistik Boyutları**, (çev.: Ergun Kocabıyık), 2. Baskı, s. 136., İstanbul 2004

Şentürk, Ahmet Atillâ; Kartal, Ahmet, **Üniversiteler için Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2004.

Sühreverdî, Şihâbüddîn, **Gerçek Tasavvuf [Avârifü'l-Meârif]**, (terc. ve tahrir: Dilâver Selvi), Semerkand Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2008.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, **19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevi Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 1988.

Tatçı, Mustafa, **Yunus Emre Dîvânı-İnceleme**, C. I, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1990.

Tolasa, Harun, **Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası**, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2001.

Uludağ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2002.

Yeğîn, Abdullah, Badıllı, Abdulkadir, **Osmanlıca Türkçe Büyük Lûgat**, Türdav Yayınları, İstanbul 1990

Yeni Tarama Sözlüğü, (Düzenleyen: Cem Dilçin), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

Yenikale, Ahmet, **Ahmet Nâmi Dîvânı ve İncelemesi**,

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83436/nami-divani.html>

Yıldırım, Halil Eren, **Âşık Yoksul Derviş'in Şiirlerinde Dinî-Tasavvûfi Unsurlar(Yüksek Lisans Tezi)**, <http://www.belgeler.com/blg/144n/asik-yoksul-dervis-inde-dini-tasavvufi-unsurlar-religions-mystical-components-in-the-poems-of-asik-waddering-minstrel-poor-dervish>

Yıldırım, Suat, **Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali**, Define Yayınları, İzmir Haziran 2008.

Zülfe, Ömer, **Nâşid Dîvânı**, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83600/nasid-divani.html>